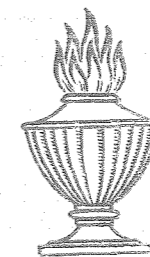

RAŠÍNŮV PAMÁTNÍK

Uspořádali

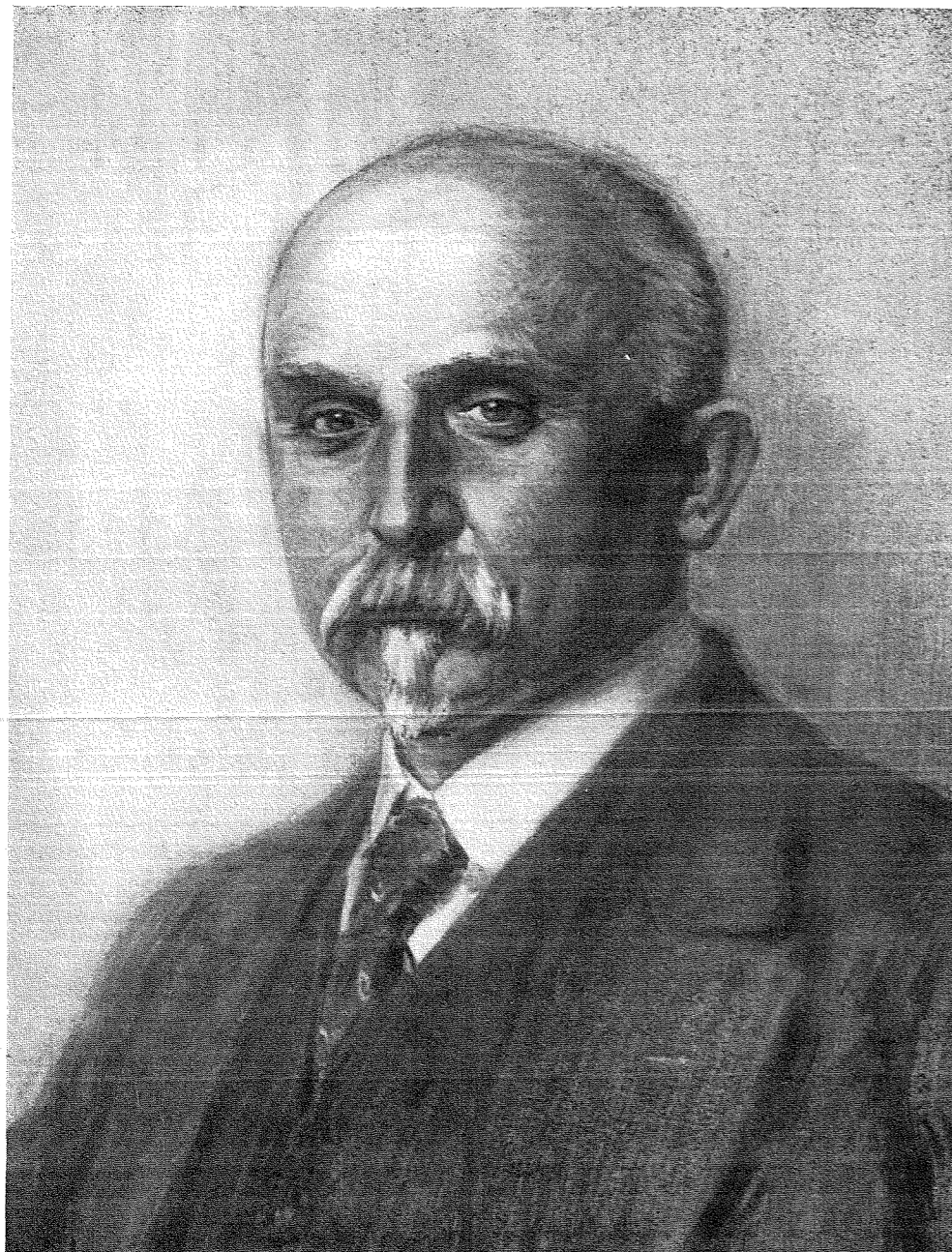
Dr. FRANTIŠEK FOUSEK
JOSEF PENÍŽEK
ANTONÍN PIMPER

1 9 2 7

V KOMISI NAKLADATELSTVÍ PRAŽSKÉ AKC. TISKÁRNY

V PRAZE

Dr. Alois Rašín, první ministr financí Československé republiky.
Podle malby Viktora Strettiho z roku 1922.

88/110

Předmluva

Starý to spor a problém: tvoří-li velcí mužové velké doby, či tvoří-li veliké doby velké muže. Spor a problém těžko řešitelný. Nejlépe lze povědět, že jest obě skutečnost. Neobyčejní jedinci jsou původci velikých změn, obrátů, převratů, situací, navzájem mimořádné chvíle vynášejí mimořádně nadané a schopné lidi. Obě ty skutečnosti byly u dr. Aloise Rašína. Byl zajisté vzácný člověk velikého talentu, jakých nebývá často. Ale okamžik urychlil uzrání jeho předností, uspíšil uskutečnění zámyslů, plánů, ideálů, představ a rozvrhů jeho v hotový čin.

Dr. Rašín vypravoval, že co měl přichystáno a uváženo po několik let, zvláště pak v žaláři, téměř v sekundě tlačilo a přimělo jej k neprodlenému realizování, když nebožtík kolega Přimda přečetl mu 28. října 1918 v redakci „Nár. Listů“ o 10. hodině dopolední telefonogram vídeňský redaktora Penížka, že poslední Habsburg na trůně přijal zásady Wilsonovy o státní samostatnosti národů bývalého Rakouska. Tu že zvolal, povstav prudce: A nyní k dílu!

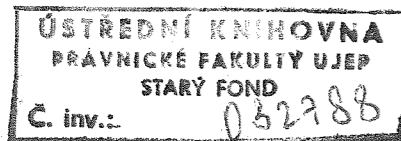
Takový byl. Pečlivě přemýšlel, všechny momenty prozkoumal, když však dospěl k úsudku, následoval brzy, ba často v nejbližší vteřině, skutek.

V první Pětce naší státní suverenity byl nejenergičtější, nejodhodlanější, nejpevnější, také však nejpřipravenější. Jako byl později duch vpravdě vůdčí.

Tento památník vznikl z přání, zachovati příštím generacím dojmy a vědomosti vrstevníků, zvláště spolupracovníků jeho, — vzpomínky soukromé, rodinné, finančně-hospodářské a politické, cennosti to, jež ve víru, shonu, spěchu a tlaku nových příhod zapomínají se k veliké ztrátě, újmě a škodě veřejnosti. Tato naše snaha, jak vidno z celé knihy, doznala porozumění všude, kde mají smysl pro fenomenální osobnost drahého nebožtíka, stejně pak smysl memoirový a historický. Děkujeme všem za laskavou jich ochotu, přispěti k obrazu politika a státníka, vyrvaného životu a plodné činnosti v plném rozkvětu a rozmachu jeho sil. O něm vyprávěti budou, jeho vzpomínati budou vděčně ještě pozdní věkové. Sborník, jež odevzdáváme českému národu, má zachovati hluboké stopy jeho zásluh na věčné časy.

V Praze, v únoru 1927, ve čtvrtý úmrtní rok dra Rašína.

DR. FRANTIŠEK FOUSEK,
JOSEF PENÍŽEK,
ANTONÍN PIMPER.

Matka Dra Al. Rašina Františka roz. Zemková.

Otec Dra Al. Rašina František Rašín.

Stručný životopis Dra Al. Rašína.

JUDr. Alois Rašín narodil se dne 18. října r. 1867 v Nechanicích, kde jeho otec byl pekařem a rolníkem a dlouhá léta starostou. Studoval gymnasium v Novém Bydžově, Broumově a Hradci Králové, odkud přišel r. 1887 do Prahy na studia právnická. Práce politické a kulturní zúčastnil se velmi pilně již ve studentských kroužcích. V roce 1891 napsal brožuru „České státní právo“, která byla zabavena a pro niž byl soudně vyšetřován. Soukromě konal také studia sociální a přeložil Raëovu knihu „Osmihodinná práce“ (r. 1896). Spolu s drem Preissem (r. 1896) Lorenzovy „Marxovské sociální theorie“.

V procesu s „Omladinou“ r. 1893 ocitl se mezi 78 obžalovanými jako jeden z intelektuálních původců velezrádného tajného spolku. Po velmi pohnutém líčení, trvajícím šest neděl, odsouzen byl na dvě leta do žaláře. Svůj výměr trestu odbyl si až na několik dní na Borech u Plzně, když bez žádosti dostal s jinými amnestií dne 5. listopadu 1905. Touto amnestií vrácena mu byla hodnost doktora práv. Hodnost důstojnická mu však vrácena nebyla. Jako kandidát advokacie pokračoval v politické činnosti a účastnil se vydávání „Radikálních Listů“. V r. 1900 založil se svými přáteli drem Třebickým, drem Preissem, J. Kučerou a red. V. Červinkou týdeník „Slovo“ a pak nový deník „Den“. V roce 1907 dohodl se s drem Kramářem o reorganisaci strany mladočeské.

Po vypuknutí světové války postavil se neohroženě k zásadním odpůrcům Rakouska a zúčastnil se zejména organizace „Maffie“. V červnu roku 1915 byl zatčen, odvezen do Vídně, kde byl s drem Kramářem a ostatními českými velezrádci žalářován. V r. 1916 přijal s ledovým klidem rozsudek smrti, který mu byl amnestií, o niž nežádal, změněn v žalář. V době žalářování pracoval pilně na ústavě budoucího svobodného českého státu a pomýšlel na jeho finanční a hospodářské uspořádání. Dne 22. září 1917, po svém návratu z vězení do Prahy, byl znova po třetí promován na doktora práv.

Dne 28. října 1918 stál v čele s posl. A. Švehlou, Jiřím Stříbrným, Fr. Soukupem a drem Vavro Šrobarem v čele Národního výboru a z jeho péra vyšel první manifest a zákon Českoslov. republiky. Na to byl v první vládě Kramářově jmenován prvním finančním ministrem republiky, kde setrval až do 9. července 1919. Tohoto roku v březnu provedl rozluku československé měny, která vzbu-

dila v celé Evropě živý podiv svým geniálním propracováním a svými praktickými účinky. Dne 8. října roku 1922 povolán byl opět do vlády jako ministr financí a v této funkci byl dne 5. ledna 1923 o 9. hodině ranní úkladně střelen příslušníkem komunistické strany. Dne 18. února 1923 dokonal po těžkém utrpení v Podolském sanatoriu a dne 21. února 1923 měl slavný pohřeb z Pantheonu Národního musea.

Při své obrovské činnosti politické a jiné, byl ještě literárně činným. Kromě publikací již shora vzpomenutých, vydal v roce 1921 „Národní hospodářství“. V žaláři přeložil spis Sil. Vary „Angličtí státníci“. V r. 1920 vyšel „Můj finanční plán“, v roce 1922 vydal spisy „Inflace a deflace“ a „Finanční a hospodářská politika republiky Československé“, z nichž poslední byl přeložen do angličtiny, franciny a němčiny.

Čest jeho památce veliké a nehynoucí!

President T. G. Masaryk:

O Dru Al. Rašínovi a Rašínově fondu.

Redakce „Rašínova památníku“ obrátila se rovněž o příspěvek na pana presidenta republiky, který nechtěje nic měnit na svém úsudku o osobnosti a zásluhách dra Rašína, dovolil, abychom otiskli část dopisu, který dne 18. února r. 1923 poslal československé vládě, což s laskavým jeho svolením na tomto místě činíme.

Zabýval jsem se s drem Rašínem-finančníkem, politikem, člověkem ode dne jeho poranění. Jeho pevnost a rozhodnost, jeho silná vůle a neústupnost staly se již příslovečnými. Ale tato charakteristika není úplná, protože opomíjí jeho srdce. Dr. Rašín nebyl jen pevným charakterem, byl také milým člověkem. Jak byl přístupný argumentům i odpůrcovým, tak dovedl býti věrným a teplým soudruhem a přítelem i širokému kruhu, přesahujícímu jeho milovanou rodinu. Dr. Rašín byl člověk v pravdě český, prostý pracovník, muž z ocele a srdce.

Svůj smysl politický projevil dr. Rašín hned v Omladině a tímto směrem pokračoval za světové války. Stali jsme se spolupracovníky hned za samotného počátku války. Roku 1915 byla naše revoluční činnost již velmi intimní a dokonce se stalo, že naše činnost ve Švýcarsku jemu a jeho soudruhům přitěžila. Ale nepoddal se Rakousku, a když roku 1917 byl ze žaláře propuštěn, ujal se doma vedení politického. Jeho propuštění čekal jsem za hranicí toužebně, věda, že je v čele domácího odboje, měl jsem pocit jistoty. Rakousko ho odsoudilo k smrti, ale on se stal vůdcem k novému životu — životu národa.

Vzpomínám, jak sám líčil provedení převratu dne 28. října, jak rychle rozšířil Andrassyho kapitulaci před Wilsonem, den před tím prohlášenou, a jak z ní vyvodil možnost a nutnost převratu. Byla to dovedná synthese naší revoluce zahraniční a domácí a velký politický čin státnické prozíravosti.

Přečítám si znovu manifest, jež k našemu lidu se svými přáteli drem Soukupem, drem Šrobárem, ministry Švehlou a Stříbrným dal dne 28. října, prohlašuje naši samostatnost a zároveň zdůrazňuje, že náš stát je a má býti státem kulturním, a praví: „Nezklameš očekávání celého kulturního světa, který se žehnáním na rtech vzpomíná Tvých slavných dějin, jež vyvrcholily v nesmrtelné výkony československých legií na západním bojišti a Sibiři.“ Rašín ještě jednou volá k lidu: „Zachovej štít čistý, jako jej zachovalo Tvé národní vojsko.“

Ano, náš štít musí být čistý. Jistě je čistý jako jeho, na němž, páni ministři, odevzdáte ostatky svého velikého spolupracovníka a přítele věčnému klidu.

Ale proč nám ho osud tak brzy a neočekávaně vyrval? Jaký ta jeho smrt má smysl? Zamysli se, kdo dovedeš, myslet, a vyznej si, že jsme neučinili dost příkazu Rašínova manifestu. A násilím není jen vražedný útok a vražda, nýbrž také dravá zloba, která nepochopením a zneužitím republikánské a demokratické volnosti ve veřejném životě a mínění v míře nezdravé zavládla. Naši legionáři kladli své

životy na bojišti. Rašín musil položit na oltář vlasti život mezi svými — hrozné a výhrůžné memento všem žijícím a budoucím.

Lide československý, zachovej národní štít čistým! Ať veliká oběť Rašínova života pohne naším svědomím a svede nás všechny k součinnosti směřující k uskutečnění našeho národního ideálu a ten je — republika a demokracie zakotvená v úctě a lásce ke každému člověku. Násilí na dru Rašínovi spáchané je nelidské, nečeské.

*

Nevím, jak bych dost účinně vyslovil, co osud dra Rašína mně duševně znamená. Rád bych nějak dal citům svým určitější výraz a proto pomyslím na to, zříditi fond, jenž by umožnil vzdělání a výchování následníků dra Rašína v jeho životním oboru — státním finančnictví a politice. Věnuji Kč 1,000.000 — a předložím Vám brzy stanovy zamýšlené fundace.

VZPOMÍNKY ČLENŮ RODINY

Paní Karla Rašínová:

Několik vzpomínek na mého muže.

O mém muži bylo dostatečně známo, že parádníkem nebyl a že zásadu „pracovat a šetřit“ zastával nejen v teorii, ale sám na sobě ji prakticky prováděl.

Kdysi v Národním shromáždění setkal se na chodbě s posl. B., bývalým soc.-dem. ministrem, který mu řekl: „Vy jste dnes nějak naparáděný, máte hezké šaty.“ Můj muž odpověděl: „Líbí se vám? To jsem rád! Nové nejsou, jsou už záplatované, mám je jen vyžehlené.“ B.: „Prosím vás, vy budete nosit záplatované šaty!“ Věko: „Nevěříte? No tak já poodejdu a podívejte se.“ A když udivený B. skutečně záplaty skonstatoval, řekl mu Věko: „Já nehlásám zásadu „pracovat a šetřit“ jiným, já se podle ní také řídím.“

*

Při prvním zájezdu Moskevských po převratu do Prahy pořádala slečna dr. Masaryková na hradě hudební večírek, na který jsme byli též pozváni. V osvětleném sále náhodou padl mi zrak na boty mého muže a s hrůzou vidím, že jsou „štipované“. Upozornila jsem ho na to, jeho to ale naprosto nepřivedlo z rovnováhy a po poznámce: „Eh, to je jedno“ oddával se znovu s božským klidem hudebnímu požitku. Mně ovšem tento pendant k fraku dokonale zkazil náladu. Na cestě domů mně pak Věko s humorem dokazoval, že do rámce jeho zásad o šetření štipované boty docela dobře zapadají.

*

Obstarávala jsem svému muži vše, co se jeho obleku týkalo, látky na šaty jsem vybrala, s krejčím vše smluvila, ten jen přišel a šaty zkusil; trvalo ovšem někdy dlouhou dobu, než si vůbec můj muž našel chvilku pro tyto, jemu krajně nepříjemné věci. Krejčího jsem vždy litovala; jeden rukáv třeba oblékl a Věko už druhý svlékal, tváře se při tom jako ubohá oběť. Na otázku krejčího, jak má to neb ono udělat, říkával: „Tomu já nerozumím, udělejte to, jak chcete, od toho jste krejčí, anebo se zeptejte mé ženy.“ Boty a klobouk jsem ovšem obstarat nemohla, proto také se velmi často stalo, že boty již měl velmi chatrné, než se odhodlal jít si koupit nebo dát si dělat nové. V poslední době jsem mu i boty obstarávala a to z obchodu Bařova, poněvadž Věko na tohoto selfmademana velice držel a od jiného boty zásadně nechtěl z toho důvodu, poněvadž podle jeho mínění Bařa měl zásluhu o to, že pomáhal zdolávat drahotu. Z obchodu poslali nám vždy několik párů bot na výběr, já vyčkala, až byl můj muž v dobré náladě, pak si boty vyzkoušel a měl na nějaký čas zase pokoj. Když jsem mu někdy domlouvala, že musí na sebe více dbát, říkal s oblibou: „Oblékat se, to není žádný kumšt, to dovede každý mužský krejčí.“

*

V srpnu r. 1919 po čtrnáctidenním pobytu v Luhačovicích odjížděli jsme autem do Prahy. Pro poruchu automobilu byli jsme nuceni přenocovati v Lito-

myšli a druhý den jeti vlakem do Prahy. Při přestupování v Chocni, mezitím co já s Lidunkou stála u našich zavazadel, procházel se můj muž po peronu ve svém turistickém a současně houbařském obleku, spokojeně se usmíval a kouřil ze své zamilované lulky. Náhle slyším za sebou hovořit dvě dámy ve smutku; starší upozorňovala mladší: „Podívej se, tohle je ministr Rašín“ (bylo to krátce po Věkově demisi). „Cože?“ udiveně povídá mladší, „tenhle strejc, to že je ministr?“ Vypukly jsme s Lidkou v srdečný smích, ke kterému se můj muž po našem sdělení, které jsme mu za tepla učinily, z plna hrdla připojil.

*

23. prosince 1922 večer, kdy po dlouhém shánění jsem svého muže konečně přiměla, aby přišel aspoň trochu dříve k večeři (měl své zamilované jídlo), byl v neobyčejně dobré náladě, s dětmi mluvil o jejich budoucnosti a náhle si vzpomněl, že chce připít jim na jejich štěstí. Prohlásil, že připít se musí vínem, dal otevřít láhev vína, což nikdy, nikdy nedělal, připil „na srdce a štěstí našich dětí“ a pak prohlásil: „Děti, zítra je Štědrý den, přeji si, aby byl hodně slavnostní, matinka s Lidkou se obléknou do večerních toalet, my si vezmeme smoking.“ Nevycházeli jsme z údivu, co se to děje, že Věko, který v těchto věcech byl krajně lhostejný, vyslovil podobné přání. Děti vtipkovaly, jak se tatíček modernisuje atd. Ovšem, že jsme vyhověli a měli jsme Štědrý den opravdu slavnostní. Byl to vůbec náš poslední den, který jsme všichni společně doma ztrávili. Snad nelítostný osud sám našeptal mu to přání, aby rozloučení jeho s domovem, který tolik miloval, a s těmi, kterým byl vším, stalo se způsobem slavnostním.

Paní Karla Rašínová — podobizna pro „Maffii“ z r. 1920.

Dr. Lad. Rašín:

Vzpomínka otci, přáteli a učitelí.

Domníval jsem se vždy, že moje povýšení na doktora práv bude okamžikem radostným. Není jím. Je to chvíle smutná, smutná proto, poněvadž nemohu poděkovat tomu, kdo byl mně nejen otcem, ale i přítelem a nejlepším učitelem,“ řekl jsem v závěru své promoční řeči.

Otci, přáteli, učitelí platí tato vzpomínka.

*

Dr. Alois Rašín byl zatčen 12. července 1915. Bylo mně tehdy 15 let, tedy věk, jemuž se říká „klackovitá leta“, před nimiž neuchrání ani ta nejlepší a nejpečlivější výchova. Po dvě leta byl jsem bez vedení pevné ruky otcovy a celá tíha výchovy nás tří dětí spočívala při všech ostatních starostech na naší neskonale dobré matce. Ale právě proto, že jest nejlepší matkou pod sluncem, nestačily vždy její síly, aby zkrotila svého nejstaršího, jenž — vstupoval do klackovitých let. A v takových případech ozval se z Vídně hlas otcův, který přes velkou vzdálenost byl vždy pln onoho zvláštního kouzla autority, jemuž nebylo možno odolati. Nikdo z nás dětí nedovedl si prostě představití, že by neuposlechl otce, a ani velká vzdálenost a dvouleté odloučení v ničem toto přesvědčení nezviklaly. V každém dopise z vězení, i tehdy, když v něm otec domlouval, káral, hněval se, bylo vždy tolik lásky, péče a starosti o vývoj naší povahy, že bolel nás takový dopis více, než sebe tvrdší slovo, sebe přísnější trest.

„Muže šlechtí pevná vůle,“ píše otec v jednom z dopisů, „ale jen za ušlechtilým cílem a ne tvrdohlavost a sobeckost. Poněvadž každý člověk žije ve společnosti, má společenské čili sociální povinnosti, jimž musí často zdánlivý osobní prospěch ustoupit. Varuj se toho přepínati sobectví a tvrdost mysli a srdce, neboť často více pořídíš jinak, než tím, když na první místo postavíš svoji vůli a svůj prospěch. Nechci Ti dělati nějaké laciné kázání. Ale jsi v letech, kdy se vytváří povaha, a rád bych, aby z Tebe byl gentleman každým coulem. K tomu jest třeba ušlechtilosti mysli, velkomyslnosti a smyslu pro sociální spravedlnost, poněvadž jinak je všechno jiné, jen ne „gentlemenlike“.

A v dopise k sedmnáctým narozeninám:

„Můžeš a jsi zajisté přesvědčen, že vždycky jen to nejlepší jsem Ti přál a toužil, aby z Tebe byl pravý český muž, který by v budoucnosti mohl zdatně pracovati ku povznesení svého národa a své vlasti. Víš dobře, že se na Vás dívám jako na budoucnost svoji, jako na pokračování svého života, na jeho prodloužení ve Vás. Ač musíme býti od sebe vzdáleni právě v době, kdy dorůstáš v muže a kdy byla by Ti snad potřebna a mila rada tatková, očekávám přece, že máš již tolik zdravého úsudku, abys neutrpěl škody ve svém vývoji. Nemají všechny děti takové štěstí, aby měly matinku tak vynikajícího ducha a srdce, která může jim býti dobrou a pevnou oporou v jejich životních pochybnostech, a doufám

pevně, že užiješ tohoto štěstí s veškerou důvěrou, láskou a vděčností, že nebudeš spoléhat na své mladé mužství vůči zkušené a všechny nás milující matince. A tak doufám, že až se vrátím, najdu ve svém Láďovi mladého muže, s nímž bude mi potěchou vésti přátelské hovory.“

A když přece někdy tvrdohlavost a sobeckost nabyla vrchu, když příliš spoléhal jsem na své mladé mužství, když studium trpělo přílišným provozováním sportu, ozval se v zápětí opět hlas otcův z Vídně tentokrát přísněji:

„Těšil jsem se na to, že přijdu ven a že najdu doma mladého rozumného jinocha, se kterým budu moci mluvit a zacházet jako se svým mladým přítelem, s nímž budu moci o všem hovořit, najdu u něho pochopení pro každou věc. A náhle vidím, že's ještě nevyrostl z klackovských let, že opravdu nemáš jemnocitu a můžeš trápit matinku, o níž já zde v cizině se třesu, že můžeš dávat cítit, že je třeba, abych já byl doma, abych Tě vedl, že schází moje ruka, že podařilo se těm, kteří mne zde uvěznil, ohrožit moji budoucnost ve svých dětech a také v Tobě. Vzpamatuj se, hochu, vždyť to přece nevěřím a neuvěřím, že by's nechápal, že pro sebe se učíš, že by's nechtěl vyniknout, že by's nechtěl býti prvním mezi svými soudruhy ve znalostech a vědomostech školních. Přestaň se svým resonováním, pamatuj, že síla vůle jeví se v tom, že člověk se učí a dělá i to, co ho právě netěší, je-li toho potřebí k dosažení cíle.“

Jak mně tehdy bylo? Nevím již. Vím jen, že podobný dopis jest jediný toho druhu z otcových listů, které chovám jako nejdražší poklad.

*

Nebylo otázky, kterou by byl otec nezodpověděl, věci, kterou by byl nevyšvětlil. Jako malé děti brával nás v neděli na výlet, každou květinu, motýla, ptáka dovedl pojmenovat, když vlak míjel hutě v Králově Dvoře, kde žhavé železo teklo do vody, vyložil jak se dělá železo, jindy jak pivo se vaří, jak cukr se vyrábí. Taje matematické rovnice a latinské gramatiky vyložil mně lépe a přístupněji než kterýkoliv můj profesor, takže nebylo možno nerozuměti. Jednou z nezvratných zásad otcových, kterou nám vždy vštěpoval, bylo: napřed povinnost, potom zábava.

Na gymnasiu studoval jsem vždy s vyznamenáním. Pravda, že počet dobrých v té či oné konferenci byl větší nebo menší, ale vysvědčení vždy s vyznamenáním. Myslím, že ještě nikdy nestudoval na střední škole student, který by nebyl přesvědčen, že ten neb onen předmět je zbytečný, ať již latina, nebo matematika atd., nebo který by na omluvu své špatné známky neuváděl, že ten neb onen profesor „si na něho zased“, že neumí věc vyložit atd. Ale každé takové rozumování dovedl otec vždy přivést do náležitých mezí:

„Jsi na velikém omylu, že by latina byla zbytečností, je nejlepší cestou k dosažení životní (ne matematické) logiky. Čti život Řeků a Římanů, zvláště Římanů, kteří musili býti velikým národem, když dovedli ovládnouti svět a svůj jazyk položili za základ nových živých řečí francouzské, španělské, portugalské, rumunské ve vzdálených od jejich bydliště koloniích. Byl to veliký, státnický národ a poněvadž doba byla jednodušší než dnešní, je vždycky jeho kul-

tura příkladem, na němž se možno učit, jeho řeč předmětem pro cvičení životní logiky. Budeš-li právníkem, oceníš teprve velkolepou soustavu římského práva a budeš se často a často vracet k němu zpět. Nevím, dal-li jsem ti Velišského Život Řekův a Římanů. Ne-li, je v mé knihovně a vezmi si ho. A tak, milý hochu, pracuj pilně. A pro život si pamatuj jedno: že nedojdeš nikam, budeš-li se učit jen tomu, co se ti líbí a co tě těší, nýbrž že musíš se prokousat naukami, které jsou ti snad protivné. Kdo dělá jen to, co ho těší a co se mu líbí, bude snad tím, čemu se říká po německu „schöngest“, ale nebude opravdu vzdělaným člověkem. Měl jsem přátele, kteří neudělali ani jednu zkoušku na universitě, poněvadž dělali vždy jen to, co je těšilo, jen mlsali a neživil se a dodnes musí je živit jiní. Jen tedy vážně a opravdově do práce.“

A jindy opět: „Říkal jsem Ti a psal, že hlavní věcí je stále se učit, stále býti připraven. Bylo by velice smutné, abys nedokázal svojí pílí, že zmůžeš předmět, jako je matematika a abys o tom nedovedl také přesvědčit profesora. Je lhostejno, co si myslíš a jak ho oceňuješ. Dnes je to profesor a ty jsi student a musíš jen vědomostmi zvítězit nad ním. V životě setkáš se, drahý hochu, s různými lidmi, každý jsme jinak utvořen, máme svoje přednosti i chyby. Tvoji snahou musí býti, aby všichni lidé tě uznávali za zdatného a abys jim také svojí zdatnost prokázal . . . Lépe, daleko lépe je sednout si na matematiku, pracovat a zas pracovat a práci to vyhrát. Neboť řekněme, že profesor není dobrý pedagog. Bude lepším pedagogem, když nebudu nic dělat a na špatné pedagogické schopnosti profesora se budu vymlouvat? Budu z toho já mít něco pro život, když si řeknu, že není možno předmět zmoci při takovém profesoru a nebudu nic dělat? A protože jsem přesvědčen o tvém vyspělém rozumu, protože vím, že nemusím ti dokazovat, že pro sebe se učíš, pro svoji budoucnost, mohu prostě a bez dlouhého odůvodňování říci, že zvítěziti můžeš jedině úsilivou prací, stálou prací a že také zvítězíš, poněvadž jsi Rašín.“

„ . . . Jinak jsem rád, že se lepšíš z deskriptivy. Můžeš-li dostati velmi dobrou jednou, proč ne stále? To víš, Láďo, že mnoho a mnoho nadějí jsem do tebe skládal, zdálo se mi vždy, že tvoje nadání a vážná mysl mohly by býti základem toho, aby z tebe byl vynikající člověk, který by mohl vykonati mnoho, jistě mnohem více než já, poněvadž ses narodil v lepších poměrech. Ovšem k tomu je potřebí železné píce, skutečného vážného sledování cíle, tu neplatí mlsat jen to, co se líbí a nekousnouti do toho, co se zdá hořké. To může jen motýl, jen prchavý tvor . . . Nevím, hochu, co budeš, až ponarosteš v celý muž. Ale jisto jest, že budeš vždy muset zacházet s lidmi milými a protivnými, dobrými i zlými, ušlechtilými i planými, vzdělanými i nevzdělanými, bystrými i tupými. A budeš muset s nimi vyjít, nemůžeš-li je porazit, odstranit, moci zbavit.“

*

Otec měl rád přesnost a stručnost. Nesnesl na př., aby dopis nebyl datován, aby byl špatně frankován a pod. Odpověď na otázku musela být vždy jasná, přesná, stručná. Velmi často, když zastával jsem do jisté míry funkci jeho osobního tajemníka a na danou otázku po některé věci odpovídal „myslím“, „domní-

vám se, že . . .“, říkával otec: „Myslet, je nic vědět.“ Chtěl vždy určitou odpověď: ano, ne, kdy, jak, kde, proč. Opět cituji dopisy:

„Těžko odpovídat na Tvůj a Mirkův dopis bez data, podle pošt. razítka z 5. III. Nemohu to přečíst a nevím, proč mi tu nesrozumitelnou škrabanici posíláte.“

Nebo: „Tvoje dopisy a lístky jsem správně dostal. Z posledního z 12. 3. 17 jsem musil platit pokutní porto 10 h, poněvadž jsi přilepil dvě známky po 3 h (jubilejní s Jos. II.), které již neplatí. Mladý muž musí sledovat takovéto předpisy i když není filatelista, aby včas užil známek, jež má v zásobě. Kuchařka to vědět nemusí, ale mladý, inteligentní muž, ano.“

*

Dovedl žít ve vzácném souzvuku s přírodou. Miloval slunce a vzduch a žádné horko nebylo dost veliké, aby z polí a luk zahnal jej do stínu. Prázdniny trávil jsme vždy v samotě a otec při svých dovolených celé dny trávil v lese. Řadu let v píseckých lesích, poslední léta v Kamenici, kdy odcházel v 5 hodin ráno a vracel se pozdě odpoledne osmahlý, zpocený s ranci hub, které rád hledal, všechny znal a asi 36 druhů sbíral. V dřívějších letech rybařil, později i motýly chytal a pěstoval z housenek, při čemž opět dovedl každého pojmenovati jeho vědeckým jménem. Příroda neměla pro něho tajemství, mluvila k němu svojí řečí a nikde neušlo mu ani hnutí. K této lásce k přírodě vedl i nás a byl jistě z prvních, který pochopil a ocenil velký výchovný význam skautingu, zaváděného k nám před 15 lety prof. Svojsíkem.

„Budeš-li spát venku,“ píše z vězení, „nezapomeň, že lidské mládě nemá srst a že musíš mít dobrou deku. Koupej se hodně a sluň na slunci. Na prostovky nezapomínej. Běh cvič s rozumem . . . Nakonec pro Tvůj junácký deník tento veršik: „Jen zkus a pohod' děcko na skálu — z vlčice prsu dej mu mléko ssát, s liškou ať žije v mrazu, úpalu, rychlostí budou mu nohy, silou paže hrát.“ Tak žij s přírodou a v přírodě, chlapče!“

*

Otcova skromnost byla všeobecně známá a téměř příslovečná. Tento buržoa a zaprodanec kapitálu, byl jediným z ministrů prvního kabinetu, který neměl kožich a který stále ještě chodil pěšky, zatím co ostatní se vozili. Vypráví se řada pravdivých anekdot o jeho záplatovaných kalhotách, přištipkovaných botách atd., které velmi často mu pomohly, aby přesvědčil deputace žádající vždy nové a nové oběti od státu, o nutnosti úspor. Heslo „Pracovat a šetřit“ neuplatňoval jen na schůzích jako demagogický „šlágr“, ale i v soukromém životě a v rodině. Ve známé řeči 25. března 1919 horlil proti rozmařilosti a užívačnosti a řekl mimo jiné: „Když jsem sem šel, stálo u vchodu děvče, jež nabízelo pomeranče. Zeptal jsem se, co stojí, a ono mně řeklo: 2 Kč. Ptal jsem se dále, zdali je prodá, že ano. Každého, kdo by za tyto 2 Kč pomeranč koupil, dal bych postavit pod kuratelou.“ Tato pasáž o pomerančích vynesla sice otcovi demonstraci prodavaček z Ovocného trhu před ministerstvem financí, pro nás doma však znamenala již dávno před tím, že nikdo nesměl ani pomyslet na to, aby si koupil pomeranč.

Dr. Al. Rašín se svojí nevěstou Karlou Jánskou. — 1899.

Měl jsem často různé touhy, někam do ciziny se podívat, koupit si něco a pod. Přistupoval-li jsem s tímto přáním k otci, byla jeho odpověď: „Nemám nic proti tomu. Vydělej si!“ A já vydělával jak se dalo, překlady z frančtiny a p., abych pak za vlastní vydělané peníze procestoval kus světa. Po celou dobu svých universitních studií dostával jsem na všechny své potřeby 100 Kč měsíčně.

„Jsi dosti veliký,“ píše otec z Vídně 19. prosince 1915, „aby's všecek dosah posouditi mohl a pro život mohl si vzítí poučení, že jen na sebe můžeš spoléhati, že rodiče sice mohou Tě podporovat, že však mohou přijíti do takových poměrů, že pak jen na svou vlastní sílu spoléhati musíš.“

A když kdysi — v době těch klackovitých let — usadilo se v mé hlavě nezvratné přesvědčení, že k návštěvě divadla jest nutně zapotřebí smokingu, dovedl je otec velmi energicky zvrátiti:

„Jedno mne velmi mrzí: že nejsi rozumný, že nechápeš, jak je malicherné chtítí smoking a od kusa hadru činit závislým chození do divadla. Je mi přímo nepochopitelné, že by's Ty, jinak bystrý a logicky soudící mladík, neviděl, jak je naprosto nutné všechny potřeby zmenšiti, býti skromný a v odříkání viděti charakterovou sílu. Vždyť i dvorní ceremoniel byl změněn a může se jíti k audienci v černém kabátě a nikoli ve fraku. Nechoď do divadla, nebo jdi se postavit do parteru nebo na první galerii. Byl jsem již doktorem a chodil jsem do parteru, ani mně nenapadlo, že bych směl tolik utratit, a chodil jsem raději častěji a lacině, poněvadž jsem tam chodil pro svoje vzdělání, ne ukazovat kabát. Zůstane při mém rozhodnutí, ani písmenu neslevím a říkám znova: smoking nepotřebuješ. Až se naučíš býti skromnější, až pochopíš, že všechna dosavadní snaha Tvých rodičů byla zničena, že jsou ve skutečnosti ožebračeni, že jsi synem chudého advokáta, který bude musit v padesáti letech začínat znova, až pochopíš, že důsledky toho také Ty musíš nésti, že musíš si mnoho odepřít a s radostí odepřít, chceš-li býti vážný muž, budeme mluvit dále.“

Výstižnější však, než cokoliv jiného, jsou dva řádky, které otec připsal na korespondenční lístek, posílaný mně matkou do Krkonoš: „Srdečně Tě pozdravuji. Neutrácej, bylo by zle. Tvůj tatka.“

*

O útočníku, který spáchal na něho atentát, zmínil se otec jen dvakrát. Když byl vynesena přispěchavšími lidmi do bytu, dostavil se v zápětí policejní president. Bienert a hlásil, že útočník je zatčen. Na toto hlášení odvětil otec jediným slovem: „Legionář?“

A podruhé v sanatoriu v době, kdy uvědomoval si již svůj beznadějný stav, 12. února, týden před smrtí. Atentát připadl do doby, kdy studoval jsem k posledním zkouškám na universitě. Otec vyháněl mě od svého lůžka, připomínal, že mám před zkouškami, a naléhal, abych se ve studiu, na které přirozeně neměl jsem ani pomyslení, nedal rušiti. A tak i zmíněného dne nemyslel na sebe, ale na své děti, když ke mně v přítomnosti bratra prohodil:

„Kdy začneš studovat? To by bylo to nejhorší, kdyby se tomu klukovi podařilo, abyste nějak zbumlovali.“

Dr. Mirko Rašín:

Můj otec a mládí.

Sledoval-li kdo pečlivě činnost mého otce, musil si povšimnouti, že jeho duch nepřestal nikdy být mladým. Stále se učil, stále byl přístupný novotám a novým objevům všech oborů lidského vědění a konání, novým směrům lidského cítění. Při hledisku však, jež k těmto věcem zaujímal, měl proti mládeži veliké plus: dovedl cítit a chápat věci jako ona, dovedl je však posuzovat lépe než ona, poněvadž měl své bohaté zkušenosti a za mnoho pilných let nastřádané vědomosti.

Tato pružnost ducha jej přibližovala ke všemu mladému. Mladí necítili se v jeho společnosti zakřiknutí jeho autoritou, nýbrž připadali si, jako by hovořili s přítelem. Seznávali, že zájmy, které vyplňují jejich duše, dovede on vyposlechnouti s naprosto upřímným zájmem.

Byli jsme ještě škole neodrostlými dětmi a již jsme mlhavě cítili rozdíl mezi naším otcem a otci našich kamarádů. Dětská duše je vždy jako nabitá „problémy“, které jsou pro staršího člověka dávno vyřešenou samozřejmostí bez poutavosti; starší člověk má svoje opravdové problémy, starosti a smutky. Avšak my jsme nikdy z úst otcových neslyšeli nevlídné odpovědi: „Dej mi pokoj“. A myslím, že by měl opravdovou radost, kdyby mohl ode mne dnes číst, že to, co on mně vysvětloval, jsou moje nejhluběji utkvělé vědomosti.

Vzpomínám-li na ty doby, kdy mně byl ještě duševním vůdcem, vidím, že rostl se mnou. Když jsem byl u skautů, byl jakoby skautem, když jsem provozoval sport ať jakýkoliv, zajímal se o vše, co se ve sportu dělo, hovořil o něm s takovými znalostmi, že se každý musil domnívat, že jistě v mládí jezdil na lyžích, vesloval nebo podobně. Míval jsem vždy zájem o literaturu a ve svých 17 a 18 letech nejvíce o lyriku, jak ani jinak nelze. Tvrdý autokrat, neústupný despota, domýšlivý tyran — jak mu říkali cizí lidé — debatoval se sedmnáctiletým „štěnětem“ (přezdívka jeho ráže) o estetických problémech umění, dával se informovat, připouštěl moje důvody, přijímal někdy i moje názory právě tak jako by i jemu bylo sedmnáct. Byl jsem tehdy dosti nekritickým obdivovatelem moderny v poesii. Četl ji také a vídal jsem na něm opravdovou radost, našel-li báseň nebo prosu, o níž mohl říci po *kritickém* posouzení, že se mu líbí. Někdy se dovedl nadchnout zrovna tak jako by to byla Vrchlického ekloga nebo Nerudova romance či Březinova „Matka“.

Otec si nikdy nezapomněl uvědomovati, co je hybnou pákou duševního života mladého člověka: láska. A na to se jistě upamatuje mnoho z těch, kdož přečtou tyto řádky; upamatují se, že jeho obvyklou otázkou — často ještě před pozdravem kladenou — bylo: „Co dělá vaše láska?“ Povedl-li se mu úskok a ubohý překvapený nebo překvapená se začervenal a přiznal tak, jako by byl přešvědčen, že je otec do detailů zpraven o jeho nebo jejich nesnázích v lásce — dovedl se radovati celým srdcem, neboť byl šťasten proto, že mu mládí důvěřovalo.

Vždy chápal otec ideové bouřliváctví a revoluční sklony mládí: vždyť sám byl ve své činnosti až do smrti jakoby myšlenkovou smrštěn. Co však nikdy neustával připomínat, bylo, že vždy je nutno stavět, že, chce-li kdo odstraniti ideu, musí vědět předem, co zařadí na její místo, jaké to bude mítí následky. Vždy žádal: nejen kritiku, nýbrž i plán do budoucna.

A k tomu směřovala jeho touha: naléztí tolik klidu, aby se mohl habilitovati na universitě v oboru národního hospodářství a finanční vědy. A bylo by bývalo více těch, kdož by znali jeho mladé srdce a jeho lásku ke všemu mladému.

Josef Rašín, ředitel měšťanských škol v. v.:

Pan policejní komisař.

(Vzpomínka ze života Dr. Al. Rašína.)

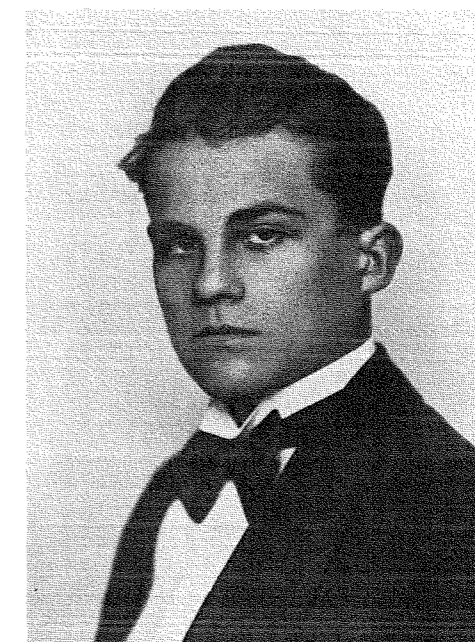
V únoru r. 1894¹ byl dr. Rašín v procesu Omladiny odsouzen výmínečným soudem do vězení na dva roky. Již od vánoc r. 1893 byl vyšetřován na svobodě, neboť výmínečný soud propustil Rašína, Sokola, Škábu a Antonína Hajna po tříměsíční vyšetřovací vazbě s podmínkou, že složena bude za ně kauce 40.000 zl. Kauce byla rychle sehnána (dr. Julius Grégr sám dal, čím tehda mohl disponovati, totiž 30.000 zl.) a mladí přátelé byli nadále vyšetřováni na svobodě a po rozsudku nebylo jim trest ihned nastoupiti. Trest nastoupili až v červnu 1894, když zmateční stížnost byla zamítnuta.

Dobu od února do června trávil dr. Rašín u svých rodičů v Nechanicích, kde matička snažila se náležitě jej vykrmiti, aby snáze snesl ony dva hubené roky, které ho očekávaly. Přátelům v Praze zastesklo se po Rašínovi a potěšili se aspoň hojným vzájemným dopisováním. Antonín Čížek snad nejvíce zatoužil spatřiti opět Věka (přátelé nazývali Rašína Věkoslavem po způsobu chorvatském). Aniž by co oznámil, rozjel se Čížek jednoho krásného květnového dne do Nechanic, kde před tím nikdy nebyl. S Čížkem jel tehdy Alois Hajn. Od nádraží dobřenickeho vykračovali si oba statečně k Nechanicům. Před městem spatřili pěkný hostinec, náležející hraběti Harrachovi a zvaný „Na Hůrce“, kde se zastavili. Hostinská pí. R. s ochotou je obsloužila a na dotaz po rodině Rašínově velice se rozhovořila. Vyložila jim místní politickou situaci, jako že v městě jsou dvě strany, jedna těch Rašínů, zvaná také sokolská, a druhá hraběcí, zvaná také elita (že vtipkáři rádi před slovo elita přidávají hlásku j, jim ovšem neřekla). Na Čížkův dotaz, co soudí o tom mladém Rašínovi, řekla otevřeně, že toho doktora tam páni nemají rádi, píše pořád něco do novin o „zabitém okrese“ a podobné věci. Starý pán, který je starostou města, je sice také proti hraběcím, ale je mírnější než ten mladý. Čížek, který byl neobyčejně vtipná hlava a velikým milovníkem švandy, přistoupil k paní hostinské a učinil jí důvěrné sdělení: „Vidím, že jste velice moudrá paní a mohla byste nám poraditi. Jsem policejním

komisařem z Prahy a přicházím s kolegou dra Rašína zatknouti. Rád bych však, aby se to stalo zcela nenápadně. Mohla byste nám popsati dům, kde dr. Rašín bydlí, abychom se již nemuseli nikoho doptávati?“ Oči paní hostinské zajiskřily a ihned prohlásila fešnému panu komisaři (jak známo, byl Čížek neobyčejně sličný muž), že pány k domu dovede. Bylo smluveno, že páni přijdou po levé straně ulice a pí. R. po pravé. Dům, u něhož se paní R. zastaví, je dům Rašínův.

Co bylo umluveno, bylo přesně provedeno. Však co to? Z domu vyletěl dr. Rašín, který se byl právě díval z okna, objímá se s oběma návštěvníky a vede si je pln radosti do domu. Paní R. proměnila se v solný sloup. Ale jen na okamžik, neboť záhy seznala, že bude nejlépe zmizeti. Zvěst, že Omladináři přišli navštívit dra Rašína, rozlétla se městem a mladí i staří přicházeli, aby je pozdravili. Záhy byla v hostinci u České koruny improvisována četná schůze, kde rozproudila se přátelská zábava, která dostoupila vrcholu, když Antonín Čížek svým roztočilým a vtipným způsobem vylíčil, jak si zahrál na policejního komisaře. Ale paní R. prožívala od toho dne těžké doby. Jakmile ukázala se dole v městě, ptali se jí lidé, jak to bylo s tím policejním komisařem, a páni kluci uctivě smekali čepice a volali: „Má úcta, paní Mrvová!“

Z nesnesitelného tohoto postavení vysvobodila ji hraběcí správa, když jejímu muži k jeho žádosti dala jiný hraběcí hostinec ve vzdálené krajině. Paní R. si však svatosvatě umínila, že nikdy již nechce nic mít s policejním komisařem, byť by byl sebe fešnější a kdyby byl třeba z Paříže.

Děti Dra Al. Rašína: Ludmila Rašínová provd. Bayerová, Dr. Lad. Rašín, Dr. Mirko Rašín.

VZPOMÍNKY ČLENŮ „MAFFIE“,
POLITIKŮ
A SPOLUPRACOVNÍKŮ V BANKOVNÍM ÚŘADĚ
A V MINISTERSTVU FINANCÍ

Senátor Ing. Bohdan Bečka:

Jak jsme s Drem Rašínem připravovali první státní rozpočet.

Po mučednické smrti dra Rašína mnohé nesprávné nazírání na jeho činy bylo v naší veřejnosti opraveno, mnohé jeho úmysly, snahy pochopeny a jim porozuměno. Přes to však povaha a nitro dra Rašína u veliké většiny i těch, kteří častěji s drem Rašínem se stýkali, zůstaly nevystiženy. Setkal jsem se a setkávám se i dnes s těmi, kteří jsou názoru, že dr. Rašín byl tvrdý, nepoddajný člověk, pro politický život nedostí umírněný a klidný. Jaká to zásadní mýlka — pravý opak toho všeho byla skutečnost!

Dr. Rašín byl člověk silný, dobrého srdce, pevného charakteru. Mám řadu důkazů pro toto své rozpoznání a je jistě mnoho těch, kteří zahlédli slzu v oku dra Rašína, jednalo-li se o národní naše zápasy, nebo o osudy a útrapy našich menšin. Dr. Rašín dovedl býti velmi rozvázný v otázkách politických a s největším klidem, ano humorem, dovedl připravovati jich rozřešení a dospívati s odhodlaností sobě vlastní k žádoucímu cíli, aniž zúčastnění toho pozorovali.

*

Vybírám jednu ze mnohých podobných skutečností, která přímo mne se dotýkala, totiž jak dr. Rašín zabezpečoval sobě rychle projednání prvního státního našeho rozpočtu a jeho schválení beze změny.

Dr. Rašín viděl v ústavně projednaném rozpočtu důkaz konsolidace státu, důkaz jeho životaschopnosti oproti zahraničí a velikou oporu naší měny. Byl přesvědčen, že jest potřebí, má-li toho dosáhnouti, aby rozpočet byl hladce, bez mnoha změn, ústavně projednán a co možno jednomyslně schválen.

I v době nejúsilovnější své ministerské činnosti, nalezl dr. Rašín času, aby v podvečer přicházel do „Národních Listů“, kde v jeho pokoji konávaly se přátelské rozhovory o všem možném, co dotýkalo se našeho veřejného života a státních potřeb.

Počátkem května 1919 za podobného rozjímání vytáhl dr. Rašín několik půlarchů oklepů a se zřejmým uspokojením, podáváje mně je, pravil: „Tak tu to je, doufám, že to bude zajímati i vás, zítra mně to vrátíte a dostanete druhou porci — ale zůstane to mezi námi!“

Samozřejmě, že mne zajímala čísla našeho prvního rozpočtu i vysvětlivky dra Rašína, živě mně podávané. Ve třech následujících schůzkách probrali jsme připravovaný rozpočet a diskusi zakončil dr. Rašín šibalským úsměvem a asi těmito slovy: „Tak, milý pane inženýre, vězte, že nadarmo jsem vám všechny svoje úmysly o rozpočtu nevykládal, teď je znáte a doufám, že podporu svoji mně neodepřete, aby byly co nejrychleji provedeny! Bude vaším úkolem, abyste je

chránil ve výboru a prosekal rozpočet jak je — do konce června musíme ho mít pod střechou. — Ujednáno — vezmete generální zpravodajství.“

Na mé námitky, že to stěží půjde, jelikož na významný tento referát činí nárok strana agrární i národně sociální, úsečně odpověděl: „Zdrávi byli.“

Dne 13. května podán jest rozpočet sněmovně a dr. Rašín doprovodil jej obsažným výkladem a žádostí za přidělení rozpočtovému výboru.

V rozpočtovém výboru, po sněmovní schůzi svolaném, přistoupeno k volbě zpravodajů; za generálního zpravodaje navrhl člen klubu českých agrárníků poslanec Bradáč mne a jeho návrh vřele doporučil člen národních sociálů poslanec Slavíček. Návrh pak jednomyslně schválen. Po té zástupce ministerstva financí, odborový přednosta Groš, žádal, aby rozpočet co možno urychleně byl projednán, ovšem bez újmy věcného rozboru.

Předseda posl. A. Němec mínil, že jest potřebí ponechati generálnímu zpravodaji čas na sestavení referátu, a byl překvapen, když jsem prohlásil, že po přestávce polední mohu referovati, jelikož v hlavních položkách jsem s rozpočtem obeznámen. Odpoledne po zhuštěném referátu mém zahájena debata, která plynula s malými celkem pozastávkami rychle, takže 24. června mohl jsem doporučiti v plénu sněmovním přijetí rozpočtu, jak jej byl rozpočtový výbor schválil.

To pak stalo se skutečně ve schůzi N. S. již dne 27. června 1919. Po schůzi, když jsme se setkali, bodře prohodil dr. Rašín: „No, naše režie byla lepší jako ta při hlasování — pěkně to u nás klapalo.“ Netřeba dokládati, že nepozorovaným námi režisérem byl dr. Rašín sám, jak teprve v době nedávné jsem byl zjistil, ale nutno zdůrazniti, že 8. července sněmovně představena byla nová vláda, vláda Tusarova, kde ministrem financí byl prof. dr. C. Horáček.

Poslanec Rud. Bergman:

Jak Dr. Rašín honil — Dra Rašína.

(Veselá vzpomínka.)

Za první úřednické vlády Černého vládla, jak známo, „pětka“, ve které tehdy byl dr. Rašín. V té době jednoho krásného jitra byl jsem telefonicky volán do bytu i kanceláře a bylo mi sděleno, že se mnou musí dr. Rašín za všech okolností mluvit.

Volal jsem tedy po tomto sdělení sám dra Rašína a ten mi z vládní síně ve sněmovně telefonoval, že si přeje informace o pozemkové reformě. Sdělil mi, že je důležitá schůze „pětky“ a přál si, abych — sněmovna toho dne nezasedala — přišel přesně o 12. hod. k obědu do sněmovní restaurace.

Než jsem odešel do sněmovny, bylo mi v sekretariátě Rolnické Jednoty sděleno, že o 3. hodině ke mně přijde jistá deputace, která odjíždí zase vlakem ve 4 hodiny, a já přislíbil, že ji přesně o 3. hodině přijmu.

Přišel jsem o 12. hodině do sněmovní restaurace a čekal trpělivě na dra Rašína. Ale dr. Rašín nešel a nešel — schůze pětky se značně protáhla. Ke druhé hodině telefonoval jsem dru Rašínovi do vládní síně, přijde-li, on mi sdělil, že za malou chvíli.

Tato malá chvíle trvala do půl třetí, kdy konečně zřejmě v nedobré náladě se přišel dr. Rašín ke stolu, kde jsem ho velmi netrpělivě očekával u vědomí, že ve 3 hodiny mne bude čekat v mé kanceláři deputace, jež nemá času nazbyt.

Chtěl jsem tedy rozmluvu s drem Rašínem odbýt co nejrychleji.

Dr. Rašín však velmi důrazně se dožadoval rychlého donesení oběda a pustil se s velikou chutí do přinesené polévky, na kterou huboval, že je studená. Při tom přišel na jakési téma z medicíny, jímž zřejmě se chtěl pobavit a zbýti se nemilé nálady, kterou si přinesl z vládní síně.

Když mu bylo doneseno maso, řekl jsem: „Pane doktore, mám ve 3 hodiny ohlášenou návštěvu, spěchám, sdělte mi, co si přejete.“

Do dra Rašína jako když píchne, odložil příbor, zlostně se na mne podíval a řekl pohněvaně:

„Jsem od časného rána honěn jako blázen a ani najíst mne nenecháte!“

Na tento výbuch hněvu odpověděl jsem klidně:

„Pane doktore, Vás honí přece od rána dr. Rašín, tomu vynadejte a ne mně!“

Dr. Rašín zprvu se ještě na mne podíval zle, pak se dal ale do upřímného smíchu a řekl: „Vy máte docela pravdu, honím se opravdu sám.“ — Nato se mne vyptal teprve na příčinu mého spěchu a pozval mne na 7. hodinu do své pracovny v „Národních Listech“, kde jsme o věci zajímavější jej z pozemkové reformy pak klidně pohovořili.

Viktor Dyk:

Vzpomínka prosincového dne.

Rok po roce ubíhá od onoho společného oběda po pardubickém sjezdě Mladé generace. Mluvil jsem na něm v sobotu večer, dr. Rašín v neděli dopoledne. Onu památnou řeč promluvil, která byla záminkou ke štvanicím, jež předcházely atentátu a vytvořily jeho ovzduší. Byl jsem Rašínovým sousedem. Dávno už neviděl jsem dra Rašína v tak dobrém rozmaru jako onoho dne. Byl si vědom silného dojmu, kterým působila temperamentní jeho řeč; a byl si také vědom, že se jednotlivostí jejích proti němu využije. Ale to spíše stupňovalo než hatilo jeho veselou náladu. Byl z těch, kdož se těší na boj. Když se někdo z nás zmínil o „legionářském“ passu, pohodil pouze hlavou. „Dobrých se to netýká a špatní toho zasluhují. Co jsem řekl, musil jsem říci a co jsem řekl, dokážu,“ odpověděl rozhodně a klidně. A už nic; žertoval, šprýmoval. Cítil se mladým mezi mládeží onoho dne a cítil se šťastným, že ho pochopila a že mu porozuměla.

Rok po roce ubíhá od onoho prosincového dne. Ještě několikrát událo se mi prodlít ve společnosti Rašínově. Ale v jiné už atmosféře, bouřlivé, vzrušené, kdy chvíle poklidu při společném obědě v Pardubicích byla pozapomenutá. Bouře přišla; stál v ní pevně a hrdě, nesnažil se uhnout. Boj byl jeho živlem a byl si vědom, že má dost sil a energie, aby obstál v sebe prudší vichřici; čekal odpůrce až na krev. Příliš však věřil v svůj národ, aby byl čekal, že kromě odpůrců najde se v něm zákeřný vrah.

Dr. Karel Engliš, ministr financí:

Zápas, či spolupráce?

Setkal jsem se osobně s drem Rašínem teprve krátce před převratem při tvoření Státoprávní demokracie a pracoval jsem s ním ve straně této, později národně demokratické, až do jeho tragického skonu. Od první chvíle osobního poznání mne mocně přitahoval svou celou osobností, energií, bystrostí i rozhledem. Byl bych mu rád pomáhal a hned v Národním výboru jsem mu sdělával s drem Vlasákem osnovu zákona o půjčce Národní svobody, jejíž jsem byl referentem. V Národním výboru jsem vypracoval s jeho souhlasem osnovu zákona o pružných platidlech, prvního materiálního zákona revolučního Národního shromáždění, který nikdy nevešel v platnost vzhledem k dalším Rašínovým opatřením.

Hned po převratu byla uspořádána měnová anketa, jejíž výsledky jsem zpracoval během čtrnácti dnů a předložil v lednu rukopisně Rašínovi a později tiskem (tištěno jako rukopis: Měnový a finanční problém československého

státu 1919) Národnímu shromáždění. Ale hned při prvních měnových opatřeních dostal jsem se do rozporu s nimi. Na místě nucené restrikce poloviny soukromé držby a výměny za nezczitelné dluhopisy jsem doporučoval valutární 5% půjčku. Nejde zde o problémy samotné a proto se u nich nezastavím, nýbrž je pouze registruji.

Ale jakmile dr. Rašín zahájil svou akci, upustil jsem od další polemiky, abych nerušil jeho díla. Druhým předmětem neshody byla dávka z majetku, kde šlo hlavně o zdanění fiktivního přírůstku hodnoty, proti němuž jsem se stavěl. Když se po prvních volbách do Národního shromáždění tvořila nová vláda, jednal se mnou prezident republiky i Tusar o vstup do vlády pro finance. Strana souhlasila, abych přijal ministerstvo obchodu, ale nechtěla svoliti, abych jinak než za svou osobu převzal finance. Učinil jsem tak, ale strana národně demokratická nevstoupila do vládní většiny. Hned první větší transakce, vyřízení válečných půjček, vyvolala prudký Rašínův odpor.

Avšak spory naše nikdy nerušily pěkného osobního poměru v soukromí. Z té doby pochází obraz Rašínův v ministerstvu financí od Strettiho.*) Každou sobotu při mém odjezdu do Brna dával pozdravovat malého Karlíka.

*

Když jsem v prosinci 1920 už za úřednické vlády při projednávání úpravy platů státních zaměstnanců odmítnul vyhověti nepředvídanému návrhu poslankyně Pechmanové za další zvýšení o 800 milionů, kterýžto návrh parlament přijal, když jsem před hlasováním pronesl krátkou řeč na heslo „Demokracie jest odpovědnost“ a po hlasování opustil křeslo, abych se vrátil do poslanecké lavice, byl dr. Rašín první, který mně šel vstříc a podával mně ruku. Tento boj jsem vybojoval, poněvadž senát se vrátil k mému původnímu návrhu a prezident republiky mé demise nepřijal. Ale tu začal nový boj o finanční plán roku 1921. Šlo hlavně o druhé procento daně z obratu, o finanční sanaci obcí a některé menší předlohy. Právě sanace obcí byla dru Rašínovi proti myslí. Sanoval jsem obce do 80%, chtěje zbytek řešiti úsporností. Dr. Rašín chtěl čeliti nehospodářství obecnímu krisí. Nazval tuto osnovu v klubu průmyslníků, kde jsem přednášel o svém plánu, socialistickou demagogií. Rašín zorganizoval za úřednické vlády národní koalici a vytvořil „Pětku“, která soustřeďovala politickou moc. Dr. Rašín nesouhlasil s mou demisí v roce 1921, ale viděl jsem, že nemohu v „Pětce“ pronést svých plánů, jež byly později s určitým obmezením provedeny.

V roce 1922 vzplanul ideový boj o deflační politiku, která byla prakticky prováděna hned od počátku roku a za kterou převzal odpovědnost dr. Rašín, vstoupiv na podzim do Švehlovy vlády národní koalice, v níž pracoval jen několik měsíců do svého tragického skonu.

*) Stretti Viktor, jemuž jsem malbu svěřil, si stěžoval, že nemůže naléztí pravé posice. „Ruka vpředu — toť jakoby na vybírání daní. Ruka za vestou — co schází k Napoleonovi, leda dvourohák?“ „Víš, mistře, co? Až k tobě přijde Dr. Rašín, začni o mé politice, on se rozohní a budeš mít posici.“ Ale ráno druhého dne přišel Rašín ke mně a já mu řekl, co začne Stretti. Stretti odpovedne marně usiloval vyprovokovati Rašína, který se jen usmíval, až vyhrknul: „Copak si myslíte, že to nevím?“

V čem jsem se rozcházel s drem Rašínem, nebyly cíle, ani hlediska, nýbrž metody. Rašín byl veskrze radikálnější a revolučnější. Šel přímočaře na měnu, šel přímočaře proti válečným půjčkám, chtěl léčit obce krisé, chtěl radikální vzestup měny. Proto provázely jeho opatření stálé krise měnové, hospodářské a finanční. Není sporu, že v krisé je mnoho ozdravovacího a že přímočarost je jednodušší a obecně pochopitelnější. Rašín byl neohrožený a nebál se žádné krise, díval se za ni.

Posledněkrát jsem jej poslouchal v desítce, když se v dlouhé, celonoční schůzi projednávaly, tuším v prosinci 1922, úřednické předlohy, tentokráte deflační. Rašín byl k ranním hodinám v nejlepší náladě a vykládal nám o svých zážitcích v Möllersdorfu. To bylo naposled.

*

Napsal jsem do „Lidových Novin“ pod dojmem jeho smrti nekrolog „Ministr dr. Rašín mrtev“. Otiskují jej zde, poněvadž vyšel z hlubokého pohnutí tragické chvíle:

„Dotlouklo srdce lví. Dr. Rašín nasadil směle svůj život za český národní ideál v Rakousku, byl odsouzen k smrti, vyvázl životem, který zachoval proto, aby po čtyři roky pracoval pro dobro republiky a za to aby v osvobozené vlasti byl zavražděn Čechem. Nezralý mladík zabil národu Rašína, velkého ministra a státníka. Hrůza musí pojmuti každého Čecha, hrůza o osud národa, který takovým způsobem zachází se svými nejlepšími syny.

Ztráta je veliká, poněvadž muž byl veliký. Byl jsem odpůrcem mnohých názorů dra Rašína, ale nikdy jsem se netajil tím, že byl dr. Rašín mimořádný člověk, bystrý, pracovitý, nezlovné vůle, prozíravý organisátor a státník. Okouzloval své okolí pohledem, který spaloval odpor, a gestem, kterým tichnul dav. Byl úměrně své velikosti nenáviděn i obdivován.

Dr. Rašín byl politicky vyhraněnou osobností, odpůrcem socialismu a vlastní programové linie, náruživým vlastencem, ledově důsledný a proto všude u odpůrců na smrt nenáviděný. Bohužel jsou metody našeho politického boje tak nízké úrovně, jak jsme viděli na řečích i tisku předvánoční politické kampaně. Nešťítily se někteří řečníci a jich tisk nejnižších osobních a urážlivých útoků vůči dru Rašínovi a jsou odpovědny za plod své práce, jíž jsou intelektuálními původci.

Dr. Rašín byl prvním finančním ministrem naší republiky a položil základní kameny k organisaci finanční a měnové správy a soustavy, při čemž si získal veliké zásluhy a pamět v dějinách českého finančnictví. Po druhé vstupuje do vlády jako finanční ministr po obnově národní koalice, která byla celkem jeho dílem, a zastupuje dříve jím zahájenou deflaci měnovou, která rozvířila na všech stranách takovou krisé, které se dr. Rašín neleká, ale která nakonec vyvolala tolik vášni, že ráně zákeřné jednoho zaslepence podlehnul.

Je možno kritisovati, ale nelze nikdy přehlédnouti, že byly úmysly Rašínovy vždy nejvyšše ryzí a šlechetné. Tanul mu na mysli hospodářský a finanční

ideál a hledal své prostředky k jeho uskutečnění a sledoval je pak důsledně a k smrti neohroženě. Jeho heslo „pracovat a šetřit“ zůstane národu svatým odkazem, za obrat k radikální úspornosti ve státní správě lze děkovati především jemu.

Dr. Rašín dobře postřehnul, že složitý úkol finančního ministra vyžaduje obsáhlého a soustavného vzdělání, věnoval se důkladnému studiu národního hospodářství a finanční vědy, čemuž nasvědčují jeho poslední národohospodářské spisy a články, které vydával přes všestranné a vyčerpávající zaměstnání a politickou činnost.

Následků smrti dra Rašína nelze okamžitě ani domysleti, nepadl jen muž, poslanec, ministr, státník, padá sloup, na kterém byla vybudována nynější politická klenba. Proto je velmi pochopitelno, že vláda hned po spáchaném atentátu jednomyslně se prohlásila pro držení finanční a měnové linie Rašínovy politiky. Byla tak dlužna své spoluodpovědnosti, byla tak dlužna pietě vůči dru Rašínovi, bylo tak nutno k odvrácení opačných domněnek doma i v cizině, domněnek, které by mohly působiti velmi nepříznivě na naši měnu. Žádá toho též kontinuita politická, poněvadž dohoda o řešení hospodářského problému tvoří hlavní obsah dnešní koalice. Teprve časem se ukáže, co znamená v našem politickém životě mezera vzniklá smrtí Rašínovou, ve straně národních demokratů, v české politice vůbec a v celém národním životě, jehož byl Rašín strážcem i kárce.

Zas jeden veliký Čech odchází a opouští nás v době, kdy se před budoucností srdce újí a kdy nám je tak nesmírně teskno. Odešel k legiím věrných velkých našich synův snad s hořkostí v duši, že žil a dýchal pro svůj národ a že se mu tak špatně odvděčil. Snad tvrdost Rašínova způsobila mnoho hořkostí, snad nedá kritika Rašínovi ve všem za pravdu, ale krev, kterou prolil na něm nejmenovaný Čech — a nezaslouží, aby byl jmenován ve spojení s Rašínem — smyla vše. Zůstává jasná památka velikého muže.

Doktore Aloise Rašíne, loučím se s Tebou navždy. Byl jsem někdy Tvým odpůrcem, ale vždy přítelem a obdivovatelem. Jas Tvých hlubokých očí zůstane nám, kdož jsme Tě znali, nezapomenutelný. Je nám nad Tvým hrobem tak teskno a smutno, jako když otec zemře. Duch Tvé bytosti a síla Tvých myšlenek bude s námi a nepřátelé budou dlouho šeptati z obavy, že lví Tvé srdce jen spí a neumřelo. S Bohem, buď s Bohem!“

Dr. B. Franta:

Ze života Dra Aloise Rašína.

Rašín byl lékař státu. Seznal churavého a pomohl v málo letech novému státu snad více, než známí ministři francouzských králů Ludvíků. Byl internistou, seznával nemoc státu, léčil ji a byl i chirurgem, bylo-li nutno operovati. Šel za svým myšlením třeba proti všem. Šel. Kdo to může říci? Kdo? Byl snad příliš kritický vůči straně, které náležel, které chtěl někdy vnutiti své mínění, byl vždy svůj — jeho mínění prorazilo na konec vždy. Nikdo se tomu nesmí diviti, neboť vůle spojená s velkou mocí ve straně byly jeho pomoci.

Dlouho jsme chtěli, aby dr. Rašín po všem tom, co v odboji vykonal, byl ministrem vnitra. Jeho pevná vůle, činy zdály se nasvědčovati tomu, že to bude nejšťastnější. V tu pevnou ruku byly kladeny naděje. Ale v poradách v říjnu u dra Scheinera a dále se stranami, pak v národním výboru bylo stanoveno, že má býti dr. Rašín ministrem financí.

Rašín měl touhu státi se ředitelem financí státu po druhé. Naše strana chtěla, by řídil ministerstvo obchodu, dr. Rašín nechtěl o tom slyšeti. Chtěl — jak řekl — míti zadostučinění. Dostalo se mu toho přes velký odpor a byl to šťastný čin; tak vynikajícího muže nebylo přezříti nikdy, bylo-li možno pozvati jej tam, kam náležel, kde měl stále býti.

Co by vykonal ten muž, kdyby byl živ! Když mohl rozvinouti všechny síly svého ducha, zkušenosti — odešel. A vzpomeňme, jak také brzy odešli ti, kteří působili v politice. Nebudou to všichni, které vyjmenuji, kteří tak záhy zemřeli: dr. Kaizl, Herold, Václav Škarda. Ti všichni byli skoro na vrcholu své politické činnosti, ale duševní rozpětí mohlo jíti asi ještě výše; nikdo z nich nebyl ještě všude, kde měl býti.

Dr. Rašín měl býti všude, měl zasahovati ještě více do mnoha, čemu nerozumí dav, který jej v tisku i mluvě hanobil, než přišel vrah, a potom velebil jeho „velikost, moudrost, znalost veřejné správy, zkušenost“ atd.

Jak byl pohnut, když jsem mu sděloval zprávy o svém jednání ve Švýcařích v roce 1914, jež přineslo světlo a ujištění, že nebudeme opuštěni, že naše samostatnost je zaručena, že — nestačí-li na potření centrálních mocností Anglie, Francie a Rusko, přijdou ještě jiní.

V létě 1915 byl zatčen a odvezen do Vídně. Dvouletým žalářováním se ucelil a zocelil ještě více. Sledoval, jak bylo možno, činnost všech, kdo vzali na se povinnost, pečovati o zájmy národní. Nezahálel, studoval a přišel r. 1917 jako velký, silný politik domů s velkými plány. Vzpomínky mé na tu dobu, kdy jsem jej mohl navštěvovati, jsou neobyčejně dojemné.

A byť byl oddán své straně vřele, jediný nejvyšší měl potom cíl, prospěti státu. Vyrostl ve státníka, kterému bylo nejvyšším cílem věnovati celou duši novému státu. A tu své mínění, své přesvědčení hájil nezdolně proti každému, i ve straně. Jeden z těch řídkých zjevů v dějinách, že obětoval všechnu popula-

ritu, kterou mohl míti vždy, jen aby hájil zájem státní. A ještě za žití viděl, jak cesta byla správná. Kde kdo byl dříve proti němu — na konci jeho žití již práce jeho byla uznávána. A šel cestou svou, kterou jasně viděl i v největším temnu. *Vždy viděl jasně a daleko, daleko za obzor; netápal nikdy; šel v nejtěžších chvílích národa, v nejtěžších chvílích státu s myslí povznesenou a jistě.*

Rašín přišel do velké doby a osvědčil se velkým. Velká doba vyžadovala velkého muže a štěstím bylo pro republiku, že v té době žil Rašín, muž neobyčejného rozhledu a neobyčejného vzdělání. Promlouvati s ním o úkolech státu, o literatuře, nových zjevech bylo potěšením. Své mínění svěřoval prostě, otevřeně, myšlenky jeho byly jasné, jako jeho život.

To, jak řídil „Národní Listy“ za války, bylo neobyčejné. Každý český člověk cítil, co je ve článku, co je v jedné větě, co v jednom slově. Bodal, píchal, nic jiného se tehdy nedalo činiti. Redakční členové konali skvěle povinnost. Nebyla to jen oddanost k osobě Rašínově, byla to oddanost k věci. Pak nastal v „Nár. Listech“ nový režim. V Rašínovi bylo spojeno mnoho. Neobyčejná bystrost myslí, schopnost k myšlení novému, vzbuditi zájem a vésti za sebou. Srovnal v myslí vše ve vteřinách, jen někdy bylo nutno přemýšletí, rozvažovati.

Jak bylo o něm souzeno. Kritika jeho činnosti musela ovšem býti silná, jako jeho činnost. Kdo jej poznal blíže, ví, že zapomněl, jak mi pravil — na politické útoky, ale s důrazem podotkl, na osobní urážky nikdy.

Styky s drem Rašínem od začátku války byly denní — s delší přestávkou, kdy jsem byl vyslán do ciziny k jednání. Po zatčení dra Kramáře bylo to potom pravidelné. Dr. Rašín čekal svůj osud, ale když po týdnech ještě nebyl odvezen do Vídně, říkal: proč musím čekat, vždyť tam půjdu, ať mají něco proti mně nebo nemají. A čekal ještě několik týdnů. Jednou večer jsme šli z redakce „Národních Listů“ a loučili jsme se u Spálené ulice. Franto, pravil dr. Rašín, neuvídím-li tě, buď zdráv; věděl často napřed mnoho a tehdy jistě, že bude zatčen a odvezen do Vídně. Za dva dny to bylo.

Krátký čas před atentátem ztrávil jsem s drem Rašínem večer v Krkonoších. Byl výborně naladěn, hodinu skoro vyprávěl s humorem, co finanční správy činí pro kuřáky. Dal mi doutník a pravil: „Za rok, snad už za půl roku budou lepší.“

Byl oddán své ženě, dětem, jak málokdo. Co času ztrávil ve veřejné činnosti, ale do jeho rodiny vše jej táhlo. Jednou na naší cestě po Štěpánské ulici mně tak hezkého něco řekl o ženě a dětech, že to nezapomenu. V politiku Rašínovi byl vzácný cit k rodině. Jak to bylo milé! Přísný k sobě, ale doma milý.

Senátor G. Habrman:

Vzpomínám.

Dr. Rašín byl jednou z nejvýznačnějších povahou z postav a osobností, jež jsem poznal v době československé revoluce.

Kdož ho dobře neznali, zdál se nepřístupným a tvrdým. Takovým nebyl. Měl jsem příležitost poznati ho z blízka. Jako politika i člověka.

Jako politik byl vyhraněným, nekompromisním. Před převratem i po něm.

*

Ve dnech divadelních slavností r. 1918 byli mnozí polští politikové hosty u p. dra Kramáře v jeho vile na Hradčanech. Dostavil jsem se také, byv pozván. Mluvilo se o válce, obavách a nadějích připínaných k jejímu zakončení. Více povšechně. Bylať společnost příliš četná a rozmanitá, než aby připouštěla důvěrnější rozhovor o věcech, jež se tenkrát děly. V té době bylo třeba dbáti opatrnosti, i v kruzích nejdůvěrnějších. Zkomírající monarchie byla bestií, která ještě v posledních záchvatech usmrcovala a rdousila své oběti. A těmi by se byli stali všichni, o nichž by se bylo prokázalo, že kují pikle proti ní.

„Což abychom se podívali ven,“ navrhl jsem dru Rašínovi, vedle mne sedícímu. „Jest tam krásně a zde jest dusno.“

„Máš pravdu,“ odvětil bez rozmýšlení vybidnutý vstávaje.

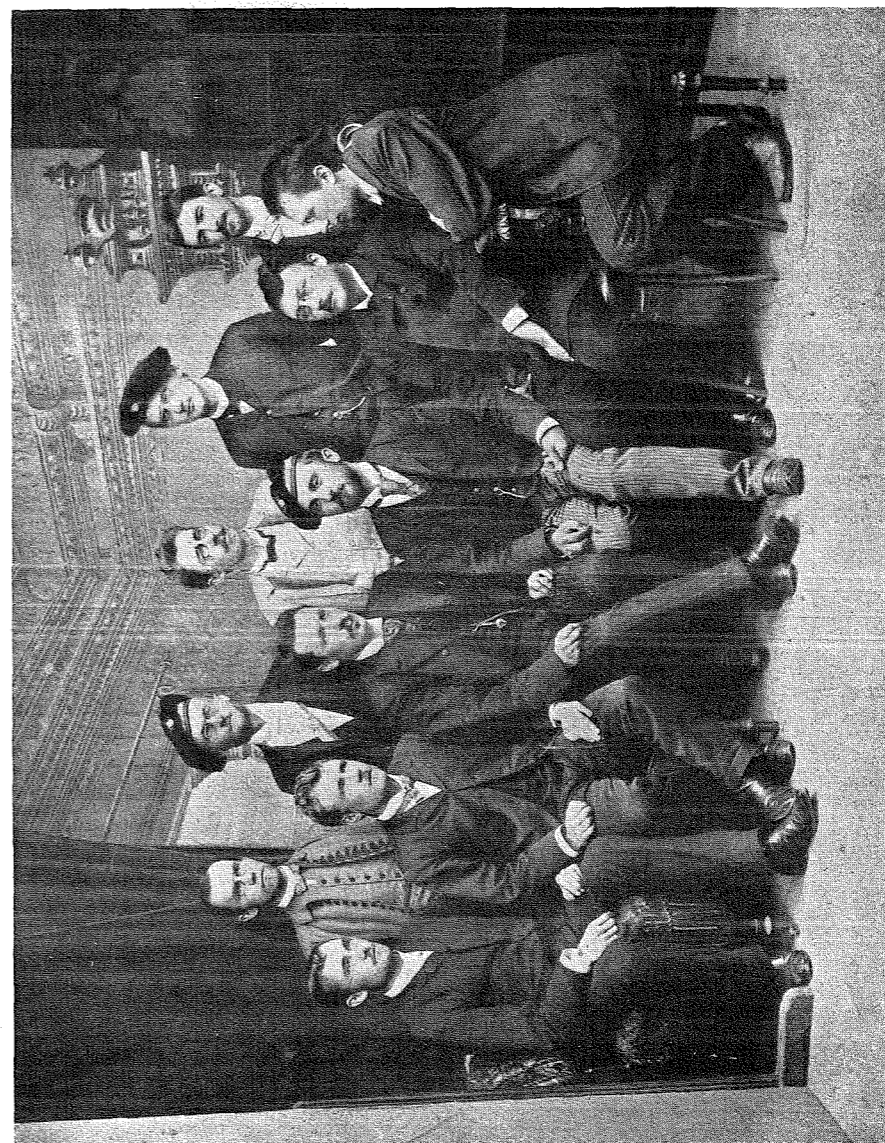
Usedli jsme za vilou na trávník. Před námi ležela Praha. Krásná, majestátní, veliká. Viděli jsme Václavské náměstí uzavřené budovou musea. Chvilí jsme v němém úžasu a zanícení pozorovali před našima očima rozprostírající se úchvatné panorama Prahy, válkou spoutané, chvějící se obavami a nadějemi v budoucnost. Po chvíli prudce se obrátiv, jakoby se byl z hlubokého sna probudil, soused můj mne kvapně oslovil:

„Poslouchej, příteli, já mám Prahu nesmírně rád! Když jsem se tak na ni zahleděl, byl jsem jat pohnutím. Ti by nám ji vzali. Všecko by nám vzali, kdyby mohli. Jest to sice vyloučeno, ale kdyby válka pro nás dopadla špatně, pomstili by se. Spoutali by nás a znemožnili na vždycky každou myšlenku na nové obrození anebo dokonce osvobození. Teď, teď jest příhodný okamžik anebo nikdy!“

Poslední slova byla pronesena rychle, plynula z úst jako roztavená žhavá ocel. Pronášející je zrudl a hlas jeho se chvěl. Takovým byl. Klidný a tichý, zdánlivě až tvrdý, unesen zájmem o věc, vznětlivý až k bouřlivosti. A zase po chvíli klidný, uvažující, počítající.

*

V prvních měsících republiky byla předmětem rozpravy v ministerské radě, konané v budově místodržitelství, jakási uhelná smlouva s Německem. Dr. Rašín uváděl její nevýhody pro nás. S počátku klidně, o každém proneseném slově uvažuje. Po klidném úvodu pronášeny důvody rychleji a rychleji, s vervou, až

Politici a národní spolupracovníci Dra Al. Rašína z r. 1891.
Ant. Hajn, Alb. Dutka, V. Klofáč, K. St. Sokol, V. Hrbek,
B. Dobiáš, J. Škába, J. Grosman, Dr. Al. Rašín, Ant. Čížek, J. Třebický.

za okamžik vyvrcholily v pravou bouři. Mluvčí vyskočil, zbledl a trhavě ve velikém rozhorlení volal:

„To jest hrozné! A tohle udělali naši lidé! O každý krejcar se tady handrkujeme a přeme a těm tam vyhodíme miliony. To nemá člověka raniti mrtvice? Tak nalftnout! Tak se nechat ošidit!“

Překvapen pozoroval jsem s ostatními členy vlády rozhorleného pana ministra financí. Dr. František Soukup, ministr spravedlnosti, můj soused, mně povídal: „Vidíš, takový on jest. Je tvrdým sám k sobě a ještě tvrdším a svědomitějším, jedná-li se o zájmy státu. Dokud on bude ministrem financí, dobře bude o republiku postaráno.“

*

Později jednal jsem jako ministr sociální péče s ministrem financí drem Rašínem. Myslím, že se jednalo o nezaměstnané. Jedná-li ministr sociální péče s ministrem financí, jde vždycky o peníze. Každá sociální reforma, každý požadavek k uskutečnění sociální spravedlnosti směřující, anebo alespoň hroty nesrovnalostí společenských zmirňující, přímo anebo nepřímou dotýká se zájmů státní pokladny a jejího obránce a zástupce, ministra financí. Žádal jsem větší finanční náklad.

Ministr financí dr. Rašín si pokuřoval. Čím dále a důrazněji jsem se vynasnažoval přesvědčiti jej o svých důvodech a získat pro ně ministra financí, tím častěji chrleny byly spousty kouře z jeho úst. Ještě jsem neskončil, když dr. Rašín vyskočil, chytil listovní tašku se stolu, praštil jí celou silou o zem a procházel se dlouhými a rychlými kroky po vládní místnosti ve vládní budově, načež se obrátil ke mně a volal: „Né, né, né!“ Křičel:

„Človče, co si myslíš? Zbláznil jsi se? Vždyť jsme žebráci. Ne, to nemůžeme dělat. Já to s vámi dělat nebudu!“

Přistoupil jsem k rozvaděnému, stále prudkými kroky se procházejícímu ministru financí a přátelsky jsem k němu mluvil a domlouval mu:

„Ale, Lojzíku, proč se tak rozčiluješ? Strach jde z tebe. Kdybych Tě neznal, utekl bych. Podívej se. Jedná se o dělníky a jich rodiny, ženy a děti. Víš přece, jak nás válka všecky ožebračila. Jest třeba hojiti rány. Buditi a upevňovati víru, že ve vlastním státě bude lépe a více pochopení pro skutečné potřeby lidí, nežli jaks říkával, v tom „sakramentském sajrajtú“ vídeňském. A podobně jsem naléhal a mluvil.“

Dr. Rašín se najednou zastavil, prstem cosi stíral z koutku očí a povídal mně skoro dětsky měkce:

„Máš pravdu. Já sice často nevím, kde mně hlava stojí — k prvnímu nemívám na výplatu — ale poměry jsou skutečně těžké. Musíme udělati, co se dá!“

„Tak souhlasíš?“ tázal jsem se, „mohu v radě prohlásiti, že jsem se ve věci shodl s p. ministrem financí a není v tomto ohledu překážek?“

„Ano, můžeš,“ odvětil dr. Rašín, tiskna mi ruku.

*

Ještě dnes, spatřím-li jeho podobiznu, bodne mne u srdce. Nebyl utracen jednou ranou vypálenou jedním člověkem. Byl ubíjen a vražděn napořád, blízkými přáteli a vzdálenými nepřáteli. Hospodářské poměry byly rozvráceny. Nedostatek, bída a nespokojenost zely jako příšery ze všech koutů. Všecko naléhalo, žádalo, volalo po nápravě, úlevě, uspořádání věcí a poměrů. A prostředků nebylo. Vyrostli z poměrů, v nichž jsme všichni dohromady ničím nebyli, o ničem nerozhodovali, jen kritisovali, žadonili a prosili, nebyli jsme na výši doby. Na místo zabývání se věcmi, rozборы otázek a jejich luštěním, pouštěli jsme se do jednotlivců, osob. Nevyslovovalo se rozhořčení proti válce a Habsburkům, stav zavinvším. Terčem všech pocitů rozhořčení, vášní a nenávisti byl člověk, o němž se pro jeho silnou osobitost myslelo, že jen na jeho svolení a souhlasu spočívá splnění všech přání, jistě oprávněných a naléhavých. Nechávalo se a mnohým se vědomě chápati nechtělo, ba šířilo se mínění, že on jest všeho příčinou. Ve schůzích, v parlamentě, v rozhovorech, v kavárnách, v tramvajích, v hospodách, všude bylo slyšet vášnivě: Rašín, Rašín, Rašín! Nikomu nenapadlo a nevědělo se, že toto jméno náleží člověku dětsky měkkému a dobrému, dovedlo-li se zapůsobiti na něho.

Nebyl ubit jednou ranou, jedním člověkem, byl ubíjen soustavně, všemi, až zvedla se ruka nezralého chlapce . . .

Dr. Ant. Hajn:

Jako právník a jako mladý doktor práv.

O těch našich mužích (skoro o každém z nich), kteří vyšli z prvního období pokrokového hnutí let devadesátých, možno se něco dovědět z prvního jeho orgánu, kterým byl „Časopis českého studentstva“ (v Praze od 15. května 1889 do 17. prosince 1892). A vím dobře, že bývá i nepatrná zmínka o zesnulém tím milejší i cennější, čím většího nabyl významu v životě národa. I hledal jsem ve jmenovaném listě zprávy o dru *Rašínovi*.

V ročníku druhém (1890) jsou podrobnější zprávy o *tříčlenné deputaci*, kterou na pozvání studentstva polského vyslalo české studentstvo — nikoli jeho reprezentivní spolek „Slavia“, jak ČČSt. konstatuje výslovně — na slavnost převezení ostatků *Mickiewiczových* z Paříže do *Krakova*. Deputaci tu tvořili fil. Ant. Hajn, fil. Václ. Klofáč a právník Al. Rašín. Vráťivši se podávala deputace kolegům na večírku „Slavie“ (v jejích místnostech) dne 10. července 1890 zprávu; referenty byli Rašín a Hajn. Co a jak referovali, ve zprávě ČČSt. není uvedeno, jen se všeobecně praví, že referáty budily živý zájem u posluchačův. Myšlenka sjezdu slovanských studentů byla akklamována a pak též poukázáno k tomu, aby včas otevřeny byly ve „Slavii“ kursy slovanských jazyků. Mnozí setrvali v přátelské rozmluvě o úkolech a postavení inteligence slovanské dlouho

pospolu. Je pravda, že ještě v témže ročníku jsem sám uveřejnil tři články, ve kterých jsem se o naší účasti na všepolské slavnosti rozhovořil podrobněji, ale zase tak, že jsem tam mluvil vždy o „deputaci“ neb „o nás“, takže se jednotlivé osoby ztratily. Zcela jistě Rašín mluvil v Krakově na některém studentském „komersu“ nebo na některé schůzi spolku studentstva polského nebo rusínského, protože několikrát poznamenávám, že se debaty účastnili i přítomní Češi, což jest nade vši pochybnost především naše česká deputace. O jedné naší tehdejší příhodě jsme přirozeně nepsali, ač myslím, že jsme se k ní přiznali na večírku „Slavie“: o tom, jak jsme byli vyzváni polskou společností ve vlaku při jízdě do *Věličky*, abychom jako synové zpěvného národa českého zazpívali nějakou národní píseň; z nás trochu kloudněji zpíval jediný Rašín, i propadla tříčlenná deputace nadobro. Později o tom vesele vypravovával několikrát Rašín sám, a třetí účastník, zdá se mně, že to někde vypsál i tiskem. Svými důsledky krakovská návštěva studentské té trojice zasluhuje, že jsem se o ní zmínil více.

V III. ročníku ČČSt. (1891) zaznamenal jsem jako jeho redaktor podrobněji zprávu o *promoci Rašínově* dne 6. října toho roku. Stala se totiž památnou i tím, co jí předcházelo, i jedním výrokem poděkovací řeči nového doktora. Rašín přišel na promoci s baretem „Slavie“, a tehdejší rektor (dr. Frič) ho před vstupem do promoční síně upozornil, že „není to zde obyčejem, aby se promovalo v tomto odznaku“, a prof. Randa k tomu dodal: „Tento odznak se hodí pro ulici, nikoli k takovému slavnostnímu aktu.“ „Tento odznak,“ odpověděl doktorand, „hodí se také pro salon a ke každému slavnostnímu aktu.“ „Pan promotor rozhodně prohlásil, že vás v tomto odznaku nebude promovati,“ řekl rektor. A onen výrok Rašínův v poděkovací řeči zněl: „Kráčel jsem vždy cestami přímými a přímou cestou dospěl jsem cíle, nevyhledávaje nikdy postranních cestiček k přízni. Rodiče moji vedli mě k svobodě, popřávajíce mně volnosti.“

Posléze ve III. i IV. ročníku ČČSt. je celý materiál k historii brožurky, kterou jsme tenkrát vydali a kterou napsal dr. Alois Rašín: *České státní právo*. Brožura byla zkonfiskována („pražská policie zabavila veškeren náklad ještě na nádraží“), vyvolala několik přísných policejních prohlídek a subjektivní stíhání tiskaře (J. Nohavce v Terezíně), dra Al. Rašína jako spisovatele, Karla St. Sokoła jako vydavatele a Ant. Hajna jako redaktora a to pro zločin rušení veřejného pokoje (§ 65 a, b tr. z.) a zločin urážky císaře (§ 63). Posl. dr. Dyk a soudr. podali na říšské radě interpelaci na ministra spravedlnosti Schönborna (ten odpověděl, že nemá práva zastaviti soudní vyšetřování, nýbrž že právo to patří císaři, prositi pak úředně o toto zastavení že není žádné příčiny). My sami pak jsme zahájili celou tiskovou kampaň prostřednictvím krajinské žurnalistiky přesvědčení jsoouce, že zabavení brožury a zavedení subjektivního stíhání jest vládním útokem na české státní právo (nadto byla příslušná německá porota litoměřická, když se tiskla brožura v Terezíně). Vydali jsme ovšem ihned t. zv. vydání po konfiskaci opravené. Z další kroniky této persekční historie zaznamenáno v ČČSt. v „Kronice studentských událostí“ a k datu 18. listopadu 1891: „Vyšlo třetí vydání brožury „České státní právo“ (5.000—11.000) a v čísle ze dne

4. května 1892 bylo oznámeno, že na návrh c. k. st. zastupitelství ze dne 5. dubna t. r. bylo zavedené vyšetřování se všemi čtyřmi osobami zastaveno.

Posléze v témže ročníku čteme (v č. 19. z 10. list. 1892) zprávu ze „Slavie“, že „při domácích volbách dne 5. listopadu konaných zvolen byl za starostu spolku JUDr. Alois Rašín, za místostarostu MUDr. Tesař a za pokladníka JUC. Šafář“. Sice bylo ve zprávě ihned slíbeno, že „sestavení celého výboru přineseme příště“, ale něco takového již v listě není. Byli jsme všichni právě v nejhorlivějších přípravách pro nový politický týdeník („Neodvislost“), a ČČSt. dokončoval svou pouť. Odcházeli jsme ze studentského života do občanského života politického. V býv. „Akademickém čtenářském spolku“ byla tradice, aby jeho starosta byl vždy absolvovaný universitán nebo technik co možná již s titulem akademickým, aby byl již úplně nezávislý na všech vrchnostech; volba dra Rašína za starostu „Slavie“, nástupce to staroslavného „Akademického čtenářského spolku“, rozpuštěného úředně r. 1890, odpovídala plně té tradici.

Stejně tak zapadají i uvedená data do rámce celého života Rašínova, veškeré jeho činnosti i jejího rázu. Byl *svým* již jako vysokoškolský student, a v jinochu byla již ukryta budoucí vyhraněnost, pevnost i energie mužova.

Dr. Gustav Heidler:

Rašín měl pravdu.

Můj styk s drem Aloisem Rašínem, od okamžiku, kdy se vrátil do Prahy z Möllersdorfu až do jeho smrti, byl velmi čilý. Z počátku bylo to v redakčním klubu „Národa“, později ve finančním výboru revolučního Národního shromáždění, v Československé komisi cukerní a v bankovním výboru Bankovního úřadu ministerstva financí. Těchto několik let bylo vyplněno obsáhlým shlukem velikých i drobných událostí, nevím však ani sám dobře, proč dvě z nich, o nichž se chci zmíniti, vryly se tak zvlášť do mé paměti.

První je z redakčního kruhu „Národa“. Skupina „České demokracie“, k níž jsem sám náležel, založila si samostatný týdeník, zůstávala však i nadále v pravidelných stycích se skupinou „Národa“. Já sám navštěvoval jsem skoro pravidelně týdenní její schůzky. Když se dr. Rašín vrátil z Písku do Prahy, měli jsme jednou ve schůzce skupiny „Národa“, které jsem se tehdy zúčastnil za „Českou demokracii“ s drem Emilem Frankem, velmi prudkou debatu. Dr. Rašín vytýkal nám náš přechod k národním socialistům, považuje jej za neplodné tříštění politických sil inteligence a za nebezpečné tříštění národa na třídní tábory. Byl jsem tehdy velmi překvapen prudkostí Rašínovou a vykládal jsem mu, že k formálnímu rozchodu s „Národem“ odhodlali jsme se proto, že „Národ“ se stavěl do služeb jedné politické strany, kdežto my jsme chtěli, aby „Národ“ zůstal orgánem všech směrů a proudů v národě a že proto právě snažíme se vytvořiti svou

skupinou spojovací článek mezi buržoasií a stranou, která podle tehdejšího našeho názoru měla nejbliže k národně cítícím vrstvám lidovým a která by jinak bez tohoto spojení mohla snadno podlehnouti divokým heslům socialistickým. Dr. Rašín s tímto rozdělením úloh naprosto nesouhlasil a nakonec velmi resolutně prohlásil: „Uvidíte, že u národních socialistů nic nesvedete.“ A dr. Rašín měl pravdu.

*

Druhá vzpomínka týká se Bankovního úřadu. Když v prosinci 1922 byl podniknut poslední velký útok na korunu, byla dne 19. prosince svolána mimořádná schůze Bankovního výboru, v níž dr. Rašín jako ministr financí předsedal a spolu s obchodní správou Bankovního úřadu žádal za zmocnění k opravdu drakonickým opatřením, která hluboce zasahovala do hospodářského života. Návrh zdál se nám být tak dalekosáhlý, že jsme se ani po dlouhé debatě nemohli k němu odhodlati. Hlasování dopadlo tak, že návrh byl jednomyslně zamítnut. Když konstatován výsledek, založil Rašín — jak bylo jeho zvykem — ruce za hlavu a prohlásil: „Teď jste zabili korunu.“ Na mne to působilo tak, že jsem nemohl na sebe vzíti odpovědnost za takový důsledek a navrhl jsem reasumaci zamítnutého usnesení a přijetí návrhů Rašínových. Většina členů Bankovního výboru se nato přidala k mému stanovisku a Rašínovy návrhy byly přijaty. Průběh událostí ukázal, že Rašín měl zase pravdu.

Dr. Frant. Hodáč:

Obáván a milován.

Jedním z nejvíce podivuhodných zjevů našeho převratu je samozřejmost, s jakou se našli pro každý z velkých úkolů, daných vznikem republiky, mužové, kteří převzali jeho plnění. Jako by generace po staletí se byly připravovaly na tuto chvíli. Dr. Alois Rašín převzal dle směrnic, již před převratem sjednaných, starost o vznik a udržení měny. K ní byla soustředěna jeho pozornost v době, kdy byl ministrem financí, i v době, kdy jím nebyl. Mužové převratu věděli, že k udržení republiky jsou nutny kompromisy politické, sociální i v četných otázkách hospodářských. Našly svého moudrého a klidného mistra v Ant. Švehlovi. V jednom však vůdcové převratu nechtěli smlouvat, a to byla samostatnost a pevnost československé měny. Tam nebyl možný kompromis, byl nutný boj, zasahování bezohledné, nelítostné, jestliže v době obecného zmatku kolem dokola se mělo dosáhnouti cíle.

Vlastnosti, jichž k tomu bylo potřebí, měl dr. Rašín. V době prvního ministerstva si vyhrazoval rozhodování o všem, co souviselo s měnou. Stal se postrachem těch, kdo chtěli cestovati do ciziny. Bez jeho souhlasu to v první době nebylo možno a dovedl držeti doma po týdny lidi, o nichž se jen domníval, že by mohli

cesty zneužít k měnovým účelům, nesouhlasným s jeho. Stejně bylo s dovozem zboží jen trochu luxusního. Prováděl neúchylnou, strohou reglementaci dovozu i vývozu valut. Bylo jasno jistě také jemu samotnému, že se technicky nedá důsledně provést. Dovedl však vzbuditi strach před porušením předpisů a tato schopnost, vzbuditi vážnou obavu, byla jedním z jeho psychologických prostředků. Když při svém prvním pobytu v Krkonoších po převratu přišel na Petrovku, umlkla celá dvorana. Měl jsem dojem, že to nebyla jen zvědavost, ale pocit, spojený z úcty a strachu. Bylo mnoho těch, kteří se dokonce báli začít s ním rozhovor o věci, v níž měli odlišný názor. Právě ti lidé však ho neznali. Rašín miloval diskusi a netrval proti vážným důvodům nikdy tvrdošíjně na svém, jako sám velmi rád přesvědčoval jiné. Diskuse byla jeho živlem, vydržel při ní do pozdních hodin a také jí hojně užíval k tomu, aby nabyl informací, jichž by se mu přímo snad nebylo dostalo nebo aspoň ne dosti přesně.

Vybudovati a upevniti měnu vyžadovalo muže tohoto rázu, jenž rozhodoval rychle a bez ohledů, jichž neznal ani tam, kde šlo o zájem strany nebo jeho vlastní. Věděl, jak ohromné hodnoty uvádí do pobytu při deflaci, ale neustoupil od pojetého úmyslu, dokud proti němu byly uváděny zájmy a nikoli vážné důvody. Všechna jeho bezohlednost a příkrost byla však výronem nesmírného zanícení pro myšlenku, do jejíchž služeb se dal. Neboť tento obávaný muž, jenž dovedl terorizovati odpůrce a škůdce, byl člověk vřelého srdce, krásného teplého úsměvu. Nezapomenu na lásku a pečlivý zřetel, který při svých zimních prázdninách věnoval dětem, svým i cizím. A toto vnitřní posvěcení, vnitřní oheň cítili všichni. Proto si dovedl získati nejen úctu, ale i důvěru. Je málo příkladů, že parlamenty svěřily tak rozsáhlé plné moci ministrovi, jako byly svěřeny dru Rašínovi. Jak byl přísný i k sobě při jejich provádění, svědčí epizoda z bankovního výboru, již v této knížce vypravují také dr. Heidler a Augustin Novák. Nezažil jsem při styku s drem Rašínem dramatičtějšího výjevu, než 19. XII. 1922, kdy v době náhlého poklesu koruny po hlasování Bankovního výboru, jenž původně chtěl zvýšiti diskontní sazbu jen o 1% a ne o 2%, jak žádal dr. Rašín, zvolal: „Pánové, zabili jste korunu . . .“, a kdy přes to prohlásil, že neužije práva, zastaviti usnesení Bankovního výboru. Tuto přísnost k sobě samému, vnitřní posvěcení a vřelé srdce jeho způsobily, že muž, tak obávaný, měl obec oddaných stoupenců daleko za rámeček svojí strany, že umíral za účastí celého národa, hrdina v životě, hrdina v smrti.

Milan Hodža:

O Rašínovi.

Po prvé setkal jsem se s Rašínem v posledním týdnu před převratem ve Vídni. Já byl ve Vídni od podzimu 1915 ve vojenské službě a pod policejním dohledem, který nám ovšem nepřekážel ve stálých stycích s vedením českého parlamentárního Svazu. Rašín přijel po 20. říjnu do Vídně s českou delegací, jež jela do Švýcarska a jejíž četní členové zúčastnili se v hotelu Continental porad se zástupci jižních Slovanů bývalého Rakouska. Samozřejmě věnovali jsme nejvíce času projednávání některých problémů státní politiky československé. Nikdy nezapomenu, s jakým nadšením vykládal nám Slovákům ve vídeňském bytě Kornela Stodoly o svých finančně-politických plánech. Celý postup měnové odluky až do stadia odkolkování byl u Rašína již v této době promyšlen do takřka všech podrobností a všechno to, co následovalo v prvních týdnech r. 1919 v naší měnové politice, lišilo se do jeho předpřevratových plánů, až na otázku zlaté měny, jen zcela nepatrně.

Do prvního svého rozporu s Rašínem dostal jsem se při debatě, jež vyvinula se v našem uzounkém kroužku vídeňském v jiné, pro politiku rodícího se státu neméně kardinální otázce, již byla administrativa Slovenska.

Byl jsem vyhlédnut za státního tajemníka v ministerstvu vnitra s úkolem, organisovati veřejnou správu Slovenska. Zamýšlel jsem upravit poměry na Slovensku po krátkém okupačním přechodu podle zásad administrativní samosprávy. Šlo mi pochopitelně o to, aby tato administrativní samospráva Slovenska, i když musela vycházeti z předpokladů domácí staré legislativy a správní tradice, nelišila se podstatně od správních organismů v Čechách a na Moravě, a proto požádal jsem o spolupráci a o kodifikační osnovu nebožtíka Pantůčka, jenž, jak známo, byl již v Rakousku uznanou autoritou v oboru správního práva. Po dlouhých jednáních s ním, kde utkávaly se slovenské resp. uherské správní pojmy se soustavou českou resp. rakouskou, došlo konečně ke konceptu, jenž obsahoval osnovu slovenské administrativy, příbuznou zemským správám politickým, ale spočívající na odlišné zásadě součinnosti složek byrokratických a laických. Návrh tento jistě nebyl dílem dokonalým. Kompromisní sblížení soustav tak odlehlých, jakými byly uherská a rakouská, nebylo úkolem snadným. Elaborátem nebyl jsem nadšen ani já, ani dr. Dérer, s nímž jsme o něm hovořili. Ale čas kvapil, Rakousko i s Uherskem se hroutilo, my všichni měli již nejenom pocit, ale jasné vědomí, že místo hroutícího se Rakouska a Uherska již již musíme zaujmouti se státními útvary svými. Já byl odhodlán postupovati prozatím třeba podle Pantůčkova a mého elaborátu a bylo mi ovšem vhod, že mohu o věci této promluvit s Rašínem.

Jak pravím, odehrály se hovory tyto ve znamení rozporů, a to věcných i taktických. V Rašínovi seznal jsem tuhého centralistu. On zdůrazňoval nutnost centralisace veškeré státní výkonné moci, bez ohledu na situaci nového území, jež má býti k historickým zemím přičleněno. Já důvodil, že nic nezvedne sílu státu a jeho výkonné moci tak jistě a spolehlivě, jako účast a spoluzodpovědnost do-

mácích složek v místní slovenské správě. Nedohodli jsme se. Skoro mám ten dojem, že z hovorů nás dvou nevyzníval již pouze spor o politické názory, nýbrž ona věčná pře mezi dedukcí a indukcí, pře o metody a jistě trochu toho povahového rozporu, jímž lišíme se my Češi a Slováci, právě proto, že jsme tak dlouho žili ne životem svým, nýbrž cizím a každý z nás v soustavě jiné. Pak ovšem věci v Praze vyvinuly se směrem jiným a já jsem se nikdy nedostal k organizaci slovenské veřejné správy.

My ještě s Rašínem úporně debatovali, když najednou přišlo pro mne pozvání do Budapešti. Štěpán Tisza poslal za mnou vídeňského zástupce tehdejšího maďarského ministerstva války plukovníka nebo generála hr. Takacs-Tolvaje. Když jsem o události této učinil sdělení Rašínovi, propukli jsme oba v hlasitý smích. Pak ale Rašín radil, abych přece jenom jel do Pešti, ať prý vidíme, co chtějí. Já jsem přece ještě vyčkal nějaký den a přijel jsem do Budapešti teprve když už bylo po Tiszovi a jeho autoritě a když tam na celé čáře zahájil vládu svou zmatek. V Budapešti četl jsem notu hr. Julia Andrassyho a pak zkomolené zprávy o tom, co 28. a 29. října dělo se v Praze, v zemích historických, na čem tak veliký podíl měl Alois Rašín. Když pak jsem 30. října večer přijel do Turč. Sv. Martina, mohl jsem svým slovenským přátelům, jež o posledních událostech měli jen kusé zprávy, poraditi, aby slovenská martinská deklarace přizpůsobila se novému mezinárodně-politickému řádu, který se právě zrodil.

*

Málo českých lidí mělo pro Bratislavu a Dunaj tolik porozumění, jako Rašín. Když na pařížské konferenci došlo k pohnutým rozpravám o Žitný ostrov a hlavně o bratislavské předmostí, vyhledal mne Rašín a se všemi, nám všem tak nezapomenutelnými výbuchy jeho burácejícího temperamentu, hřímal o všech těch, jak pravil, ignorantech, kteří chtějí Československo bez předmostí na pravém břehu Dunaje anebo dokonce bez Žitného ostrova. Na jeho popud sebral jsem celý materiál k tomuto našemu sporu o Dunaj, o jehož dokonalé vyřešení přičinila se pak naše pařížská delegace s plným úspěchem.

*

Jinak setkával jsem se s Rašínem velmi málo, až mně ve vládě Švehlově jako ministroví zemědělství připadl čestný, ale věru nesnadný úkol, utkávatí se s ním v nekonečných jednáních a debatách o zásady naší hospodářské politiky. Přilnul jsem k němu, i když jsem s ním nesouhlasil, s vroucí sympatií a obdivem. O Vánocích r. 1922 bylo právě po jeho krutém a vítězném boji proti dravcům bursy, spekulujícím na korunu, jež se po tolika úporné práci zrovna byla upevnila. Překypoval mužnou silou a ještě do konce roku 1923 chtěl býti hotov se stabilizací měny na značně vysokém stupni a s Národní bankou. O několik dní nato padl výstřel v Žitné ulici.

Prof. Dr. C. Horáček:

Z osobních vzpomínek na Rašína.

Alois Rašín byl o několik roků mne mladší. Proto nebyli jsme ve studentských letech vrstevníky. Když on přišel na universitu a počal se horlivě účastniti studentského ruchu (bylo to v době vznikajících mladých stran pokrokových), měl jsem já již život studentský za sebou. Přes to seznámil jsem se již tehdy s ním osobně a pamatuji se živě na jednu důvěrnou schůzku v hořejších místnostech „u Choděrů“, které se účastnili zástupci tehdejší mladé inteligence různých politických odstínů a na které se jednalo o pokus společného postupu v otázkách kulturních a sociálně politických. Takových náběhů bylo v tehdejší době více, vznikla z nich na příklad „Česká Moderna“, „Společnost pro vědy státní a sociální“ a j. v. Také mladý tehdy Rašín účastnil se oné porady, ale pokud se pamatuji, nevedla k praktickému výsledku. Rašín zastával názory příliš radikální, které u jiných narazily na odpor. Krátce nato pak vzniklo hnutí omladinové, soudní persekuce účastníků jeho a Rašín byl uvězněn na Borech. Když opustil žalář, byl i dále politicky činným, stoje na krajním křídle tehdejších mladých stran a teprve při reorganizaci strany mladočeské r. 1907 vstoupil do této strany, ve které setrval, i když ona v době předválečné provozovala ve Vídni politiku tak zvanou pozitivní. Po vypuknutí světové války ukázalo se ovšem, že v Rašínovi dřívě starý radikál. Radikál nejen zevní posou, nýbrž i vnitřním přesvědčením, jenž zmužilost a neohroženost svou dal najevo i při svém procesu a odsouzení k smrti.

Proto bylo přirozeno, že po konečné porážce ústředních mocností, zhroucení Rakouska a prohlášení samostatnosti českého státu Rašín ihned vystoupil do popředí jako jedna z prvních vedoucích politických osobností. A kdo dřívě Rašína blíž neznali, byli překvapeni jeho energií, bystrostí a horlivostí. Lze říci, že Rašín byl duší i hybnou silou celého domácího převratu, to musili uznati i jeho dřívější odpůrci. A Rašín při své přímosti a bezohlednosti jich měl mnoho. Ale právě takové železné ruky bylo tehdy potřebí a kdo ví, zda bez Rašína by byl převrat proveden býval tak rychle a tak hladce. Rozumí se, že Rašín ihned zaujal místo v nové vládě. Myslílo se původně, že převezme ministerstvo vnitra, ale on se rozhodl pro finance. Učinil tak patrně proto, že pokládal tehdy finanční a hospodářský základ republiky za ještě důležitější, než politický. Překvapilo to také proto, že až dosud Rašín vyhovoval více jako politik, než jako národohospodářský odborník. Ovšem v mladých letech zabýval se sociální politikou (přeložil též Raěův spis: Osm hodin práce) a také ve vídeňské poslanecké sněmovně věnoval velkou pozornost daňovým a finančním otázkám. Ale dosavadní literární činnost jeho pohybovala se přece jen více na poli státovědeckém. Teprve později vyšlo najevo, že ve své vazbě věnoval se důkladnému studiu národohospodářskému a že dokonce napsal celou knihu o národním hospodářství.

A skutečně finance nového státu octly se v dobrých rukou. Rašín uchopil se pevnou rukou jich správy a nedal si vyrvatí otěží, ač k tomu bylo třeba úsilí

nadlidského. Myslilo se tehdy, že nový stát všechno unese. Ostatní ministerstva jen kupovala a vydávala, ministr financí to měl zaplatit. Sta milionů padlo na nákup potravin, zbraní, petroleje, benzínu, vagonů, na repatriaci legionářů, podpory válečných poškozců, invalidů, nezaměstnaných atd. atd. Národní shromáždění skoro denně odhlasovalo zákony spojené s ohromnými výdaji a nestaralo se o jejich úhradu. Kde se to mělo všechno vzít? Rašín svou neústupností, ba briskností odvedl jakž takž udržeti v tomto bezedném hospodářství pořádek. Co to znamená, a jakého napětí vůle, nervů a energie bylo k tomu třeba, poznal jsem sám, když jsem v létě 1919 po Rašínovi převzal jeho resort.

Vedle brzdění nemožných výdajů vynaložil Rašín stejnou péči o záchranu naší měny. Provedl hned koncem února 1919 úplnou odstavku od stále klesající měny rakouské okolováním dosavadních bankovek a prohlášením jejich za samostatnou měnu československou. Zároveň pojal velkolepý plán na její opětné zhodnocení. Provedl přes veliký pokřik nepopulární čin zadržev polovinu obíhajících bankovek a zavedl dávku majetkovou, aby odčerpal přebytečné oběživo. Zároveň znemožnil každou další inflaci papírových peněz do budoucnosti. Všechna tato opatření provedl Rašín zákonodárnou cestou. Již to svědčí o síle a vlivu, který měl u všech politických stran. Jsem na to hrd, že jako tehdejší předseda finančního výboru a současně zpravodaj v plenum mohl jsem býti k uskutečnění těchto dalekosáhlých akcí Rašínovi nápomocen. Vše dít se musilo potají a v důvěrnosti, a věci musily býti provedeny přes noc. Podařilo se to. Tehdy jsem se s Rašínem velmi sblížil. Souhlasil jsem v celku s jeho postupem a loyálně jsem jej při tom podporoval. Ovšem ani železnému úsilí Rašínově se nepodařilo plán původní zcela uskutečniti. Jak dodatečně sám prohlásil, chtěl původně zmenšiti papírové oběživo až o 80 procent a tím zhodnotiti korunu naši mnohem výše, než se skutečně stalo. Ale zjevně i tajní přátelé inflace a kruhy deflací postižené zvedly takový odpor, že Rašínova měnová reforma zůstala třetinu na polovici cesty. Nakonec — ovšem až po jeho smrti — stabilisována byla naše koruna jen na jedné sedmině své předválečné hodnoty a křivda, která se tím stala předválečnému majetku peněžnímu, napravena nebyla.

Když z politických důvodů Rašín r. 1919 v létě odstoupil a já se stal jeho nástupcem v ministerstvu financí, pokládal jsem za svoji povinnost na cestě Rašínem zahájené pokračovati. Myslím, že Rašín sám mou dobrou vůli uznal a ocenil. Poněvadž i moji nástupci se od této linie až na malé výjimky neodchýlili, zůstala zejména co do měnové politiky jakási kontinuita až do doby, kdy Rašín po druhé převzal finanční resort. Pohříchu nespravoval jej dlouho. Zákeřná ruka zfanatisovaného mladíka ukrátila násilně jeho plodný život. I pak ještě po jeho smrti hájil jsem měnovou politiku Rašínovu, často i proti těm, kdo mu byli politicky bližšími.

Věčná škoda, že Rašín odešel předčasně. Bylo by ještě velice potřeba jeho ráznosti, obezřetnosti a důslednosti nejen v našem veřejném hospodářství, ale v celém politickém životě. Říká se, že nikdo není nenahraditelným, ale o Rašínovi to neplatí. Jeho ztrátu dnes všichni dosud bolestně pocítujeme.

Dr. Milan Ivanka:

Dr. Rašín a Slovensko.

Práve tak, ako historické zeme, i Slovensko čakalo s dychtivosťou na zasiahnutie silnej ruky do rozvrátených finančných pomerov mladého štátu. Slovensko, ktoré dotiaľ malo pracovníkov len na poli národnom a kultúrnom, nemalo pre prvý čas veľkej nádeje, že by sa objavil taký slovenský finančník, ktorý by vedel riadiť loď československého finančného hospodárstva a tým i hospodárstva slovenského. Veď treba priznať, že ani bratia Česi — i pri svojom veľkom počte prvotriednych finančníkov — nemali veľa individualít, ktoré by boli povolané a predurčené pre taký mimoriadny úkol, akým bolo budovanie finančných základov republiky. Prirodzene, že sme tedy i my na Slovensku s radosťou uvítali, keď sa finančných osudov štátu ujal dr. Rašín, ktorého húževnatosť a energia popri jeho odborných znalostiach boli všeobecne známe. Vtedy, po prevrate prežívali sme všetci jakúsi úzkosť, že jako to bude s našou valutou. Táto úzkosť bola tým väčšia, keď sme boli svedkami toho, ako v susedných štátoch v Rakúsku, Maďarsku, Poľsku a Rumunsku odohrávajú sa hotové finančné katastrofy, ktoré hlboko zasahujú do existencií všetkých vrstiev národa. Krach nasledoval za krachom, valuta klesala so dňa na deň a režia na tlač nových bankoviek bola pomaly vyššia, ko skutočná hodnota takto vyrobených štátoviek. A teraz sme stáli my uprostred tohto šialeného chaosu.

Náš dedinský ľud bol všetek zľakany, bol tu oprávnený strach o znehodnotenie ťažko dobytých úspor, bol tu strach o rozvrat malých živností, obchodov, o každé súkromé podnikanie. A tu dr. Rašín prišiel s plánom tak podivným, že v prvom okamihu zapríčinil strašný úžas. Plán znamenal okolkovanie bankoviek a odobranie ich polovice. Bolo to niečo, čo nebolo možno v prvom okamihu dobre pochopiť a súdnym rozumom zhodnotiť. Pri tom úžase však zostávala vždy istá dôvera, že toto všetko predsa má a musí mať len istý dobrý význam. A táto dobrá stránka čím ďalej, tým viacej sa uplatňovala a sa osvetľovala. Najviacej vtedy, keď zrazu so strany maďarskej a poľskej boli robené pokusy prepašovať k nám za milióny a milióny ich znehodnotených bankoviek, ktoré sa hlavne v Maďarsku tlačily na vagóny dňom i nocou. Lebo záplava týchto bankoviek spolu s kúpami válečných požičiek boli istým manévrom porazeného Maďarska a Rakúska podvrátiť hneď v zárodku náš mladý štát. Zruinovať ho, rozbiť jeho hospodárske základy, bez ktorej pevnosti ani politické základy nie sú možné. A tu sme my Slováci začali chápať ten konečný smysel celej Rašínovej akcie. Zrazu mali sme istú radosť nad tým, ako maďarské plány zlyhaly, ako bol rozbitý ich pokus zaplaviť nás bezcennými bankovkami. Márne boli všetky figle maďarských agentov pracujúcich hlavne v našom pohraničí.

Prvá nespokojnosť, ktorej dala vtedy vznik Rašínova okolkovacia akcia, vtedy zmizla, akonáhle sa ukázaly jej dobré stránky. A nádej našho ľudu rástla ďalej, keď do verejnosti prenikly prvé zprávy o ďalších jeho plánoch, ktoré znamenali sociálne spravodlivé hospodárske vyrovnanie medzi vrstvami bohatými

a chudobnými. To právě bolo úsilím dra Rašína, aby válečné zisky zkoncentrované len vo vačkoch válečných špekulantov, dodávateľov a tak zvaných reťazových podnikateľov byly prevedené chystanými dávkami do pokladnice štátu a tak bolo uľahčené tým poplatníckým vrstvám, ktoré tak ťažko niesly ťarchy svetovej vojny. Žiaľbohu v rozhodnom okamihu, keď sa malo prikrčiť k tejto realizácii, padla rana, vystrelená z radov rozvratných elementov nášho štátu, a geniálny náš dr. Rašín dodýchal.

Keď jeho smrťou byly ochudnené historické zeme, tým viacej pocituje jeho ztratu Slovensko. Lebo Slovensko práve od neho očakávalo provedenie veľkého diela znamenajúceho dovršenie revolúcie politickej a síce znacionalizovanie všetkeho podnikania na Slovensku.

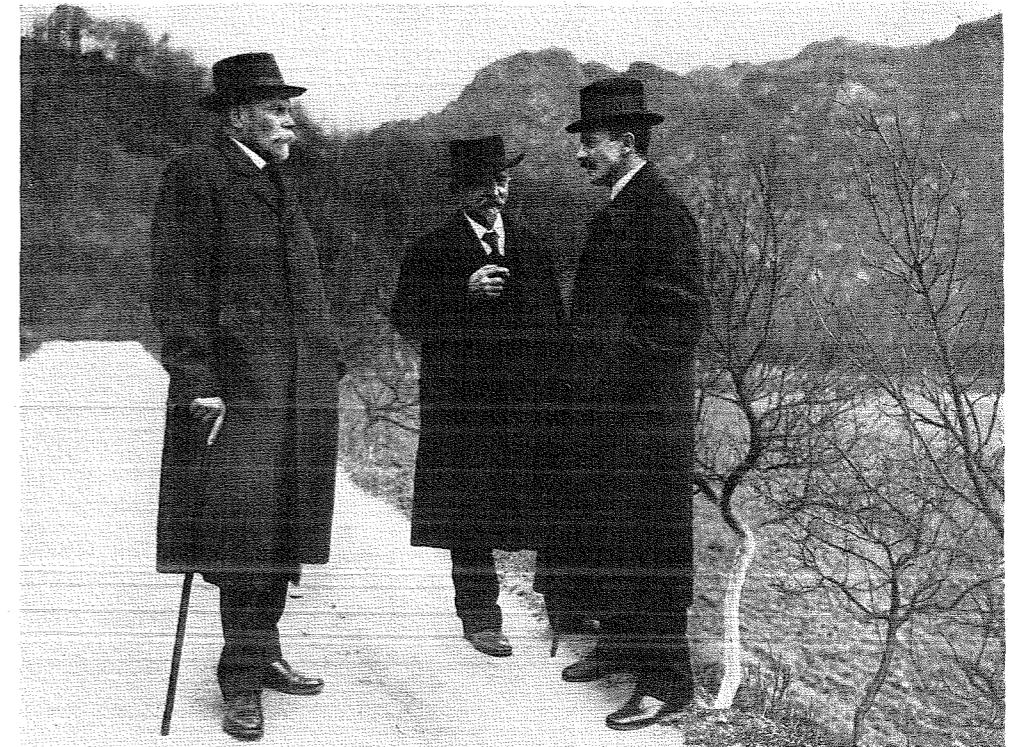
Dr. Karel Kramář:

Jak mně Dr. Rašín zachránil život.

Byl jsem, jak známo, již dva měsíce ve vězení, když přivezli tam Rašína. To mělo pro mne zůstatí naprostým tajemstvím a také uplynul celý týden, než jsem se o tom dověděl, a sice čistou náhodou. Navštívil mne red. Penížek a toho jsem se ptal s celou nevinností svého nevědění, co dělá Rašín. Pan Penížek, dřív než mohl mu dáti dr. Preminger znamení, odpověděl. „Vždyť je už týden tady!“ Dr. Preminger se dal do smíchu a já věděl, že jsme s Rašínem pod jednou střechou. Bohužel, dlouho jsme spolu nemohli mluvití — jen jsme se někdy náhodou po podání žaloby viděli u našeho soudce, kde studovali jsme spisy. Až u soudu jsme byli zbaveni klausury a mohli jsme mluvití bez dozoru, co jsme chtěli. A poněvadž soud byl každý den od osmi hodin do dvou, chodili jsme také společně na procházku, ráno hodinu před zahájením líčení a druhou hodinu k večeru. Co jsme si toho napovídali! Co přežili jsme úzkostí a nadějí podle toho, co slyšeli jsme o událostech na bojištích! Ale ani na chvíli jsme ovšem nepřestali věřití v konečné vítězství a v československou samostatnost. A jak dopodrobna jsme stavěli svůj svobodný stát!

Rašín, jako zkušený advokát, nezapomínal ovšem na všechny možnosti obrátí v našem procesu. Věděl, že zůstala celá spousta neprohlédnuté korespondence a jiných věcí, poněvadž bylo nařízeno, aby žaloba byla co nejdříve podána, a proto chodil do kanceláře dra Peutelschmieda, aby si všechno prohlédl a event. nás připravil na možná překvapení.

Ukázalo se, jak znamenitý měl instinkt a jaké dobrodiní mně prokázal svou opatrností. Jednoho dne přišel a k mému úžasu vypravoval, co našel. Dr. Preminger nedal ve spěchu prohlédnouti spousta korespondence, kterou přivezli z „Nár. Listů“, ač mezi ní též bylo, co našli ve stole Bohdana Pavlů, který byl tehdy redaktorem „Nár. Listů“. Pavlů byl už v Rusku a jeho rozhovor s redaktorem „Ru-

Dr. K. Kramář, Dr. Al. Rašín a Frant. Sís po návratu z vězení v Möllersdorfu na poradách v Šárce na podzim r. 1917.

ského Slova“ měl být jedním z nejzávažnějších důkazů mé velezrády. Vojenská správa ovšem také věděla o tom, že je redaktorem časopisu našich legionářů. Mezi listy byl jeden neotevřený, z Libštátu a Rašín přirozeně ihned poznal, že je adresa psána mou rukou. Otevřel psaní a tam našel frázi, která stačila na oběšení: „Co Vám přeji, víte sám nejlépe, dost jsme se o tom namluvili . . .“ Pavlů byl totiž povolán jako záložní důstojník k armádě, já v Praze nebyl, a poněvadž jsme si tehdy byli velmi blízcí ve slovanské otázce — mým vlivem jsme se rozhodli poslati Pavlů na delší čas do Ruska, kam jsem mu přirozeně dal všecka doporučení na přední lidi novoslovanského hnutí — chtěl jsem se s ním alespoň písemně rozloučiti a říci mu, že zůstává při tom, co bylo logickým důsledkem našeho slovanství a co Pavlů i bez mého dopisu také udělal. Dopis přišel pozdě, když už Pavlů odejel a v redakci jej hodili prostě do jeho stolu, aby si jej přečetl, až se — vrátí. Zatím byl už Pavlů v Rusku, zde věděli, co tam dělá, ale nikomu nenapadlo, jeho korespondenci prohlédnouti a zničiti. Bohudíky nenapadlo ji prohlédnouti ani dru Premingrovi. A to by byl žalobu konstruoval na jednotě smýšlení dra Kramáře a zjevného velezrádce Pavlů . . . Mimochodem řečeno, já měl s různými korespondencemi a listinami velmi povážlivé zkušenosti. V nějaké zapomenuté bedně našli, už když jsem byl ve vězení, korespondenci s generálem Volodimirovem, z níž hleděli zkonstruovati důkaz pro mou velezrádu před válkou, a v Národní radě uklidili sice téměř všecko, co mohlo být podezřelým pro naše styky s Francií, ale slovanská akta, zápisy atd. tam nechali. Byl jsem již v kriminále.

Dr. Rašín ovšem byl polekán, ale i šťasten, že mne zbavil takového nebezpečí, a hned se smluvil s naším obhájcem drem Körnerem, že se k večeru sejdou zase v kanceláři našeho soudce a tam že mu Rašín nebezpečné psaní dá. Sám je vzítí nemohl, poněvadž nikdy nebylo vyloučeno nebezpečí náhlé prohlídky. Všecko se šťastně odbylo, dr. Körner psaní dostal a nám oběma se ulehčilo. Dru Rašínovi dojista víc než mně, poněvadž od dra Körnera věděl, jak vojenské kruhy rakouské i německé na to naléhají, abych byl popraven, kdežto já sice také náhodou jsem se o nebezpečí mně hrozícím dověděl, nějakou chvíli tím byl ovšem velmi rozrušen, ale pak jsem na to zase úplně zapomněl. Když jsem však později zvěděl, s jakou úporností se pracovalo o to, aby císař, jeden i druhý, můj rozsudek potvrdil, teprve jsem poznal celý dosah dobrodiní, které mně Rašín prokázal. Žalobě nepodařilo se najítí nejmenší důkaz pro mou vinu a proto konstruovala mou velezrádu na tom, že jsem obelhával císaře, vlády i český lid, že jsem loyaltitu lhal a že všecko, co nyní dělá český národ, je přímým důsledkem mé slovanské politiky, jejíž pravou, velezrádnou tvář jsem českému lidu skrýval a ukázal teprve svým článkem ze dne 4. srpna 1914, kde jsem vzpomněl Bethmannových slov o válce germánsko-slovanské. A dr. Peutelschmied, který se přesvědčil z výpovědí svědků, jako byli kníže Thun, hrabě Bienerth a hrabě Stürgkh, že je vyloučeno mluvití u mne o úmyslné lži, musil založiti důvody odsouzení na thesei, že český národ vždy páchal velezrádu a moje činnost že byla jen této velezrády vyvrcholením. Přirozeně, že ani jedno ani druhé nebylo dosti přesvědčivé, aby císaře pohnulo k podepsání rozsudku o mém pověšení, tím spíš, že proti tomu bylo ze všech stran pracováno, přímluvou od papeže a španělského krále i hrozbami odplatou ze strany ruského cara. Kdyby byli otevřeli mé psaní Pavlů,

byla situace docela jiná. Ten velmi otevřeně prováděl velezrádu a já už napřed, hned při vypuknutí války mu psal, že nepotřebuji mu říkat, co mu přeji, poněvadž to dobře ví z našich rozmluv.

Nebylo pro mne pochyby, že by tato slova dostačila, aby konečně přesvědčila císaře o mé velezradě i o tom, že jsem duševním původcem všeho, co se dělo na frontě i v Čechách, a pak byl by asi můj osud zpečetěn. Myslím, že nezveličuji význam Rašínova nálezu, řeknu-li, že mně tím zachránil život — a já nikdy mu nedovedu toho zapomenouti.

Dr. Kamil Krofta, zpln. ministr a vyslanec Čsl. Republiky v Berlíně:

Hrst vzpomínek na Dra A. Rašína.

Mám jen málo vzpomínek na dra Aloise Rašína, protože jsem s ním v životě neměl mnoho přímých styků. Prvně zavadilo jeho jméno o můj sluch za procesu s Omladinou. Byl jsem tehdy septimán reálného gymnasia v Plzni a jako syn staročeského politika a od dětství pravidelný čtenář Bráfova „Hlasu Národa“ nepociťoval jsem k Omladině valných sympatií, ba hleděl jsem na ni jako na nerozumnou hračku několika potřeštěných mladých lidí. Avšak řeč, kterou pronesl před soudem na obranu svou a svých druhů mladý dr. Rašín, učinila na mne přece mocný dojem. Teprve z ní jsem vycítil, že za tou zdánlivou hračkou skrývalo se něco velmi vážného a opravdového, co podivně rozechvívalo také skryté struny mého srdce.

Od té doby jsem pozorně sledoval činnost dra Rašína, jak o ní přicházely zprávy na veřejnost, ale osobně jsem jej poznal teprve po letech, když jsme se za známé reorganisace bývalé mladočeské strany oba stali jejími členy. Rašín ovšem ihned rozvinul v reorganisované straně činnost velmi pronikavou a stanul brzy v jejím popředí, kdežto já jsem jen časem míval účastenství v jejích podnicích kulturních, nezabýváje se vlastní praktickou politikou. Pokud se pamatuji, mluvil jsem až do války jenom jednou trochu více s Rašínem, a to brzy po reorganisaci strany mladočeské ve společnosti svého někdejšího universitního kolegy a tehdy velmi důvěrného druha Rašínova a jeho hlavního společníka v pracích reorganisačních, dra Zdeňka Tobolky. Bylo to setkání nahodilé (v hostinci) a hlubšího dojmu ve mně nezanechalo.

Teprve na konci světové války a po válce jsme se více sblížili. Zúčastnil jsem se, arci jen trpěně, palácové revoluce ve straně mladočeské, která proti oportunistickému vedení Fiedlerovu, Tobolkovu a Maštálkovu zjednala vrch žvlům rozhodnějším, jež byly zajedno s uvězněnými vůdci Kramářem a Rašínem. A přispíval jsem do týdeníku „Národa“, jenž usiloval o rozhodnější postup proti Vídni, za radostného souhlasu obou vězňů. Ve zvláštní redakční schůzce „Ná-

roda“ jsem se také prvně sešel s Rašínem, když se navrátil z vězení. Z řeči, jíž děkoval za uvítací proslovy, vedle uznání vzdaného činnosti „Národa“, nejvíce utkvěla mi v paměti neobyčejně vřelá slova, jimiž se Rašín zmiňoval o své ženě, jakou mu byla oporou po dobu jeho žalářování. Mluvě o tom Rašín jen stěží přemáhal pláč. Tu jsem prvně poznal, jak hlubokého a něžného citu je schopen ten neohrožený a tvrdý Rašín.

A když jsem později na janovské konferenci mohl ztrávit několik krásných chvil ve společnosti Rašína, jeho choti a dcerušky, znova jsem se podívoval lásce politika ostrříleného v nejprudších zápasech veřejných k jeho rodině.

Po návratu Rašínově z vězení do Prahy setkával jsem se s ním častěji na důvěrných poradách a schůzích nejprve strany mladočeské a potom státopravně demokratické. Tu jsem měl dost příležitosti poznávat a oceňovat nejvýznačnější a nejvzácnější vlastnosti Rašínovy: železnou energii, jasnost a rozhodnost úsudku, odvalu k odpovědnosti za politické činy, schopnost stranu politickou podle pevných, dobře promyšlených zásad, cestami předem důmyslně vytčenými opravdu *vésti*. Vzpomínám na příklad, jak Rašín dovedl točiti se zástupci mladočeského klubu poslaneckého na říšské radě ve Vídni, jak dovedl jim a celé straně vnucovati svou vůli, ač bývala v příkrém rozporu s veškerým jejím dosavadním postupem. A vzpomínám, jak zase jinde rozvíjel spolu s řed. Preissem v malém kroužku důkladně promyšlený plán hospodářské a finanční politiky našeho budoucího samostatného státu, jehož brzký příchod jsme tehdy již s jistotou očekávali. Nebo jak jindy, mluvě v širším shromáždění strany o nutných přípravách k blížícímu se převratu státnímu, vykládal nám s obvyklou svou názorností, že musíme napřed vědět, co bude třeba učiniti prvního dne po převratu, co druhého, třetího atd. Bylo to tuším při stejné příležitosti, že se Rašín vyslovil o otázce státní formy našeho budoucího svobodného státu. Řekl, že ji nemůžeme sami doma řešit, pokud nevíme, jaké závazky v té věci snad převzali vůdcové našeho zahraničního odboje proti mocnostem dohodovým. Toto loyální uznání prvenství naší revoluce zahraniční předním vůdcem naší revoluce domácí přišlo mi nejednou na mysl za nechutných sporů o přednost jedné nebo druhé revoluce.

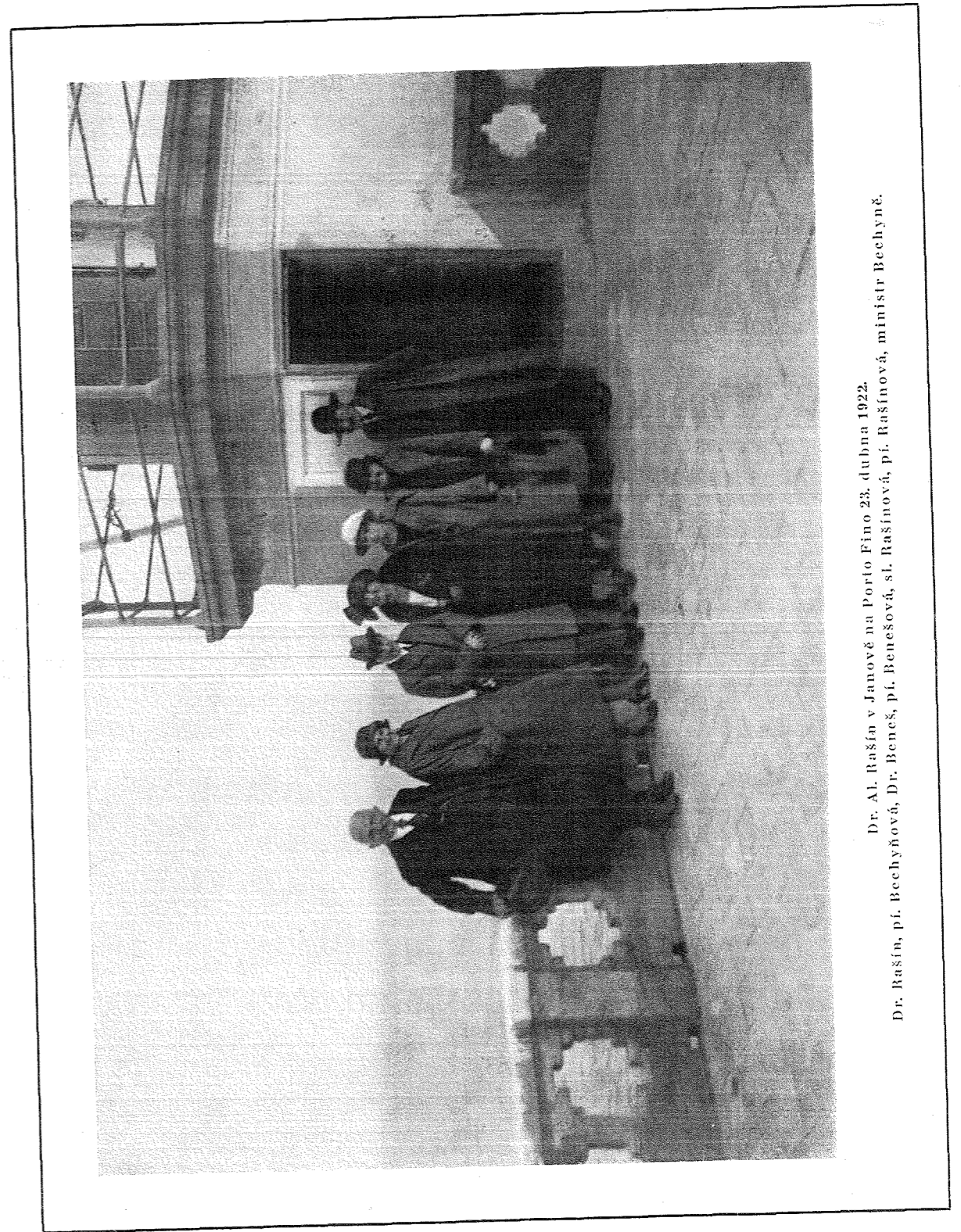
Převrat, který Rašín zahrnul tolikerými úkoly, přerušil téměř úplně mé styky s Rašínem. Jen nepřímě jsem se s ním střetal ve svém přechodném povolání jako správce vědeckého referátu v ministerstvu školství. Když jsme se zástupci ministerstva vyjednávali o jednotlivé položky rozpočtové, slýchali jsme s radostným uspokojením, že ministr Rašín chce, aby v kulturních věcech nebyli příliš skoupí. Říkával prý jim, že na kultuře spořiti nemůžeme. Z úst finančníka, jenž tak neúprosně hlásal tvrdou zásadu šetrnosti, zněla tato vzácná slova zvlášť působivě a hřejivě.

Nehledě k nahodilým setkáním na rozličných schůzích více méně veřejných, sešel jsem se s Rašínem po převratu teprve na konferenci janovské na jaře 1922, jak jsem se již o tom zmínil. Rašín byl tehdy jenom poslancem, ale vědělo se o něm, že brzo se zas vrátí na křeslo ministra financí. Stýkal se v Janově mnoho s ministrem Benešem a zdálo se, že se mezi nimi vyvíjí poměr velmi přátelský. Rašín nikterak neskrýval příznivého dojmu, jehož nabyt pozorováním Benešovy

činnosti zblízka. Mluvil jsem s ním také o věci tenkrát zvláště časové, totiž o poměrech západní Evropy a také našem k sovětskému Rusku. Zastával jsem názor, že přes svůj odpor proti bolševictví a bolševikům musíme na prospěch svůj i samého ruského národa usilovati o sblížení sovětského Ruska s evropským západem, a Rašín tomu nijak neodporoval, ba měl jsem dosti určitý dojem, že mi dává za pravdu.

Když se potom Rašín stal znova ministrem financí, navštívil jsem jej na podzim 1922 v úřadě, abych si zajistil jeho podporu pro některé kulturní potřeby vídeňských Čechoslováků. Zdálo se mi, že zrovna září vnitřním uspokojením, že zase má možnost věnovati svou překypující energii věci jemu nade vše drahé. Pro to, zač jsem orodoval, našel jsem u něho dokonalé pochopení. Mluvili jsme ovšem také o jiných věcech. Moje líčení finančního rozvratu rakouského Rašína velmi zajímalo a bylo zřejmo, že jej naplňuje uspokojením vědomí, že jsme se my hlavně jeho zásluhou uvarovali takového rozvratu. Řeč přišla také na hospodářské poměry německé a stala se zmínka o Stinnesovi. Tu Rašín prohlásil s velikou rozhodností: „Však on se také položí.“ Přijal jsem tehdy toto proroctví se značnou skepsí, ale po dvou letech se ukázalo, že Rašín měl pravdu.

Po onom setkání v ministerstvu financí jsem již Rašína nespatriil. Ale s jeho památkou setkával jsem se a setkávám za svého působení za hranicemi opět a opět. Mluvím-li s cizími finančníky a národními hospodáři, vracejí se skoro vždy k osobě a působení našeho prvního ministra financí a třeba se někdy ukázalo, že jeho jméno vymizelo jim z paměti, o tom, co vykonal a co znamená pro hospodářské a tím i politické upevnění našeho státu, mívají zpravidla velmi jasný a správný názor. Tak se opět a opět přesvědčuji, že Rašín a jeho dílo jsou jedním z největších statků našeho obnoveného života státního, statkem trvalé ceny, který nám ve světě získal a stále ještě získává úctu a uznání přátel i odpůrců. K radosti z toho mísívá se bohužel pocit hluboké lítosti, že nebohý Rašín sám nemůže býti svědkem svých posmrtných úspěchů. Ale i jindy si myslívám, že by leccos u nás šlo lépe a že bychom byli ušli leccemus nemilému ve státě i ve straně, kdyby nám byl zůstal Rašín. Je v tom bezděčné uznání jeho významu a jeho zásluh.

Dr. Al. Rašín v Janově na Porto Fino 23. dubna 1922.
Dr. Rašín, pfi. Bechyňová, Dr. Beneš, pfi. Benešová, sl. Rašínová, pfi. Rašínová, ministr Bechyň.

Jaroslav Kvapil:

Za srdcem rekovým.

*Rád byl bych při vás do skonání světa!
Neruda.*

*Hodil své srdce v odvážnou seč, kde hřměla nejvíce,
a bylo to srdce jako zvon, bylo jak vichřice,
vzkřiklo, zakřiklo, překřiklo — a zase nanovo
kupředu, kupředu letělo to srdce rekovo.*

*Letělo, volalo s Nerudou: „A zas mne mršťte dál!“,
však vášnivě samo se mrštilo tam, kam se kdekdo bál,
a jestliže jsme drali se přes tmou a trnovím,
to jenom za srdcem, za srdcem, za srdcem rekovým!*

*Však já je zaslech' jinak bít: na krbu hodiny
důvěrně, takořka šepem tikají tak v soulad rodiny,
včerejška vděčně vzpomenou, zítřek už zdravíce,
však dnešek, ten skutečný dnešek povědí nejvíce.*

*Kupředu, kupředu, kupředu, a všichni za ním dál,
jaké to příšerné ticho — hodiny ustaly!
Jaké to nádherné ticho: v svém rozvášnění zlém
umlkla náhle a mlčí a mlčí česká zem!*

*Ale to srdce rekovo zvedá se z mdloby nanovo,
jak zvon a jako polnice, nejvíc jak vichřice
už letí vlastní silou dál, už mizí pohledu
a burcuje a lomcuje kupředu, kupředu, kupředu!*

*Sedí tu žena, děti, přátelé, úžasem zoufalí:
„přes věků rozhráň, za kynoucí leta“,
všem se nám rozdal, za všechny se dal —
chce tu být při nás do skonání světa!*

18. ledna 1923.

J. Kvasnička, poslanec Národního shromáždění:

Písecké vzpomínky na Dra A. Rašína.

Písek, vlastně jeho lesy znamenaly v životě dra Rašína mnoho. Po 12 let sloužil mu za letní pobyt a to měl najaty dva pokojíčky s kuchyní a mansardou v domku u restaurace „Ameriky“, která patřila tehdy řediteli měšťanského pivovaru p. Sekáčovi. Se Sekáčovými udržovala následkem toho rodina Rašínova přátelské styky a kdykoliv do Písku zavítala a to i když v Písku nebydleli, jej navštívili. O svém letním pobytu v Písku dr. Rašín velmi často mluvil, zejména ve vězení vídeňském naň vzpomínal. Sám dr. Rašín se nemohl ovšem trvale z Prahy vzdáliti, kromě kratší doby v měsíci srpnu, nýbrž každou sobotu unášel jej pražský večerní rychlík do Písku, aby neděli ztrávil v kruhu své rodiny, a v pondělí ráno zase jel do Prahy za povoláním.

A tak v neděli nebo za doby, kdy zde zůstával trvale, v kterýkoliv všední den, mohli jste jej potkati, jak křepce s chůzí atleta a usměvavou tváří, oblečen jsa v turistický oblek s placatou čepicí na hlavě, vykračuje po některé lesní cestě, v ruce má uzlíček s nalezenými houbami, za nimiž se časně zrána byl vypravil. Zpravidla několik hříbků držel v ruce a chvílemi si je se zálibou prohlížel. Jindy zase vynořil se na vás, překvapeného, z houští, do něhož hledaje houby, zapadl. Velmi často spatřili jste poblíže jeho choť, mající na hlavě šátek na babku a plátný pytlík s nasbíranými houbami v ruce, jehož obsah ihned s pýchou vám ukazovala. Poněvadž na rozdíl od pravověrných Písečáků nesbírali jen hříbky, byla jich kořist vždy hojná. Při tom nutno podotknouti, že dr. Rašín byl v hledání hub virtuos, jemuž se ani zdejší houbaři-profesionálové rovnati nemohli. Také první otázka, kterou každému Písečáku při setkání pravil, zněla: Rostou?

S městem Pískem měli styků málo na rozdíl od ostatních „letňáků“, kteří zde ve městě v létě honí modu; proto širší obecenstvo o jich přítomnosti ani zpravidla nevědělo. Od Trhalů brali dříví, od Votavů mléko, poštu jim nechával listonoš u pekaře Webra, pro niž si často sám ministr doskočil, koupiv si při tom několik rohlíků do papírového sáčku. Holiti se chodil hned z kraje ke Skalovi, kde při čekání bavil hosty. Jen zřídka kdy šel navštívit své politické přátele, při čemž zpravidla zastavil se na besedu v obchodě p. Eggertha.

Se svojí chotí prolezli naše hory křížem krážem a znali je jako málo kdo z rodilých Písečáků. S uznáním vyslovoval se všude o našem lesním hospodářství. Rašína znali téměř všichni hajní, zejména u Prošků, kde se zastavoval, dále všichni houbaři a báby houby na trh nesoucí, jež vždy zastavoval a na ceny se vyptával. O vtip nebylo při tom nikdy nouze. Jednou jedna si mu stěžovala, že promokla až na kůži. „Ale to nic není, maminko, huře by to s vámi dopadlo, kdybyste byla Němec nebo Francouz!“ „Jak to?“ zní udivená otázka. „No, Francouzi, ti vždycky promoknou až na kost (sur les ossements), Němci, ti pak docela skrz na skrz (durch und durch).“ Se skauty v lese debatoval, občas zašli vespolek až do Selibova, kde žije provdaná jich bývalá kuchařka. Zde ve žních vypomáhal, mandele svážel, s kravami vesele jezdil. Odpoledne pomáhal na

verandě své choti čistiti houby a pěknými exempláři se navzájem chlubili. — Vůbec život rodinný byl tak pěkný, při tom tak puritánsky řádný a prostý, že mohl býti vzorem t. zv. proletářským rodinám.

Uvedu jednu z momentek: Potřeboval jsem kdysi cosi od dra Rašína a šel jsem proto za ním. V zahradě před sklepem byla naházena prkénka od Trhalů, jež mladší děvčátko, prostě přistrojené, do sklepa v koši pilně odnášelo. Na moji otázku — domníval jsem se míti před sebou služebnou — zda je pan doktor doma, odvětilo s úklonou: Ano, prosím! Teprve později jsem zjistil, že jsem mluvil s dceruškou ministra. Taková byla výchova v rodině představitele kapitalismu. Jinde, když něco podobného dělají, tak před vámi utíkají!

Tak spokojeně trávili v Písku léto jak léto až do války, po dobu uvěznění dra Rašína ve Vídni ovšem sami, bez něho. V této době museli sháněti těžce životy, jako každý druhý.

Veškeré jmění, jakož i splatné účty byly jim zabaveny a tak rodina trpěla i nedostatkem, byla však tak hrdá, že nikoho o pomoc neprosila. Jen na jednom místě, kde dr. Rašín mnoho vykonal, a tam dostalo se jim odmítnutí. Dr. Rašín až do své smrti trpce se o tom zmiňoval. Tak tomu bylo za Rakouska, za republiky dr. Rašín v Písku bydlet nesměl.

Nutno předeslati veřejné vystoupení dra Rašína v Písku. Na veřejných schůzích mluvil dr. Rašín v Písku třikráte, na členských několikráte. První jeho veřejná řeč byla v létě r. 1919, kdy mluvil s balkonu radnice, řeč jeho jako vždy byla událostí dne a hojně se o ní mluvilo. Druhá jeho schůze volební zůstane na vždy ostudou našeho města. Sotvaže dr. Rašín na balkoně se objevil, tu seštvaný dav z okolí začal řvát, pískat, trhat ba i kousat ty, kdož protestovali oproti tomuto rušení. Dr. Rašín se na to chvíli s úsměvem díval a když slova nebylo slyšet, odešel. Vím, že pro to trpěl, ač slovem si nepostěžoval, ba naopak se usmíval, rmoutilo jej, že lid dává demagogii přednost před pravdou a prací pro národ. Ale přes to neuhnul se ani o coul z vytknuté cesty, říká: „Každá operace bolí a nemocný nemoc sám si přivodivší dává vinu lékaři, zapomínaje, že bez operace by zemřel.“ Zastyděli by se asi mnozí, kdyby se jim dnes připomnělo tehdejší jejich řádění.

Jednou ve schůzi výkonného výboru, když mu kdosi vytýkal jeho stanovisko v úřednické otázce, prudce vystoupil, řka: „Poručte mně, abych dělal demagogii, a uvidíte, že to dovedu lépe než Brodecký!“ Po třetí mluvil v Písku na župním sjezdu Čs. N. D. o výstavě 6. srpna. A sice na projevené přání ochotně na dvou místech, k živnostníkům v restauraci „U kola“, ke gážístům v divadle. Obě jeho řeči byly přijaty s aplausem. Odpoledne pobyl krátce na výstavě a hajdy do lesa na stará, známá místa na houby. To byla jeho poslední návštěva v našem městě.

Proč přerušil své bydlení v Písku? Vilu, již obývali, prodal pan Sekáč jakémusi p. Řehořovi. Mezitím propadl se tam strop a i jinak byt tak sešel, že nebyl k obývání. Po dohodě s majitelem byt opravili nákladem asi 3000 Kč. Na to upozorněna smutně proslulá bytová komise, která dychtivě očekávala dokončení oprav, že po ukončení jich někoho tam nastěhuje. Starost o tyto věci měl

vedoucí člen bytové komise pan správce Našinec. Nějak se ale opozdil a Rašínovi se klidně nastěhovali. Z toho byl v bytové komisi poprask. Usneseno, že dr. Rašín se musí vystěhovat, přes odpor občanských zástupců a že byt se přidělí p. zbroj. nadporučíku Jungovi, který právě přijat byl (léto 1920) do armády a do Písku byl přidělen, neznaže slova českého — ještě jest nutno připomenouti, že byl bezdětný.

Mezitím předsedou bytové komise stal se komunista Koubec a po resignavším panu Našinci vedení převzal výp. úř. pan Kocourek. Byt pro nadporučíka Junga žádal správce zbrojovky kpt. Nový. Koubec na rozdíl od ostatních petentů o byty přivedl kpt. Nového do schůze bytové komise a byt obývaný rodinou Rašínovou mu přikázal. Intervenoval jsem u všech členů bytové komise o dvouměsíční odložení, získal jich většinu u starosty města, ten slíbil zakročiti, dokonce min. předseda Tusar intervenoval pro dra Rašína u politické správy, ale nic platno, menšina prosazovala své, bez ohledu na ostatní. Abych i Koubce získal, přenechával jsem mu cukr, který jsem v domácnosti bral a na jehož nedostatek Koubec si stěžoval a nakonec, když jsem mu důvěrně sdělil, že je to hanba dávatí přednost německožidovskému přivandrovalci, sdělil to nadpor. Jungovi a ten na mne podal prostřednictvím dra Slaby žalobu pro urážku na cti. Za prokázané služby byl Koubec přijat do služeb zbrojovky a nechal řemesla. Obešel jsem konečně s archem, na němž napsáno, že podepsaní souhlasí s odložením vyklizení bytu členy bytové komise, dělali to tak pro své chráněnce všichni — a když jsem získal většinu, odevzdal prohlášení p. Kocourkovi, kde se náhodou (!!) jedině toto ztratilo.

Paní Karlická mne odmítla, ač já jsem jejím přáním v tomto směru vyhověl. Co platilo pro všechny, nesmělo platiti pro Rašína. Škodolibost jste viděli ve tváři p. Kocourka, když vám na potkání říkal: „Musíme je vystěhovat!“ Komu se chtělo, tomu se vyhovělo i bez bytové komise. Mezitím byl Rašín den ze dne obtěžován hned p. Koubcem s Jungem, hned p. Kocourkem, kteří jej chodili vyhazovati z bytu jím zřízeného. Sám kpt. Nový tam jednou přijel na bryčce, vtrhl na dra Rašína a křičel: „Když se nevystěhujete, přivedu 20 vojáků a my vás vyndáme.“ Rašín klidně odvětil: „Můžete jich dvacet přivésti, ale dvacet jich zpět neodvedete!“

Když ale obtěžování nepřestávalo a z letního bytu stalo se martyrium, jednoho dne se sebrali a z letního bytu náhle odjeli. Do bytu vtáhl Jung. Tak se rozešel dr. Rašín s Pískem. Když jsme mu nabízeli loni opatření bytu, odvětil: „Hodili jste po mně kamenem a já jsem jako ten pták, který nevrátí se víc!“ Přesto ale i při naší poslední návštěvě u něho, asi 14 dní před atentátem, se na vše vyptával a nabízel obci peníze na hledání živce.

Ve svém smrtelném zápase mluvil o Písku a horoval o jeho lesích, houbovištích s ošetřujícím lékařem drem Bláhou, kterého nade všechny si oblíbil. Naše lesy neuvidí dra Rašína více, na jeho rakev položen byl náš obcí věnec z lesů, tak ho na poslední cestě provázely. Město naše má možnost zahladiti aspoň u pozůstalých trpkou vzpomínku na nás. Jsme tím povinni k velkému zesnulému, o němž celý národ dnes jest přesvědčen, že ztratil toho, za něhož náhrady není.

Karel Leopold, odbor. přednosta min. financí:

Rašínovy dukáty.

Nezapomenu nikdy, jak zářily oči dru Rašínovi, když oznamoval mi 28. srpna o 4. hodině odpoledne — sedm týdnů před tím, než stal se po druhé naším ministrem — v mramorovém sále Clam-Gallasova paláce před schůzí Bankovního výboru ministerstva financí, že budeme raziti dukáty se sv. Václavem. Chtěl je mítí ještě na podzim a přál si, aby raženy byly v Praze.

Z krátkého rozhovoru našeho seznal jsem, že chtěl mítí minci, navazující způsobem a podobou svou na naši zlatou minci, která od dob Jana Lucemburského těšila se nejen doma, nýbrž i za hranicemi jako mince příčinlivého a sebevědomého národa velké oblibě a vážnosti, že chtěl mítí minci, která by hlásala všude za hranicemi, že česká státní myšlenka, kterou neudusila ani staletá persekuce Habsburků, vítězně vyšla z největšího zápolení národů.

Dali jsme se s přednostou IV. oddělení min. radou drem V. Plocarem a s ředitelem naší státní mincovny Ing. D. Petrovitsem ihned do přípravných prací. Již v několika dnech seznali jsme, že chceme-li mítí peníz, jak představoval si jej dr. Rašín, nestačí k tomu dva nebo tři měsíce a že nebude též možno vyhověti přání Rašínovu, aby naše dukáty raženy byly v Praze, kde vybíjeny byly poslední české dukáty za Marie Teresie.

Při nejbližší naší poradě doporučil jsem tudíž dru Rašínovi vydati čsl. dukát později a sice jako peníz jubilejní k pětiletí naší státní samostatnosti a vyložil jsem mu zároveň potíže, jaké vyvolala by ražba dukátů v Praze. „Dobře,“ pravil dr. Rašín, „vydáme tedy nejprve 1.000 dukátů jubilejních, číslovaných od 1 do 1.000; musíme vytěžití za ně značný peníz, za dukát označený číslem 1. aspoň 1.000.000 Kč, kteroužto částku získáme veřejnou sbírkou pro Národní museum, kde bude pak dukát ten uložen na věčnou paměť obětavosti našeho lidu.“

Tak vznikl dukát jubilejní, jenž měl býti číslován proto, aby vystupňován byl jeho význam a jeho cena obliby tak, aby z toho mohl co nejvíce vytěžití zlatý poklad státní, kterým obíral se dr. Rašín až do posledních okamžiků svého života.

Dr. Rašín přišel tu s novým, velmi choulostivým námětem, opatřiti dukát jubilejní řadovými číslicemi, které se u nás dosud na mincích nikdy nevybíjely. Rozluštění problému tohoto musil jsem ponechatí ovšem mincovnímu technikovi a nutno uznati, že dlouholeté a bohaté zkušenosti ulehčily řediteli státní mincovny Ing. Petrovitsovi vyřešiti otázku tuto tak, že vzhled dukátu — jak obávali se zejména naši numismatikové — tím nijak neutrpěl. Postup Petrovitsův, který dal totiž připraviti pro avers každého jubilejního dukátu zvláštní razidlo, výrobu sice poněkud zdražil, než přání Rašínovu, které nám bylo zejména po tragické smrti jeho svatým odkazem, bylo po této stránce přesně vyhověno.

Na konečné podobě dukátu a jeho způsobu dohodli jsme se na procházce ve Stromovce 29. října 1922. Byla krásná podzimní neděle; dr. Rašín vracel se za

rozhovoru našeho stále k oblíbeným svým dukátům. Sliboval si, že bude málo českých rodin, které by neměly v rodinném svém pokladě tento symbol staré české slávy a znovu dobyté naší státní samostatnosti, že i hospodářsky slabí lidé naši střádati budou na tento zlatý peníz a že nashromáždí takto v národě značný poklad, jež by jinak hrabivé ruce zašantročily přes hranice.

Aby tyto nové české zlaté mince navázány byly úplně na starou, dobrou tradici českých dukátů, chtěl, aby raženy byly za zlata dukátového (986¹/₉ dílů ryzího zlata a 13⁸/₉ dílů mědi) a sice ze zlata dobytého v Čechách. Na líci každého dukátu měl býti starý symbol zvláštní státnosti české, dokud nebylo ještě znaků státních, obraz vévody Václava dokola s citátem z písně, která až do zavedení rakouské hymny byla státní hymnou českou (cantio ab olim cantari consueta) „Nedej zahynouti nám i budoucím“, na rubu pak český lev ve skoku, ten *zlý* lev — jak pravil ve své řeči v Pardubicích dne 10. prosince 1922. Měly to býti zkrátka po každé stránce dukáty *naše*.

Aby tomu bylo tak, vyžádali jsme si dříve, než předložili jsme vládě osnovu zákona o ražbě čsl. dukátů, dobrá zdání předních našich historiků, profesorů vysokého učení Karlova: dra G. Friedricha, dra V. Novotného a dra J. Pekaře, dále dobré zdání na slovo vzatého numismatika dra E. Fialy, biskupa dra Ant. Podlahy, výtečného znalce doby svatováclavské, a dra B. Skalského, správce numismatické sbírky Národního musea.

Osnova zákona schválena byla vládou ve schůzi dne 14. prosince 1922 a přijata poslaneckou sněmovnou 13. února 1923, v senátu pak 23. března 1923. Zákon vyhlášen byl v částce 29. sbírky zák. a nař. dne 11. dubna 1923 pod číslem 62.

Až do posledního svého dechu zajímal se dr. Rašín o každou sebe nepatrnější podrobnost, týkající se dukátů. Byl velice potěšen, když oznámil mu 9. ledna 1923 předseda rozpočtového výboru poslanecké sněmovny, poslanec B. Bradáč, že osnova zákona o ražbě čsl. dukátů byla ve výboru schválena a byl zvláště dojat, když zaslal jsem mu do Podolského sanatoria fotografický snímek 21 českých dukátů od Jana Lucemburského až do počátku třicetileté války, kteroužto sbírku na námět náš sestavil se vzácnou ochotou numismatik dr. E. Fiala, aby získán byl takto viditelný přehled českých dukátů. Obrázek tento měl dr. Rašín stále na stolku vedle svého mučednického lože a obíral se jím až do posledních okamžiků svého života.

Již 1. dubna 1923 uveřejněna byla soutěž na návrhy modelů, jejíž podmínky vypracovány byly v ministerstvu financí za účasti odborového rady dra Štecha z ministerstva školství a národní osvěty. Lhůta stanovena byla do 1. června 1923. Do poroty byli jmenováni: prof. B. Kafka, prof. m. sl. Celda Klouček, prof. J. Obrovský, rektor akademie výtvarných umění J. Štursa, numismatik dr. E. Fiala, odborový přednost K. Leopold, odborový rada dr. V. V. Štech a ředitel státní mincovny Ing. D. Petrovits. Studijní pomůckou pro umělce, kteří zúčastnili by se soutěže, byla sbírka vzorných mincí dánských a zmíněný fotografický snímek českých dukátů. Do stanovené lhůty došly ministerstvu školství a národní osvěty celkem 82 návrhy. Z těchto udělila porota, v níž zasedali zmínění pánové

až na odb. r. dra V. V. Štecha, kterého v jeho nepřítomnosti zastupoval dr. Morávek, I. cenu (6 hlasy z přítomných 7 členů mimo předsedu) návrhu s heslem „Cimbuří“ (autoři prof. O. Španiel a J. Benda), II. cenu 6.000 Kč návrhu sochaře J. Brůny; III. cena udělena nebyla. Dále byly zakoupeny návrhy s hesly „Nám i budoucím“ (autor O. Španiel), „Vévoda české země“ (J. Šejnost), „175“ (Fojtík a Hrbek), „3“ (F. Přítel), „Minulost a přítomnost“ (Čejka), „Kníže míru“ (Mára), „Legenda“ (Odehnal), „Pax“ (Dvořák a Sláma) a „Pouze návrhy“ (L. Beneš). Porota prohlásila, že přes malé zkušenosti čsl. výtvarníků na tomto poli byla soutěž velmi důstojně obeslána a výsledek její že byl velmi uspokojivý. Autorům modelu, který obdržel I. cenu, bylo zároveň porotou uloženo, aby provedli na něm ještě některé změny.

Jest zcela přirozeno, že výrok poroty o předmětu tak významném upozornil na sebe širokou veřejnost a že začaly se ozývat vedle úsudků příznivých i vážné námitky, podobně jak bylo tomu svého času při znaku státním. Tehdejší ministr financí Ing. B. Bečka, jsa si vědom velké své zodpovědnosti vůči veřejnosti, povolal nejdříve 11. července ke své informaci do ministerstva financí přední naše numismatiky a když porada tato neměla uspokojivých výsledků, svolal po dohodě s ministerstvem školství a národní osvěty na 14. červenec z nejšířších odborných kruhů nový poradní sbor. Zúčastnili se mimo zástupce ministerstva financí, státní mincovny a ministerstva školství a národní osvěty zástupci Umělecké besedy, spolku „Mánes“, Umělecko-průmyslové školy, Akademie výtvarných umění, Jednoty architektů a stavitelů. Jednoty výtvarných umělců a vysoké školy architektury při české technice. Účastníkům schůze předloženy byly mincovnou mezitím zhotovené pokusné odražky návrhů, jímž přičena byla I. a II. cena a prvých dvou odkoupených návrhů (autoři O. Španiel a J. Šejnost). Po delší debatě požádal ministr financí, který schůzi této sám předsedal, účastníky, aby na hlasovacím lístku vyslovili se pro některý z návrhů předložených. Až na dva byly všechny hlasy pro návrh, jemuž přiznala porota I. cenu.

Opírajíc se o výrok tohoto sboru, ve kterém hlas poradní měli jen ti, kdo nebyli v porotě, objednalo ministerstvo financí dne 1. července od autorů návrhu počteného I. cenou definitivní modely dukátů. Podle těchto modelů, které obdržela mincovna v druhé polovici měsíce srpna, zhotoven byl dne 4. září 1923 první definitivní odražek a když autoři umělci neměli proti ražbě nijakých námitek, počala mincovna, která mezitím doplnila zařízení mincovny potřebná pro ražbu zlatých mincí, 7. září 1923 se samočinnou ražbou.

Po celou dobu příprav k ražbě dukátu jevila čsl. veřejnost značný zájem o tento náš první zlatý peníz; zájem tento stupňoval se stále víc a více, zvláště, když v ilustrovaných i denních listech uveřejněny byly obrázky budoucích dukátů. Bylo zřejmo, že 1000 dukátů jubilejních nestačí ani pro ty, kteří hlásili se ještě před úřední vyhláškou, tím spíše, když bylo rozhodnuto, že bude nutno pamatovati s přidělem dukátů jubilejních především na osoby pro stát náš nejvýznamnější. Těchto bylo téměř 500! Navrhl jsem tudíž ministru financí Ing. B. Bečkovi, abychom narazili mimo číslované dukáty jubilejní ještě 4000 dvojdukátů, jež měli obdržeti ti, na které nedostal se jubilejní dukát číslovaný. Byl

jsem přesvědčen, že i tento dukát s letopočtem jubilejního roku 1923, nebudou-li v nejbližších letech raženy dukáty dvojité nebo vícenásobné, bude se těšiti v naší veřejnosti velké oblibě. Návrh můj byl též ministrem financí schválen. Mimo dukáty jubilejní raženy byly tudíž na účet státu ještě pamětní dvojdukáty a dukáty jednoduché s letopočtem 1923.

Dne 23. září 1923 uveřejněna byla úřední vyhláška o přihláškách na přiděl dukátů jubilejních a dvojdukátů; přihlášky na dukát jednoduchý měly se podati později. V žádostech měl se projevit zároveň souhlas i s přidělem pamětního dvojdukátu, nedostane-li se na žadatele dukát číslovaný. V ustanovené lhůtě došly 903 žádosti na 2.195 dukátů jubilejních a 1.991 dvojdukátů; počet těchto se do datečně ještě značně zvýšil. Bylo dojemno obráti se těmito žádostmi; bylo v nich tolik vlasteneckého nadšení, že i člověk otrlý hrůzami dlouhé války a poválečnou chamtivostí nemohl zůstat chladný. Dr. Rašín se nemýlil, když pravil ve své řeči v Pardubicích „*věřím v idealismus českého národa, věřím v něj, poněvadž jsem ho viděl při první valutové půjčce a při sbírkách na zlatý poklad republiky*“.

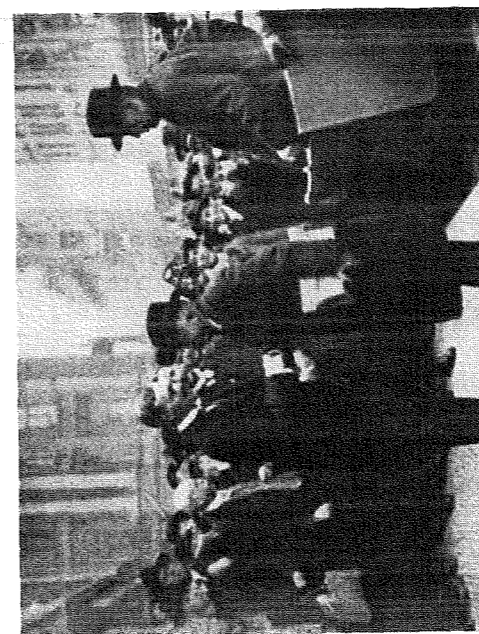
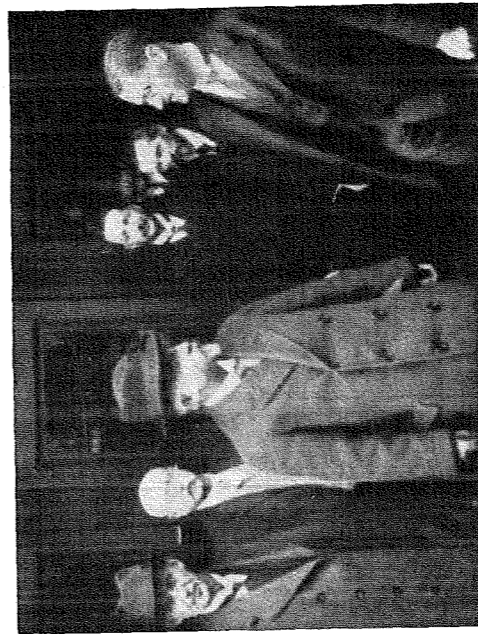
Přidělem dukátů a dvojdukátů pověřen byl zvláštní tříčlenný výbor z nejbližšího prostředí zesnulého ministra financí dra Rašína; zasedali v něm: bývalý ministr financí a vrchní ředitel Bankovního úřadu A. Novák, vrchní ředitel Městské spořitelny Pražské dr. V. Pospíšil a generální ředitel Zemské banky dr. E. Roos. Přiděl dál se v intencích Rašínových zásadně podle výsledku řízení nabídkového. Největší nabídku Kč 15.000 Kč učinil krajan náš Jan Štěpina z Chicaga, který vyžádal si též fotografii dukátu č. 1. Přání jeho bylo přesně vyhověno; zemřel bohužel již 27. listopadu 1923 — dříve než ho došla zásilka, na kterou se tolik těšil.

Celkový výsledek přidělu dukátů jubilejních byl tento: dukáty čís. 1 až 3 odevzdány byly prezidentu republiky T. G. Masarykovi, který odevzdal dukát č. 1 podle přání Rašínova Národnímu museu a dukát č. 2 rodině Rašínově, č. 4 až 24 obdrželi členové vlády a předsedové Národního shromáždění, č. 25 a 431 členové Národního shromáždění, č. 432 až 462 členové bývalé vlády a členové Bankovního výboru, č. 463 až 1000 pak jednotlivci.

První dva naše jubilejní dukáty spolu s pamětními dvojdukáty s pamětní knihou darů na zlatý poklad republiky vystaveny byly ve výkladní skříni Zemské banky a Městské spořitelny Pražské od 25. října do 1. listopadu 1923. Z dukátů jubilejních a z pamětních dvojdukátů připadlo podle zmíněného zákona zlatému pokladu úhrnem 925.383 85 Kč.

Upustilo-li se od sbírky na dukát č. 1, která měla dle přání Rašínova vynésti aspoň 1.000.000 Kč, stalo se tak hlavně proto, že výzva Rašínova na smrtelném jeho loži, aby místo květinových darů pro něho pamatováno bylo na zlatý poklad republiky, vynesla v roce 1923 nejméně desetkrát tolik, co zamýšlel dosíci původně sbírkou na první náš dukát.

Již ve lhůtě pro přihlášky na jubilejní dukáty a pamětní dvojdukáty došly 63 přihlášky na 3.555 dukátů jednoduchých s letopočtem 1923. Prodej dukátů těchto převzal ochotně pouze za náhradu skutečných výloh poštovní úřad šekový.

Návštěva ministra Dra Al. Rašína v Městské spořitelně Pražské v den, kdy bylo zahájeno přijímání valutových vkladů r. 1919.

Jaký zájem byl o dukáty tyto, které prodávány byly po 120 Kč, patrně jest nejlepší z toho, že od 10. listopadu, kdy vydána byla vyhláška o prodeji těchto dukátů, do 24. listopadu bylo prodáno již 26.884 kusů, ačkoliv se původně počítalo asi s 20.000 kusy. Do konečné lhůty vyhláškou stanovené, t. j. do 24. prosince 1923, prodáno bylo celkem 55.751 kusů za 6.690.120 Kč, z kterýchto částky obdržel zlatý poklad 2.002.199,10 Kč.

Tím skončena byla ražba dukátů na účet státní, která vynesla zlatému pokladu slušný peníz 2.927.582,95 Kč.

Vyhláškou ministra financí z 21. června 1924 povolena byla ražba dukátů na účet soukromý, počínajíc 1. červencem 1924, když byly před tím v ministerstvu financí vypracovány předpisy pro výměnu dukátů za dodané zlato buď u hlavního puncovního úřadu v Praze nebo přímo u státní mincovny v Kremnici. Ražebné činilo 5 Kč a bylo od 1. dubna 1926 sníženo na 4 Kč.

Až do konce června 1926 naraženo bylo úhrnem 180.111 kusů dukátů, z nichž dostalo se zlatému pokladu Kč 3.434.365,65. Největším odběratelem dukátů od roku 1924 jest zlatý důl Roudný. Dukáty naše se všeobecně líbí. Zvláštní, velmi lichotivé pochvaly dostalo se dukátům našim od starobylé anglické mincovny v Londýně.

Doufejme, že splní se, co přál si duchovní původce našich dukátů — aby nebylo české rodiny, která neměla by v rodinném pokladu první náš zlatý peníz!

Dr. Rašín pro sirotky po padlých legionářích.

Téhož dne, kdy skončeno bylo okolkování bankovek, vyhlášeno bylo nařízení vlády republiky Československé ze dne 7. března 1919, podle kterého byl ministr financí zmocněn uvolnit výplatu též takových zadržovaných vkladů, které byly určeny pro účely podpůrné a sociální. V několika dnech nahrnulo se takové množství žádostí o uvolnění zadržovaných bankovek, že byli jsme jimi v pravém slova smyslu zasypáni. Nebylo žádosti, která by nebyla podle mínění dotyčného žadatele plně odůvodněna. Jiného názoru ovšem byli úředníci oddělení valutního a docela jiného dokonce přísné péro dr. Rašína, který ve věcech měnových šel, nehledě nalevo ani napravo, pevně vytčenou linií. Zdál se býti mnohým po této stránce až příliš drsným, než nebýti ode všeho počátku jeho bezohledné energie, nevím, měla-li by koruna čsl. dnes ten pevný základ, jímž marně snaží se otřásti podvrtné živly u nás i za hranicemi.

Mezi nesčetnými podáními došla, hned v prvních dnech žádost ústavu, jehož účelem bylo přijímatí bezplatně dívky hledající službu a poskytovati jim přístřeší a pomoci potud, než by se jim naskytla vhodná služba. Hrůzy způsobené válkou přiměly však řádové sestry, které měly správu ústavu toho, že rozšířily péči svou i na osoby jiné, které v těch dobách nutně pomoci potřebovaly. Mezi chovanci měl ústav zvláště četné sirotky po těch, kteří za hranicemi obětovali život za naši

svobodu. V žádosti své domáhal se ústav, odvolává se na finanční tíseň, aby uvolněna mu byla značná poměrně částka — šlo asi o 40.000 Kč. Byl to podle zmíněného nařízení jeden z prvních případů, který jsem dr. Rašínovi přednášel. Zmínil jsem se o tom, že by šlechtný účel ústavu, kdyby nebylo vyhověno žádosti jeho, byl vážně ohrožen, že by zejména zůstali tu bez pomoci sirotci po těch, kteří na oltář osvobozené vlasti přinesli největší oběť — svůj život. Dr. Rašín změnil obvyklý svůj přísný pohled a bez nejmenší námitky podepsal příznivý náš návrh.

Uplynulo několik dnů a řádové sestry téhož ústavu přišly znovu. Přišly s případem, který v dobách těch, kdy jedno nařízení stihalo druhé, nebyl nijak vzácný, který mohl mít však pro ústav v zápětí citelnou finanční ztrátu. Při této návštěvě své nedostaly sestry ode mne příliš nadějnou odpověď; chtěl jsem si zajistití nejdříve souhlas ministrův. Při vhodné příležitosti přednesl jsem pak dr. Rašínovi žádost ústavu, poukázav opět na to, že by nepříznivé důsledky opomenutí ústavu stihly konec konců zase ty nebohé sirotky po našich legionářích, jichž se ústav s největší ochotou ujal. Dr. Rašín nepřemýšlel dlouho; slovy „Vy máte dobré srdce, vyřídíte věc tu sám“, byla záležitost vyřízena. Již 19. března měl ústav příznivé vyřízení, sice ne úplně podle přání svého, než aspoň tak příznivé, jak bylo to v duchu zákona možno.

Vzpomenul jsem si na příhodu tuto, když nedlouho před tím, co padl dr. Rašín zákeřnou střelou zfanatisovaného mladíka, debatovala schůze legionářů rozhořčeně o poznámce v jeho řeči pardubické „to, co se dělá pro národ, se neplatí“ a usnesla se podati na něj žalobu. Snad osvětlí tyto dva případy poměr Rašínův k legionářům lépe, než by se bývalo stalo v procesuálním řízení — — —

JUDr. Josef Lucek, ředitel Státního dluhu:

Činnost Dra Rašína v Nár. Listech a Pražské akciové tiskárně.

Byli jsme s Aloisem Rašínem dobrými přáteli již za studií universitních, jež jsme v témž roce 1886 nastoupili. Blíže poznali jsme se během advokátní praxe a nejvíce jsme se sblížili v „Národních Listech“ jako členové správní rady a ředitelství „Pražské akciové tiskárny“. Jakkoli jsme byli rozdílných povah a často jsme se rozcházel v názorech, rozuměli jsme si dobře a shodli jsme se vždy, kdykoli šlo o věc hlavní, neb o otázky zásadní. Dr. Alois Rašín vedle advokacie byl politikem a publicistou, kdežto já, přestoupiv do banky, věnoval jsem se hlavně věcem finančně-hospodářským. Naše cesty a zájmy se tudíž nekřížovaly, ani jsme si jinak nepřekáželi, naopak činnost naše se navzájem doplňovala, kdykoli bylo nám pracovatí na společné věci, a tak vyvinul se záhy

mezi námi poměr dobrého kamarádství, které se udrželo až do jeho tragické smrti.

Rád vzpomínám různých episod společně zažitých, zvláště jeho břitkých a přiléhavých výroků, provázených významným pohledem, úsměvem nebo posunkem, jež někdy působily mnohem účinněji než dlouhý výklad. Byl-li dr. Alois Rašín silné, rozhodné vůle, neohrožený a houževnatý v provádění úkolu, který si vytkl, a vůči širšímu okolí uzavřený, byl v důvěrných chvílích, v kruhu svých přátel, milým, příjemným a sdílným společníkem, nemoha zapřítí vřelého citu, ani dobrého srdce, skrývaných jinak pod tvrdou skořápkou.

V boji na ochranu českého státního práva a za samostatnost vlasti po prvé pocítil dr. Rašín krutost rakouské persekuce, když v roce 1893 s řadou přátel z „Omladiny“ přišel do trestního vyšetřování. Byl jsem do té doby v právní praxi u zemského trestního soudu a vzpomínám, jak jsme s ostatními kolegy úzkostlivě sledovali průběh trestního řízení a jak obdivovali jsme statečnost a vlasteneckou obětavost svých přátel, odsouzených do žaláře. K úlevě krutého trestu přišla v roce 1895 amnestie a naši přátelé pokračovali neohroženě v přerušené práci. Vívali jsme s radostí, když dr. Rašín, po různých cestách, přistoupi k národní straně svobodomyšlné, s energií jemu vlastní zúčastnil se její reorganizace a zaujal brzy jedno z vůdčích míst i mandát říšského poslance.

V roce 1916 uskutečnil koupi „Národních Listů“ od dědiců dra Julia Grégra a utvořil s ostatními zakladateli, s drem Kramářem v čele, akciovou společnost „Pražská akciová tiskárna“. V této akci spolupůsobil jsem jako předseda ředitelství České průmyslové banky a sjednal jsem s drem Rašínem podmínky financování. Dr. Rašín měl tehdy velkou radost, že se mu vše dařilo hladce a podle přání. Pracovali jsme pak v „Nár. Listech“ jako členové správní rady a ředitelství každý ve svém oboru, v plné shodě až do zatčení dra Rašína v červenci 1915.

Vzpomínám tu prohlídky vykonané v „Nár. Listech“ drem Premingrem a četnými auditory před zatčením Rašínovým. Byli jsme sice — po zatčení předsedy dra Kramáře v květnu 1915 — připraveni na prohlídku, přece však měli jsme starost, aby se něco závadného nenašlo ve spoustě spisů dra Rašína, jež stále neměl žádných obav. Nebyli jsme oba v den první prohlídky v Praze a proto pokoje zapečetěny (pečetě na dveřích zachovány dosud). Následujícího dne pokračovalo se v prohlídce. Byl jsem mile překvapen, když poznal jsem v policejním strážníku, konajícím hlídku v předsíni, svého krajana, za něhož jsem se kdysi přimlouval, když ucházel se o místo u policie; také mezi auditory poznal jsem několik známých. Prohlídka mého stolu dlouho netrvala, nebylo ničeho závadného nalezeno, jen spisy běžné agendy hospodářsko-administrativní. Za to prohlídka stolu dra Rašína, kterou řídil sám dr. Preminger, byla důkladná a pozoruhodná. Nezapomenu nikdy ledového klidu a sebezapření dra Rašína, jeho ironických a sarkastických poznámek, kterými při prohlídce „častoval“ dra Premingera, jež hromadil stále zabavené listiny. Byly to chvíle trapné; tušili jsme, že jde jen o formalitu a že dr. Rašín následovatí bude dra Kramáře.

Tím radostnější bylo shledání po amnestii v červenci r. 1917. Rád také vzpomínám povznášejících dojmů a řečí pronesených při třetí promoci Rašínově

doktorem práv, případ to v dějinách university asi ojedinělý. S drem Rašínem jednal jsem pak častěji o změnách ve správě a vedení „Nár. Listů“. Obzvláště mne těšila jeho srdečnost a důvěra, již mi osvědčil ve vlaku, když celá správní rada jela do Turnova ke schůzi s drem Kramářem. Vypravoval mi tenkrátě důvěrně některé okolnosti, jež rozhodovaly o životě a smrti odsouzených, jakož i o vlivech, jež způsobily, že nedošlo k provedení rozsudku smrti. Sdílnost a upřímnost tato, jakož i líčení útrap žalářování, zachovaly v mysli mé dojmy nezapomenutelné.

Konečně vzpomínám doby, když dr. Rašín stal se v roce 1922 po druhé ministrem financí. Při jeho uvítání v ministerstvu financí pozdravil mne jako vždy přátelsky a projevil radost, že sešli jsme se zase při společné práci. Neopominul použití titulu „největšího dlužníka republiky“, kterým mne v přátelském hovoru oslovoval. Bohužel nebyl ani tenkrátě dlouho ministrem financí.

Ještě před vánoce mi slíbil, že se podívá po Novém roce do našeho úřadu, avšak k návštěvě jeho nedošlo. Zločinná ruka způsobila dru Rašínovi dne 5. ledna 1923 smrtelné zranění, jež po krutých bolestech přivedilo dne 18. února 1923 jeho smrt a těžkou ztrátu jeho rodině, přátelům, národu a vlasti, na niž pama-toval i v posledním dechu.

Dr. J. Matoušek, poslanec Národního Shromáždění:

Dr. Rašín a deputace.

O dru Al. Rašínovi šla pověst, že při debatách a k deputacím býval velmi briskní a nedostí vybíravý ve výrazech. Mám jinou zkušenost, totiž tu, že dr. Rašín dovedl býti velmi vtipný a vtipem někdy odrazil útok na státní kasu mnohem účinněji, nežli ostrými slovy.

Bylo to za druhého ministrování Rašínova, kdy jeden z poslanců socialistických šel s deputací k dru Rašínovi žádat, aby žadatelům, kteří všichni za války byli věznění, dána byla náhrada za toto věznění. Dr. Rašín vyslechl poslance, vyslechl deputaci, načež prohlásil: „Ano, pánové, dostanete náhradu, dostanete ji všichni, jako ji dostal váš vůdce. Dostanete ji, ale jen jestli prokážete, že jste byli opravdu za Rakouska nespravedlivě věznění a trestáni. Já na př. jsem byl také vězněn, já nemohu žádat a také nebudu žádat za náhradu proto, poně-vadž já dělал revoluci proti Rakousku, já byl spravedlivě vězněn a trestán. Byl jsem rakouský rebel, velezrádce. Kdo z vás, pánové, ovšem dokáže, že nedělал re- voluci, že ho Rakousko mělo mylně za velezrádce, dostane náhradu.“ Deputanti v rozpacích dívají se na poslance, poslanec v rozpacích dívá se na deputanty, klaní se ministrowi a odcházejí z audienční síně.

*

V době vypjaté stavovské politiky jednalo se v jedné konferenci zástupců vládních stran o tom, že na universitu musí býti učiněn nějaký výdaj, poněvadž určité pomůcky přírodopisné na universitě chybí. Jeden z poslanců prohlásil: „No, dobře, my s tím souhlasíme, ale co my za to dostaneme?“ Načež Rašín roz- zlobeně prohlásil k tomuto poslanci: „Copak ch . . . pro tebe není kultura, pro tebe je jen umělé hnojivo?“

*

Když naši vyjednaváci jednali o mírových smlouvách v Paříži, dr. Rašín napsal jim do Paříže dopis, v němž je žádá, aby se všemožně přičinili o to, aby, když nelze obsaditi Berlín zbraněmi, aby alespoň cedulová banka berlínská byla dána pod dozor dohodových mocností. Proti tomuto návrhu postavil se jmeno- vitě Wilson, poněvadž hájil zásadu, že nesmí býti poražených, ani vítězů při mírové smlouvě. Dnes, když přehlízíme vývoj hospodářských a politických udá- lostí v Německu od mírových smluv až do dneška, vidíme, jak hluboce do duše německé viděl dr. Rašín a jak ideologicky posuzoval celou věc Wilson. Nelze stanovit jednotné zásady pro všechny národy a pro všechny povahy. Některý národ, má-li přistoupiti k mírovým akcím, musí cítiti, že byl poražen.

*

Za revolučního Národního shromáždění jednalo se ve schůzi poslanců národní demokracie o sestátnění lékařů. Zemřelý dr. Semerád přišel jako sta- vovský obhájce žádat, aby klub poslanců národní demokracie postavil se za po- žadavky lékařů. Dr. Rašín při této příležitosti měl řeč o tom, jak každý národ potřebuje svobodných a volných povolání, která nejsou odvislá na obci, státu, nemocenských pokladnách a na stavovských institucích atd. Ukazoval na to, že těchto povolání nemáme již mnoho. Tlakem státního socialismu dostává se do područí státu a veřejných institucí kde který stav. Dnes máme vedle umělců (i herci se sestátnují) a literátů ještě lékaře a advokáty, kteří jsou skutečně svo- bodným stavem. A vy chcete i tento zbytek dáti do služebního poměru, vy chcete i tento zbytek připraviti o jeho samostatnost? Národ náš potřebuje silných intelektuálních individualit, které by ho vedly v těžkých chvílích v de- magogickém rozvášnění a stranické slepotě a to nejen ve státě, ale v komunách, obcích, okresích atd., pokračoval dr. Rašín, a na dru Semerádovi bylo viděti, že ačkoliv přišel vyzbrojen všemi možnými argumenty pro své svěřence — jihnul přímo pod těmito pádnými argumenty Rašínovými jako sníh pod jarním slun- cem. Replika jeho byla již slabá a záležela většinou v tom, že přiznával v mno- hém pravdu slovům Rašínovým.

Augustin Novák, vrchní ředitel Národní banky:

Z mých vzpomínek na Dra Al. Rašína.

V roce 1922, když uzavřena byla v cizině první zahraniční půjčka státní a brzy na to i investiční půjčka obce Pražské, odehrál se během letních měsíců značný vzestup kursu koruny československé, provázený v zápětí prudkým poklesem cen a ochabnutím zaměstnanosti. Ještě za vlády Benešovy, na jejíž politiku, zvláště hospodářskou, vykonával dr. Rašín, jako člen Pětky, význačný vliv, usneseno bylo odvoditi důsledky plynoucí z deflačního směru politiky měnové a počítí také s přizpůsobením cifer rozpočtových zvýšenému kursu koruny.

V době vzestupu koruny odváděny byly ochotně nejen devisy z běžných exportů, ale i hodnota dřívějších vývozu, dosud thesaurovaná a dokonce i termínové devisy za vývozy příští. Naproti tomu importéři vyčkávali s úhradou svých potřeb, hodlajíce krýti se při nejvyšším kursu koruny. Když zásoba devis Bankovního úřadu přestala se zvětšovati, došlo k reakci. Všichni, kdož dosud vyčkávali, chtěli se krýti najednou, ale nejen pro potřebu běžnou, nýbrž daleko nad potřebu! Pod všemi možnými tituly stupňovaly se požadavky — namnoze spekulativního rázu — na 60—80 milionů Kč denně a exportní valuta znova zadržována. Při tom šířeny nejnemyslnější pověsti ústně i tiskem. Spekulaci otvíralo se nové pole: strhnouti naši korunu tam, kde ocitla se před tím koruna rakouská i říšská marka. Dru Rašínovi, jenž od října 1922 po druhé spravoval úřad ministra financí, bylo pravidelně referováno, několikrát přijel i osobně do Bankovního úřadu. Bylo mu jasno, že nejde jen o korunu, ale o celou politiku vlády a stát vůbec, neboť zhroucení měny bylo by znamenalo vítanou příležitost všem, jimž mladá naše samostatnost byla trnem v oku. Nároky stupňovaly se ještě v druhém týdnu prosincovém, kdy připravovány již zákony prosincové, opírající se o uskutečněný pokles cen. Při novém oslabení koruny byla by i úroveň cenová znovu přišla do pohybu směrem vzestupným.

Dne 17. prosince 1922 konána v neděli dopoledne v ředitelně Bankovního úřadu porada, jíž zúčastnili se ministr dr. Rašín, dr. Pospíšil, dr. Roos a pisatel. Po uvážení situace učiněna usnesení, s jejichž prováděním počato již příštího dne ráno, kdy vrátil se z obchodní cesty náměstek vrch. ředitele Kučera. Oněm bankám, které kladly největší nároky devisové, čerpajíce zároveň vydatnou měrou úvěr u Bankovního úřadu, sděleno, že nemohou na další úvěr počítati, a odvolána arbitráž za Kč v létě 1922 uvolněná. Když na burse při licitaci kursů o plných 25% (kabel New York stoupnul z 32— na 40—) seznáno, že kupní příkazy zní vesměs „co nejlépe“, dána dispoice, by přiděleno bylo veškeré zboží, které se žádá. Odpoledne za součinnosti Živnostenské banky a jiných přikročeno ke stlačování záznamu devis v soukromém trhu a již příštího dne projevil se blahodárny účinek perné lekce, které dostalo se spekulantům na „černý pondělek“.

Odvod devis při zostřené kontrole se zlepšil, nároky poklesly. Na dopoledne 19. prosince 1922 svolána byla mimořádná schůze Bankovního výboru, jež měla

usnésti se o dalších opatřeních proti spekulaci devisové. Vedle předsedajícího dra Rašína přítomno bylo 7 členů Bankovního výboru. Hlavním z opatření byl návrh obchodní správy na pronikavé zvýšení eskontní sazby. O jeho rozsahu nemohlo býti docíleno shody a po obšírné debatě došlo — vzácný případ v dějinách tohoto sboru — k bojovnému hlasování. Většina rozhodla nejprve pro úroveň nižší. Dr. Rašín konstatoval výsledek a připojil asi toto: „Pánové, jako ministr financí a předseda Bankovního výboru nepřijímám zodpovědnost za toto polovičaté usnesení, které znamená konec koruny.“ — Tato vážná výstraha předsedajícího stačila, že učiněn ze středu Bankovního výboru návrh na reasumaci usnesení k tomu cíli, aby docíleno bylo shody mezi spornými stanovisky, a že konečně schváleno zvýšení sazby eskontní na 7%, lombardní na 7½%, resp. 8%.

*

V řádné schůzi Bankovního výboru, jež konána 21. prosince 1922, předsedal dr. Rašín naposled. Odejel pak za rodinou na Vánoce do Špindlerova mlýna. Dne 30. prosince 1922 jel jsem tam za ním, abych mu podal zprávu o dalších událostech, jež od památné schůze, která rozhodovala o odražení nebezpečného útoku na naši měnu, se udály. Stihl jsem ho na schodišti Grand-Hotelu právě po návratu z vycházky. Referát můj velice ho zajímal, bylo mi však patrné, že tíží ho nějaká jiná chmura. A brzy to projevil řka: „Víte, já mám starost o Švehlu, jeho nemoc prý je velice vážná, a čekám na zprávy od Penížka.“ Téhož večera byl jsem pozván do kruhu jeho rodiny a přátel a chtěl jsem již ráno zase odjetí. „Co vás to napadá,“ řekl dr. Rašín, „zítra máme na Adolfe silvestrovský oběd, to musíte jíti sebou.“ Šlapal jsem tedy za krásného, zimního dopoledne sebou na Adolfsku, rozmluva po cestě týkala se střídavě krás přírody a věcí hospodářských. Brzy po obědě bylo se mi rozloučiti, bych v průvodu dra Brejchy stihl ve Špindlerově mlýně saně k vlaku do Vrchlabí. Nemohl jsem tušiti, že ten muž železných nervů a plný života, jenž krátkým oddechem v horách čerpal síly k další práci pro republiku, zde v krkonošské chatě podává mi ruku naposledy, že do týdne bude ministerská rada na Hradčanech po zločinném atentátu na dra Rašína koncipovati projev, že vláda nadále sledovati chce linii finanční a měnové politiky, již vytknul prozíravý duch Rašínův, a že 18. února loučiti se budeme v podolském sanatoriu po šestitýdenním heroickém utrpení s tělesnou schránkou tvůrce československé měny.

Ing. Ladislav Novák:

Hrst vzpomínek.

Doktor Rašín! . . .

Kdykoliv zaslechnu toto jméno, kdykoliv vzpomenu na muže, který je tak hrdě nosil, sevře se mi srdce v závěji sterých vzpomínek — vzpomínek skrope-
ných slzami smutku a žalu.

Čtyři roky uplynuly od onoho osudného dne, kdy jsme ho ztratili navždy, ale mně se často zdá, že teprv před několika dny mluvil jsem s ním naposledy. Jeli jsme spolu pozdě večer z ministerské rady a hovořili o běžných událostech. Dr. Rašín byl ve výborné náladě, neboť se odpoledne dověděl, že ministerský předseda Švehla, který byl tehdy opravdu vážně nemocen, rychle se zotavuje.

„Pošlu mu zítra kytíčku,“ prohodil s úsměvem, když jsme se v Žitné ulici rozcházel.

Ale neposlal! . . .

Když jsem ráno vstoupil do své pracovny ve Valdštýnském paláci, zahrčel prudce telefon a dávný přítel dr. Antonín Schauer, který bydlí v sousedství domu Rašínova, chvějícím se hlasem oznamoval mi zdrcující zprávu.

A za hodinu sešli jsme se s monsignorem Šrámkem a ministrem Bechyněm v čekárně podolské sanatoře. Ale dra Rašína už jsme nespatri, až když po několikanedělním hrozném utrpení vydechl naposledy . . .

Stáli jsme tehdy u jeho lože — z věrných nejvěrnější — zničení, zdrcení příšernou ranou, kterou nás Osud tak nemilosrdně zasáhl. A když prof. dr. Syllaba, který do poslední chvíle úzkostlivě sledoval tepot srdce umírajícího, pustil beznadějně jeho vyhublou ruku a slze zatlačil mu oči, a když dr. Karel Kramář hluboce dojat přistoupil k loži a políbil zvěčnělému příteli ruku, rozplakali jsme se jako děti nad ztrátou svého otce.

Zdrcen odvrátil jsem zarosené oči k otevřenému oknu.

Zasněžené Hradčany ztápěly se v záři poledního slunce, když velký duch opouštěl svou zuboženou tělesnou schránku . . .

Smutné, žalostné vzpomínky!

Chvilé, na které se nezapomíná — — —

*

Nikomu neubližovalo se v době popřevratové tak jako dru Rašínovi. Kde kdo vystrkoval na něho psí hlavu, lidé ho proklínali, jiní poučovali, mnozí vyhrožovali a to vše jen proto, že miloval svůj stát více než sama sebe. Od převratu myslil jen a jen na to, jak bychom nejlépe zabezpečili svou milovanou republiku pro všechnu budoucnost — svůj stát, pro nějž po léta bojoval, pro nějž trpěl, jež vášnivě miloval, pro jehož dobro žádná oběť nebyla mu dosti velkou. Pamatuji se

živě na scénu, která se odehrála v pozdní noci v parlamentě, když v poradní sni se všech stran bylo na něho naléháno, aby povolil ve věci, s níž jako ministr financí nemohl souhlasit. Několikrát energicky odepřel a když bylo znovu usilováno, aby povolil, hodil zlostně svou aktovku na stůl a roztrpčeně zvolal: „Co pak ten stát už nikdo nemá rád?“ A při těch slovech zalily se mu oči slzami . . . A pak už si nikdo netroufal promluvit. Byly to první a poslední slzy, jež jsem spatřil v očích tohoto energického silného člověka, který prošel nejbezohlednější školou života.

Mýlil by se však, kdo by se domníval, že tento silný člověk za každou cenu a vždy prosazoval jen svou a že se nedal přesvědčít. Vybuchl, když mu nešlo něco hned „pod vousy“, rozkřikl se, ale za chvíli se uklidnil a uvažoval. Důkladně se vyptal na všechny podrobnosti, nadhodil řadu otázek a když shledal, že se mýlil, změnil svůj názor dříve než jste se nadáli.

Jeho paměť byla přímo úžasná. O vše se zajímal, o všem věděl, o všem byl informován, ale informací a poznatků nikdy si nezaznamenával, neboť dobře věděl, že se může na svou paměť spolehnouti.

*

Hospodářské otázky byly jeho zamilovaným koníčkem. Slučoval je vždy s finančními otázkami státu a proto zdůrazňoval, že ministerstvo financí musí býti v stálém kontaktu s ministerstvem obchodu. Než se dal ráno do práce, spojil se telefonicky s ministerstvem obchodu a dotazoval se, často velmi obsírně, co se v posledních hodinách událo v životě hospodářském, a mnohdy žádal podrobné informace o věcech, které na pohled s ministerstvem financí ani nesouvisely.

Rád překvapoval a dovedl velmi vtipně využití rozpaků překvapených. Mnohdy se zdálo, že jen improvizuje. Vyzrazil s nápadem na pohled nedomyšleným, nad nímž lidé nedůvěřivě kroutili hlavou, ale já jsem se častěji přesvědčil, že nikdy nejednal ukvapeně. Viděl vždy jasně svůj cíl před sebou.

Byl v stálém styku s lidmi z praktického života, s nimiž i ve volných chvílích rád pobesedoval.

„V takových nestřežených chvílích dovím se nejvíce,“ říkával a při tom se usmál, jak se jen dr. Rašín usmát dovedl.

Proto také velmi rád docházel do Národního klubu, kde Průmyslový klub pořádá pravidelně v úterý večer hojně navštívené přednášky, po nichž živě se debatovalo o aktuálních otázkách hospodářských. Dr. Rašín pravidelně nechal všechny řečníky vymluvit a nakonec ujal se sám slova. Mnohdy zahřímal přítomným do duše, jindy zas povzbuzoval, dodával odvahy, zavrhoval zbabělost a varoval před neplodným pesimismem, ale vždy dovedl poučít a to i staré zkušené kozáky, již s napětím naslouchali jeho vývodům a jeho předpovědím, z nichž mnohé splnily se ještě za jeho života. Vydržel debatovat pozdě do noci po celodenním lopocení a časně ráno seděl zas už svěží a výbojný u svého pracovního stolu. Nikdy jsem na něm nepoznal únavy, nikdy jsem ho neviděl nečinně odpočívat. Byl z těch silných povah, jimž je práce životní potřebou, z těch, kteří

jsou nadáni zvláštní schopností, jež udržuje ducha v stálém napětí a při tom mění nejobtížnější práci v hravou zábavu.

*

Hospodářskými problémy zabýval se nejraději ve volné přírodě, při čemž vášnivě rád sbíral houby, jichž byl vynikajícím znalcem. Říkával, že s houbami sbírá v lese nápady.

V posledních letech svého života proháněl se nejraději po lesích kamenických. Se zvláštní zálibou hovořil tu často s prostými venkovskými lidmi, jež v lese náhodou potkával. Vyzvídal, vyptával se a při každé příležitosti snažil se vniknouti do duše českého lidu.

Byl jsem svědkem několika takových rozhovorů, z nichž zvlášť živě utkvělo mi setkání se stařenkou, s níž se dr. Rašín, jež lidé, kteří ho znali jen povrchně, nazývali „drsným“ a „bezohledným“, rozhovořil tak něžně a srdečně, že jsem až užasl nad tím velkým, dobrým srdcem, které se skrývalo pod zdánlivě drsnou skořápkou. Jeho jindy zatrpklý úsměv pojednou hřál dobrosrdečností a z jeho přísných očí planulo neodolatelné kouzlo něhy a dobroty.

V kamenických lesích zažil jsem s ním i mnohou zábavnou příhodu. Jednu z nich rád Vám povím.

Na pokraji lesa spatřili jsme člověka, který namáhavě dobýval ze země brambory. Dr. Rašín se zastavil, chvíli prohlížel pole a pak se otázel pracujícího muže, který si nás hrubě ani nevšiml:

„Nu, pantáto, jakou pak máte úrodu?“

„Ani za práci to letos nestojí!“ odsekl tázaný a mrzutě se od nás odvrátil, jako by chtěl říci, že nám vlastně do jeho úrody nic není.

Dr. Rašín zatřepal nervosně klíči ve své kapse, něco si při tom zabručel do vousů a šli jsme dále.

„Je to lišák!“ prohodil, když jsme stoupali úvozovou cestou do dosti příkrého kopce. „Jsem přesvědčen, že je s úrodou dokonale spokojen, ale nechtěl přiznat barvu, protože se letos všeobecně nařiká na neúrodu zemáků.“

„Snad vás poznal,“ poznamenal jsem žertovně, ale v tom se dr. Rašín zastavil.

„Podívejte se!“ řekl se zájmem a při tom ukázal na rozježděnou cestu, na které se v řádce válely brambory, jako by si jimi někdo znamenal cestu, kterou se ubíral.

Přidali jsme do kroku a za chvíli dohonili jsme selský fasuněk, s něhož při každém nárazu vypadlo několik bramborů.

„Hej, hej, přítelíčku,“ rozkřikl se dr. Rašín na výrostka, který popoháněl utrmáceného koně, „brambory sypou se vám s vozu! Zastavte přec!“

Ale výrostek se ani neohlédl a jen suše odvětil:

„Kdopak by se s tím sbíral; je toho letos, že ani nevíme, kam to dáme.“

„Tak vida!“ zasmál se dr. Rašín, obrátil se a spěchal k brambořišti.

„Nechte toho tam dole, pantáto, když to letos ani za práci nestojí,“ volal na udiveného pantátu již z dálky, „a pojdte sem! Vašemu synovi sypou se brambory s vozu, ale on se domnívá, že jich je letos tolik, že to ani za sbírání nestojí.“

A teď si zas pantáta něco zabručel do vousů, ale dr. Rašín se smíchem dodal:

„Na nás tak snadno nevyzrajete, pantáto, my jsme z Prahy!“

A smál se, až se zajíkal — — —

Ale lidé na Kamenicku měli ho rádi, opravdu rádi, i když jim mnohdy řekl nepřijemnou pravdu do očí. Měli ho upřímně rádi a ještě dnes na něho vděčně vzpomínají a jsou šťastni, že ho poznali.

Dokonale spokojeného vídal jsem dra Rašína jen v jeho útulné domácnosti, kde se na něho usmívalo rodinné štěstí ze všech koutů. Pozoroval jsem, že si dovede vážit tepla rodinného krbu, o něž ho bezohledný osud tak často olupoval. I mistr Stretti to jistě vycítil, když mu dr. Rašín stál modelem, a snad jen proto z vlastního popudu portretoval ho v téže době dvakrát a to s přísným pohledem a starostlivou tváří pro ministerstvo financí, s jasnými, šťastím zářícíma očima a s laskavým úsměvem kolem rtů pro rodinu.

Kdo dra Rašína dobře znal, nemohl nepodlehnutí jeho osobnímu kouzlu. Imponoval lidem svými nevšedními vědomostmi, svým obrovským rozhledem i rychlostí a bystrostí svého úsudku, ale získával je svou přímostí. Měl rád jen lidi pravdomluvné a přímé, neboť z duše nenáviděl lež, přetvářku a pokrytectví.

„Jsou lidé,“ říkával, „s nimiž nikdy nemluví po telefonu. Jsou to lidé, kteří mluví pravdu, jen když se jim dívám do očí.“

A dr. Rašín se uměl podívat do očí! Až do duše pronikal jeho ostrý pohled, neměl-li k někomu důvěry. A běda tomu, kdo se jen pokusil, aby ho obelstil! Jeho čelo se v takových chvílích náhle svraštilo, rty se křečovitě stáhly, pěsti zařaly a z očí šlehaly plameny opovržení. Kdož ví, neměl-li právě pro tuto svou vlastnost tolik nepřátel?

Bijte se v prsa, kdož jste mu ublížili! Ublížili jste velkému člověku! — — —

Dr. Josef Pára, ministerský rada v. v.:

Dr. Rašín a banky.

Nebylo nad Rašína přísnějšího strážce státního majetku ani neúprosnějšího karatele lehkomyšlností a nesevědomitostí ve správě majetku cizího, ať veřejného, ať soukromého. Nepřekvapilo tedy nikoho tvrdé stanovisko, které Rašín zaujal jako finanční ministr vůči sanačním snahám Moravsko-slezské banky, ani způsob, jakým snahy ty odmítl. Tento postup proti Moravsko-slezské bance vzbudil ve veřejnosti domněnku, že Rašín zásadně byl nepřitelem použití veřejných prostředků k pomoci soukromohospodářským podnikům, i když šlo o peněžní ústavu, jichž význam není ryze soukromohospodářský. Zazlívalo se tedy svého času tu i tam ministerstvu financí, že opouští Rašínovu linii, když staralo se o ozdravení čsl. peněžnictví. Než výtka ta nebyla odůvodněna. Naopak jsem přesvědčen, kdyby nebylo předčasného skonu Rašínova, že by jeho energie byla bývala sanační akci podeřadila prosadila dříve a snadněji a že by autorita jeho jako neohroženého strážce státního podkladu i jako kritického znalce hospodářských poměrů v republice byla umlčela ty nejvážnější odpůrce sanační akce, takže by se tato byla provedla bez otřesu důvěry k sanovaným ústavům.

Rašín odhodlav se k deflační politice, nerozhodoval se, jak se mi zdá, ani lehce ani snadno. Byl si dobře vědom všech obtíží, které deflace vyvolá. Rozhodl se pak pro ni, poněvadž byl přesvědčen, že výhody z ní plynoucí jsou větší než její nepříznivé následky. Líbila se mu asi proto, že zvalorisuje jmění strádalů i že rázem shladí z hospodářského života různé konjunkturální poválečné podniky, které tak jako tak nemohly se udržeti za normálních poměrů. Obával se ale o obchodní banky, které své prostředky měly z velké části umístěny v obchodu a průmyslu a byly tím účastny na podnikatelském risiku obchodním i průmyslovým. Jako prozíravý a zkušenostmi bohatě zásobený národní hospodář znal Rašín dobře význam bank ve státě průmyslovém a jako jeden z nejlepších a největších vlastenců znal také speciální význam československého bankovníctví pro národ, který právě setřásl pouta politická a jenž teprve se měl starati o své osamostatnění hospodářské. Úloha tato připadala, když až na málo četné výjimky nebylo tu kapitálově silných jedinců, národu celému. Úkolu toho podjal se národ radostně, ukládaje své úspory ve vkladních knížkách neb bankovních akciích. Pádem těchto bank byl by přišel národ o velkou část svých úspor a byl vržen o desetiletí nazpět ve svých snahách, směřujících k tomu, aby v těch zemích, které mu vždy právem historickým i přirozeným patřily a které mu právě celým světem znovu byly přiznány, nabyt také hospodářsky patřičného významu.

Že o všem tom Rašín uvažoval, bylo viděti z toho, že po celou dobu úzkostlivě sledoval vývoj bank i z toho, jak se ulekl, když jsem mu referoval o blížícím se pádu Moravsko-slezské banky. Dokud se nevědělo, v jakém stavu banka jest a jak jest spravována, snažil se Rašín všemožně jí aspoň nepřímou pomoci. Než když šetření ukázalo, že ztráty její jsou tuze velké a že vedení její nestaralo se, jak mělo, o zájmy vkladatelů a akcionářů, rozhodl se Rašín nechati ji padnouti.

Učinil tak slovy: „Tuto banku musíme obětovati jako odstrašující příklad, ale nadále nesmí žádná česká banka padnouti.“

Tato slova Rašínova byla poslední, která jsem slyšel z jeho úst. Neboť několik dnů nato zákeřná ruka vrahova umlčela ústa jeho nadobro. Považoval jsem slova ta za odkaz, jehož výkon mi drahý můj ministr svěřil. Nepředpokládám, že svědci mohou pak potvrditi, že jsem se věrně staral o jeho splnění. Že nemohl býti úplně splněn, zaviniily různé okolnosti a rychlý spád událostí.

Dr. Pavel Paul, odb. rada min. financí:

Salus rei publicae . . .

V době svých právnických studií dostalo se mi té šťastné příležitosti, že mohl jsem seznati jedinečné vlastnosti dra Rašína ve schůzích organizačního odboru Národní strany svobodomyšlné, v kterýchžto schůzích jsem tehdy zapísoval. Imponovala jeho naprostá pohotovost, obsáhlý rozhled a houževnatost, s jakou šel za vytčeným cílem. Bylo podivuhodné, jak v jeho osobě tvrdost a pevnost, s jakou jednal, jakož i přísnost byla spojena s teplou dobrosrdečností ve chvíli oddechu a vzácnou láskou, kterou choval k rodině, a s obětavostí pro svůj národ a vlast. Překvapovala jeho přímý charakter. Nenáviděl, jak jsem mohl poznati, neupřímnost a patolízalství.

Nemusím zvláště připomínati, jakými pocity na mne působilo za války jeho zatčení, věznění i odsouzení. Bylo proto pravou útěchou, když za dnů řádění válečné litice po jeho návratu z vazby do Prahy mohl jsem s ním promluvit leckdy několik slov, když jako advokát přišel k nám k civilnímu zemskému soudu a když viděl jsem jej zocelenějšího a oživeného s jeho starým úsměvem a když jsem si uvědomoval, že jistě v budoucnu jest mu vyhrazena veliká úloha při budoucím uspořádání a osvobození národa, po němž jsme tehdy v c. k. úřadovnách tak nedočkavě prahli.

*

Když pak koncem dubna 1919 přešel jsem do služeb ministerstva financí, měl jsem to štěstí, že mohl jsem jej viděti při práci pro republiku, jež mu byla nade vše. Bohužel, bylo to však již na samém konci jeho ministerské činnosti v době, kdy v národě již po prvním nadšení nastal rozklad oněch sil, které spojeny tak imponantní odpor a mohutnost projevíly v čase nejkřutějších zkoušek a které nevydržely semknuty pro dokončení první rozhodující tvůrčí práce v osvobozené vlasti v dobách, kdy srdce nás všech bylo bolestí svíráno, když naši vlastní vinou Slovensko bylo zaplaveno nepřátelskou invazí. V oné krátké době přesvědčil jsem se a nezapomenu toho nikdy, jaký účinek jeho osobnost měla na okolí jeho, jak všichni úředníci a zaměstnanci projevovali stále vzrůstající

nadšení a obětovali celou svou duševní sílu a pracovní energii k uskutečnění vytčených cílů. Byl jako šéf sebe obávanější pro svoji přísnost, byl milován a ctěn.

Bylo svrchovaně nepříjemné zavdati příčinu k jeho hněvu, ale byla-li věc vysvětlena neb napravena, obratem se jeho tvář vyjasnila, ba i žert zpříjemnil situaci. Z jeho přímosti vyplývalo, že snesl od svých podřízených projev odchýlného mínění, byly-li uvedeny důvody, aniž se musel podřízený strachovati, že upadne proto v nemilost.

Když opustil Clam-Gallasův palác (ministerstvo financí) a působil dále jako politik, i tehdy měl jsem dosti příležitosti blíže stopovati jeho neúnavnou činnost pro republiku. Pak přišel rok 1922 a opět jsme jej uvítali jako svého šéfa v síních Clam-Gallasova paláce a zdálo se mi, jako by z něho vyzařovala nashromážděná energie, kterou chce obětovati práci svého resortu.

Na doklad, jak bylo mu heslem nejvyšším blaho republiky, vzpomínám, že při jedné jízdě do senátu postěžoval si mi, v jak obtížné situaci se nachází, když místo, co jiní dávali, on musí nyní, když zájem státu to velí, bráti a jak musí poškozovati svou vlastní stranu při předloze úřednické, která se tehdy projednávala a která zaváděla újmy pro úřednictvo, z jehož řad tak značné procento příslušníků měla jeho vlastní strana.

Vřelou lásku k domovině prokazovala jeho radost, s jakou připravoval splnění svého přání, aby národ po tak dlouhé době spatřil opět své dukáty s knížetem Václavem. Mezitím v důsledku známých událostí a poměrů se zhušťovala dusivá atmosféra, jež vybilá se strašlivým úderem 5. ledna 1923.

Zdá se, jako by osud neodvratně byl pracoval k tomu, aby veliký hrdina nezemřel normální smrtí, ale aby uprostřed svého díla byl skosen, a aby jeho hrdinný zápas a smrt byla i v daleké budoucnosti všem vzácným příkladem obětavosti ve prospěch státu a národa a výstražným znamením a současně strašlivou ukázkou, jak může zaslepenost zavést člověka z české matky narozeného až tam, že zločinnou ruku vztáhne proti velikánu, jenž celou svojí duší a bytostí pracoval pro svůj národ a stát, jehož blaho mu bylo nejvyšším zákonem.

Dr. Vilém Pospíšil:

Z mých vzpomínek na Dra Rašína.

Redakce Rašínova Sborníku počila mne výzvou, abych do něho přispěl. Mám za to, že jsem Rašínově památce dlužen vylíčiti, pokud mi to bude možno, ten úsek z jeho činnosti před převratem a po něm, na níž jsem bral podíl v různých směrech, a podati svůj příspěvek k dějinám našeho finančního a hospodářského osvobození těch let. Jsem za jedno s těmi, kteří žádají, aby ti, kdož pomáhali při dobývání naší svobody a jejím zabezpečování, pamatovali na to, zachovati podstatné věci z toho budoucímu soustavnému zpracování. Ale jiné je, kdy kdo pokládá za možno z různých důvodů přistoupiti k publikaci, zejména zamýšlí-li podati ne prosté memoiry, nýbrž sáhnouti při zpracování látky hlouběji. Příspěvek toho druhu nenáleží však do rámce tohoto sborníku, jemuž byl vytýčen jiný ráz. Nevidím ostatně pro sebe ještě doby proň. Jak jsem to už jinde napsal: jest stále ještě více potřebí upírati zraky k přítomnosti, než aby bylo lze pohroužiti je tak, jak potřebí, do minulosti.

Činnost Rašínova zajímala mne již v posledních letech gymnasia, na sklonku let osmdesátých předešlého století. I do odlehlého kouta gymnasia pelhřimovského vnikly vlny studentského hnutí pokrokového. Byla to hlavně zásluha kolegů humpoleckých. Humpolečtí byli místně bližší Německému Brodu, sídlu krajinského spolku „Sázavan“, a tím mnohým studentům universitním, kteří hráli ve studentském hnutí roli (Klofáč, Hamza, Skorkovští a jiní). Hltali jsme „Časopis pokrokového studentstva“, brožury jím vydávané a „Vzdělávací bibliotéku“. Velký vliv měla právě též Rašínova brožura o českém státním právu, vyšlá právě v době, kdy jsem přišel na universitu do Prahy. Úděl studenta na sebe odkázaného nebyl toho druhu, aby mezi zápasem o existenci a studiem zbývalo času k aktivnímu spolkovému životu. Byl jsem rád, že jsem se občas dostal do čítárny „Slavie“ nebo na nějakou debatní schůzi, takže moje styky té doby se studentskými pracovníky nenabývaly intenzity. Tím méně s Rašínem, který byl již doktorem, třeba že jsem podle možnosti vyhledával schůze, jimž právě jeho účast dodávala zajímavosti a přitažlivosti. Ostatně jsem v druhém roce práv z přemáhání sil po řadu měsíců churavěl a ztrávil ten čas na venkově. Když jsem se zotaven zase do Prahy vrátil, vstoupil jsem záhy do redakce „Politik“, zprvu jako stenograf, a tento krok měl vliv na mé další osudy. Od té doby neměl jsem s Rašínem styků, jež by stály za záznam, až — do dne jeho návratu do Prahy z vězení v létě 1917.

Dotkl-li jsem se poněkud svých osudů z mladších let, stalo se to jen proto a na tolik, abych na svém případě osvětlil některé pro Rašína příznačné vlastnosti. K bližším a blízkým stykům mezi námi došlo teprve ve zralých mužných letech, v době sice jedinečně mimořádné, ale přece jen ve věku, kdy důvěrné přilnutí již bývá řídkostí. Ačkoliv v politickém žurnále zaměstnán a politicky organisován (v bývalé straně národní), nepocítil jsem v sobě záliby pro politiku ve vlastním běžném slova smyslu (pro to, co jsem před nějakým časem označil

jako politickou politiku, kteréž označení se, jak pozoruji, ujalo). V „Politik“ nepracoval jsem v rubrikách politických, od doby pak, kdy jsem vstoupil do služeb Městské spořitelny Pražské, zabýval jsem se nejvýš politikou komunální, pokud zejména souvisela s činností spořitelny. K dru Rašínovi neměl jsem až do války bližšího poměru ani stykového ani vnitřního a ani jádra jeho osobnosti jsem z vlastního názoru blíže neznal. Rašín také nebyl mezi osobnostmi, s nimiž a přes něž byl jsem v prvních letech války ve styku s oním okruhem, jenž později byl nazván „Maffii“. Ale již to, co v širší české veřejnosti stávalo se záhy po vypuknutí války známým o stanovisku a činech dra Rašína, začalo mi osvětlovati jeho podstatu v osudové době. Plné světlo na ni vrhl Kramářův a jeho proces. Sotva bych zjistil, kolik vlastně uplynulo let od té doby, co jsem se naposled s Rašínem setkal jako mladý muž — do toho dne, kdy jsem, do hloubí duše rozechvěn, šel uvítat ho na nádraží, když přijel do Prahy po amnestii, aby se ujal opětně politické činnosti po krátkém odpočinku, kterého si po útrapách dlouhého věznění dopřál ve svých zamilovaných lesích píseckých. Bylo nás při tom více z těch, co jsme se scházeli v kruhu „Národa“, v jehož rozpravách vznikla a byla připravována řada podnětů později prováděných a jenž soustřeďoval osobnosti, které potom nedlouhá léta rozvála do různých táborů, ale které tehdy — kde jsou ty časy! — byly spojeny jednou myšlenkou, jedněmi city.

Doprovodili jsme Rašína, nezlomeného, jarého, s ohněm dalekosáhlých plánů a odhodlání v oku domů. Bezprostředně nato následoval uvítací večírek v tak zvaném Napoleonském sále Zavřelovy nádražní restaurace s povznášejícími, plánovitými projevy Rašínovými, Šámalovými, Štěpánkovými a jiných. A pak již bych těžce udával počet setkání s drem Rašínem ať v kruhu „Národa“, ať v redakci zreformovaných „Národních Listů“, ať v jiných poradách, kruzích a kroužcích, a zvláště počet přečetných rozmluv mezi námi dvěma. Mohu říci zplna, že obraz, do něhož mně a jiným vyrostl Rašín svým procesem, nikterak nezmenšil se při těchto dalších stykách, které vyvrcholily pro mne spoluprací při sdělávání a provádění měnové reformy. Jak se skládaly a krystalisovaly složky tohoto plánu, ještě za války, často jsem si kladl otázku, zda tento plán, v němž záhy hrála roli dávka z majetku, spolu s plánem hospodářským, který na podkladě Preissovyho exposé byl v našem kruhu ventilován v posledních měsících války, najde politického nositele pro svou ožehavost, nesnadnost a nepopulárnost. Neboť v dalekosáhlých finančně-reformních dílech, více snad než v kterémkoli jiném díle politickém, nejde jen o to, dospěti k určité konstrukci, ale více ještě o to, plán v chaotických poměrech provést.

V poradách konaných před převratem (z největší části v bytě dra Scheinera) bylo v měsíci září, kdy naděje uzrávaly v jistotu, uvažováno také o tom, jak by bylo nejvhodněji sestaviti první kabinet. S Rašínem bylo s počátku počítáno v těchto úvahách jako s ministrem vnitra. Když však se odvažovala všechna tíha, nesnáze a politické důsledky a souvislosti úkolů, které ve světle rysujícího se již tehdy plánu čekaly ministra financí, přestalo se dosti záhy mluvit o Rašínovi jako ministru vnitra a počítalo se s ním jako s ministrem financí. Jej sama, myslím, původně zajímal portefeuille ministra vnitra více, ale

záhy jej začaly lákati úkoly ministra financí — přes jejich nevděčnost, pro jejich dalekosáhlý, ba osudový význam pro udržení těžce nabyté svobody. Několik let finančního chaosu nepohřbilo politicky Německa. Je-liž však jisto, že by bylo bez úsilí, Rašínem inaugurovaného, politicky odolalo jedva zrozené Československo, když v Rakousku a Maďarsku nebráněno katastrofálnímu vývoji financí právě pod zorným úhlem přivoditi status quo ante?

Můj poměr k Rašínovi tkvěl tedy kořeny svými v nezapomenutelném ovzduší let válečných. Spolupracovníci sráželi se dohromady bez ohledu na to, v kterých stranách a koterích stáli dříve. Nebezpečí a risiko, které bylo spojeno s tím, přihlásiti se k takové spolupráci, a setrvat v ní, bylo samo o sobě povah zkušebním kamenem, kterého postrádají již časy bezpečné. Čím dále tím jasněji jsem viděl a se mnou i jiní z pokračujících styků a spolupráce, že Rašínovi nejde o osoby, nejde o strany, nejde o nic jiného než o to, aby mladý stát, až se zrodí, neocitl se v chaosu finančním a hospodářském, v němž by jej po případě mohla smést vichřice reakce. Bylo velkou předností Rašínovou, že z vrozeného nadání a záměrně zažívaných životních zkušeností vypěstoval v sobě dar bystrého praktického psychologa. Neseznal jsem příliš mnoho osobností veřejně činných, kteří by tak rychle a celkem bezpečně orientovali se v lidech, jejich skutečných smýšleních a sklonech, jako dr. Rašín. Měl ovšem i jiné vlastnosti organisátora, tato však jest pro organisátora jednou z nejcennějších. Stál, rozhoduje se o složkách finančního plánu, před svrchovaně odpovědnými rozhodnutími. Dopracovával se přesvědčení o jejich účelnosti různými cestami. Také, jak to ve své knize napsal, „svými anketami“. Tyto ankety byly rozmluvy, diskuse a, chcete-li, hádky s lidmi, o kterých seznal, že k osvětlení, prohloubení a konstrukci mohou platně přispěti. Nezáleželo na tom, odkud přišli, kde stáli dřív, ale poctiví museli být, a pro to měl dr. Rašín ostrý zrak. To a schopnost, něco přinést, rozhodovalo. Nestalo se mně, a soudím, že ani jiným, aby Rašín nesouhlas s některým svým míněním vzal ve zlé, aby jej přenesl na osobní poměr. Naopak, moje zkušenost praví, že jeho kritické oko snadno rozpoznávalo, a celé jeho založení odmítalo, nekritické, lichotnické kývaly. Mám dokonce za to, že ve vážných věcech a zvláště v období přípravy finančního plánu, i tehdy, když již určitý názor sám si vytvořil, ještě z taktických důvodů hájil na oko názor jiný, aby oponenta tohoto názoru přivedl k prohloubenější, úpornější diskusi, ze které by na konec vyplynuly ještě jasněji, ještě důrazněji thèse, ku kterým se již ve svém nitru klonil. Za jinou velkou přednost Rašínovu pokládám jsem, že nelpěl ješitně na některém míněním a že byl ochoten přijati jiné, — ale ovšem musilo toto mínění býti náležitě podepřeno a odůvodněno. Je pravda, že za těchto okolností diskuse s Rašínem nebyvaly ani krátké, ani podobné lehkému stromu šumění, že naopak měly někdy ráz výměny názorů velmi živé, a někdy takové, že z toho, — abych užil populárnějšího označení — „třísky létaly“. Ale šlo o věc, a zakončení pravidelně bylo provázeno známým milým Rašínovým úsměvem, který odhaloval citové jeho struny, a který byl součástíkou jeho výzbroje jako lidového politika, nemožného bez osobního charmu a přitažlivosti.

Jedna příhoda mi zvláště utkvěla. Zašel jsem jednoho večera v období mezi převratem a zmocňovacím zákonem z února 1919 do redakce „Národních Listů“

a rozhovořil se s Rašínem o jisté stránce měnového problému. Názory naše se neshodovaly. K deváté hodině pravil Rašín, že si o tom ještě promluvíme, snad druhého dne. Dnes, že určitě slíbil, že přijde domů k večeři. „Ale můžete mne doprovodit,“ děl, „a po cestě si o tom ještě povíme.“ Když jsme přicházeli k domu v Žitné ulici, zvedl oči k osvětlenému arkýři a prohodil, že jej již jeho paní vyhlíží. Abychom ukončili odstavec vedeného hovoru, postáli jsme chvíli před vraty, pak jsme popošli několik kroků jedním směrem, pak zase zpět, a tak dále, — až jsme si povšimli úderů hodin na Novoměstské věži a s ustrnutím seznali, že to bijí — čtyři hodiny ráno. Paní Rašínová se zase jednou nedočkala. Byla na to, myslím, hodně zvyklá. Ale objevilo se později, že právě tyto hodiny nebyly ztraceny . . .

Rašínova zásluha o položení finančního základu československého státu nespočívala jen v tom, že dovedl vyhraniti a proniknouti určitý program. Nesmrtelná další zásluha spočívá v tom, že spojoval řadu vlastností: tribuna lidu, politika, státníka, publicisty s nezkrotnou a neohroženou touhou po činech s dobrým zdravím, kterýžto soubor v jedné osobě s nadáním finančním a mimořádným, zdravým smyslem pro praktický život a pro konkrétní otázky hospodářské dával postavu všestranně vynikajícího vůdce politického a hospodářského. Kruh několika nás nejbližze zasvěcených prožíval v týdnech před okolkováním nejednu těžkou chvíli. Sta kilometrů nových hranic, obtíže organisace na Slovensku — dr. Záveský by o tom mohl leccos povídat — bolševické agitace, to vše nám kladlo na rty úzkostlivou otázku: Neselže naše organisace? Bylo třeba jednati rychle, aby se zachytilo ještě nadšení z osvobození, a bylo zase potřebí jisté důkladnosti. Vzpomínám, jak jsme s Rašínem jednoho večera, již nedlouho před vydáním zmocňovacího zákona, jeli z ministerstva. V Hyberské ulici byly toho večera shluky a ovzduší plno znepokojivých pověstí. Než jsme usedli do vozu, vyslechl o tom Rašín některé zprávy. Ve voze pak mi řekl: „Kamaráde, nevím, nevím, jestli to doděláme; jest tolik slepých lidí! Ale musíme dál, nesmíme se zastavit . . .“

Setrvali jsme v blízkém poměru s Rašínem až do dob, kdy byl rukou zločinnou vyrván své obětavé činnosti. Myslím, že lidé vážných snah a zraků politickými vášněmi a ambicemi nezkaleného, musili přilnouti trvale k Rašínovi, prošedšímu osudovou výhní a vědomému, že nejde o to, politikařit, ale být státníkem před zrakem historie. Jsou lidé, které může k bezpodmínečnému sledování poutati k sobě jen ten, kdo imponuje vědomostmi, opravdovostí, důsledností, neúnavností, obětavostí a hlavně hloubkou přesvědčení, opřeného o pevné mravní základy.

Nehledě k tomu, co bylo mravního v Rašínově osobnosti, přitahovalo mne, že on, který měl tolik praktického smyslu a byl politikem reálním — opíral svůj názor svůj o víru, že to, co lidstvo zejména nyní hlavně potřebuje, je, aby bylo vedeno ne k třídní či jiné nenávisti, ale k lásce. Byl národohospodář vřelých ethických akcentů; jeho „pracovat a šetřit“ nebylo mu pouhým příkazem materiální účinnosti, ale také, a myslím, že hlavně, projevem a školou mravnosti; daňové problémy, dávkou z majetku počínaje, ne pouze součástíou správní

mechaniky, ale velikým problémem mravním, pod kterýmž hlediskem nazíral i na běžný pojem t. zv. berní morálky.

Po Rašínově demisi nadešlo období, v němž Rašín spolu s některými jinými vedoucími politiky připravoval politickou situaci, která na podzim dospěla k utvoření druhého Švehlova kabinetu opět s Rašínem jako ministrem financí. Z období toho, mysle na Rašína, rád vracím se k upomínkám na konferenci janovskou. Jako několik jiných politiků — nemýlím-li se, na př. Malypetr, Bechyně — odhodlal se i dr. Rašín zajeti do Janova. Já sám nebyl v Janově v prvních dnech konference, meškaje v Londýně v záležitostech první československé půjčky a půjčky Velké Prahy. A když jsem se pak ubíral přes Prahu do Janova, hodilo se, že jsme konali cestu tu s Rašínem, svými manželkami a slečnou Rašínovou společně. Dr. Rašín byl stále ve znamenité náladě. Do Janova nevolaly ho určité úkoly a měl jsem dojem, že jest v jeho náladě něco z nálady studenta jedoucího na prázdniny. Také podobnou poznámku přímo učinil, když jsme ve Veroně mezi dvěma vlaky těšili se z pohledu na krásné historické náměstí veronské s jeho poměrně čilým ruchem. Když jsme tam tak stáli, prohodil Rašín něco o tom, že jest mu jako studentovi na prázdninách, a dodal: „Jak jest to krásné, když jest tu tolik lidí a nikdo člověka nezná.“ Ironie osudu tomu chtěla, že sotva to dořekl, ozvalo se vedle nás: „A to je jistě pan dr. Rašín.“ A krajan, ve Veroně usedlý, radostně Rašína zdravil a horlivě se nabízel, že nás všude provede. — V Miláně přisedl do našeho oddílu spolucestujících, s nímž jsem se dostal do hovoru. Byl to advokát z Turina. Podle zásad o propagandě jsem se hovoru nevyhnul, odpovídaje informacemi na jeho dotazy o Československu. Objevilo se, že náš spolucestující znal i Rašínovo jméno i podstatu jeho finančního díla a zajímal se o další podrobnosti. Zmínil se také, že neviděl ještě našich peněz. Ukázal jsem mu tedy některé druhy a podotkl, ukazuje mu podpis, to že je podpis pána, jenž sedí naproti v rohu. Veliká byla radost Italova z tohoto setkání a zřejmě jej velmi těšilo, že mohl mým tlumočnictvím s Rašínem si pohovořiti.

Jak jsem se zmínil, neměl dr. Rašín formálního úkolu v Janově. Nikoho nepřekvapí však, řeknu-li, že se o všechno, co se tam dělo, zajímal, ať v rozhovorech s delegáty drem Benešem, drem Osuským, nebo s experty československé delegace. Z nás jistě každý, kdo jsme tam tehdy byli, rád si připomene zejména okamžik, když jsme se po denních pracích, schůzích neb interních konferencích sešli k volnému rozhovoru u číšky „café espresso“, které si Rašín tolik liboval a při kterém opětovně poznamenával, v čem že to vězí, že podobné dobré kávy, tak ladně a rychle připravované, nemůžeme míti v Praze. Tyto večerní besedy bývaly velmi zajímavé. Týkaly se nejrůznějších temat. Otázky finanční a politické ustupovaly v nich otázkám kulturním, filosofickým, a Rašín i v nich se svou všeobecnou erudicí vedl ne poslední slovo. Utkvěl mi jeden večer, při němž se Rašín rozhovořil o tom, jak by si představoval vývoj našeho domácího, ryze českého umění v různých oborech, a jak by rád také k němu přiložil ruku — „jen až to materiální dáme trochu do pořádku“.

Rašínova přítomnost, ač rázu soukromého, neušla pozornosti. Zájmu několika mezinárodních finančníků, mezi nimi i presidenta Wanderlipa, jenž

tehdy zanášel se myšlenkou světové cedulové banky, o dra Rašína, vyhověl ministr dr. Beneš, uspořádat oběd, jímž toto setkání uskutečněno. Častěji stýkal se dr. Rašín s tehdejšími jugoslávskými ministrem financí Kumanudim a jinými odborníky z jugoslávské delegace. Vedle janovské konference ventilovala se otázka velkého mezinárodního konsorcia, myšleného tak, aby byla obepluta nemožnost řádného úvěrování v obchodě se sovětským Ruskem. To ovšem také dra Rašína živě zajímalo, jakkoli stál na stanovisku, že nebude pro obchodování s Ruskem podkladů podstatnějšího významu, dokud z Ruska nepřestane vátí duch rozvratu a nebude tam nastoleno ovzduší opravdové právní bezpečnosti. Než odjel, vyslovil se opět, že byl rád, že tuto cestu vykonal, že to bylo pro něho osvěžením i poučením a že nahlédl blíže do toho, jaký jest rozdíl mezi prací na fóru mezinárodním a činností vnitropolitickou.

Od této jasné, přívity májového slunce italské Riviery prozářené, reminiscence, s níž mísí se vzpomínky na řadu epizod, v nichž se projevovala veliká Rašínova láska k přírodě, berou se přes období půldruhého roku paměti moje do jiného prostředí přírodního i duševního, do stínu tragické události z 5. ledna roku 1923.

Na vánoce 1922 odebral se Rašín z těžkého ovzduší pražského, naplněného starostmi a nenávistným dechem protirašínovské agitace (měli jsme tehdy co činiti s prudkými útoky domácí i cizí spekulace na československou korunu) na několik dní do zimní přírody krkonošské, na místa, kde prodléval před lety jako student hledající a naleznoucí upevnění svého zdraví. Zasněžené hvězdy nesejmuly všech starostí a nevyhladily všech vrásek na jeho čele. Sám vím o zájezdu vrch. ředitele Bankovního úřadu Augustina Nováka za ním k vůli poradě o obraně proti spekulacím útokům na korunu — nevím však, kolik bylo jiných takových zájezdů. Trávil jsem onen vánoční týden v Bedřichově a setkal jsem se s Rašínem třikrát. Jednou, když jsem si vyšel na Petrovku a zastihl jej tam s několika přáteli, jeden večer ztrávil jsem s ním a jeho společností ve Špindlerově mlýně v restauraci Grandhotelu, v němž bydlil, a o sylvestrovském obědě setkal jsem se s ním a větší společností v boudě Adolfově. Teprve později zvěděl jsem, co výhrůžných dopisů tehdy a před tím Rašín a jeho rodina dostávala. Druhého ledna 1923 vracel jsem se se ženou do Prahy zároveň s Rašínem, jež, jak jsem potom slyšel, rodina marně snažila se zdržeti v horách aspoň do Tří králů.

Byl tehdy překrásný slunný den. Z Kunčic, přeplněných lyžařským občerstvením, jeli jsme, dr. Rašín, moje žena a já, v rezervovaném proň polovičním oddílu do Prahy. Po krásném dni následovala překrásná úplňková noc s pohádkovými mlžnými přívity nad širými pláněmi, jimiž se dráha vine. Nezapomenu, co živ budu, této cesty, po níž jsem se s Rašínem setkal před atentátem již jen jednou při kratší úřední rozmluvě. Nálada Rašínova byla vážná, řekl bych přímo teskná. Z toho, co jsem slyšel za zmíněného večera v Grandhotelu a co se mi později ještě doplnilo, soudil jsem, že na něm leží tíha a znechucení z neporozumění a nevděku.

Ve vlaku jsme o tomto předmětu nemluvili. Onoho večera však připomněl jsem k thematu zaujetí v jistých kruzích legionářských proti Rašínovi, s jakým

Jos. Šejnost: Pamětní deska ministru financí Československé republiky Dru Al. Rašínovi v zasedací síni Městské spořitelny Pražské.

porozuměním v roce 1919 jako první ministr financí vycházel vstříc intervenci a žádosti mé jako předsedy Pomocného výboru legionářského, aby do rozpočtu zařaděna byla dle návrhu legionářského výboru sněmovního položka 50 milionů pro péči o legionářské sirotky. Na zpáteční cestě cítili jsme, žena a já, toto náladové zdušení. Dlouhé chvíle opětovně zíral Rašín oknem do měsíční noci, přidržuje si, jak někdy se zálibou činíval, pravou rukou přes hlavu levé ucho. Abychom jej z těchto nálad vytrhli, hledali jsme themata, jež by jej přivedla na jiné myšlenky. Zvláště se to podařilo ženě, když začala o jeho zálibě k přírodě a zejména když se stočila řeč na ryby. Bylo vidět, jak chmury se vzdalují, jak Rašínovu mysl zauímají vzpomínky živě a výmluvně sdělované z mládí i z pozdějších let. Kapitola o chytání různých druhů ryb různým způsobem byla obšírná, v ní zejména část o chytání pstruhů, a neméně obšírná a odborná byla kapitola o přípravě různých druhů ryb. Kapitulu tu zakončil Rašín tím, že nikdo nedovede pstruhu tak připravit, jako jeho paní, a že si na to musíme udělati večírek. „A při tom bude janovské espresso,“ dodal významně se svým milým úsměvem. To již jsme se blížili ku Praze.

Následovala delší odmlčka. Než jsme vjeli mezi domy, zahleděl se Rašín ještě do zářícího kotouče měsíčního a prohodil: „To to ti naši v horách ještě užijí,“ a obrátiv se k ženě dodal: „Tentokráte po prvé v životě se nerad do Prahy vracím“ — a to byla, nehledě k obvyklým slovům rozloučení, poslední slova této naší společné, pro nás nezapomenutelné cesty. Neuplynuly tři dny a zločin ukázal, že ne neprávem cosi jako předtucha zachvělo se v těchto slovech —

Dr. Jaroslav Preis:

Vzpomínka z vídeňské věznice.

Když jsem byl dodán v létě r. 1916 do posádkové věznice vídeňské, byly poměry v této věznici ještě dosti přísné. Ve Vídni již tenkrát počaly se — daleko pronikavěji než v Praze — jeviti nedostatky zásobovací; dozorcí personál a také sami profosové počali trpěti špatnou výživou, ale poněvadž to byly teprve první počátky, byla kázeň ve věznici ještě strohá. Na nováčka tyto poměry pochopitelně dolehly tíživěji než na ty, kdož již se přizpůsobili a dovedli si nalézti cestičky eventuelního ulehčení, byť ulehčení toto v té době bylo ještě dosti malé a řídké.

Byl jsem uveden přímo do samovazby, která nalézala se ve věži, do postranní cely druhého poschodí, obrácené k hlavnímu průčelí společných vazeb. Dr. Rašín v té době totiž již nebyl uvězněn ve věži určené pro samovazbu, nýbrž ve společných vazbách, ve zvláštní menší cele prvního poschodí, společně s panem redaktorem Vincencem Červinkou a panem účetním Zamazalem. Jak mne profos Mikiewicz informoval, byli tito tři věžňové zvlášť hlídáni a styk s nimi

dosti znesnadněn. Poněvadž mně však záleželo na tom, abych Rašína mohl pozdravit, zprostředkoval profos Mikiewicz sdělení, že jsem do věznice přiveden.

Ve věznici byl přísný zákaz, že žádný z vězňů nesmí hleděti z oken. Malá okna nalézala se téměř u stropu, takže bylo třeba vylézt na nějaký vyšší předmět, aby okna bylo lze dosáhnouti. Každý den v 5 hodin, po tak zvané přehlídce vězňů, byly cely na veškery závory uzavřeny, profosové se vzdálili a nebyl z cely nikdo za žádným účelem puštěn. Jednoho dne, brzy po mém zatčení, slyším po 5. hodině odpolední starý signál, kterého Rašín užíval od dob „Omladiny“.

Vskočil jsem k oknu a vidím — jako by to bylo dnes — v okně protilehlé věznice usměvavou tvář dra Rašína, který hlavou mi kynul. Volám naň: „Jaký postup?“ chtěje se informovati, jaká taktika jest nejlepší při jednání s vojenským soudem. Křikl na mne: „V ničem nepovoliti a nic jim neříkati!“ A zmizel. Několik našich výkřiků vzbudilo totiž pozornost strážce, která se obracela k oknu dra Rašína, takže jsem měl dosti času, abych seskočil také.

V těchto několika slovech byl celý dr. Rašín. Jak vystupoval ve věznici, jak si počínal před soudem a jak se choval i v době svého žalářování za těžkých podmínek v Möllersdorfu. Dr. Rašín byl vždy stejný. Byl, co na člověku nejvíce lze ceniti: mužem v plném a krásném slova smyslu.

Dr. Emil Roos, generální ředitel Zemské banky:

Tři vzpomínky.

V důvěrných jednáních, která vedla k zřízení Bankovního úřadu ministerstva financí, jenž dobyl sobě takých zásluh o uhájení naší měny, ozvaly se z úst dra Rašína opětně poznámky, z nichž bylo patrné, že při výběru osoby, kterou by chtěl postavit v čelo nového ústavu, pomýšlí na určitou osobu ze Zemské banky. Poznámky ty zněly vždy tak vesele a srdečně, že bylo zjevno, jak se těší ze své volby. Věděl jsem, koho má na mysli a jak vzácnou sílu bude Zemská banka musít postavit do služby měny. Konečně, bylo to jednou dopoledne ve sváteční den, tuším o velikonoční pondělí, kdy si mne dr. Rašín zavolal při poradě do okenního výklenku v známém žlutém salonu ministerstva financí a sdělil se mnou, že si za vrchního ředitele Bankovního úřadu ministerstva financí vyhlédl našeho tak váženého a milého spolupracovníka, ředitele Zemské banky Augustina Nováka. Těžko jsme se s ním loučili, ale byli jsme spolu hrdí na to, že naše banka mohla také přispěti při budování jednoho ze základů našeho státu. Jak šťastnou ruku měl tu dr. Rašín, ukázaly výsledky práce Bankovního úřadu a ukáží jednou dějiny naší měny. *

K této veselé a radostné vzpomínce chtěl bych přiřaditi jinou, která ukazuje dra Rašína v jeho nejvypjatější činnosti a spolu je pro mne zbarvena jaksi

melancholicky. Byla to poslední schůze Bankovního výboru za předsednictví dra Rašína v prosinci 1922, kdy musil s Bankovním úřadem odrážeti tehdejší útok spekulace na naši korunu. Z debaty, která se tehdy o věci rozvinula, utkvěl mi navždy v mysli výraz jeho očí a ještě dnes jako bych pohled jeho cítil. V tom pohledu zračilo se tolik lásky k věci, tolik péče o naši měnu.

Jak měl tehdy pravdu, ukázal vývoj za krátkou chvíli, která arci přinesla také zločinný výstřel. *

Třetí vzpomínka platí již mrtvému hrdinovi. Krátce po tom, kdy vydechl naposled, stáli jsme nad jeho mrtvolou: Dr. Pospíšil, vrchní ředitel Novák a já. Slzy nám vyhrkly. Vidím jeho vyhublé tváře, v nichž zračil se jeho boj, ty vyhublé, smutné paže — —. Vedle lože na stolku ležely jeho kapesní hodinky, tak prosté jako byl on a jeho život, a vedle hodinek stál obrázek sbírky českých dukátů.

Kolikrát asi spočinul jeho zrak na tomto obrázku, kolikrát vracely se myšlenky trpícího muže k naší měně, jeho to dílu!

F. Sís:

Za války.

Bylo to na počátku světové války. Sešli jsme se v pokoji dra Rašína v „Nár. Listech“, dr. Kramář, dr. Rašín a já, radili jsme se o tom, co má naše strana dělati. Byl v Čechách všeobecný zmatek, co bude dělat česká politika. Nejhlasi-
tější začínalo býti pronášeno heslo, které pak prováděli po celou dobu války čeští poslanci ve Vídni a většina výkonných výborů českých stran, že má náš národ se dáti plně do služeb Rakousko-Uherska, postavit se za dynastii, získati si válečných zásluh, po skončené válce že pak bude moci předložiti, jak se naši aktivisté vyjadřovali, císaři směnku, o které doufali, že bude honorována dle velikosti válečných zásluh. O této politice jsme tehdy mluvili. Dr. Kramářem bylo vysloveno stanovisko, že válka jest válkou mezi Germány a Slovany, vítězství Německa a Rakouska je slovanskou porážkou, naší porážkou, novým ohrožením naší národní existence. Byl to dr. Rašín, který rýsoval postup, co musíme činiti: dělat všecko, aby Rakousko-Uhersko s Německem prohrálo. Byli jsme jasni a shodni. Začali jsme ihned práci ve straně i mimo stranu, v září poslali jsme prvního posla za hranice, v říjnu druhého a před vánocemi jel do Švýcar dr. Franta. Revoluční práce s pomocí organizace národní strany svobodomyšlné byla připravována, s počátku bylo jen pět, šest osob zasvěcených. Práce soustředila se u dra Rašína, u něhož jsme se denně v „Národních Listech“ scházeli. Tak bylo až do jeho zatčení, kdy vedení přešlo na mne. *

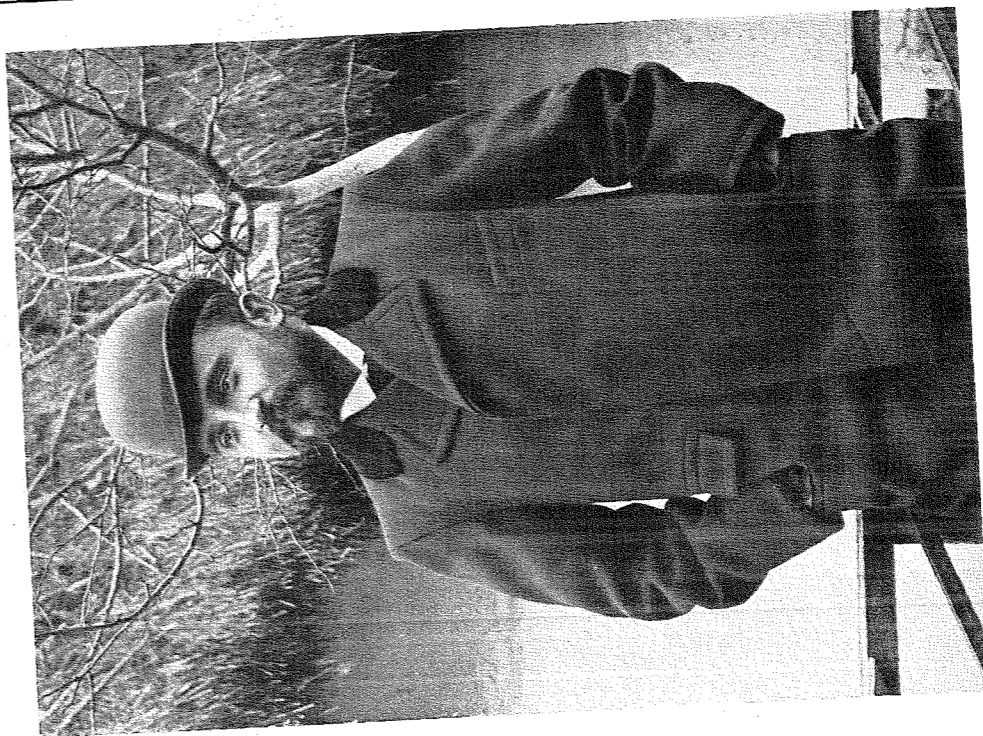
Ve vězení vídeňském dr. Rašín zůstal stále ve spojení s námi stejně jako dr. Kramář. Styk zprostředkovaly návštěvy, zejména paní K. Rašínová, později jsem

oba vězně až do jejich převezení do Möllersdorfu navštěvoval pravidelně také já nejčastěji tak, že jsem se připojoval k návštěvám rodinným. Ve vězení dr. Rašín mnohem více než na svůj osud myslil na naši práci. Když z řad aktivistických politiků dělaly se akce, aby dělaly austrofilské a dynastické projevy, že budou obžalovaným na prospěch při procesu, dr. Rašín ostře a briskně odmítal tuto politiku a žádal vždy, aby politikové nebrali při své politice na jejich osud žádného zřetele. A nezapomenu, když tři hodiny po rozsudku, který posílal dra Rašína na smrt, jsem přišel společně s paní Rašínovou k němu do věznice, jak ani v tomto okamžiku dr. Rašín nemyslel na svůj osud, jak zase jen myslil na věci národa a jak mně jasně odpovídal: *nedbejte na nás, dělejte všechno, jako by nás nebylo*. A bylo to podivuhodné, jak totéž vyslovoval mně v ten den za stejných okolností také dr. Kramář.

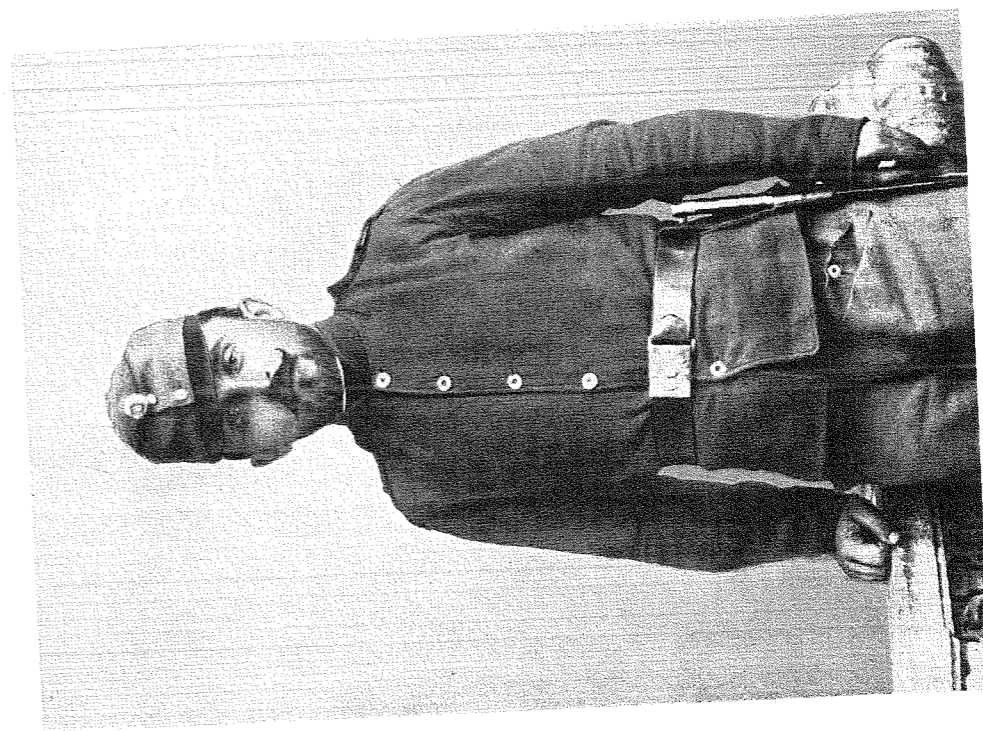
*

Jednalo se po zahájení parlamentu o amnestii a propuštění politických vězňů na svobodu. Již všichni vězňové byli propuštěni, jen ještě nikoli dr. Kramář a dr. Rašín. Zde vláda dělala podmínku, že propustí je na svobodu pouze, když se zaváží, že budou po dobu války žít jen jako soukromníci a že nebudou dělat politiky. Byla to velmi dramatická odpověď, jakou dal dr. Rašín poslům nabízejícím svobodu za těchto podmínek. Nakonec kapitulovala vláda a propustila dra Kramáře a dra Rašína bezpodmínečně. Sotva vyšli z vězení, již ve Vídni jsme mluvili o tom, co budeme v naší revoluční politice dělat. V těchto rozhovorech pokračovali jsme s drem Rašínem v Písku, kde se dr. Rašín v píseckých lesích zotavoval po těžkém utrpení žalářním. Když pak dr. Kramář a dr. Rašín se vrátili do Prahy, stali se zase středem naší revoluční práce. Byly denní schůzky, porady, přípravy, rozdělování prací a v neděli dopoledne vycházeli jsme, dr. Kramář, dr. Rašín a já, za Prahu na pravidelné procházky, které jsme si smluvili, abychom si zrekapitulovali vždy uplynulý týden a mluvili o novém programu. Bylo více klidu a také více bezpečnosti při našich procházkách, zvláště v šáreckém údolí, kde jsme viděli každého, kdo šel před námi nebo za námi.

Od svého vyjití z vězení nedělal dr. Rašín nic jiného než revoluční politiku, nedbal naprosto toho, že byl už jednou odsouzen k smrti. V červenci roku 1918 bylo mu oznámeno, že bude ještě s řadou jiných osob znovu uvězněn. Rozkaz daný nebyl již proveden. Přišel 28. říjen: dr. Rašín stojí v čele osvobozovací revoluce.

Dr. Al. Rašín několik dnů po propuštění z Borů r. 1895.

Dr. Al. Rašín jako záložník po degradaci r. 1896.

Dr. František Soukup, senátor Nár. Shromáždění:

Po 35 letech.

Když jsem v únoru 1923 v Pantheonu musea mluvil u rakve mrtvého Rašína, nechtěl jsem věřití té strašné skutečnosti, že by nebylo už mezi námi toho, jehož život se zdál být vyměřen až do nejzazších mezí lidského organismu. A celý jeho život letěl v duši přede mnou . . . Viděl jsem ho po prvé na podzim roku 1890, když jsem přijel z kolínského gymnasia do Prahy. Bylo to na jedné schůzi pokrokové mládeže v zahradním sále Choděrovy restaurace. Přišel a celým sálem šlo radostné pohnutí: Rašín je tady! . . . Všichni si byli vědomi, že je to neobyčejný člověk. Sedl si ke stolu a viděl jsem krásnou, ostře řezanou hlavu s orlím nosem, širokým klenutým čelem, a již tenkrát sporými vlasy na temeni hlavy. Byl samý úsměv vůči kolegům a vypravoval, že je doma v Nechanicích a že se připravuje na rigorosa. Brzo nato jsem již patřil k nejužšímu kroužku jeho přátel.

O prázdninách roku 1891 jsem přijal místo domácího učitele v rodině ředitele Kwayssera v Semilech. Zde jsem po prvé poznal dra Karla Kramáře, miláčka své matinky, jež ho hlídala jako oko v hlavě a se skutečnou chloubou, jak se po městě tvrdilo, o němž mluvila, že půjde po stopách semilského rodáka a vůdce národa Frant. Ladislava Riegra. Dr. Kramář se tu tenkrát se svou společností často koupával v Jizeře. V Semilech mě Dr. Rašín vyhnal na prvou politickou přednášku o českém státním právu. Bylo to v době, když pokroková mládež po prvé počala pořádat velký počet přednášek o císařském státoprávním reskriptu. Rašín mně poslal do Semil vlastní rukopis přednášky, jež mám dosud uchován ve svém archivu. Když tento rukopis znovu prohlížím, vidím s obdivem, jak Rašín už tenkrát před 35 lety jako student-právnický myslil ekonomicky a jak celá jeho mysl byla zaujata problémy hospodářskými.

Dne 22. srpna 1891, v den svých dvacátých narozenin, byl jsem jako student ve Vysokém nad Jizerou, v rodišti dra Kramáře, a zde jsem ve výboru politicko-hospodářské jednoty podle konceptu Rašínova po prvé mluvil o českém státním právu. Z podpisů na dopisu mně zasláném vidím, že tam byl zejména starosta obce Vodseďálek, pak předseda jednoty Hladík, a jednatel Vilém Rón. Po přednášce stihla do města zdrcující zpráva, že v Praze zemřel Jan Neruda . . .

Když jsem se vrátil do Prahy, šel jsem již na prvou Rašínovu promoci. Mám ještě v ruce jeho promoční oznámení, na němž stojí:

J. U. C. Alojz Rašín, kandidát advokacie, rodilý z Nechanic v Čechách, dovoluje si oznámiti, že bude v úterý dne 6. října 1891 o 12. hodině polední v malém sále Karolina na c. k. české Karlo-Ferdinandově universitě na doktora práv veřejně povýšen.

Hned nato odejel Rašín do Vídně, kde nastoupil svou povinnost vojenskou jako jednoroční dobrovolník u sanity, zdravotního oddělení číslo 1 v garnisonní nemocnici v devátém okresu vídeňském poblíž radnice a parlamentu. V dobro-

volnické škole vynikl Rašín jako primus. Znal obdivuhodně německy a byl mluvčím školy při různých příležitostech. Zde ho postihla prvá politická persekuce. Byl denuncován jako nebezpečný státoprávní agitátor a v jeho kufříku byla provedena přísná prohlídka. Pátralo se zejména po jeho vlastním spisku „České státní právo“ a jiných proskribovaných brožurách pokrokového hnutí. Rašínovi hrozila tenkrát degradace a nebezpečí, že bude sloužit ještě druhý rok. Jest zásluhou poručíka Antonína Fialy, tehdejšího učitele v jednoroční škole a nynějšího správce Hlávkových kolejí studentských v Praze, že věc skončila uspokojivě a disciplinární řízení bylo nakonec zastaveno.

Při jedné dovolené Rašínově v Praze jsem s ním mluvil jako s „kaprálem“ a ptal jsem se ho na radu, kam bych měl jít na vojnu. Rašín mně co nejvřeleji doporučil sanitu. Zachoval jsem se podle toho a byl jsem za to později Rašínovi velmi vděčen. Když se pak Rašín vracel z vojny do Prahy, rukoval jsem zase já koncem září 1892 k téže sanitě do Vídně a poznal jsem tu, s jakým respektem se zde všude o Rašínovi již tenkrát před 35 lety mluvilo.

Sloužil jsem tu na státní útraty. Matka v Praze měla na bytě studenty a stěžela byla živa sama, peněz nebylo a já žil z erární stravy a 6 krejcarů „löhnungu“ na den. Jeden párek k večeři byl už přepychem. Ale ten erární mundur a ta těžká sanitácká helma, jež se na čele zařezávala do krve, byly strašné. Tenkrát pomohl přítel a spolužák Roubíček, tehdejší náš primus a nynější sekční šéf v ministerstvu spravedlnosti, po Rašínovi zase náš mluvčí, jenž imponoval nejenom svou vybranou němčinou, nýbrž i svou kolosální, marciální postavou. Roubíček stal se výborným prostředníkem.

Jeden kolega měl nevěstu v Praze a byl určen, aby v letním semestru sloužil v Terstu. Já pak byl na letní semestr určen do Prahy, kde jsem poblíž matky doufal v lepší službu. Stala se pak dohoda, že můj kolega půjde do Prahy a já na jeho místo do Terstu. Roubíček mně za tuto ochotu vymohl 90 zlatými na náhradu zvýšených nákladů v Terstu. Z toho jsem 40 zlatých poslal matce do Prahy, a zbytek jsem si ponechal pro Terst, a jsa nyní v držení takového kolosálního majetku, pomýšlel jsem na opatření nějakého vlastního „munduru“, abych mohl chodit jako člověk.

První moje vzpomínka byla na Rašína. Věděl jsem však, že kdybych „mundur“ chtěl kupovat pro sebe, byl by mi jej poslal zadarmo a to se ovšem přičilo mé „hrdosti“. Napsal jsem proto Rašínovi, že jeden kolega potřebuje sanitácký „waffenrock“, a byl-li by ochoten mu jej prodati a zač. Rašín mi tenkrát odpověděl dopisem z Vinohrad, Balbínova ulice 21, III. poschodí, ze dne 16. listopadu 1892, v němž psal:

„Milý příteli!

Jsem tomu velmi povděčen, že mi píšeš o „waffenrock“. Zaslám Ti jej a udávám cenu od 15—10 zl. dolů. Ovšem bude záležeti na tom, musil-li by si jej dotyčný kolega v utrpení dáti přešiti. I za 10 zlatých jej můžeš dáti. Posílám zároveň extra šavli, za niž bych chtěl dva zlaté, po případě 1 zl. 20 krejcarů.

Mimo to mám doma plášť, který jsem koupil nový za 25 zl. a který bych dal za 15 zl., levněji ne, poněvadž bych si z něho mohl dáti ušít menčíkov. Měl-li bys naň kupce, piš mi, ovšem musilo by to býti jaksí na jisto, nechal bych si jej na Tebe poslati. — Jak se máte letos u sanity? Jste prý v alserovských kasárnách. Moji kondolenci. Co dělá nadporučík Saar, co dělá pan lajtnant Fiala. Piš mi, jak se máte.“

Na základě tohoto dopisu jsem si od Rašína waffenrock i šavli koupil. A jako jednoroční dobrovolník i později na cvičeních jako Kadet-Stellvertreter jsem v tom dělal velikou parádu. Ti, kteří mne tenkrát viděli, ještě do dnes na to nezapomněli. Byl jsem hubený a vytáhlý, Rašín značně menší — každý si tudíž dovede představit, jakou jsem v tom krátkém Rašínově „waffenrocku“ dělal rakouské armádě reklamu. Ale přes to mi ten „waffenrock“ zůstal jako drahocenná památka na přítele, a jeho „Extra-Pionniersäbel“ nezapomenutelnou vzpomínkou na dny těžké, ale v našem mládí přece jen veselé služby.

Po svém návratu do Prahy se Rašín zase okamžitě s celou svou tuří silou vrhl do víru tehdejšího pokrokového hnutí. Byl zvolen za předsedu studentského spolku „Slavie“ a tím postaven v čelo studentstva. Ve shora uvedeném dopise ze dne 16. listopadu 1892 mi ještě psal:

„Co se týče nás, bijeme se s těmi nepříznivými poměry, jak to jde. Jsem starostou „Slavie“, která zlou finanční krizi musí překonati v tomto roce. Chceme prosaditi ve Spolku pro vystavění akademického domu, aby se na jaře začalo stavět, a to rohový dům, buď do Vladislavské nebo do Spálené ulice, tam, kde jsou nyní trinitářské kasárny. Radikální týdeník „Neodvislost“ začne nejspíše 5. prosincem vycházeti. Máme dosud 120 podílů po 203 zl. a 2000 zl. na kauci. Jak to dopadne se třetím tisícem, dosud nevím. Ve správní radě jsou Šil, Purkhardt, Březnovský, Storch, účetní Kurc, řed. Šrámek z Radotína, Sokol, Čížek, dr. Baxa, já, Jandač, pak za redakci Hajn a Škába. Předsednictví nechtěl nikdo vzít, takže jsem se musil, ač velmi nerad, podvoliti já, a vzít to. Myslím, že se tím podnikem neposlouží a že by byl Šil anebo Březnovský výbornou reklamou solidnosti. Je to hrozné s těmi „radikály“ a jejich „ohledy“. Pokroková strana je naplněna jakousi mlhou, do „Slavie“ nekandidovala jako strana a schůze jsou velmi málo navštěvovány. Jinak nevím nic zvláštního pro Tebe, o čem by se nemusilo psát obšírněji. Jsem u kriminálu v právní praxi. Pozdrav můj Trmalovi, kadetu Vlachovi, který aby mi odpustil, — já nemohu naprosto za to, že se mu nedostalo tableau. Pozdrav Drtinovi. Poručení na pana nadporučíka Saara a poručíka Fialu. Piš mi, jak se máte.“

Po celou dobu své jednoroční služby vojenské ve Vídni a v Terstu jsem se již s Rašínem nesešel. Vývoj věcí v Praze bral se zatím rychlým spádem. Když byla v srpnu 1893 po známých proticísarských a protirakouských demonstracích na Staroměstském náměstí zatýkána „Omladina“, byl jsem v Terstu ve vojenské službě v posádkové nemocnici. V rozechvění jsem chodil každý den do kavárny „Commercio“ chytat poslední čísla „Národních Listů“ a „Národní Politiky“ o tom, kdo byl znovu zatčen. Došlo i na Rašína! Provedli u něho domovní pro-

hlídku, zabavili hromadu korespondence a mezi tím i korespondenci moji! Mému podpisu policie nerozuměla a Rašín sám ji svedl na nepravou cestu. Sháněli se po mně také z toho důvodu, že jsem byl bezprostředně před svým odjezdem na vojnu ke konci září v hostinci „U chmelového keře“ v Hopfenštokové ulici předsedou schůze, na níž se jednalo o založení spolku „Omladiny“. Rašín zmátl však pátrání policie i zde. V Terstu mne nikdo nehledal. Bylo to také z největšího dílu přičiněním Rašínovým, že jsem nebyl zatčen a zůstal tak ochráněn dvouletého žaláře na Borech a dvouleté služby vojenské.

S Rašínem jsem se pak setkal až zase v únoru 1893 při procesu „Omladiny“. Při zahájení procesu přišli jsme do staré porotní síně s nynějším senátorem drem Kloudou a pracovali jsme tu jako stenografové. Dr. Rašín byl vůdčím duchem a hlavním řečníkem v celém procesu. Jeho obhájcem byl dr. Adolf Stránský a pamatuji se, jak dr. Stránský sám byl uchvácen skvělou řečí Rašínovou a prohlásil, že takového delikventa ve svém životě ještě neměl. Loučili jsme se s Rašínem, když odjížděl na dva roky na Bory. Odjížděl s úsměvem a radostně nám všem tiskl ruce, jako kdyby jel na letní byt do mořských lázní. V žaláři studoval mezi jiným angličtinu a překládal Raëovu knihu pro osmihodinnou dobu pracovní. Po odvezení Al. Rašína, Antonína Hajna, Karla Stanislava Sokola, Josefa Škáby a druhých přátel na Bory nastala nám těžká práce udržet časopisy a pokračovat za výmínečného stavu v dalších bojích. „Radikální Listy“ jsme přeložili z Prahy do Kolína. S Al. Rašínem jsme byli však v nepřetržitém spojení. Jeho dopisy ze žaláře byly nám často směrnicemi a radostným povzbuzením.

Návrat odsouzených Omladinářů z Borů roku 1895 znamená diferenciaci v řadách pokrokového hnutí omladinářského. Celá řada nás se postupně soustřeďovala v sociální demokracii, druzí založili samostatnou stranu radikálně pokrokovou, skupina Rašínova a Sokolova se později ustavila ve stranu státoprávní a r. 1907 vstoupila v reorganisovanou stranu mladočeskou. Cesty naše se rozešly. Vývoj věcí je znám. Rašín vstoupil na půdu vídeňského parlamentu, při čemž tragika osudu tomu chtěla, že ve volebním boji stáli proti sobě Alois Rašín a Karel Stanislav Sokol. Taková je politika! — Ve vídeňském parlamentě byl Rašín neobyčejně respektován v odborných výborech pro své mimořádné znalosti finanční a hospodářské.

Běh věcí nás zase svedl v nejtěžších chvílích národa na počátku světové války. Zde se ukázal celý Rašín. Alois Rašín byl jistě člověkem neobyčejného vzdělání národohospodářského, jenž fascinoval svou úžasnou pamětí, universalitou svých vědomostí a genialitou svých finančních postřehů — ale Alois Rašín byl především mužem gigantické síly vůle, jež šla za svým cílem s vytrvalostí a odvahu přímo nedostižnou. Preminger mu v obžalobě stavěl šibenice — a Alois Rašín ve své žalární cele koncipoval s ledovým klidem ústavu a ekonomické základy příštího státu československého. Viděl jsem ho ve Vídni v garnisonním vězení v osmém okresu vídeňském uprostřed čtyř vojáků a čtyř vztyčených bajonetů. A dr. Rašín nám s radostným úsměvem vždy kynul vstříc, kdykoli jsme se s ním setkali na schodech . . .

*

Veliké doby tvoří veliké muže, a také 28. říjen 1918 našel svého Rašína. Pokusím se vylíčit ve zvláštní knize, kterou připravuji, čím nám byl Alois Rašín v době převratu, v prvních nejnebezpečnějších a také nejodpovědnějších chvílích revoluce a položení prvních politických a finančních základů nového státu. Když Rašín v místnostech Národního výboru v bývalém paláci Deymově v Jindřišské ulici napsal první zákon republiky, vzal jsem tento dokument historický, aby zůstal zachován po věčné časy v archivu dějin národa.

28. října 1922 jsem šel s Rašínem ve 4 hodiny ráno z bytu Antonína Švehly a doprovázel jsem ho do jeho bytu v Žitné ulici. Když jsme došli k novoměstské bastile a vzpomněli procesu Omladiny, řekl mi Rašín, že má na půdě dva ohromné kufry spisů a že ho žena stále nutí, aby to prohlédl a srovnal. Řekl jsem mu také: „Poslouchej, Věkoslave, bylo by už na čase, abys tu něco zanechal nejenom ze svých pamětí o Omladině, ale zejména o převratu. Nikdo nemá na život kontrakt a také Ty nevíš, jestli se s Tebou něco nestane!“ Rašín mně s úsměvem odpověděl: „Kamaráde, to je všechno hezké, ale teď na to nemám času. Já budu také psát své paměti, ale až mně bude 80 let. Tak dlouho budu živ a pak také najdu chvíli klidu k pamětem.“

U vrat jeho domu jsme se rozloučili a za několik měsíců byl Rašín mrtev. Byla to strašlivá chvíle, zejména pro nás všechny, kteří jsme v životě tolikrát stáli po jeho boku a byli šťastni ve společné práci a ve společných bojích s ním. Ve své závěti Alois Rašín rozhodl, abych promluvil nad jeho rakví. Zhroucen až do hloubi své duše a v řeči prorývané pláčem jsem se s mrtvým přítelem a spolubojovníkem v Pantheonu musea rozloučil.

Jiří Stříbrný:

Dr. Rašín ve dnech převratu.

Neměli jsme se spolu příliš v lásce před válkou. Ale tento poměr změnil se ve skutečné přátelství po převratu. A dr. Alois Rašín dovedl býti přítelem. To byl cit u něho, jinak tvrdého muže, abnormálně vyvinutý. Však jsem si na něj často vzpomněl ve chvílích, kdy stal jsem se předmětem útoků a stál jsem zde jako kůl v plotě.

Nechci zkoumat, kdo byl příčinou, že před válkou neměl mne dr. Rašín rád — snad jsem to zaviňoval sám svým ostře vyhraněným stranictvím. Ale chci vzpomenouti, jak ten tvrdý dr. Rašín změkkl, stal se přímo neuvěřitelně osobně sentimentálním, když přišel historický okamžik naší revoluce. Bylo to 28. října, když ráno v Representačním domě, ve schůzce za přítomnosti min. předsedy Švehly, dra Soukupa, dra Rašína a mé, dali jsme si vzájemný slib, zpřetrhati všechny pásy, jež naše země vázaly s Rakousko-Uherskem, a pustiti se do zápasu děj se co děj.

Dr. Rašín byl ve svém živlu. Překypoval energií a dodával odvahy. Rozhodli jsme se převzítí místodržitelství a zajistit si budovu zemského sněmu ke svolání ústavního shromáždění.

Vsedli jsme do otevřeného automobilu a na přání dra Rašína, projeli jsme Václavským náměstím, kde se zatím shromážděly tisícihlavé zástupy. Mluvili jsme všichni čtyři a jeli jsme, pozdravováni jásajícím lidem. Dr. Rašín byl zřejmě pohnut. Chytil mou ruku a u něho nezvykle měkkým hlasem vzkřikl: „Stříbrný, buďme přáteli“ a nevím ani, jak k tomu došlo, my jsme se po prvé v životě políbili. Tatáž scéna opakovala se se Švehlou a Soukupem. Lid nad tímto výrazem solidarity jásal.

A tak jsme se stali s drem Rašínem skutečnými přáteli a byli jsme jimi až do posledního skonu. Nic nás nedovedlo rozdvojit a nic odcizit.

Když dostali jsme z Podolského sanatoria zprávu, že dr. Alois Rašín umírá, odebrali jsme se k jeho loži. Byl již v agonii. Vyhublý se svým typickým orličím nosem, širokým prsoma, hluboce oddychoval. Se slzami v očích sledovali jsme úzkostlivě ten strašný zápas se smrtí. Nenabyl již vědomí.

Dr. Přemysl Šámal:

Hrst květů na hrob přítele.

S Rašínem znali jsme se již od dob studentských; byl na právech o rok níže než já, ač byli jsme stejně staří. Přirozený to úkaz a rozdíl u studenta z venkova proti studentu z města. Imponoval mně vždy již tehdy svým nezdolným temperamentem, svojí čilostí a svým nadáním — a přece jsme se v té době, kdy mládí tak rádo uzavírá přátelství, více nesblížili. Proč, nevím ani dobře sám. Snad byl to různý obor veřejné činnosti, který nás oba různě a plně zabíral. On, věnoval se politice v plném slova smyslu, byl poslancem a novinářem, mne zatlačovala denní úmorná práce v Matici spíše do pozadí. Nebyloť za Rakouska někdy ani radno o ní mnoho mluvit. Jen jednou, před válkou sešli jsme se ke krátké společné akci. Byly to obecní volby roku 1908, na podzim, které nás na čas spojily. Šlo o to, docílit zvolení opozičních kandidátů do sboru obecních starších proti všemocné a vládnoucí většině. Rašín nám tehdy účinně pomáhal a měl lví podíl na zvolení prvních tří opozičních členů: Štěpánka, Krouského a mne.

A pak zas jsme o sobě téměř nevěděli.

Až přišla válka. Parlament rozpuštěn — poslanci se rozprchli a teprve k podzimu pracně a opatrně dávaly dohromady zodpovědné hlavy pozdější pravidelné schůze v sekretariátu agrární strany. Setkal jsem se tam s Rašínem několikrát, ale bylo vidět, to že není jeho pravý živel: nebylo možno tam mluvit otevřeně, jak byl zvyklý. Jen v očích mu to hrálo a na rtech přelétl zvláštní sarkastický úsměv.

Po Novém roce 1915 začaly však také již první schůzky „Maffie“. Oba posud odděleně pracující kroužky lidí, kruh prof. Masaryka a kruh, soustředěný v tehdejší redakci Národních Listů, se spojily a nastaly pravidelné tajné schůze, při nichž hlavní slovo s drem Benešem a vedle Scheinera vedl Rašín. Měl vždy nové a naprosto bezpečné zprávy o stavu na frontě, o stavu železnic a výživy, jeho politické úsudky byly bystré a určité a stanovisko nesmiřitelné. Nikdy nezakolísal a plány jeho pro naši budoucnost stály pevně na půdě skutečnosti. Pak v červenci byl zatčen! — byla to pro nás rána tím hroznější, že se k odjezdu za hranice chystal a odhodlati musil i dr. Beneš. Šlo o to, zachovat spojení s drem Rašínem za každou cenu i po jeho uvěznění. Rašín sám rozluštil to způsobem prostým a bezpečným, v němž se zračila celá jeho povaha. Bylo zapotřebí substituta pro jeho kancelář — navrhl mne za svého zástupce a pověřil mne spolu správou svého domu. Nutný a zákonem odůvodněný styk s uvězněným byl umožněn a to ostatní, čeho bylo zapotřebí, obstarávala při našich společných návštěvách ve Vídni ať v garnisonním vězení, ať v Möllersdorfu, jeho vzácná choť. Do doby jeho pobytu v Möllersdorfu spadá také význačná událost politická, tak charakterisující jeho pevnost povahovou, o níž však bohužel dosud nelze psáti.

*

Rok 1917 a znovuzahájení říšské rady přinesly Rašínovi svobodu. S jakou energií vrátil se po krátkém odpočinku v milovaných lesích píseckých mezi nás! Vše v něm kypělo a hrálo. Nápad stíhal nápad a od myšlenky k provedení byl u něho jen krok.

Mám v živé paměti, jak jsme ujednávali společně generální sněm zemí českých na Tříkrálový den 1918, přísahu národa 13. dubna a sjezd utlačovaných národností v květnu téhož roku.

Zatím ovšem události na západě vyvíjely se mílovými kroky a nutily nás obracet pozornost od politické práce k přípravám administrativním a zákonodárným pro budoucí stát. Byloť nám všem jasno, že nutno vše připravit předem tak, aby se v dané chvíli mohl „stisknouti knoflík“ a celý stroj uvést v pohyb. Dr. Scheiner poskytl nám ochotně místnosti k pravidelným poradám, často do noci trvajícím, na nichž lví podíl měli on, Pantůček, Rašín, Preiss, Franta, Kalina a j.

Tu ovšem objevilo se, čím byl Rašínovi pobyt ve vězení: dvouletou přípravou k úkolu, na který se chystal.

Již tehdy připravoval v zásadě i v podrobnostech osnovy zákonů a opatření finanční, kterými později jako první finanční ministr republiky překvapoval svět.

Omezují letmé tyto vzpomínky pouze na dobu do převratu a i tak zůstávají jen rámcem velké životní práce Rašínovy, do níž bude nutno zasaditi podrobnosti až odstup doby je snese a dovolí.

Pro mne styk s Rašínem za války přinesl to, co nepodařilo se nám oběma z mládí: skutečné, hluboké a krásné přátelství dvou dospělých mužů, jež svedla společná práce v dějinné chvíli těžce zkoušeného národa. Dík osudu za chvíle tyto! Kladu vzpomínku tuto do jeho sborníku, tak, jako se klade hrst květů na hrob přítele.

Jaromír Špaček, poslanec Nár. Shromáždění:

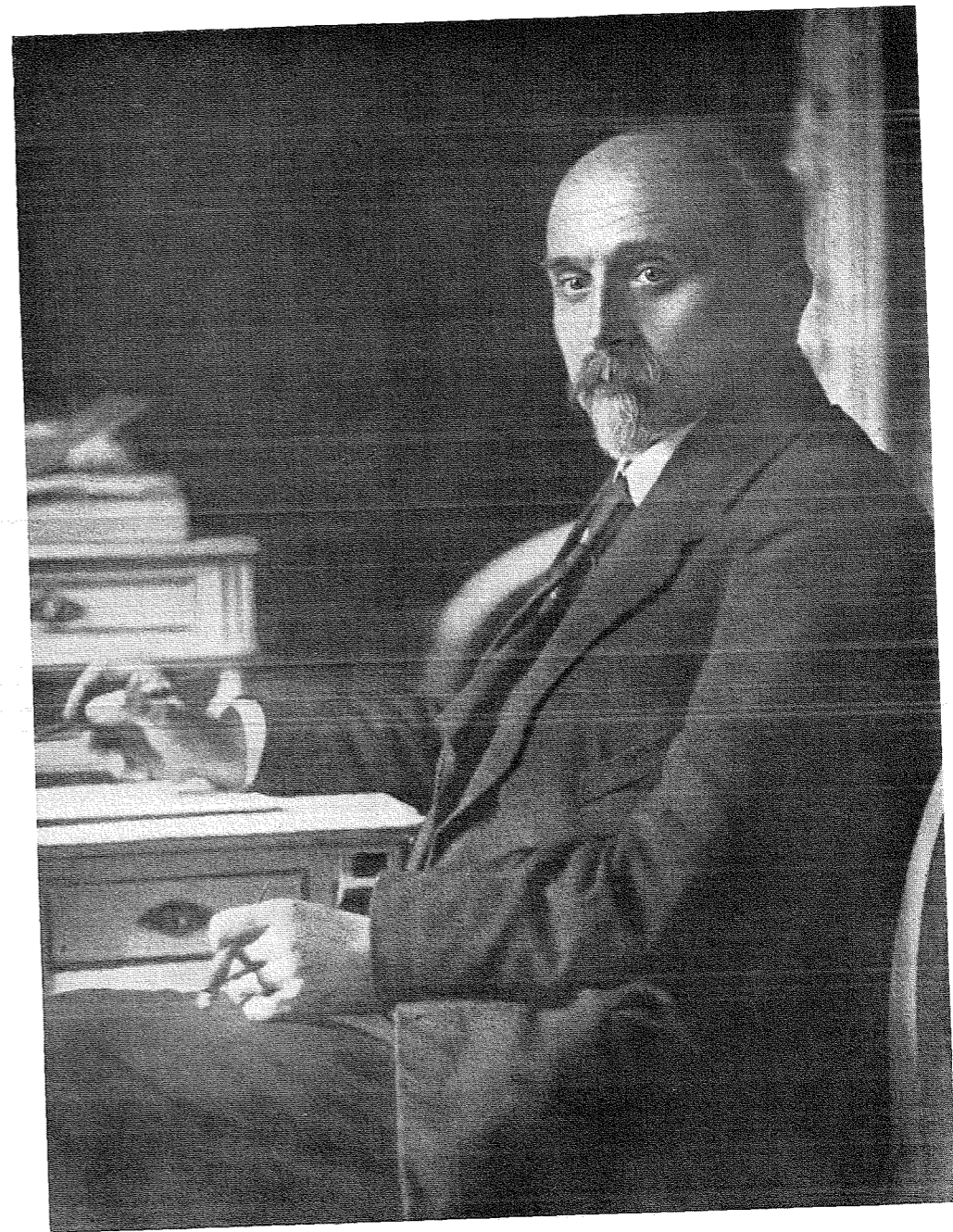
Vzpomínka trapná.

Dra Rašina jsem si vážil tak, že jsem k němu měl nakonec zrovna citový poměr: žádného jiného muže ve svém životě jsem neměl tak rád jako jeho, poněvadž u žádného jiného jsem nenašel tolik opravdové mužnosti, charakteru a naprostého nedostatku ješitnosti a touhy po popularitě, jako u něho. Pokládal jsem ho za antickou státnickou figuru a celé jeho dílo jest jistě dokladem správnosti této charakteristiky. Jsem přesvědčen, že jsme dosud nad něho v tomto smyslu většího *státníka* neměli. Byl jsem mu oddán jako nikomu jinému a právě proto, vzpomínaje naň, vzpomínám vždy jenom s výčitkou sobě a všem nám ze strany a hlavně poslancům a senátorům, že jsme se v době nejprudších útoků na dra Rašina omezili pouze na obranu tiskem a slovy, a neučinili jiných opatření, která by snad také nebyla zamezila zločin vrahův, ale která by byla bývala aspoň dru Rašinovi zpříjemnila jeho život právě v těchto zlých dnech, kdy se jeho tragický osud dovršoval.

Bylo naší povinností zakročiti v Obci legionářské, bylo naší povinností požádati o toto zakročení pana presidenta republiky, jehož autorita byla a jest v Obci legionářské absolutní a jehož slovo bylo by jistě přivedlo k vyrovnání sporu Obce s drem Rašínem, nebo aspoň k jeho zmírnění. Jsem přesvědčen, že právě tento spor velmi přispěl k odhodlání komunistických teroristů odvážit se přímého útoku na život dra Rašina, neboť spatřovali asi v kritice jeho činnosti a charakteru, jak ji tehdy formulovala jak Obec legionářská, tak všecken socialistický tisk, potvrzení svých nesmyslných domněnek o tom, že právě tento velký státník a spoluzakladatel našeho státu jest vědomě a zlomyslně příčinou sociálních nesnází, které na naši republiku doléhaly a doléhají právě tak, jako na jiné, třeba daleko větší, starší a vnitřně silnější státy.

My všichni a zvláště kdož dra Rašina poznali zblízka, tedy zvláště z jeho práce státnické, kdož museli viděti denně jeho úsilovnou a ohromnou snahu stavěti hráze demagogii a lajdáckosti, kdož viděli výsledky této jeho těžké, přímo herakleovské práce, byli povinni zastati se ho celou silou a veškerou váhou své autority a rozptýliti nebo aspoň pokusiti se rozptýliti nenávisťnou atmosféru, která se na něm zakrátko potom vybilila zločinem vrahovým. A já sám, mimo to, do smrti si budu vyčítati, že jsem ve schůzi poslanecké sněmovny, někdy těsně před vánoce, kdy se proti němu rozběsnila celá zloba komunistů a kdy mu, sedícímu v ministerské lavici, do tváře vrhal nejsprostší a nejsurovější nadávky a urážky komunistický poslanec Jaroslav Blažek, neučinil toho, co měli učiniti všichni muži této sněmovny a nedal najevo činem, třebaš společensky perhoreskovaným, že jest nás tam mnoho, kteří si dra Rašina vážíme a kteří ho za všechno, co velkého a krásného svým životem a svým dílem pro národ vykonal, hluboce a oddaně milujeme . . .

Bohužel, jest v naší sněmovně pokládáno za jakousi nemilou parlamentní nezbytnost, trpěti buď bez námitek nebo s dodatečným formálním „voláním

Dr. Al. Rašín v prvních dnech po převratu v Národním výboru r. 1918.

k pořádku“ všechny slovní sprostoty a ničemnosti, kterých se dopouštějí na svých politických odpůrcích mnozí jeho členové s kvalifikací přiměřenou nízkosti demagogie, jež je poslanci udělala, zato pokládá se skoro všeobecně za těžké provinění reagovat na takovéto surovosti způsobem přiměřeným jejich nízkosti a stupni pobouření, které vyvolávají. A tak se studem vzpomínám, jak dr. Rašín zachoval i tehdy zevní klid, třebaž svědčilo jeho mimořádné zblednutí o vnitřním rozčilení a hořkosti, které vyvolaly surové nadávky komunistů, ale jak si brzy potom, vyšed ze sněmovny mezi nás, snad po prvé ve svém politickém životě ve zřejmém roztrpčení posteskl: „Tak surově a lživě mě napadali a nebylo nikoho, kdo by se mne zastal . . .“

Snad nikdy v životě jsem se nestyděl tolik za ovládnutí svého hněvu při podobných scénách ve sněmovně, jako tehdy a byl bych jistě ušetřil dru Rašínovi tento bolestný stesk, kdybych byl poslechl více svého citu než zřetele na falešné společenské zvyky, které dopouštějí, aby u nás uráželi opravdu beztrestně nehodní hodné a nepoctiví poctivé, ale potlačují a sesměšňují přirozený projev rozhořčení, jakým reagoval vždy muž na podlost darebáka!

Smrt dra Rašína způsobil formálně jeden svedený fanatik, spolovina za ní lpí na všech, kdož náš veřejný život zesurověli dravostí demagogie a lžemi osobních útoků, jež jsou, bohužel, pravidelně formou diskuse naší demokracie, nebo kdož k této skutečnosti přispívali trpným k tomu přihlížením, neodmítáním lží a nevykonáváním povinností ústavních i mravních, kterými mohly býti odklizeny nebo oslabeny příčiny, z nichž vzešla tragedie dra Rašína.

Potřebujeme aspoň několik set opravdových mužů typu Rašínova, aby bylo u nás lépe a aby se stala republika prostředkem k ušlechtilému vývoji národa, jak si toho přál on a všichni velcí lidé našeho národa, kteří o naši samostatnost zápasili a pracovali dávno před válkou a za války.

Jindřich Šrámek, min. rada ministerstva financí:

Jak jsme s Drem Rašínem tvořili první začátky ministerstva financí.

Spolupomáhal jsem při vzniku československé správy finanční v oboru státního peněžnictví, jako finanční tajemník zemského finančního ředitelství pražského. Rád vzpomínám těchto prvních krásných opojných dnů naší státoprávní samostatnosti. Škoda však, že od prvopočátku jsem si nevedl přesných datovaných záznamů, jež by mně nyní byly bezpečným vodítkem vzpomínkovým. Jakkoli dlouho tomu není od slavného převratového dne 28. října 1918, tak přece jen poněmhu mizejí vzpomínky na tyto milé hřejivé doby již v růžových mytických mlhách i bezprostředním účastníkům.

Bylo to hned 29. října 1918 v časných hodinách ranních, kdy mi dal prezident Zemského finančního ředitelství pražského Vladimír Hanačík příkaz, bych se usadil v jedné z presidiálních kanceláří, kterou jsem asi před týdnem ve známých válečných nesnázích z důvodu úspory topiva musil opustiti, a abych začal úřadovati jako „první semínko“ pro budoucí naše ministerstvo financí. Tak začala naše československá ústřední státní správa finanční, prozatím jako oddělení XXIII. zemského finančního ředitelství, v němž jsem v prvních dobách popřevratových vyřizoval za pomoci dalších několika spolupracovníků všechny peněžní věci našeho nově zrozeného státu. Asi za týden na to bylo toto oddělení doplněno dalšími referenty pro ostatní obory finanční správy (fin. rada Hamák, později fin. radové dr. Dittrich a dr. Brachtl, pro osobní daně přímé, fin. rada Pelikán pro daně nepřímé, vrch. fin. rada Kopfstein pro poplatky, fin. rada Kolbaba pro loterie, atd.). S jakým rozmachem a s jakou radostí se nám po česku zase úřadovalo, toho dokladem jsou registraturní spisy zemského finančního ředitelství pražského, jež jistě asi budou archiválně uschovány.

Jako referent pro věci peněžní měl jsem již dne 30. října 1918 příležitost intervenovati společně s vrch. fin. radou Rudolfem Slavíkem, pokladním referentem zemského finančního ředitelství pražského (nynějším odb. přednostou ministerstva financí) v Národním výboru, jenž zasedal v Harrachovském paláci v ulici Jindřišské, v příčině opatření drobných peněz kovových, jichž nastal po převratu následkem náhlé nerozumné thesaurace velmi citelný nedostatek. A tu jsem přišel po prvé do osobního styku s drem Rašínem, jenž byl finančním referentem Národního výboru — predestinovaným československým ministrem financí. Podepsal nám tehdy za Národní výbor snad první finanční svůj akt — skrovný dopis na obec Pražskou, obsahující žádost, aby dala k dispozici státní správě finanční drobné peníze kovové, vybírané jejími elektrickými podniky.

Zjev dra Rašína mne tehdy fascinoval. Viděl jsem ho po prvé tváří v tvář, viděl jsem muže přísných a plamenných zraků, jemuž zahrával chvilkami zase milý úsměv na rtech, muže žluté nezdravé pleti, známky to delšího válečného věznění, útrap a nejistoty před smrtí, k níž ho odsoudili rakouští katané. Přijal

nás velice mile, kouřil . . . Bylo na něm viděti rozrušení — a kdo by nebyl býval v takových dobách rozrušen — mezi rozhovorem šel se podívat k oknu na vesele Jindřišskou ulicí táhnoucí hudbu, usmál se, kynul rukou lidu a pak zase pokračoval dále v hovoru s námi dávaje nám různé dispoice finanční správy se týkající. Na to nás zavedl dále do druhé síně, kde nás předseda Národního výboru Švehla za přítomnosti členů tohoto výboru dra Rašína, dra Zahradníka, dra Soukupa, Bechyně a dra Šrobára zval k vytrvalé spolupráci při stavbě našeho státu a jeho finanční správy zvláště a požádal nás, abychom jeho přání tlumočili finančnímu úřednictvu s podotknutím, že očekává, že české úřednictvo pochopí situaci a vyvine co nejčilejší snahy konstruktivní oproti dřívější snad práci destruktivní. Slíbili jsme tak učiniti.

A pak nastaly častější již intervence v Národním výboru resp. u nastávajícího ministra financí dra Rašína, s nímž právě tak jako s ministerským radou nynějším vedoucím odbor. přednostou ministerstva financí drem Vlasákem bylo oddělení XXIII. zemského finančního ředitelství pražského už ve stálém styku. Nastalyf skutečné starosti o československé státní finance. Finanční správa rakouská nás totiž oddělila dnem 10. listopadu 1918 od spojení s ústřední státní pokladnou vídeňskou a poslední rakouský ministr financí dr. Redlich dal nám téhož dne již jen jako poslední odkaz do vínku novému státu československému, právě tak jako jiným státům, vzniklým na území bývalého Rakousko-Uherska, vícemilionový podíl z poslední své výpůjčky. Tím okamžikem jsme byli osamostatněni i peněžně, ovšem s veškerými těžkými povinnostmi, starati se dále o blaho nového státu, o řádné fungování jeho státního peněžnictví. Konány proto ihned obsáhlé porady v Zemské bance a Živnostenské bance, za předsednictví, anebo alespoň za účasti vždy iniciativního a všechny své spolupracovníky stále povzbuzujícího dra Rašína, jemuž se s největším urychlením podařilo opatřiti zálohově u našich bank další pro první počátky státu potřebné finanční prostředky. A tak jsme — penězi prozatím dostatečně vyzbrojeni — šťastně vepluli do našeho samostatného státního hospodářství.

*

Další milou upomínku mám na prvé objevení se dra Rašína u zemského finančního ředitelství pražského — as v první polovině listopadu 1918 — kdy jako budoucí ministr financí navštívil presidenta Hanačíka a dal si představití všechny referenty oddělení XXIII. jako přechodného útvaru pro budoucí československé ministerstvo financí. Přišel jako muž prostý, jako římský tribun lidu, a učinil na všechny účastníky návštěvy dojem muže z kovu, nelekajícího se překážek a přinášejícího již své plány pro budoucnost. Povolán byl pak dne 10. prosince 1918 do zřizovaného právě ministerstva financí k další službě měl jsem příležitost poznati dra Rašína ještě blíže. Vyvíjel tu činnost nadlidskou, neznal fyzických nesnází a nemožností, nedopřál si odpočinku, pracoval a konferoval ve dne i v noci a po probdělých nocích neúnavně zase dále. Totéž často žádal i od svých spolupracovníků, jichž ochotných našel bohudíky dosti a jichž spolupráci dovedl uznale oceniti. Výsledkem všeho byla pak především úprava mnohých těžkých popřevratových problémů a dále odluka měnová, okolkovací akce,

stvoření naší měny, soupis majetku, dávka z majetku — Rašínův finanční plán. Jak dalece byl správný, posoudí historie, ale již dnes možno vzhledem na konsolidaci našich celkových hospodářských poměrů a na ustálenost naší měny říci, že velká doba našla velkého muže, jenž svým promyšleným plánem do československého finančnictví správně zasáhl.

Odpočav si dva roky po prvním namáhavém ministrování — možno-li nazvat odpočinkem jeho mezitím jinak, zvláště v parlamentě, neúměrně vyvíjenou činnost — vrátil se v říjnu 1922, nezlomen ve své energii, dokončiti svůj původní finanční plán. Začal svou práci s novým nadšením, s novým povzbuzováním svých spolupracovníků, ale nadešel nešťastný den 5. ledna 1923, kdy — nedokončiv své široce založené a koncipované ideje — klesá muž z kovu a velikých myšlenek pod rukou slabého, nezralého a nerozumného hochy.

A pak přišel po dlouhých mučednických útrapách konečný, ale slavný odchod do Neznáma a Nenávratna, den 18. února 1923, při němž musil zatruchliti každý upřímný Čechoslovák, který dra Rašína ani snad osobně neznal.

Dr. Václav Schuster, býv. pln. ministr a president Všeob. české bank. jedn.:

Proč se Dr. Rašín na nás zlobil.

Dr. Rašín nespokojoval se tím, že určil směrnice a dal příkazy. Rád občas i v detailech kontroloval provedení. Byl jsem toho mnohdy svědkem, zejména jako státní tajemník v ministerstvu obchodu, podobně i můj kolega tehdejší odborový přednost dr. Matys. Zvláště v prvním roce po převratu bylo k tomu hojně příležitosti. Zazněl telefon a hlásil se dr. Rašín. Prudkým tonem nejednou vytýkal, že dáno doporučení za hranice tomu neb onomu průmyslníku. Zaujímal tu stanovisko krajně nacionální a nerad slyšel námitky, leč věcné důvody nepřipustil přece. V tom prudkém, vehementním tonu Rašínově bylo kus jeho bytosti, v tom byl jeho nezkrotný temperament. Neznělo to naduté nebo hrubě, jako snad u leckterého jiného politika-ministra, v tom prudkém tonu byla skryta hluboká opravdovost jeho ocelové vůle a nezměrná láska k vlasti. Nikdy jsem neměl pocit hořkosti nebo nelibosti a dodnes rád vzpomínám na výbuchy jeho temperamentu.

As tak na sklonku r. 1919 pojednou zazněl zvonek telefonu. Bylo mi sděleno, abych se bez prodlení dostavil do ministerstva financí k panu ministru dru Rašínovi. Za chvíli octl jsem se v jeho úřadovně v paláci Clam-Gallasově v Husově třídě. Vstal a chodil prudce po pokoji. „Vy mi tu republiku zničíte!“ rozkřikl se na mne pojednou. „Proč, pane ministře?“ tázal jsem se klidně. „Pustili jste sem zase pštroší péra, hedvábí a francouzský etamín.“ „Pustili, pane ministře, ale pouze docela málo, jen tolik, aby modistky ve Velké Praze nezůstaly zcela bez zaměstnání a dělnice bez práce, a aby byl vzat podnět k podlouným dovozům. I luxusnímu průmyslu musíme již nyní popřáti trochu života. Ostatně znáte

pražské dámy a dívky.“ Mezitím vstoupil do pokoje vicepresident Obchodní komory Léon Bondy, předseda Komise pro zahraniční obchod, a dr. Adolf Ottis, tehdy odborový rada v ministerstvu obchodu a hlavní referent řečené komise, rovněž k ministru narychlo povolání.

Dr. Rašín po mých slovech pojednou se prudce rozběhl a zvolal: „Co! Pštroší péra! Pštroší péra! Když toho republika bude potřebovat, budou muset ženské nosit za klobouky třeba košťata! Ženskou parádou si nedám korunu kazit! A když, pánové, nebude zbylí a republika toho bude potřebovat, tak budou musít ženské chodit třeba nahy!“ — Nastala pomlčka. První promluvil prezident Bondy: „Snad budou ženské chodit nahy, pane ministře, ale jenom ty hezké. U ošklivých a starých to půjde ztěžka, a také s těmi košťaty. Já nevím, pane ministře, jak to máte doma zařízeno, jste-li i doma ministrem, já alespoň doma presidentem nejsem!“ — Dr. Rašín vytáhl viržinko z úst a pousmál se. Počalo se klidně o věci jednati. A nakonec dr. Rašín, přístupný věcným důvodům, s plným porozuměním pro potřeby hospodářského života schválil nejnutnější dovozní opatření.

Dr. Josef Scheiner:

Dva obrázky ku charakteristice Dra Rašína.

Bylo to počátkem července 1915. Přeměřil jsem toho dne snad po tisícáté svoji těsnou kobku ve vídeňském vojenském kriminále na Hernalseringu pobíhaje od okenní strany k dveřím, puzen jakýmsi nepokojem, jehož jsem se nemohl zhostiti. Bylo mi jako by mne čekalo dnes nějaké nemilé překvapení, jak se zhusta tu stávalo, a kdykoliv jsem se přiblížil k silným dubovým dveřím, na několik zámků uzavřeným, chtěj nechtěj musel jsem vyhlédnouti nepatrným kulatým otvorem, ve dveřích umístěným, zda se něco na schodišti neděje, zda nejdou pro mne, aneb zda někdo nový nepřichází.

Otvor ten, zasklený, opatřený zvenčí klapkou, byl mým jediným pojitkem se světem, jediným dobrodiním, pokud jsem mohl jím nahlížeti do schodiště, jímž vedly osamoceně zřízené, železné schody od přízemí až do nejvyššího patra, takže bylo možno otvorem oním pozorovati přichozí již od přízemí nahoru stoupající.

Byly to zpravidla stráže svá místa střídající, věžňové doprovázení profosem k výslechu nebo procházce, nosiči jídel, někdy visity dozorcích orgánů — což vše vyplňovalo jako jediná zábava pochmurné chvíle samovazby.

Někdy se přihodilo, že voják na obchůzce nahlédnuv v celou, spustil klapku a mně tak odňal možnost vyhlídky — to byla vždy krutá událost, jež mne zbavovala rozvahy, takže jsem s napětím čílal dlouhé minuty opětného příchodu stráže a otevření vyhlídky, abych mohl stopovati, co se na chodbě děje. Když se

to někdy opakovalo, trpěl jsem zprvu pravá muka — než později jsem na to vyvrál. Ve dveřích při samém závěru byl mými předchůdci v cele vyřezán na pokraji úzký otvor, sloužící k účelům dorozumívacím se stráží — použil jsem toho vyhodiv ve chvíli, kdy voják nahlížel do cely, nějakou cigaretu a když voják se pro ni dychtivě shýbnul — jak známo, cigaretou se prováděly na vojně pravé divy — požádal jsem jej umělým oním otvorem, aby nechal okénko nezakryté, čemuž týž přeochoťně vyhověl, a tak jsem mohl opět bez vyrušení používat svého pozořiště.

Onoho dne, puzen rozčilením nesčíslněkrát vyhlédl jsem okénkem na schodiště. Voják — zchátralý jakýsi dědek, Vídeňák, šoural se půlkruhem od jednoho konce půlkulaté pavlače na druhý, občas nahlédl okénkem do nějaké cely a když našel před mými dveřmi „egyptku“, vrhnul se na ni jako dravec na svou kořist a s rozkoší ssál vonný kouř pozorně se ohlížeje, zda ho někdo nepřistihne při těžkém tomto provinění. Občas bylo viděti profosa odvádějícího některého ubohého vězně — jehož pohled buď jevil drzost aneb úzkostlivou obavu, co tam naň asi čeká — teď se otevřela cela vedle mne a z ní vystoupil dr. Markov, jeden z členů „ruského komitétu velezrádného“, ubírající se v černých šatech a s taškou se spisy k přelíčení, jež mu přineslo ortel smrti — když tu náhle jsem spatřil na schodišti celou eskortu, dva vojáky s bodly na ručnicích, za nimi jakéhos civilistu, patrně nového vězně, a za ním profosa Pollatschka s klíči. „Zuwachs“ pomyslí jsem si a zvědavě pozoroval jsem celý průvod od patra k patru stoupající. Když eskorta již vstoupila na schodiště patra, v němž jsem se nalézal, viděl jsem, jak vězeň se ohlíží po celách, a když jeho zrak utkvěl na mém vězení, kývnul hlavou jako na pozdrav a na tváři jeho objevil se pověstný úsměv. Ano, to je dr. Rašín, neklamte se, toť jeho postava, jeho rázovitá hlava, jeho úsměv a já jsem se celým okem vpíjel v tu jeho tvář a sledoval s napětím každý jeho krok — jak kondukt stoupal dále do hořejšího patra.

A ještě znovu jsem pozoroval, jak vězeň se ohlížel dolů k mé cele, cítil jsem, že poznává můj pohled jej provázející, a znovu zahrál úsměv na pozdrav na jeho tváři. Z pohledu jeho, který jsem postřehl v tomto okamžiku, mluvilo hrdé opovrhování nepřitelem, zarputilý vzdor, odvaha a neklamná, radostná naděje ve vítězství, kterou zdál se posilovati mne v odporu a vytrvalosti ve vězeňském strádání.

Ano, ano, to byl dr. Rašín, jak jsem s ním ještě před krátkým časem sedával v Maffii a sledoval bystrý proud myšlenek, jimiž se dal unášeti ve velkých těch chvílích skryté naší podkopnické práce. Kráčel vesele jako zápasník, vědomý své síly, k zápasu se chystající.

Pohled jeho zaryl se mi hluboko v paměť a často jsem si jej připomenul ve chvílích pochybností neb duševní pokleslosti, jež se někdy v samovazbě o mne pokoušela.

Jak se ale dozvěděl o mé cele? Vždyť dozor tehdy na zvláštní rozkaz arcivévody Bedřicha na dra Kramáře a mne byl v této „věži smrti“ velice stížený a ostrý tak, že každý pohled náš byl sledován, každý pohyb střežen a jakýkoliv styk neb hovor se stráží co nejpřísněji zakázán. Konečně jsem si vzpomenu, že

dr. Rašín, ve vězeňském životě starý praktikus, povšiml si tabule v přízemí schodiště vyvěšené, nad níž byla napsána čísla cel a jméno příslušného vězně. Pouze u čísla cely dra Kramáře a mne byla výjimka, stálo tam pouze K. a S., což dru Rašínovi k orientaci úplně stačilo.

Příchod dra Rašína vzbudil ve mně trapný nepokoj, sílil ve mně domněnku, že se patrně přišlo na nové věci, že Maffie je prozrazena. Po zatčení dra Kramáře, dra Rašína a mne zbylo tam již málo věrných, možná že tu co nejdříve spatřím dra Šámala a dra Hajna a tím bude mnohoslibná a tak důležitá práce Maffie zmařena.

Bylo to právě po proražení ruské fronty u Gorlice a pádu Přemyšlu. Vídeň jásama, zpívala vítězstvím, takže ryk a hudba doléhaly z ulice až do našich cel. Neznal jsem sice pravou příčinu tohoto válečného vzrušení, ale mohl jsem tušiti, že tu jde o nějaký velký úspěch centrálních mocností a přirozeno, že nálada má v okamžicích těch nebyla nejružovější.

Když jsem poté za několik dní byl předveden k vyšetřujícímu soudci dru Premingrovi, doufal jsem, že se něčeho dozvím o dru Rašínovi, ale dr. Preminger, ač jindy dosti hovorný, neučinil o zatčení jeho žádné zmínky, ba zdálo se mi, že chce pozornost moji od osoby jeho odvrátit, neboť se ptal na různé osoby Maffii blízké, toliko o dru Rašínovi pomlčel. Také jsem si povšimnul, že na tabuli vězňů jméno jeho ani jiná značka nebyly napsány. Začal jsem již pochybovati o tom, zda jsem správně viděl, zda nejsem obětí halucinace, která se o mne zde v samovazbě již vícekrát pokoušela, když po opětném výslechu u vyšetřujícího soudce, když jsem opouštěl již síň a obklopen čtyřmi vojáky s bodly na ručnicích s profosem, vracel se zpět do své cely, vyběhl ze síně zapisovatel Klein za naším průvodem a volal k profosovi: „Bringen sie den Rašín.“ Vidění mé se tedy potvrdilo.

Od té doby měl jsem příležitost s vyšetřujícím soudcem několikrát o dru Rašínovi mluvit a z poznámek jeho vytušil jsem, jak silným dojmem dr. Rašín naň působil. „Vy jste všichni velezrádci, vy, dr. Kramář, dr. Rašín a většina českého národa. Dr. Kramář je sice idealista a fantast, ale ví co dělá, on vás všechny přelstil hraje před válkou na austrofila, mezitím co tajně pracoval proti Rakousku, podněcuje slovanský spolek k rozbití Rakouska, za to bude viset, nejnebezpečnější ale je dr. Rašín, to je ten pravý inspirátor odboje, mazaný všemi mastmi, zapřisáhlý nepřítel Rakouska. Má dosti smělosti, ba drzosti vysmívati se i zde našemu heroickému boji a v té své hlavě konspiruje bez ustání rozvrat Rakouska. Pozoruji jej, jak knihami, jež si opatřuje, konstruuje si již vlastní český stát — to se mu ovšem nevyplatí — ten odtud neodejde —.“ V slovech těch a projevech bylo tolik nakvašenosti a podrážděnosti, že jsem vycítil, že se proti obratnému kriminalistovi postavil silnější protivník, nebojácný, tvrdý, jenž mu dá mnoho práce a úsilí, než jej přivede před soudní tribunál, aby playdoval pro trest smrti.

A čtete-li obhajobu Rašínovu před vojenským soudem, poznáte sami tu neobyčejnou tvrdost a hrdý vzdor, kterým čelil obžalobě i soudcům až do vy-

hlášení ortele k smrti jej odsuzujícího. Dr. Rašín vyslechl ortel ten s úsměvem plným opovržení. Zůstal si svým až do konce — —

*

Ještě jednu charakterisující vzpomínku. Geniální Rašínův plán, kterým odvrátil pohromu finanční a tím i úpadek všeho našeho hospodářství státního vyžadoval ovšem velkých, nezměrných obětí na všem poplatnictvu, jež sténalo pod tíží dávek, upevňujících naši svobodu. Byl to úkol nevděčný, jež Rašínovi přinesl i mnoho nenávisti a zloby od lidí nepochopujících velký význam jeho akce, byl líčen jako hrabivý utiskovatel občanstva, nemající pro nic jiného smyslu než jak by vytahal poslední groš z kapes národa. Byl líčen jako maličerný spořivec, nemající smyslu pro ideální věci, který o každý haléř sváděl celé bitvy a byl proti všem výdajům do nejvyšší míry upjatým.

On znal a viděl ovšem velmi dobře pokusy tisícerych hltavých rukou, vztahujících se po těžce nastřádaných pokladech a odrážel pokusy ty bezohledně, maje na mysli kritický stav mladé republiky, zápasící se stejnými obtížemi jako sousední státy, řítící se neschopnou politikou finanční do hospodářské záhuby.

Ale dr. Rašín tak úzkostlivý a skrblivý na každý výdaj státní, dovedl býti plnou měrou ochotným i k velkým výdajům, jimiž vysoké cíle státu, jeho politická a státní prestiž neb bezpečnost měly býti utvrzeny. Jednalo se kdys o akci, kterou náš věrný spojenec se snažil pojistit sobě prostředky válečné pro případ napadení. Obklíčen s několika stran svými odpůrci octl by se v případě válečném izolován a bez branných pomůcek, jak se ukázalo při hrozícím nebezpečí války při vpádu Karlově do Uher. Šlo proto o jistá opatření, jimiž tomuto nebezpečí mělo býti čeleno. Mohlo se tak státi toliko naší pomocí a naším podnikáním, ale nedostávalo se v okamžiku onom našemu spojenci peněz. Obrátil se proto k nám o pomoc dočasnou a mně svěřeno vyjednávání s vládou.

Znaje úzkostlivost Rašínovou ve věcech podobných, neměl jsem mnoho nadějí v příznivý výsledek. Odebral jsem se k němu do sněmovny a vysvětlil jsem mu podrobně věc. Dr. Rašín, vyslechnuv pozorně moji zprávu, bez váhání mně odpověděl: „Příteli, to je náš velký zájem, aby náš spojenec byl pro všechny případy zabezpečen, jinak to můžeme sami těžce odnésti. Uznávám plně nutnost a nevyhnutelnost naší pomoci a proto se mnou počítejte.“ Ještě se dotknul některých detailů, dal předběžný souhlas k navržené akci, stisknul mi ruku a s pozdravem Nazdar! a se svým úsměvem zvláštním na rtech zmizel rychle kdesi v kuloáru sněmovním.

Tak jednal ten skrblivý Rašín, když šlo o záležitosti velkého rysu a významu. Žel! že mrzký atentát, jež za několik dní poté byl na něm spáchán, zmařil provedení díla, jehož ohromná důležitost dosud volá rozřešení a které jest dosud bolavým, nedokončeným problémem, ač na něm závisí naše vlastní bezpečnost a budoucí náš osud.

Frant. Udržal:

Z těžkých časů.

Jedna z mých nejživějších vzpomínek na našeho prvního ministra financí spadá do doby jeho žalářování ve Vídni. Rakouské vlády viděly v dru Rašínovi od procesu s Omladinou typ české nepoddajnosti a nezdolnosti. Hned v prvních dnech po převezení dra Rašína a dra Kramáře do Vídně žádal jsem, abych směl uvězněné poslance navštívit. Vyšetřujícím soudcem byl jsem poukázán na pozdější dobu, což se ještě několikrát opakovalo. Teprve na zakročení hraběte Stürgkha byl mi určen den a hodina návštěvy.

Ve vězeňské budově setkal jsem se s chotí dra Rašína, které bylo také týž den povoleno první setkání s uvězněným manželem. Od paní Rašínové jsem se dozvěděl, že její muž, ačkoliv byl již šestý týden vězněn, nebyl ještě ani jedenkrát předveden před vyšetřujícího soudce, a dále vyprávěla, že zásilky knih, zákusků, ba i Grahamův chléb, který byl dru Rašínovi lékařem předepsán ještě před jeho zatčením, byly vždy na rozkaz vyšetřujícího soudce zabaveny.

Když po delším čekání byli jsme s paní Rašínovou před dra Premingera předpuštěni, ptal jsem se, co jest příčinou takového nelidského i protizákonného zacházení s uvězněným. Paní Rašínová přednesla pak sama v mé přítomnosti ještě řadu neméně závažných stesků. Z počátku, ve zřejmých rozpacích, odpovídal dr. Preminger vyhýbavě.

Nejrůznějších zásek jest prý tolik, že to trvá zpravidla celé týdny, nežli jest možno vše zkontrolovati. Po mé připomínce, že proti takovému nezákonnému jednání s obžalovaným ve vyšetřovací vazbě budeme se dovolávati ochrany způsobem nejrůznějším, odpověděl briskně: „I mezi vězni jest veliký rozdíl a dlužno mezi nimi rozeznávati. Dr. Rašín jest starý kriminálník, zvyklý na Bory. Ten musí býti dříve zkrušen, nežli bude vyslýchán.“

Dojem, který toto upřímné přiznání rakouského představitele spravedlnosti na přítomnou paní učinilo, nelze vylíčiti.

Za chvíli byl dr. Rašín předveden před vyšetřujícího soudce. Přišel s hlavou hrdě vztyčenou, s tváří plnou zřejmého opovržení proti svým katanům. Rozbolestněnou choť těšil slovy plnými mužné síly a při loučení, dáváje dru Premingerovi zřejmě najevo své opovržení postojem i gestem, pravil své choti: „Nic neplač, já se vrátím domů a nám se dostane na konec toho, čeho si zasloužíme. Hůře bude asi s těmi, kteří nemají smyslu pro spravedlnost.“

Věřili naši vídeňští vězňové v lepší budoucnost svého národa a chovali se ve vazbě i ve vězení statečně. Ale na „starého kriminálního zvyklého na Bory“ měl Preminger zvláště namířeno. Vídeň chtěla nepoddajné vězně zlomiti stůj co stůj. Záviděla jim i nejmenší projev přátelství. Byl jsem přítomen soudnímu líčení po celý čas, vyjma od 15. do 31. května, kdy jsem byl z rozkazu Národního výboru v Německu.

V soudní síni měl jsem své stálé místo, sedal jsem na levé straně ve třetí lavici. Přede mnou seděli pp. Kestrankové, otec a syn, kteří v soudní síni nikdy

nechyběli. Při odchodu vězňů ze soudní síně, jestliže setkaly se naše pohledy, kynul jsem jim hlavou. Některý den v červnu přistoupil ke mně tajný policista, žádal moji legitimaci a současně se mne ptal, jak se mohu opovážiti dávat obžalovaným tajná znamení. Ohradil jsem se, ukazuje mu poslaneckou legitimaci, proti takovéto drzosti. V týž den seděl jsem náhodou mezi dvěma krajany. Po mé pravici byl tehdejší vídeňský zpravodaj „Union“ redaktor Alois Česaný a vlevo ode mne min. rada dr. Greif. Bez mého vyzvání pustili se jmenovaní s největší rozhodností do tajného policisty a dosvědčovali, že jsem žádné znamení obžalovaným nedával a redaktor Česaný prohlásil tvrzení policisty za bídáckou drzost. Hned nato vyžádal si policista legitimaci i od Česaného a prohlásil nás oba za zatčené.

Zavedl nás před úřadovnu Premingerovu a odevzdav nás jinému tajnému policistovi, vstoupil dovnitř. Za nějakou chvíli byli jsme, patrně na vyšší rozkaz, bez výsledku, ale i bez omluvy, propuštěni. V tu dobu měla Vídeň procesů již asi více, nežli jí bylo zdrávo, ale surová, nezdvořilá zůstávala stále. Druhý den k mé stížnosti na takovouto trestuhodnou bezohlednost odpověděl mně ministr spravedlnosti dr. Hochenburger, že jsou abnormální poměry a že by bylo nejlépe, kdybych nechodil do soudní síně aspoň každodenně. Nevynechal jsem ovšem také po tomto výstupu ani jedno líčení.

Nezapomenu nikdy té hrdé tváře, plné mužného vzdoru, kterou nedovedl změnit ani ortel smrti. Leda, že po vynesení rozsudku ty hluboké oči Rašínovy vyjadřovaly naproti našim katanům možno-li ještě hlubší opovržení nežli kdy před tím.

Dr. Bohumil Vlasák:

Dr. Rašín jako finanční politik.

Dr. Rašín vyrostl v politickém boji, v politickém boji prožil svoje mládí i mužný věk, v politickém boji ztratil svůj život. Byl politikem spíše výbojným než defensivním, jistě více tvrdošíjným, snad i tvrdohlavým, než kompromisním, neb dokonce poddajným. Právě tato činnost, právě tyto rysy politického života Rašínova to byly, které ho přímo predestinovaly pro budovatele finančního hospodářství mladé republiky.

Když náhlým převratem postaven byl revoluční Národní výbor před těžký úkol rozdělit si úlohy, nemohlo býti pochyby o tom, že správcem financí republiky nemůže býti nikdo jiný než dr. Rašín, který ve své osobě spojil všechny vlastnosti jak politika, tak i národohospodáře. V čem spočívá genialita Rašína jako finančního hospodáře? Skoro bych užil porovnání ke Kolumbovu vejci, kdyby nebylo tak příliš otřepaným. Tolik však je jisto, že genialita Rašínova spočívala hlavně v jednoduchosti a jasnosti myšlenky, provázené však nezdolnou

silou vůle provést ji do všech důsledků. Jeho zcela jednoduchá devisa „Pracovat a šetřit“ byla jeho programem, jež prováděl důsledně ve hlubokém smyslu jednoduchých těchto slov.

Do doby proklamace republiky a ustavení ministerstev pracovalo se v Národním výboru z ruky do ruky, jak toho žádaly události dne. Vůdčím elementem ve věcech finančních byl již zde dr. Rašín, ač nebylo zpočátku ani jisto, že převzme správu státního pokladu, či jiný resort.

Nezapomenutelným zůstane mi 14. listopad 1918, kdy jsem zatím ještě docela sám pomáhal novému ministru financí dru Rašínovi etablovat v několika málo místnostech v prvním poschodí paláce Clam-Gallasova první ministerstvo financí republiky Československé. Sotva s jedním stolem a nějakým tím kalamářem bez personálu vesele dal se Rašín do práce. V několika dnech bylo nás již více a do konce roku stálo ministerstvo financí pevně založeno a zbudováno, ve všech odborech obsazené úředníky zdatnými a nadšenými, kteří za vedení Rašínova byli, jak se později nade vše jasně ukázalo, ochotni věnovati všechny síly svoje pro blaho osvobozené vlasti. Síly vybral si Rašín výhradně jen podle jejich zdatnosti, nehledě na politickou jejich příslušnost neb jiné soukromé jejich poměry, jak vždy i politickou příslušnost charakterisoval.

Dr. Rašín přišel s pevným vlastním finančním plánem, za kterým šel pevně, houževnatě a chceme-li i bezohledně. Začali jsme ihned od počátku pořádkem a ukázněností v hospodaření a počali jsme hned šetřiti. To nutno přičísti Rašínovi za jednu z největších zásluh. Mýlili bychom se však, kdybychom pod tím, jak se mu tak často vytýkalo, rozuměli „šetřit za každou cenu“. Nebylo tomu tak. Rašín byl jen pravým ministrem rovnováhy, tvrdošíjným, nepachtícím se za popularitou, které snadněji se dosahuje vyhazováním než šetřením, nebyl však nikterak nepřístupným požadavkům nové doby, prahnoucí po sociálních vymoženostech.

Kázal-li „pracovat“, povoloval ochotně jedním dechem příspěvky nezaměstnaným a šetřil jen potud, že požadoval, aby se příspěvky platily jen tam, kde byla skutečná nezaměstnanost, zaviněná dobou, nikoliv však tam, kde nebylo vůle pracovat, že žádal a zároveň snažil se o to, aby se práce našla a tím nezaměstnanosti ubývalo. Rašín nebránil se ani ostatním sociálním problémům, jako zvláště dovozu drahé mouky z ciziny, jež s velikými ztrátami pro stát prodávána byla za laciný peníz chudině. Bránil jen stát před ukvapenostmi v tomto směru, žádal jen a v tom byl neúprosným, aby se povolila vydání jen tenkrát, byla-li pro ně úhrada.

Tak často trpce si mně stěžoval, jak málo nachází porozumění, když tak mnohdy odcházely od něho s nepořízenou mnohé deputace. „Jen kdybych měl,“ říkával, „rád bych dal, ale nemám, jsme chudí, musíme býti skromnými, aspoň v počátcích; snad později, až se nám povede lépe.“ A trpěl, mnoho trpěl duševně, když viděl, že se mu nerozumí. Jako zkušený lékař provedl vždy správnou diagnosu, dovedl najíti správný lék a se vši svojí energií naléhal na to, aby se léku systematicky užívalo, nedávaje se zmásti klamnými symptomy a nedobrými radami lidí nezkušených, neb dokonce nesvědomitých. Nenašel vždycky uznání:

nenášel-li ho však všude doma, za svého života, shledal jej hojnou měrou po smrti, zvláště za hranicemi.

V dobách, kdy se ještě klidně zvláště v ostatních státech nástupnických uvažovalo o normální finanční likvidaci starého Rakouska, viděl dr. Rašín svými bystrými očima prozíravého národohospodáře, že bychom se stíží dostali takto k cíli. Viděl, že nestačí nám samostatnost politická, nýbrž že se musíme co nejrychleji osamostatniti i hospodářsky, chceme-li si zbudovati stát skutečně samostatný, nezávislý. Ostatní všechny podmínky zde byly. Báł se jen o to a to právem, že nezávislost měnová stála by v cestě našemu vývoji k samostatnosti hospodářské.

Uvědomíme-li si chaotické poměry v prvních poválečných letech v celé Evropě, musíme se ptáti, kdo by se byl tenkrát odvážil tak rychle k energickému činu, kdo by se byl tenkrát tak srdnatě vrhnul do tmy? To mohl učiniti jen muž nadlidské odvahy a vůle, toho se mohl odvážiti jen Rašín. Srovnal bych to s mužem, jenž skočiv do lokomotivy rychlíku jedoucího bez strojvůdce zastavil jej před propastí, do níž by se byl musel vrhnouti, když dr. Rašín zarazil rakouský tiskací lis na bankovky, jenž chrlič denně miliony a hrozil, že nás jimi udusí. Byl to věru odvážný čin, jež provedl s takovou jistotou a přesností, že žasnul nad ním svět. Byl to úkol, jehož obrovitost mohli plně pochopiti jen ti, kteří stáli nejbliže po boku Rašínově a měli příležitost pozorovati plánovitost, cílevědomost, energii a houževnatost práce tvůrcovy.

*

Když v roce 1919 byly potichu vykonány všechny přípravy k osamostatnění naší měny, předložil dne 25. února večer ministr dr. Rašín předlohu zmocňovacího zákona Národnímu shromáždění, která ještě v noci v tajném zasedání byla jednomyslně přijata. Okolkování samo provedeno pak ve dnech 3.—9. března po celém území Československé republiky zvláštními komisariáty. Nemohu z vlastního nazírání líčiti horečnou činnost komisariátů venku, ale co jsem prožil v ústředí, stačí, aby mi navždy utkvěla představa o obrovské práci, o níž jsem neměl doma dosud ani potuchy. Nocí byly dnem, únavy nesmělo se znáti. Ač jsme se všichni s nadšením věnovali svým úkolům, byli bychom jistě klesli pod tíhou práce, kdyby nebylo bývalo zářivého příkladu Rašínova, jenž neznal hodin, neznal únavy, neznal skleslosti mysli a jen a jen pobádal a povzbuzoval k vytrvalosti.

Vzpomínám si také živě na dojemný obřad převzetí pražského pobočného ústavu Rakousko-uherské banky v památný den 6. března 1919, když dojemnou vlasteneckou řečí prohlásil dr. Rašín před shromážděným úřednictvem tohoto ústavu, že přechází ve správu státu československého, a vyzval úřednictvo, aby do mých rukou složilo přísahu, tu mnohé oko zaslzela, ba i samého dra Rašína. Pečetilyť se v okamžik ten osudy samostatné měny československé.

Veliký finanční ministr dr. Rašín byl mužem, který měl plán, kde ostatní lidé měli pouhé teorie. Zjednal pořádek, kde ostatní lidé viděli chaos. Rašín uvalil na svůj národ daně, jako nikde v celé Evropě mimo Anglii. Je možno říci,

že získal si slávu nepopulárním opatřením, nikdy se těchto strohých opatření neleká — a přesto stal se národním hrdinou a jest právem považován za muže, který finanční reformou upevnil svobodu země. Dr. Rašín zasvětil celý svůj život poctivé práci pro vlast a národ a věnoval velký kus tohoto života svému finančnímu plánu, do něhož vložil svoji duši a jemuž obětoval svůj život.

Nemůžeme lépe uctíti památku nesmrtelného Rašína, než budeme-li vždy vzpomínati na jeho velké dílo a budeme-li vždy pamětlivi jeho významného hesla „Pracovat a šetřit“. Až nám všem přejde toto heslo úplně do krve, takže nebude ho již třeba stále a stále připomínati, pak teprve najde klid velký duch nesmrtelného našeho národního mučedníka.

VZPOMÍNKY OSOBNÍCH PŘÁTEL
A CTITELŮ

Dr. K. V. Adámek:

Dr. Rašín na právnické fakultě české university a jiné vzpomínky.

Sešlo se nás z různých českých a moravských gymnasií k studiu na právnické fakultě české university v Praze několik set, jež pak hlavně první státní zkouška velice prosela, takže z 280 dostalo se nás do 3. roku studijního méně než polovice tohoto počtu. Mladá naše vědychtivá mysl neobmezila se však vždy jen na dávky vědy, jež poskytovala Alma mater. Někteří pobývali jsme rádi ve volných chvílích v universitní a jiných knižnicích pražských. Nebylo zapomínáno na spolkový život studentský, jež soustřeďoval se hlavně v Akademickém čtenářském spolku slavné paměti.

Mohli jsme utvořiti v svém ročníku směle zvláštní literární klub. Do studijních časů připadají první výlety na český Parnas našich tehdejších kolegů Em. Stehlíka-Čenkova, Karla Maška (Fa Presto), Karla Švandy, Beneše Grünwalda a jiných.

Družina kolegů-poetů hlavně řízením Karla Maška připravovala nám v přestávkách mezipřednáškových mnohou kratochvíli na způsob loutkové komedie, ježž netušeným posluchačem byl jednou též náš učitel dr. Ant. Randa.

Ze všech kolegů, s nimiž jsem na fakultě právnické navázal styky, jest málo jich, na něž bych měl tak živé vzpomínky, jako na Aloise Rašína, ježž brzy náležel k nejdůvěrnějším mým studijním druhům. Byl to jinoch velice živé povahy, upřímného národního cítění, neúnavný a pohotový debatér, ježž způsobil mnohou hořkou chvíli našim staročeským kolegům. Na své rodiště Nechanice, o němž někdy padl nějaký vtíp, týkající se obživy části tamního obyvatelstva hudbou, zejména na harfu, nedal nikdy dopustiti. Rád slýchal mé zprávy z poslaneckých kruhů.

Naše studijní leta universitní nepřipadla v dobu mrtvého klidu života veřejného. Byla by to objemná kniha, kdybych měl podrobně vzpomínati všech důležitých příběhů, jichž ve svém akademickém čtyřletí byli jsme svědky v tehdejší době rozmachu národní strany svobodomyslné. Vzpomínky tyto končí soustředěním se našim ve Slavii, ježž nám poskytla náhradu za zrušený Akademický čtenářský spolek.

Ve všem tomto ruchu a rozruchu nebyl Alois Rašín pouhým klidným divákem. Nedovolovaly mu toto pasivní chování jeho živá povaha a jeho opravdový a upřímný zájem pro studentský spolkový život. Jako dnes by to bylo, vidím Al. Rašína, jak, když francouzské barety přišly do módy u studentstva, chodíval s takovým baretem a jak při procházkách nebo ve Slavii, nebo zase na fakultě uvažoval, řečnil a rokoval s námi kolegy o událostech dne.

*

Uplynulo nám fakultní čtyřletí jako voda. Rozloučil jsem se s přítelem Aloisem Rašínem. Nebylo po několik let příležitosti k dalším našim stykům.

Čítával jsem občas o něm. Začalo mu hledání cest do veřejného života. Naše strana svobodomyšlná nebyla mu dosti radikální, aby v ní zakotvil a pracoval. První období jeho politické činnosti nebylo pod jejím praporem. Účastnil se v časopisech, jež stály proti ní, a nezůstával v bojích politických zase v zadních řadách. Již tehdy nenáležel mezi občany, kteří si libují v pouhých slovech, nýbrž dovedl projevovati své politické přesvědčení též skutky. Proces Omladiny s důsledky jeho stačí jako příklad, že nebyl Alois Rašín mužem bledé bázně. Osud byl mocnější nežli vůle lidská. Cesta veřejným životem zavedla konečně Aloise Rašína do našich řad pod prapor národní strany svobodomyšlné.

Stalo se tak roku 1907. Na sjezdě naší strany, jenž konal se 2. a 3. března v Praze, byl již našim straníkem.

Tu zase o večerní manifestaci v hotelu Centrál sešel jsem se s přítelem Aloisem Rašínem. Dopisem z 15. března 1907, jímž se mi pak ohlásil, nastaly další styky mé s ním. Psal mi tehdy mimo jiné, omlouvaje některé nedostatky zprávy sjezdové:

„Milý příteli! Pan dr. Škarda odevzdal mi Tvůj dopis k vyřízení. Od sekretariátu nedostalo se mi vůbec zprávy, že by sis přál dostati Svoji řeč k nahlédnutí a zvěděl jsem teprve dnes o Tvém přání. Je mi však již nemožno vyhověti mu, poněvadž se leták o sjezdu tiskne. Budu však naléhati na to, aby stenogram Tvé řeči byl dán do akčního výboru (resp. organizační komise) a abys byl do organizační komise přizván, by podrobněji mohly býti Tvoje resoluční návrhy probrány a vyřízeny. Všechny stížnosti, které mne došly do kusého referátu v „Národních Listech“, jsem vyřídil příznivě. Poněvadž však bylo na mne naléháno, abych co nejvíce urychlil vydání sjezdového letáku, a bylo zároveň projevono přání, abych za základ položil referát „Národních Listů“, nemohl jsem jinak učiniti. Co píšeš o programu osvětovém, měl jsem o něm na sjezdu mluvití já a dr. Tobolka, nebylo však možno v 8 hodin večer probíratí tak důležitou věc. Nezlob se, účelu bude přece úplně vyhověno tím, když tam, kam návrhy Tvoje byly odkázány, budou probrány za Tvé přítomnosti. Napiš mi, kdy bys přijel, a já dle toho zařídím schůzi. Tvůj upřímný dr. Alois Rašín. V Praze 15. března 1907.“

A tu již pak častěji jsem se setkával s drem Aloisem Rašínem na sjezdech naší strany i ve schůzích výkonného výboru jejího, do něhož jsem byl roku 1910 zvolen. Vzpomínám na příklad na příjemné chvíle, jež jsem s ním 24. dubna 1910 ztrávil při banketu žofínském, a na jiné projevy vzájemných přátelských styků našich.

Dr. Alois Rašín svou energií a pracovitostí vynahradil naší národní straně svobodomyšlné svůj několikaletý pobyt v jiném táboře politickém. Byť bychom nebyli souhlasili vždy s každým jeho návrhem, přece vítali jsme jeho vstup do naší strany a činnost jeho v ní, poněvadž jsme, znajíce jeho pracovitost, vytrvalost, bystrost a neohroženost, měli v těchto jeho vlastnostech záruku, že strana naše získává v něm vytrvalého a pilného pracovníka.

Vzpomínky se tlačí do péra na tuhé, napínavé a přece veselé momenty a povznášející chvíle.

Vzpomenu zde aspoň jedné epizody z jara roku 1909.

Šlo o doplňovací volbu do sněmu království českého. Naše strana kandidovala osvědčeného politika dra Jindřicha Metelku. Ženský volební výbor zkoušel štěstí s kandidaturou slečny Marie Tůmové. Též kandidovali Mrha a dr. Hlišák.

Otec kandidátky této, bývalý poslanec zemský našeho volebního okresu městského, Karel Tůma byl dávným přítelem naší rodiny. Nebyly mi protimyslnými snahy o zrovnoprávnění žen s muži, jež docházely účinné podpory mého otce, jenž podal první petici za povolení universitního studia ženám a vždy ujímal se účinně emancipačních snah žen. Nicméně v tomto boji volebním museli jsme se, důvěrníci národní strany svobodomyšlné postavití proti kandidátce ženské vůbec, a rádi a bez rozpaků jsme se postavili pro kandidaturu nejzpůsobilejšího kandidáta dra Jindřicha Metelky, proti němuž hleděli využívatí ženské kandidatury i pokrokáři, nemohoucí se vydatí se svou vlastní kandidaturou. Byli jsme přesvědčeni, že by měly do zákonodárných sborů býti voleny schopné ženy, ale dobře jsme rozlišovali mezi tím, co by „de lege ferenda“ bylo snad žádoucím a vítaným, a tím, co podle platného práva tehdejšího bylo nemožným, neboť podle tehdejšího sněmovního řádu volebního nedala se ženská kandidatura odůvodniti. Odbyli jsme si předchozí potýčky volební v Hlinsku s hlavní agitátorkou ženské kandidatury, slečnou Františkou Plamínkovou, jež plamennými slovy hleděla marně rozohniti voličstvo pro volbu slečny kandidátky. Hlavní schůze voličská byla položena na 25. duben 1909 do Vysokého Mýta. Přijel tam také dr. Alois Rašín, jenž v předběžném jednání se mnou o volební situaci požádal mne, abych ve své řeči přihlížel hlavně k důvodům proti kandidatuře slečny Tůmové: „Ty to těm ženským umíš o volebním řádu do sněmu dobře vyložiti, vezmi si je na starost a já si zase vezmu na starost národní sociály.“

Návštěva schůze byla veliká. Prostranný sál „U Tejnorů“ byl nabit. Zúčastnili se kandidáti dr. Metelka a Mrha. Se svou kandidátkou, sl. Tůmovou přišly všechny její věrné vysokomýtské ženy. Za dra Hlišáka objevili se na schůzi místní národní socialisté se svým redaktorem Baizou, jenž pobavil nás svou nepromyšlenou řečí. Dal jí pak „Dnu“ příležitost k poznámce, že nechte nic než svůj „Východočeský kraj!“ Baiza, nemoha věcnými důvody obhájití své stanovisko, osobně ostře zaútočil proti dru Rašínovi. Dr. Rašín parátně mu odpověděl a důkladně si posvítíl na národní sociály. Připomenul mimo jiné, že bychom se poděkovali za takový předvoj oposice, kde jeho člen slíbí předsedovi parlamentu, že nebude mluvit dlouho, a druhý člen Václav Klofáč odvolává svůj pilný návrh. Odpověděl jsem též Baizovi na jeho neslýchaný útok proti Rašínovi podniknutý, a pak hlavně jsem se zabýval otázkou kandidatury ženské a dokázal jsem, že a proč by dříve musel býti změněn sněmovní řád volební.

Za mé řeči způsobily bojovné ženy vysokomýtské společně s národními socialisty velkou vřavu. Záměr jejich, zameziti mi mou řeč a rozbítí schůzi, se jim nezdařilo. Po trojím pokuse konečně podařilo se předsedovi MUDru A. Princovi zjednatí klid. Dr. Metelka promluvil pak zdařilou řeč kandidátní.

Dr. Rašín byl velice potěšen výsledkem této schůze. Sotva však byly potěšeny slečna Marie Tůmová, jež pronesla jen několik velmi složitých a málo srozumitelných vět, a slečna Františka Plamínková, rozčilená tím, že jsem jí popletl koncept, vyvrátil jí její „vayomingské“ důvody, již z Hlinska mi známé, dříve, než jimi začala častovati vysokomýtské voliče. Výsledek tehdejší mé návštěvy vysokomýtské se dostavil. Kandidátka sl. Tůmová nebyla zvolena.

Leta ubíhala.

*

Sešel jsem se s Aloisem Rašínem pak zejména při jubilejním X. sjezdu národní strany svobodomyslné, jenž byl 15. až 17. května 1914 v Praze.

Tu vytkla si strana, nadšená výsledky své dosavadní činnosti, další úkoly, ale nedošlo k jich provedení.

Přišla vojna světová. Umlkly sjezdy a schůze. Je vystřídalo drnčení strojních pušek a dunění děl. Dům mého otce, jako sídlo jednoho z předních politiků českých, těšil se zvláštní pozornosti vídeňského panstva a jeho náhončích a špiclů. Věděli jsme a byli jsme připraveni, že každý český politik musí za této války přestáti zkoušku zlých dob, jež se na národ náš přivalily. Rozhovory, jež můj otec s námi a známými míval tehdy za války, pronikalo neochvějné přesvědčení, že uhodila habsburské říši poslední hodina. O tom byla přesvědčena celá naše rodina od vypuknutí války. Jedinou obavu jsme měli tu, aby nepodařilo se vlivu příbuzenstva Zitina zprostředkovati zvláštní mír Rakousko-Uhersku, neboť pak by byl národ náš nebyl dosáhl své úplné samostatnosti. Osud byl národu našemu příznivým. S napětím přijímali jsme zprávy, důvěrně mému otci docházejší o politických událostech, zejména pak zprávy, jež můj otec z Vídně, kam byl vojenským soudem předvolán k výslechu, přivezl o statečném chování se a vytrvání našich známých tam vězněných, zejména dra Karla Kramáře a dra Aloisa Rašína. Hluboký dojem a nevyčísitelný odpor vzbudilo u nás poslední vzepření se dokonávající moci vídeňské, jež projevilo se odsouzením dra Kramáře a dra Rašína k smrti, jako zase radostně působily zprávy o jejich propuštění ze žaláře a o jejich práci v osvobozené vlasti.

Dne 15. února 1918 oznámil mi dr. Rašín, že naše národní strana svobodomyslná se rozpouští. Neloučil se však, poněvadž, jak psal, věřil, že sejdeme se v další práci, již v české státoprávní demokracii, volal: „Na shledanou!“ Nebylo mu práno, již dlouho v této práci setrvati.

Dlouhá řada vzpomínek vybavila se mi na mého starého přítele Aloisa Rašína, když přinesly „Národní Listy“ jeho jméno v černém rámcí se zprávou, že podlehl zákeřné ráně, již jej zloba nepřátel odměnila za jeho národní práci. Zamlouvaly se mi vždy jeho přímost, neohroženost a opravdovost a cenil jsem při něm nejvíce jeho vytrvalou pílí a cílevědomou národní horlivost. Odešel v době, kdy vlast právem čekala od něho ještě mnoho činů, sobě prospěšných.

Dr. Al. Rašín. Fotografie z r. 1911 (po volbě do říšské rady).

Tomáš Baťa:

Jak jsme pochopili Rašínovu deflací.

Zmatek v hodnotách, který nastal po válce v celé Evropě, ztěžoval velmi pozitivní práci. Bylo nutno tuze mnoho myslet na to, co lidé dělají na burse, zač tam prodávají české koruny a jiné měny, které jsme potřebovali pro nákup surovin a které jsme dostávali za naše zboží. Zlobil jsem se, že i já jsem musel svůj čas utrácet touto neplodnou prací. Proto navštěvoval jsem lidi, kteří by mohli, buď silou svého intelektu, aneb mocí svého úřadu nás odspekulovati, abychom se mohli věnovat jen výrobní činnosti. V Rašínovi jsem našel nadšeného a statečného podpůrce tohoto ideálu. Mé názory s Rašínovými se rozcházely pouze v tom, že Rašín chtěl deflací, já byl pro stabilisaci. Rašín chtěl vyhnout cenu koruny co nejvýše, já byl však pro pevný kurs koruny. Moje touha po plodné práci vyžadovala pevného kursu koruny, t. j. odstranění kolísání jak dolů tak nahoru.

V roce 1920 podařilo se Rašínovi zvednouti korunu na curyšské burse velmi značně. Nastal poplach mezi držiteli zboží. Každý chtěl prodati, ale při tom sotva kdo si vzpomněl na kupování. Nemohli jsme prodati ani tolik, abychom měli na výplatu dělníkům. Dali jsme se proto do prodeje surovin. Zboží, které jsme ještě před několika dny sháněli s velikým úsilím a obětmi po celé republice, z části proto, že jsme ho potřebovali, z části z obavy, že je nedostaneme až je budeme potřebovat, nabízeli jsme na všech stranách pod nákupní cenou, ale kupce jsme vzdor tomu nenalezli. V jedné konferenci naříkali všichni moji spolupracovníci na trápení, které jim Rašín způsobil. Jak musí nyní po továrně běhat k vůli úspoře každého haléře. Jmenovitě naříkal jeden prodávající, že ani mýdlo, kterého byl tenkrát takový nedostatek, následkem čehož se šířily nemoci mezi obyvatelstvem, nebyl s to prodati za žádnou cenu. Obchodníci mu prý vypravují, že nyní hospodyně, které měly mýdlo naschováno, chodí po sousedkách a nabízejí jim je.

Tento nářek mne zejména dojal. Bylo mi z něho patrné, že Rašínova práce je to, která nejradikálnějším způsobem nás vyléčila z válečného způsobu uvažování. Pochopil jsem, že jeho zásluhou běháme všichni po závodě k vůli úsporám a jeho zásluhou to je, že ze skladů, ba i z komor sousedek dostalo se mýdlo tam, kde ho bylo nejvíce zapotřebí.

Dostatek každému přístupných statků nazýváme blahobytem, avšak nedostatek statků, jako byl za války, jest vyšší stupeň bídy. Rašín svými valutovými opatřeními přenesl se rázem přes dva stupně nedostatku k blahobytu širokých vrstev. Tato zkušenost rozhodla o mém stanovisku k jeho valutovým operacím v roce 1922. Neuznával jsem jeho teorii, avšak jeho mužné a rázné zásahy do veřejného života vzbudily ve mně naprostou důvěru v jeho osobnost.

JUDr. Jaroslav Drábek, advokát, Ústí n. Orli:

Dr. Rašín a antisemitismus.

Dr. Rašín jako koncipient byl denním návštěvníkem Akademické kavárny ve Vodičkově ulici a sedával u posledního okna k Vyšší dívčí škole. Po poledni scházel se tam kroužek jeho známých na černou kávu, z nichž se pamatuji na nakladatele Beauforta, knihkupce Grosmana a dra Hrbka. Dr. Rašín byl tehdy redaktorem „Radikálních Listů“; bylo to v době Hilsnerova procesu, veřejnost byla rozdělena ve dva tábory, jeden hájil jeho nevinu, druhý připouštěl, že je vinen.

„Radikální Listy“ byly v tomto druhém táboře.

Jednou přišel dr. Rašín a vyprávěl nám, že ho zastavil profesor dr. Zucker, který přednášel tehdy na české universitě trestní právo.

Celý nešťastný zastavil dra Rašína se slovy:

„Pane doktore, vy věříte, že židi zabíjejí děvčata a berou jim krev?“

Na to dr. Rašín: „Pane profesore, o vás jsem přesvědčen, že vy to neuděláte.“

P. Vilém Drábek:

Jak Dr. Rašín miloval své děti.

Bylo to 21. června 1917 o svátku sv. Aloise. Ráno po bohoslužbách odebral jsem se do cel ku třem trestancům, kteří byli pokřtěni na jméno Alois. Chtěl jsem je o jejich svátku aspoň stiskem ruky potěšit. Potom jsem obešel nemocnici, dílny a obloukem jsem přišel k budově „C“, v níž byli p. dr. Kramář a p. dr. Rašín žalářováni. U t. zv. „Českého záhonku“ anebo „zahrádky“, již tolik péče oba pánové věnovali, stál dr. Rašín sám, hluboce zamyšlen. Ač jsem jej vyrušil, přece jsem viděl, že ho mé přání těší, a srdečně mně děkoval. Bylo vidět, že už byl déle na čerstvém vzduchu a že už má po práci. Záhonek byl již zalitý, na květinách bylo plno kapek, které se na slunci třpytily jako drahokamy.

Pan doktor rozhrnul jahodové listí a ukazoval mně tři napolo zralé jahody. Byl tak rád, že je myši nezkažily anebo trestníci neutrhli. Hovořil i o ostatních květinách, kterým se v kriminále dobře dařilo. Pamatuji se, že jsem se ho ptal, proč mu milostivá paní říká: Věko. Do té doby totiž jsem nevěděl, že jest to totéž, jako Alois. Po chvíli jsem se mu poroučel a odešel do nemocnice.

Na zpáteční cestě vzpomněl jsem si, že známý trestanec nadporučík Hofrichter mně má odevzdati několik úmrtních listů. Zamířil jsem opět k budově „C“, v níž byl i Hofrichter uvězněn. Pana doktora už nebylo u záhonku. Když

jsem šel kolem jeho cely, byly její dveře poněkud odchýlené a já snad ze zvědavosti nahlédl jsem dovnitř, abych věděl, co dělají páni, jimž jsem byl tolik oddán. Co jsem nyní uviděl, na to nezapomenu.

Dr. Rašín byl ještě v cele sám, stál bokem ke dveřím a díval se na Úprkovu plaketu, na níž byly zobrazeny tři hlavičky jeho drahých dětí. Celý jeho postoj a zvláště tvář vyjadřovala tolik lásky, otcovského štěstí a touhy, že se to dá těžko popsat. Ta rosa, kterou jsem před chvílí viděl na květinách, objevila se mu v očích, a protože stál bokem k oknu, tedy zářila také jako démanty. Nemohu povědět, jak jsem byl překvapen a dojat.

Dr. Rašín nezpozoroval mého příchodu ani odchodu, nevěděl, čeho jsem byl svědkem. Tolik jsem si přál rozběhnouti se za jeho dětmi a přivésti je všechny k němu. Když jsme chodili spolu sami, nejraději hovořil o svých dětech. A jak! Slyšával jsem v takových chvílích opravdu moudrost otcovskou. Taková je moje vzpomínka.

Prof. dr. Vilém Funk:

Moje parlamentní spolupráce s Dr. Rašínem.

Seznámil jsem se s Rašínem v době svých studií universitních. Poměr náš nebyl tehdy právě růžově přátelským. Boje ve studentských spolcích „Slavii“ a „Všehrdu“ mezi „pokrokáři“ a „neodvislími“ — k prvním náležel Rašín, k druhým já — často shledaly nás oba v posici krajně nepřátelské. Po letech sblížili jsme se na společném politickém kolbišti ve straně mladočeské, za kterou byli jsme současně zvoleni r. 1911 poslanci na radu říšskou, když již několik let před tím zasedali jsme spolu v užším výkonném výboru strany. Ani po dobu studentského života, ani před rokem 1911, ač začasté měl jsem příležitost sledovati Rašínův sklon ku řešení aktuálních otázek národohospodářských a jeho bystré postřehy v tomto směru, neshledal jsem u něho zvláštního zájmu i pro řešení otázek speciálně veřejného hospodářství finančního se dotýkajících, a myslím, že nepochybím, řeknu-li, že byla to teprve doba, kdy účastnil se aktivně politiky na říšské radě, a speciálně doba, kdy jednalo se tam o tak zvaný malý finanční plán, jež měly vliv na genesi jeho tvůrčího talentu a byly základem jeho zájmu v oboru financí veřejných. Často a rád vzpomínám těch dob, jež jsme spolu prožili mezi rokem 1911—1914. Byla to doba přátelské harmonické spolupráce. Ač mnohdy byla v jednotlivostech mezi námi různost názorů, snad i někdy ostré konflikty, přece mohu říci, že závěr vyzněl vždy v duchu plné přátelské jednoty, jež dosažena vždy bez jakéhokoliv zakročování „instancí vyšších“, prostě mezi námi samými. Obou nás prudké povahy při řešení konkrétních otázek na krátko dovedly vzplanouti, ale „před západem slunce“ šli jsme opět svorně jako nejlepší kamarádi! A mohu říci bez nadsázky, že tato společná práce měla své dobré věcné výsledky.

V roce 1911 na podzim byli jsme zvoleni oba do výboru berního a výboru finančního za mladočeský klub. Pro jich porady značila směrnici řada předloh o reformách daňových, t. zv. „velký finanční plán“ (zvláště daň z příjmu, kořalky a piva), jež souvisely úzce se sanací financí zemských. Původní proposice vládní narážely z počátku na značný odpor delegace české z důvodů ustálené politické tradice, jež spolupráci ve věcech finančních ztotožňovala se souhlasem s dočasnou politikou vládní. A k té bylo věru málo důvodů při známém Stürgkh-Hochenburgerově chování k českým požadavkům. Jak Rašín, tak i já stáli jsme na počátku na stanovisku, aby nešlo se do majority berní, vzhledem k těmto poměrům politickým. Stav financí zemských byl však stále kritičtější, zejména v Čechách, kde chronický deficit v roce 1912 dostoupil výše 35.39 mil. korun a kde hrozilo úplné zhroucení finančního hospodářství zemského. K tomu přistupovalo, že požadavek, aby uzákoněna byla služební pragmatika úředníků státních, se stával stále naléhavějším. Pomocí financím zemským a zjednatí úhradu na náklad služební pragmatiky, jež odhadován částkou 30 milionů korun, bylo možno jen uskutečněním proponovaných finančních předloh. Okolností tyto vedly k tomu, že sami doporučili jsme, aby naše strana zúčastnila se aktivní spolupráce při předlohách berních, jež zatím omezeny na tak zvaný „malý finanční plán“. Současně usneseno naším klubem, aby požadováno bylo při nové reformě nového vybudování řízení ukládacího, dosud ovládaného jednostrannými hledisky ryze fiskálními a bez zřetele v zásadě *audiatur et altera pars* — požadavek to, který od let literárně jsem hájil.

V roce 1912 v listopadu učinil jsem za náš klub ve finančním výboru prohlášení, že zúčastníme se aktivně spolupráce pod podmínkou junctim, se služební pragmatikou, úděly financím zemským a reformy řízení ukládacího při dani z příjmu. A tak ocitli jsme se s Rašínem ve finančním výboru v tak zvané berní majoritě. Postavení naše nebylo dvakrát záviděníhodné. Doma mnoho se sice mluvilo o nezbytné nutnosti pomoci financím zemským a úředníkům, ale současně agitováno opozicí proti našemu klubu, předhazovalo se „lokažování nepřátelské vládě“ pomáháním při berní reformě, ač bez této nebylo lze dosíci ani sanaci zemí, ani uzákonění pragmatiky! Rašín k těmto výstřelkům veřejného mínění měl vždy flegmatickou poznámku: „Ať křičí, výsledek bude mluvit a ten dá zadostiučinění nám,“ jinak ale říkával na počátku, že vlezli jsme do jámy lvové, a to ne neprávem, ježto byla k nám jako „českým zakrytým opozičníkům“ nedůvěra a návrhy naše v prvo počátku ze zásady potírány. Ale záhy zjednali jsme si fakticky postavení vůdčí a rozhodnou většinu pro své návrhy. Příčinou toho bylo milieu, ve kterém jsme se pohybovali. Při neobjektivnějším posudku říci mohu, že výbor finanční disponoval řadou osob výborně ovládajících téma, o němž bylo jednáno po stránce jak právní, tak i hospodářské. Doznávám, že přál bych nám, aby v naší sněmovně zasedalo tolik sil odborně kvalifikovaných pro řešení otázek finančních tak hluboce hospodářských zájmů obyvatelstva se dotýkajících, jako tomu bylo v poslanecké sněmovně rakouské.

A takové prostředí bylo i přístupné k věcným důvodům. Dovedlo odhadovati věcnost a návrhy věcné a rozlišovati návrhy takové od návrhů,

jež měly jen vyhovovati voličské demagogii. Mohu říci, že šli jsme s Rašínem do porad finančního výboru důkladně připraveni. V nesčetných poradách vypracovali jsme řadu návrhů, jež vzaty v úvahu úzkým podvýborem důvěrným, jehož členy jsme oba byli. Záhy získáni byli pro naše úvahy oba referenti dr. Steinwender a dr. Licht, i předseda výboru finančního dr. Urban. Vřelého podporovatele našli jsme i v bývalém ministru financí Korytowskim, jenž vždy držel přátelsky „nad námi ruku“ a žertovně nás zval „finančními dvojčaty“. Po několik měsíců konali jsme denně s oběma referenty, se zástupci vlády, zejména i ministrem financí Zaleskim a později nástupcem jeho ministrem Engelem, porady. Namnoze byly to úporné boje, jež bylo nutno překonávati, zvláště v otázkách, dotýkajících se nové úpravy práv poplatníkových, kde vládní zástupci byli ke koncesím namnoze velmi neochotní. Vládou žádané zavedení obligatorního nahlížení do obchodních knih vzbouřilo téměř stav obchodní a živnostenský a v tomto bodu byly boje nejúpornější. Podařilo se nám spolu s oběma referenty řadou opatření docílití zmírnění nebezpečí této instituce, takže stala se konečně pro poplatnictvo přijatelnou. Pokud se týče financí zemských, byly rozpory velmi značné, jak v otázce, jaký obnos celkový má zemím býti přikázán, jakým obnosem má na zvýšeném výnosu participovati stát, podle jakého klíče mají úděly se státi a jakými podmínkami mají býti vázány. Vylíčil jsem svého času (1915) v „Poctě Ottově“, podané prof. Ottovi fakultou právnickou, ony enormní obtíže, jež řešení v cestu se stavěly zejména při rozporných zájmech jednotlivých zemí. Právě v této partii osvědčil se Rašín zejména výbornými svými matematickými propočty. Rašín byl rozeným matematikem, který dovedl ihned propočísti finanční efekty různých klíčů a „přikrytí“ jimi návrhy jiné, které mohly případně poškoditi prospěch země české.

Jednou z politicky nejtěžších otázek byla otázka podmínek nových údělů. Úděly při dani z příjmu vázány byly podmínkou, že jen těm zemím dostane se podíl, kde zákonodárství zemské usnese se na osvobození daně této od přírážek autonomních. Vzhledem k nedělnosti sněmu českého nebylo možno podmínku tuto splniti a pro Čechy byla by bývala reforma bezvýznamnou. Tu právě Rašín to byl, jenž umožnil přikázání podílů zemi české, smluviv s referentem návrh velmi duchaplný, že „předpis daně k cíli vyměření přírážek nemá se státi, pokud zákonodárství zemské nenařídí opak“. Ač proti tomuto textování ozval se z počátku značný odpor (ze strany Poláků, že inkludivuje do autonomie zemské, ze strany Němců z Čech z důvodů politických), přijato přece většinou, jak ve výboru finančním, tak i v říšské radě.

Sedávali jsme tehdy denně s Rašínem a pletli nejrůznější plány, jak dosíci pro Čechy poplatníky výhod co největších. A vidím, jako dnes, Rašína při našich společných „sezeních“ s jeho nezbytnou viržinkou, jak spokojeně odfukoval a říkal, když došli jsme ke konečnému, pro nás vhodnému textování své „je to dobrý“. A tato spolupráce nás opravdově sblížila. V době té podali jsme také společný návrh na oddělení správy politické a správy finanční, myšlenka, jejíž praktické uskutečnění bylo jedním z prvních činů Rašína jako prvního ministra naší republiky.

A minula léta. Dne 4. ledna 1916 byl jsem volán jako svědek k brigádnímu soudu ve Vídni, bych vypovídal, na návrh obhajoby, v hrdelním procesu Kramář-Rašín, jaké rakouské vlastenectví projevil dr. Rašín při projednávání finančního plánu. Bylo mi opravdu komickým, když před slavným vojenským soudem musil jsem rozváděti komplikované zásady finančního plánu a zejména otázky údelů financím zemským a viděl nad pochybnost na tvářích pp. přísedících, a když kladeny otázky, jež projevití chtěly výbornou jich informovanost o tematě, jak málo jsou jim otázky tyto běžné! Když vyvozoval jsem na př. „státní zájem“ Rašínův i odtud, že byl pro nižší existenční minimum při dani z příjmu, „chytil“ mne vítězně předseda soudu poznámkou: „To nesouhlasí, tvrdil jste přece, že Rašín při finanční reformě byl pro zvýšený výnos v zájmu státu a když byl pro nižší minimum, to byl přece pravý opak.“ Pan předseda nevěděl nic o pojmu čím vyšší existenční minimum, tím nižší výnos pro stát. A musil jsem se usmáti, když přímo za mnou na lavici obžalovaných sedící Rašín zašeptal: „to je vesel, co?“

A když šel jsem od sezení, na němž vynesěn byl rozsudek smrti nad Rašínem, rozsudek, přijatý jím s hlavou hrdě vztýčenou a s úsměškem na tváři, kdo byl by řekl, že týž odsouzenec bude naším prvním ministrem financí a že ortel smrti bude na něm vykonán doma za práci pro náš stát . . . A zase uběhl čas — přišla amnestie, propuštění Rašína a uvítací večírek v hotelu Continental ve Vídni. Na něm řeči, jichž tenor a mez nesly se i u politiků pod patrným vlivem persekuce doby válečné. A řeč dra Rašína! Řekli jsme si, když šli jsme domů po večírku, že za tu řeč zavrou Rašína zase nanovo! To již byla řeč, tušící červánky nového samostatného státu. A podobně neohroženou byla řeč, jež tvoří závěr mých vzpomínek, již proslovil Rašín na své druhé promoci, na které jsem byl k jeho přání jeho promotorem . . .

Vzpomínky namnoze veselé, namnoze smutné ze smutných dob, ale takové, že zůstanou mi trvale nezapomenutelnými.

Jaroslav Havlíček:

Dr. Rašín v Táboře.

Bylo 1. srpna 1917. Také v Táboře byla již nálada nadějnější. Nebylo již víry, že to Rakousko vyhraje — čeští lidé věděli, že národu našemu nadcházejí po letech utrpení a poroby dnové jasnější. A tu přilétla do města našeho zvěst, že jeden z národních našich hrdinů, dr. Alois Rašín z Písku, kde po svém propuštění z vídeňského vězení se zotavoval, cestou do Prahy zastaví se na dvě hodiny ve městě Žižkově. Železničáři přinesli tuto zprávu první — a také z četnictva proklouzla zmínka o vzácné návštěvě. Redaktor „Tábora“, tehdy listu nár. svobodomyslného, Havlíček, chvátal na nádraží, kdež setkal se již se zasilatelem p. V. Setunským, jenž znal dra Rašína z let studentských v Praze. Vlak přijel a dr. Rašín, provázen chotí, stanul na půdě tábořské . . . S pohnutím uvítali neohroženého bojovníka. Dr. Rašín byl hodně přepadlý, ale jasné oko Rašínovo bojovně hledělo vstříc budoucnosti. Na své soukromé poměry vůbec nemyslí. To bylo pro Rašína vedlejší. Hlavní věcí bylo, co bude s věcí národní. Vzpomínky na rakouský kriminál — ve kterém nebyl držán po prvé — náležely minulosti. „Nejdříve si trochu oddechnu,“ pravil, pohlížeje s láskou na svou choť, jež horlivě přisvědčovala, „a na podzim uvidíme!“

Vlak ku Praze odjížděl po polednách a tak manželé Rašínovi vydali se na procházku Tábořem, pozdravováni uctivě občanstvem . . . Po přesnídávce v hotelu paní Nové použili vzácní hosté nabídnutý povoz ku zajížděci na Kozí Hrádek — ale zatím čas pokročil tak, že neměl-li dr. Rašín zmeškati vlak ku Praze, bylo nutno vrátiti se do Tábora před dosažením cíle. Já a pan Setunský slyšeli jsme z úst dra Rašína i jeho statečné choti mnohou vzpomínku na minulost a také mnohý důkaz, že dr. Rašín opustil rakouský kriminál ještě zocelenější než kdykoli dříve.

*

Ještě jednu drobnost, jistě podřadnější, ale přece jen charakteristickou pro tehdejší poměry. V Písku, kde bylo vojsko, byly životní podmínky velmi nepříznivé. A tu dr. Rašín všiml si v Táboře i výkladu uzenářského závodu páně Plockova. Tábořský pan L. Plocek vybral nejkrásnější dvě uzené šunky ze svého závodu, aby objednávku dra Rašína uspokojil co nejlépe. Ovšem bylo ještě nutno překonati potíže dopravní — neboť škodná číhala na aprovisační podloudnictví velmi ostražitě. Mně podařilo se bez úrazu dodat drahocennou zásilku na místo určení — a Táboru, lépe řečeno p. L. Plockovi, získán kousíček zásluhy, že dr. Rašín po letním odpočinku na podzim byl již zase svěží a neúnavný v plné činnosti. Ujal se opět vůdčí role v Maffii, která skončila pak 28. října tak slavně pro celý náš národ. — Víme dobře, že ty dvě tábořské šunky jsou něčím velmi maličkým vzhledem k věci, o které se tehdy jednalo — ale dopřejte nám tábořským, třeba malichernou, ale srdečnou vzpomínku na chvíle, kdy policejně hlídanému dru Rašínovi, vyčerpanému mnohaměsíční vazbou, byly radostně dopravovány do Písku — ty dvě šunky . . .

Letošního roku bude tomu deset let, kdy dr. Rašín po prvé po svém propuštění z vězení stanul na půdě tábořské. Za čtyři léta poté, ve svobodné již republice, ve volební kampani hřměly mu vstříc zástupy nadšenců v přeplněném sále Střelnice — ale zároveň syčela již hydra nenávisti a vzteku. Socialisté tehdy — ovšem marně — pokoušeli se schůzi rozbítí . . . A za další tři léta, v onen do- slova černý pátek, dolétla do Tábora zdrcující zpráva, že neustávající štvání proti dru Rašínovi přineslo ovoce: Dr. Rašín sražen byl k zemi ranou z bolševic- kého revolveru, mířeného — českou rukou! A poslední zpráva, v onu tragickou neděli, kdy posledním dechem nabádaje k jednotnosti národních stran, dr. Rašín v podolském sanatoriu dotrpěl . . . budiž také občanům v Táboře výstrahou a napomenutím.

Univ. prof. dr. J. Kapras:

Rašín — zednář.

Účast ministra dra Rašína na svobodném zednářstvu českém není příliš mnoho známa, ano bude se zdát mnohým, kdož Rašína znali, i zvláštní. A přece Rašín, zednář nejvyššího třiatřicátého stupně ritu skotského, italského původu, stál u kolébky našeho zednářstva skotského. Revolucionář od kosti, při tom však člověk neobyčejně realního myšlení, prost vši fantasie, pochopil hned od po- čátku nutnost a výhody pevné zednářské organizace české jak po stránce poli- tické, tak i národní. Viděl, že možno v organizaci zednářské vhodným výběrem osob osobně poctivých a bezúhonných, jich sbližováním a vyrovnáváním protiv mezi nimi působiti na politiku vnitřní. Zahraniční styky zednářské slibovaly mu určité výhody pro český stát, jak v politice vnitřní tak i zahraniční. Celek pak zdál se mu proto dobrým pro národ.

Je tedy pochopitelno, že se Rašín od počátku o vznik mladého zednářstva živě interesoval, že vstoupil v jeho řady a dle možnosti a volného času svého při- spěl mu v jeho počátcích. Jeho nesporný smysl pro tradici způsobil, že dr. Rašín pochopil i význam starých forem zednářských, jako nezbytné součástky nové organizace, zvláště, když formy ty nejsou účelem, nýbrž symbolem a prostřed- kem. Hluboký cit, ušlechtilost smýšlení, smysl pro všechno krásné, všeobecně vysoká kultura a neobyčejný cit rodinný vedly Rašína k tomu, že ač v kvasu doby a shonu politického života popřevratového neměl času proniknouti úplně v pod- statu idejí zednářských, měl přece tytéž ideály jako svobodné zednářstvo. Na- prostý aklerikalismus usnadnil mu orientaci myšlení a dobrý styk s osobami jiných názorů v těchto otázkách. A tak, ač humanitní intence v pravém slova smyslu a planá forma bez účelu byly mu hodně vzdáleny, přece byl Rašín zedná- řem celou svou povahou i poctivou svou snahou, které blaho národa a státu byly nade všechno.

Rudolf Keller, vydavatel „Prager Tagblatu“:

Rašínova práce pro drobného člověka.

Nejčelnější složky charakteru dra Rašína byly jeho odvaha a jeho rozhodnost — předností to, jež odzbrojiti by musely též odpůrce. Nezbytnost finanční odluky nového státu československého od Národní banky rakouské byl by si patrně uvědomil také jiný ministr financí, ale že dr. Rašín ji vykonal rychle, účinně a bez velikých ztrát, jest jeho zásluha trvalá.

S odhodlaností jeho pojila se oddanost k zemi a národu, jaká stává se v na- šich dobách pořáde vzácnější. Vše to je známo a jest oceňováno jeho soukme- novci tím vděčněji, čím jeho nacionální útočnost neusnadňuje příslušníku národa mimočeského, posouditi zcela spravedlivě tento originelní zjev. Proto budiž uká- záno na stránku jeho osobnosti, jež dosud nebyla všeobecně známa: na jeho péči o malého člověka.

Čeští odpůrcové dra Rašína vyličovali jej rádi jako zástupce velkokapitálu a velkobank a jako nepřítel dělnictva. Je sice pravda, že byl nepřítel socialistů — a svojí povahou mohl býti nepřítel jenom velmi příkrý — ale nikdy nebyl ne- přítel drobného člověka, jehož starosti sdílel a jehož city sahaly k jeho srdci. To se jevilo nejen v jeho soukromé životosprávě, která se nezměnila, v jeho viržince a v jeho chování, také jeho opatření jako ministra měla ráz úplně demokratický, antiplutokratický.

Osvědčil tyto svoje dispoice v mezích, jež ukládal spekulantství. Česko- slovensko jest jediný stát středoevropský, který nezplodil skoro žádných žraloků inflačních. Velmi velikých majetků miliardových, jaké vynořily se náhle a po většině také zmizely v Německu, Maďarsku a v Itálii, způsobující obrovské ztráty majetku lidového, u nás téměř nebylo.

Dbal také přísně, by veliké kartely, které zmocnily se veškeré politické moci v sousedních státech, u nás byly posunuty do určitých mezí. Za Rašína byla Československá republika stát, jenž měl nejlevnější tuzemské ceny železa v Evropě — vymoženost to zvláště pozoruhodná v Čechách, kde jsou v oboru tom výrobní náklady veliké. Tato levnost byla velmi důležitá pro průmysl, vyrá- bějící hotové tovary, a pro státní dráhy. Železářský kartel, jenž byl také v Česko- slovensku, byl by rád v domácí spotřebě uložil nepřímou daň jakousi ve způ- sobě vysokých cen. Dr. Rašín zavolal si však ředitele kartelu a měl s ním roz- mluvu, hodinu trvající, jejíž účinky jeví se ještě nyní, několik let po jeho smrti, jakkoli nikdy nevěšlo ve známost, co řekl generálnímu řediteli vítkovickému.

Tato reminiscence je také pozoruhodna z důvodů politických, jelikož vy- soké domácí nadměrné ceny, jaké byly povoleny těžkému průmyslu v zemích jiných, přispěly valně ke všeobecné korupci a jelikož jimi velká část veřejného mínění dostala se do područí báňských miliardérů.

Na tomto příkladě se ukazuje, že dr. Rašín nebyl nikterak prostě zástupce Živnostenské banky ve vládě, jak někdy tvrdili agitátoři v socialistickém táboře,

jichž útoky a štvánice vtiskly jeho vrahu Šoupalovi revolver do rukou. Živnostenská banka má obrovské zájmy v průmyslu železářském. Je hlavní akcionářka Pražské železářské společnosti a Báňské a Hutní společnosti. Železářny vítkovické financuje často úvěry, jež páčí se někdy na 200 mil. Kč. Kdyby Rašín byl dovolil, aby se zvýšily ceny železa na úroveň v německé říši, byly by stouply železářské akcie Živnostenské banky snad o 100 mil. Kč v hodnotě.

Případ železářského kartelu není však ojedinělý. Československo stalo se Rašínem nejlacinější zemí středoevropskou. Jím dospělo k poměrům nejkonsolidovanějším. Zvláště drobný člověk má tady životosprávu snesitelnější nežli v zemích sousedních.

Rašín zamýšlel také největším ubožákům mezi majiteli válečných půjček, proti kterým zachoval se příkře ve své první osnově o válečných půjčkách, poskytnouti podporu. Jeho smrtí byl tento plán zmařen.

Při veškeré svojí tvrdosti a hněvivé impulsivitě měl Rašín srdce dobré. Jako ministr měl s německými úředníky a s německými občany, žel, styky skrovné. Stesky jejich na přehmaty podřízených horlivců nevnikly vždy až k němu. Byl by jim snad pomohl, kdyby byl znal žaloby jich zevrubněji, neboť úmyslně nespravedliv nebyl.

Vážnost, které požívá republika dnes za hranicemi, spočívá po většině na jeho působnosti. Za svůj úvěr musí býti povděčna jemu samému.

J. Kučera, odb. rada Nejvyš. účet. kontrol. úřadu:

Dr. Rašín ve svém zátiší.

Úkolem této sbírky jest zachytiti co možno ze všech hledisk postavu dra Aloise Rašína, zejména ovšem s hlediska jeho monumentální práce, již vykonal ve výstavbě našeho státu.

Po té stránce jistě především jeho spolupracovníci političtí posledních let a spolupracovníci jeho jako ministra financí budou nejvíce povolány, aby přispěli k uchování markantních rysů této ojedinělé postavy našich dějin. Ale dr. Rašín nebyl jen pracovníkem veřejným, politikem, státníkem, organisátorem a finančníkem, jenž vzbuzoval úctu a imponoval. On byl také — a já si troufám tvrditi, že především — člověkem prostým, jasným, člověkem, jenž chutnal život s plným porozuměním pro vše, co v něm možno najíti radostného a povznášejícího.

Dr. Rašín, ten neúměrně pracující, v práci k sobě i jiným strohý Rašín, byl nejbláženějším, když se mohl uchýliti do svého soukromí, když mohl dát mluvit jen dobrotě manžela a otce, upřímnosti výtečného přítele, veselé náladě milého společníka. Často jsem slýchal od lidí, kteří měli tu více tu méně co činiti s drem

Rašínem, advokátem, poslancem, ministrem, odpůrcem, spolupracovníkem, představeným, že prý je drsný, nevládný, ano prý i zlý. Býval jsem přítomen jednáním, v jichž průběhu povrchní pozorovatel mohl činiti o Rašínovi takový bezprostřední úsudek. Mohl tak dokonce souditi každý tenkrát, když si sám neuvědomoval jednání své vlastní či jiných, vůči nimž Rašín jednal „bez rukaviček“. Dovedl jsem si věc vysvětliti. Ve všem svém myšlení i jednání neosobní a věcný, logický a důsledný, nezálužný a přímý, poctivý a důkladný, přesný a stručný — jakž mohl přijímati názory, požadavky a výklady, které byly tak často pravou negací toho všeho? A jak na ně mohl reagovati při svém temperamentu, krásném temperamentu pronikavě prohlédavého myslitele, robustního pracovníka, muže statečného a vědomého si zodpovědnosti? Odtud ten dojem drsného povrchu, pod nímž hledáno bylo mylně stejné jádro.

A nebylo! Vzpomínám — vím, že stejně jako jiní mnozí — těch častých chvil ztrávených s ním v hovorech o běžných záležitostech, o všedních zjevech přírody i života, o problémech i známých pravdách, vzpomínám jeho výstižných vykladů o věcech konkrétních stejně jako krásně formulovaných úvah v oboru abstraktním.

Ze všeho sálalo teplo duše, která se zrovna s rozkoší koupala v kráse pravdy a v pravdě krásy, duše, která byla blažena sdílným stykem, která hledala radost ze života v každém jeho projevu a která tu radost vštěpovala i přála druhému.

A jak jednoduché i skromné byly požadavky toho člověka velikého rysu a mohutného činu!

Když „do gruntu“ vyřídil práci, hovor, jednání, rád osvěžoval — byli k tomu čas, jímž Rašín nikdy neplýtl! — sebe i jiné hovorem či nějakým úkonem rekreačním.

Miloval vášnivě přírodu, ale nikdy v ní a v její zjevech nehledal potěšení nečinného. Bloumání bez cíle, povalování se v trávě a mechu, zevlování do modra nebes či do korun stromů — to neznal. I když odpočíval od práce byl zaměstnán, když ne jinak, alespoň pozorováním a výkladem o tom, co pozoroval. Malý kvítek, lístek rostlinky, dal mu podnět k radostně horlivým výkladům stejně odborným ve věcném ovládnutí předmětu jako poetickým v osobním pojetí a chápání. Dovedl poutavě pro společníka a s požitkem pro sebe vykládati o umění hledání hub, o chytání ryb nebo o jich pěstování v akvariu. O jeho zájem a lásku s přírodou dělilo se umění, umění ve svém projevu lidovém i vysoce umělém. Písemnictví, hudba i výtvarné umění byly jeho potěšením — na jejich nivách hledal osvěžení a povznesení jako v lesích a na horách. A vyznal se stejně tam jako zde.

Bylo zajímavé pozorovati, jak Rašín, pilný a pracovitý až k neúprosnosti, rád si odskočil ve své kanceláři k stojanu s květinami, jež rád a pečlivě i umně pěstoval, neb k akvariu, jehož obyvatele horlivě ošetřoval. A při tom neustával ve svých horlivých, podle okolností i rozhorlených výkladech a diktátech. Stejně bylo zajímavé sledovati proud jeho myšlenek na procházce v přírodě, kde — nemohl-li se zaměstnávat jinak — pokračoval ve své práci úvahami, jež byly často prvními podněty k pozdější tvořivé činnosti nebo byly shrnutím její výsledků. Pro celý život zůstanou mně nezapomenutelnými dvě takové procházky v lesích.

Jedna v Písku, v srpnu r. 1918, kde jsme chodili hodiny plni dojmů ze zpráv o hroutící se frontě německé ve Francii; Rašín tehdy zrovna slavnostně, v nadšení rozkládal o plánech tvoření nového státu — mnoho z nich pak vytvořil. Druhá byla v kamenických lesích — krátce před tím než na podzim r. 1922 po druhé vstoupil do kabinetu; tenkrát jsem viděl, že Rašín poslouchá jen hlasu povinnosti, již si sám ukládal a jež ho volala k nové práci, k práci poslední — — —

Stačilo by samo o sobě na celou knihu zachytiti dra Rašína v těch okamžicích jeho života, kdy od práce odpočíval — a při odpočinku pracoval. Snad se najde povolání i vyvolení, kdo napíše ji výstižně v obsahu i dokonale ve formě — tak aby byla kniha důstojnou svého hrdiny. Byl by to obraz a snad možno říci i román člověka, jenž vděčně a blažen užíval prostých radostí života, jenž jich štědře a rád popřával jiným a jemuž byly přervány, protože osud ho hnál k věcem velikým.

Dr. Al. Rašín s rodinou na houbách v píseckých lesích. 1912.

Ludvík Lát:

Tryzna za † ministra Dra Rašína.

*Když smutek vryl nám spáry do duší,
a hořký žal a bol nám srdce sevřel,
když smutkem chví se všecko ovzduší,
a černé vlajky lkají, rek že zemřel.*

*Když vlajky šumí teskně nade mnou,
já chladím čelo žhavé v nočním tichu
a poslouchám jich mluvu tajemnou
o těžkém zločinu a velkém hříchu . . .*

*Ten hřích je veliký . . . Je málo lásky v nás,
a prchavé je naše milování . . .
Jak rychle plamen vzplál, tak rychle zhas',
a ret, jenž chválu pěl, ten mrzce haní . . .*

*Já v noci naslouchám, jak praporů sbor lká,
jak tichem půlnočním se nárek jeho nese,
jak nebi žaluje a lidem vytýká —
a všecko nitro mé se bolem chví a třese.*

*I já jsem vinníkem, i na mně vina lpí,
i já jsem proti lásce páchal hříchy, —
Ó, blažen ten, kdo zavčas pochopí,
že světem kráčí Ježíš, Vítěz tichý.*

*Ó, zdroji života, jenž dal Jsi život nám,
Ty hříchy naše shlad' a očišť viny,
ať duch se nese k čistým výšinám,
ať žijem život lepší, život jiný!*

*Ó, zdroji života, dej lásky víc nám všem,
ať láska, láska jen je všech nás hybnou silou,
a v lásky výsluní nám kvete česká zem,
ať jdeme v lásce vpřed pod vlajkou rudobílou.*

*Ať jdeme svorně vpřed, ať srdce každé plá
jen lásky plápoem a za věc svatou bije,
a v lásky plamenech ať zhyne síla zlá
a v lásce bratrské ať národ věčně žije!*

JUC. Věra Macháčková:

Dr. Rašín a my děti.

Kdo neznal pana ministra dra Rašína s hlediska nás dětí, má velmi neúplný obrázek o něm. Prožily jsme v jeho blízkosti několik prázdnin v Písku a každoročně jsme se naň znovu a znovu těšily. Věnoval nám zcela svoji pozornost, jak dětská náročnost toho vyžaduje, a usmíval se, spokojeně při tom pokouje, našim dětským hrám, a ani když celé okolí ozývalo se našim huronským přímo řevem při „výpadné“, nebyl mrzut.

Šli jsme všichni k Němci na maliny, cestou vyprávěl slovy, naší chápavosti přístupnými, o všem, co jsme kolem viděli, neušlo jeho pozornosti nic — miloval přírodu tak, že ona sama se zdála mluvit k němu a všechny její taje byly mu známy. Připadal nám jako „Vševěd“.

Největší naší radostí bylo hledání hub. Vzpomínám na drahého dra Rašína, jak se těšil z každého pěkného hříbečka a jak sám s hrдостí ukazoval svého „přírodopisného“ hříba.

My děti vzhlížely jsme k němu s velkou důvěrou a cítily jsme jeho lásku k nám. I zcela malé děti, jako můj tehdy malý bratříček, lnuly k němu, celá jeho bytost jako by hlásala „nechte maličké přijít ke mně“. Vzpomínám na srdečný jeho smích, když kouřil jednoho deštivého dne na verandě, kam přišel ho navštívit náš Vladík a postavil se před něho v celé své tříleté důstojnosti; pan doktor úmyslně si ho nevšímal a čekal, co bude dále. Vladík chodil kolem a když mu došla trpělivost, zatahal ho za kabát se slovy: „dotole, dotole, kóžit“ a jeho milý dotol se k němu sklonil, aby vyhověl jeho přání.

Velmi často nás fotografoval v zahradě na Skalce, na cestě k vile, jak za naší asistence jeho syn Láďa spravuje kolečko, které se nám polámalo, když jsme byli pro dříví v pile, v těch chvílích byl celý náš.

Pak byl zatčen. Necháпали jsme tenkrát plně, co to vše znamená, nepřijížděl více, avšak i z vězení posílal nám pozdravy, ba i někdy lístek byl důkazem, že nezapomněl na nás drobné děti.

Konečně roku 1917 se pan doktor Rašín vrátil a prožíval prázdniny v kruhu své rodiny v Písku. V nesmírné své radosti ze šťastného návratu nezapomněl a hleděl doktor Rašín a jeho šlechetná choť zmírnit hoře dětí Macháčkových. Právě ztratili jsme tatíčka, pomohl nám slovem i skutkem. Nikdy nezapomenu prvního setkání s ním v té době, kdy octli jsme se v jeho náručí a dostalo každé z nás pusy, ale takovou pusy, která nás hladila, která nám říkala mnoho a mnoho o dobrém člověku.

Ještě dvakrát byli jsme o prázdninách jemu na blízku a lituji velmi, že moje zesnulá sestra Milada, která mu z nás byla nejmilejší, nemůže přispět vzpomínkou, ona jich měla mnoho a možno říci ty nejkrásnější.

Doktor Rašín i jako první ministr financí republiky Československé zůstal nám dětem přítelem, i v ruchu tehdy nesmírné práce našel vždy několik chvil, které nám věnoval. Rád měl děti kurážné a ne rozkňourané. Náš Vladík měl tehdy sklon více k poslednímu. Pan ministr, aby ho z toho vyléčil, vyhledal mezi garderobou své dcerky Lidunky sukničku, vzal jehlu, zkrátil ji, zavolal Vlášdu, zkusil mu ji a pravil: „Podívej se Vlášdo, kdykoliv začneš brečet, dostaneš tuto sukni, pamatuj, muž nikdy nepláče!“ Příště stačilo pouze zavolat: „Ando, sukni,“ a bylo ticho. Jednou se ptal Vlášdi, čím chce být. „Ministrem, chci mít auto“ a tu mu řekl pan ministr: „Chceš být ministrem? Každý však musí dříve umět vylézt na strom, pamatuj si: to je první krok.“ Za chvíli s úsměvem pan ministr hleděl skulinami ve verandě, jak malé ručky objímaly kmen stromu a marně se snažily první překážku zmoci.

Často seděly jsme kol něho na terase a tiše poslouchaly vyprávění o jeho mládí, studentském životě a epizody z vězení — dovedl tak poutavě vyprávět. Komu bylo dopřáno být mu poblíž, ten teprve poznal milé kouzlo jeho osobnosti.

Život šel dál, mnoho nám vzal, však sílu vzpomínek svoji drsnou rukou neseťfel a často toužím zpět po šťastných dobách, kdy nejmladší z nás mohl ještě volati: „Dotole, dotole . . .“

Když v podolském sanatoriu jsem s díkem za vše dobré na rtu stála u jeho lože a hleděla v mrtvou tvář našeho drahého hrdiny-mučedníka, viděla jsem v něm vedle největšího finančního ministra světa, nejlepšího přítele dětí a zlatého člověka.

Dr. J. S. Machar:

Úryvek z dopisu redakci Památníku.

Své vzpomínky na dra Rašína mám rozesety v knížce „Pět roků v kasárnách,“ která vychází ve feuilletonu jednoho týdeníku. Je z nich vidno, že jsem ho měl rád a že jsem si ho vysoce vážil. Vyplnil jsem tedy již Vaše přání, ovšem jinde a jinak, a Vy mě laskavě omluvte, že odpovídám k Vašemu pozvání tímto prostým konstatováním.

Jan Máša, náměstek starosty města Brna:

Dr. Rašín v Brně.

Dr. Rašín měl několik schůzí veřejných v Čechách, poslední tuším byly v Písku a v Pardubicích, na nichž podle svého způsobu trochu stroze vystoupil proti snahám zemědělců.

Pozvali jsme Rašína do Brna na veřejnou schůzi lidu. Přijel večerním rychlíkem pražským a čekali jsme ho s drem Bulínem a ještě několika pány na dráze. Šli jsme na večeři do vinárny Karasovy v Masarykově třídě.

Začali jsme mluvit o schůzi.

„Milý Aloisi,“ pravil jsem Rašínovi, „tak, jak jsi mluvil v Písku a v Pardubicích, u nás na Moravě nesmíš mluvit.“

„Proč,“ ptá se Rašín.

„Protože jsi, odpusť, mluvil o věcech, o nichž jsi vadně nebo nedostatečně informován.“

„Jak to,“ vyhrkl na mne Rašín.

„Tedy poslechni,“ řekl jsem mu a vyložil jsem mu docela věcně podstatu těch otázek, o nichž Rašín mluvil a o nichž pojednával tak, že některými výroky zrovna zemědělcům křivdil.

Znaje Rašína dobře ze studentských styků, mohl jsem si troufati ovšem úplně logicky a věcně mu výklad činiti.

Poslouchal, dělal námitky, dotazoval se. Hovor náš trval jistě dvě hodiny a končil slovy Rašínovými: „Vidíš, Mášo, takhle mi o těch věcech nikdo nikdy nevykládal, měl jsem pouze jednostranné informace. Tys mi ukázal cestu, jak na ně nahlížeti a tys mne o mnohém úplně přesvědčil.“

Rozešli jsme se o 1. hodině ranní.

Rašín druhého dne mluvil skvěle ve dvoraně Besedního domu — a v řeči jeho nebylo již oněch názorů, jež v Písku a v Pardubicích pronášel. Našel jiný ton — a po skončené schůzi mi povídal: „No, byl jsi, Mášo, spokojen? . . .“

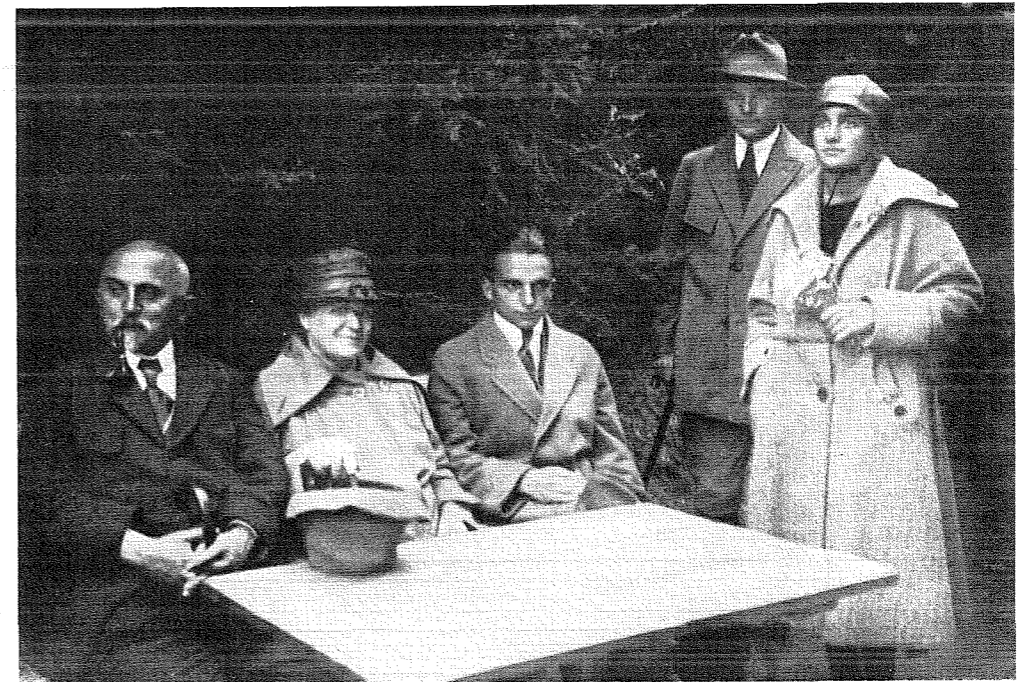
Proč tuto vzpomínku píší? Abych ukázal, že falešný byl rozšířen a rozhlašován názor o Rašínovi, že byl nepřístupný, strohý.

Rašín byl nepřístupný — ale frázím, věcné důvody rád vždy vyslechl, uvažoval o všem velmi vážně a hledal vždy a za každých okolností pravdu.

Nemýlím-li se, dr. Rašín se vícekrát na schůzi do Brna již nedostal.

Dr. Al. Rašín na řečnické tribuně.

Poslední letní pobyt Dra Al. Rašína v Kamenici u Stránčie r. 1922.

Nejmenovaný:

Tři momentky o povaze Dra Rašína.

Z jara roku 1918 přijel do Prahy posel se vzkazy od odbočky Národní rady v Rusku a od profesora Masaryka samotného. Byl to legionář Pšenička. Vzkazy zněly jednak všeobecně, pro širší kruh pracovníků národních, jednak na určité osoby, na příklad na dra Šámala, redaktora Duška a podobné; tak měl také Pšenička navštívit dra Rašína. Vzkazy byly jednak informativní: o naší situaci v Rusku, ve Francii a vůbec u spojenců, o našich akcích, politických plánech; o zahraniční a vojenské situaci vůbec. Jednak byly to zcela určité, ze situace vyplývající pokyny pro činnost doma. Pšenička se měl pokud možno najisto zase vrátit a přinést nazpět podrobné vylíčení situace a mínění předních politických činitelů, na které byl odkázán. Zpáteční vzkazy měly být zase použity k posílení naší akce v Rusku a vůbec za hranicemi.

Najisto si přál mluvit Pšenička s drem Rašínem, protože na toho zvlášť a výslovně ho profesor Masaryk upozornil: „Bývali jsme sice politickými odpůrci, ale to nyní stranou; Rašín je z českých lidí nejzarytější, nejtvrdší odpůrce Rakouska, nejpevnější. Beran.“ Tak zní reprodukováná slova Pšeničkova.

*

Na výslovnou žádost dra Rašína pracoval jsem v redakci „Národních Listů“; dával jsem do redakce zprávy z neutrálních listů a dr. Rašín si zvláště této výslovně dohodové, protirakouské propagandy velmi vážil a často si dával o zprávách z neutrálních listů podrobně referovat. Když nebýval v Praze dr. Šámal, referoval jsem dru Rašínovi také o tom, co jsem se dovídal od Bienerta, a sděloval jsem mu, jaké zprávy naopak Bienertovi dávám pro policii. Jeho vynalézavost, jak maskovat politické akce strany, nebo české politiky vůbec, byla obdivuhodná a prozrazovala nesmiřitelného, bezohledného a nebezpečného odpůrce.

Po jubilejních oslavách Národního divadla, v červnu 1918, seznal jsem z rozmluvy s Bienertem, že se chystají další zákroky proti „Národním Listům“ a zvláště opět proti dru Rašínovi. Hrozily prohlídky, výslechy, střežení a další nepříjemnosti. Bylo třeba ihned na to upozorniti. Protože nebyl v Praze dr. Šámal a věc spěchala, zavolal jsem telefonem dra Rašína a dali jsme si schůzku; ve Štěpánské ulici na nároží Žitné. „V redakci je pořádek, smutná zkušenost nás naučila pořádku. Já taky nemám nic. Ať mne zavřou. Co z toho budou mít? Ale: pamatovat, že to, co ubude uvězněnými na práci, vy venku musíte nahradit. Nehleďte oddechu, pracovat! Nesmí se jim dát pokoj! Práce nesmí trpět, jim se musí dát znát, že nás nějakými těmi jejich persekucemi nezastraší a dílo nezadrží. Na osobách nezáleží. Tak dál, za tři.“

*

Třetí reminiscence na dra Rašína je z 28. října 1918, z kanceláře Národního výboru v Obecním domě. Přiběhl jsem mezi 10. a 11. hodinou oznámit, že je

Praha vzhůru, v ulicích. Dr. Rašín mne vzal za ruku, trochu zčervenálý v obličeji: „Dr. Šámal tu není; vy jste pracoval s Bienertem. Znáte ho? Spolehlivý? Vojsko nemáme; tedy je jediná policie. Hned zavolejte Bienerta! A automobil . . .“ (Jeli na místodržitelství.) V okamžiku největšího rozechvění jako by se nebylo nic stalo, dr. Rašín zachoval tvrdé pojetí reálnosti, smysl pro skutečnost a fakta. Stříbrný a Soukup měli na zřeteli ulici, massy; dru Rašínovi šlo hned o uchvácení moci.

Jan B. Němeček:

Po čtyřiceti letech.

(Vzpomínky spolužáka.)

„Bez práce byl by život k nesnesení.“
Z paměti dra Ant. Rašína.

Bylo tomu loni o prázdninách 40 let, co jsme opustili gymnasium a po pěti letech od posledního abiturientského sjezdu a co jsme se zase sešli na starobylém Hradci. Ovšem ne všichni. Mezi tak mnohými chyběla nám milá a přímá tvář Rašínova. Pobyl naposled mezi námi v r. 1921; přerušil tenkrát svůj letní pobyt na Šumavě a přijel přímo do Hradce Králové, aby s námi vespolek vzpomínal mladých, bezstarostných chvil, které jsme v tehdejší pevnosti prožívali. Nepřijel ani jako ministr, ani jako politický straník, ale jen jako náš starý Lojzík!

Prožil jsem s Rašínem dlouhou dobu na vyšším gymnasiu, nejen jako spolužák paralelky „B“ — hradecké gymnasium bylo rozděleno až do oktávy a nás abiturientů bylo 70 — ale i jako spolubydlící a proto mám na něho já zvláště mnoho vzpomínek. Pamatuji se, že Rašín než přišel na hradecké gymnasium, studoval na německém gymnasiu v Broumově a v Novém Bydžově. Měl tedy již své zkušenosti a dával nám k lepšímu někdy Pia Čtvrtečku. Znal již dobře německy a vynikal ve všech předmětech, studuje vždy s vyznamenáním. Přesto byl vždy nepřítel Němců, jako jsme bývali v těch mladých letech ostatně všichni podle nynějšího pojmu „šování“. Rašín nestudoval však jen pro školu, ale již tehdy pro život.

Bydleli jsme spolu první čas v Dlouhé ulici u hostinského „V tunelu“ a měli jsme tudíž příležitost čísti „Národní Listy“ a jiné časopisy. Rašín byl velikým čtenářem Ed. Grégra a stoje na kufru, přednáševal nám jeho parlamentní řeči. Byl neobyčejně sečtělý a když si přinesl novou knihu, ať básně nebo prósu, neodložil jí, dokud jí nepřečetl. Pak jsme o ní debatovali. Na novou knihu věnoval každý příspěvek, který mu jeho bratří učitelé zaslali na přilepšenou. Měl zvláštní „skleník“ naplněný knihami. Nebyl z bohaté rodiny; byl také jen na „půl stravy“ za měsíční plat 11 zl. Když jsme byli v oktávě, bydlili jsme v Komenského ulici proti reálce, v přízemí. Obývali jsme jeden pokoj — byli jsme čtyři, všichni již odvedeni — a dívky z „vyšší dívčí“, dcerušky pp. profesorů Černého, Ctibora a Vo-

cáska, které chodívaly mimo, dívaly se k nám do oken a říkávaly našemu kvartýru „u tří (resp. třech) mládenců“.

V té době jsme mívali každý již nějakou tu studentskou lásku, jenom Rašín nikoliv. Nechodíval nikdy ani na obvyklé večerní korso na Velké náměstí, ani zbožňované pod okno. To bylo nemoudré plýtvání času. Nevyhýbal se však žertu a jeho vtip měl vždy svůj zvláštní ráz. Svou přímou, neústupnou povahou narázil také často na některého profesora. Vždycky však prosadil svou, protože znal svou věc a ve škole nedalo se mu ničeho vytknouti. Měl veliký vliv na své okolí a své myšlenky, jak jsem se sám na sobě přesvědčil, dovedl jiným vsugerovati.

Již dlouho před maturitou měli jsme oba nejlepší úmysl studovati medicinu. Rašín churavěl na plíce a prázdniny v r. 1884 trávil v Krkonoších u své sestry, která byla provdána ve Vítkovicích za lesního. Mám z té doby korespondenční lístek, v kterém mně Rašín psal toto:

„S radostí a úsměvem a smíchem a řehotem jsem četl, pane, Tvůj ctěný korespondenční lístek a odpovídám touže cestou. Ale, hochu, je to přeci sakra hromský: maso ve Vítkovicích nedostaneš a čistě německej lístek to jo! Tak jsem se upřímně dopálil, až mně fajfka zhasla. Ani jsem Ti nepsal, že je to tu hezký a že tu zůstanu do 1. nebo 2. srpna. Škoda jen, že tu jsem tak sám a sám. Kdybych tady tak někoho měl, cestoval bych na Sněžku (6 hodin) a v Pojizeří. Nemám mapu. Máš-li Krkonoše, mohl bys mi je pod křížovou obálkou poslat anebo v Hořicích koupit. Ale musela by to být generální. — Je tady zdrávo jako na Janové Hoře. Tvůj patron mě tady pořád obletuje. Chodím do lesů a lezu do těch hodně vysokých kopců, aby se mně sílila prsa. To se dýchá skoro jako v Konigrácu, jenom že trochu jinak! Ale, hochu, jsou tady sakraněmci; já jim nemohu a nemohu porozumět. Chodím po horách a zpívám česky. Baby a dědkové mě mohou uřknout, protože to jakživi neviděli, aby někdo na horách zpíval. Tuhle jsem hučel pořád do lesa „Kdo si Němce zamuluje, ať ho hrom zabije“) a jedna babička mně povídala: „Tos is obr schínes Lídla, sie kenna schín singa.“ — Ani jsem Ti nepsal, že jsem přijel za hromů a blesků. Než jsem dojel do Jilemnice devětkrát uhodilo, třikrát na padesát kroků. Dnes ráno když jsem vstal, šel jsem ven a mraky Ti mě zahály. To jsem se lek, že mě chtějí andělčkové odnést jako sv. Eliáše nebo panenku Marii do nebe a že mne již neuvidíš. Proto Ti dnes píšu. Možná, že andělčkové to dnes teprve „prubovali“, jak jsem těžký a kolik by jich muselo na mě přijít. Chci, abys měl potom po mně aspoň památku. Neodnese-li mě někdo do nebe, přijedu do Hradce. Chtěl bych tam nejraději hned odtud jeti, dostal-li bych za polovičku jízdu. Očekávám s očekáváním a touhou novou korespondentku. Chodím na čekání na srnce obecného, ale nic ještě. Tedy s Bohem! Tvá Lola, doktorka medicíny (in spe).“*

Diví-li se kdo, že toto dlouhé říkání napsal Rašín na jednoduchý korespondenční lístek, pak věz, že pisatel šetřil. Psal černým a červeným inkoustem křížem krážem. Naše sny o vznešeném lékařském povolání se ovšem nesplnily.

*) Známa tehdy píseň: Horem Labe, horem Labe, duha vodu pije, kdo si atd.

Po maturitě r. 1886 — kterou jsme oba odbyli s vyznamenáním — jsme se rozešli. Rašín studoval práva v Praze a já jsem se „vyšším“ řízením ocitl ve Vídni, nakonec u pošty, obvyklého útočiště „nemohoucích“ studentů. Zůstali jsme i nadále intimními přáteli a byli jsme ve stálé korespondenci.

Rašín studoval, politisoval a trpěl. Na důkaz toho cituji jeho dopis z 21. ledna 1890:

„Milý Jene!

Dopisy Tvoje (psaní a 2 korespondenční lístky) jsem obdržel. Příčina mého dlouhého mlčení leží v tom, že v Praze jsem psát nemohl, ja neobyčejně zaměstnan po známém výroku prince Švarzenberka, jednak pořádáním různých schůzí a pak hlavně sháněním provolání „Lide český“, uveřejněného v „N. L.“. Bylať to naše myšlenka sbírky ty organisovati; my svolávali schůzi za účelem organisace a museli jsme tedy pražské předáky obcházeti a objížděti. Měl jsem jeden den až 7 spolkových schůzí. Ráno v 8 hodin jsem odešel z domu a přišel jsem až ve 2 hodiny v noci po kočičině učiněné urozenému princovi. Nato odejel jsem domů*) a zapomněl jsem vzít Tvůj dopis, v němž adresa na Tebe. Věděl jsem, že je to v Albertgasse, ale více ne. Doma jsem trochu rozkřívával ty maloměšťáky, ale byl jsem celkem z Prahy velmi unaven a stále mluvení v Nechanicích mi také mnoho nesloužilo. — Plíce!! Jen trochu lepší plíce! — Na hora jel jsem ne k vůli sobě, ale k vůli švakrovi, který má čtyřnedělní dovolenou a tedy, aby sestra nebyla na horách tak opuštěna, jsem zde já. Vedu dosti poustevnický život. Potřeboval bych studovat, ale nemohu se do toho nijak dostat, mám jednak vyrazení s dětmi, jednak se křížují samé myšlenky vylučující paragrafy.

Jak Ty se máš? Píšeš o koncertu a slovanských večírcích. Dle všeho je větší slovanský život ve Vídni než ve „slovanské“ Praze. Poměry studentské v Praze jsou neutěšené. Říšský soud odzvonil A. Č. T. Spolku prepus a sl. městská rada pražská nás pronásleduje, jak se může dočísti, chce obohatiti se naším jménem, našimi mozoly, naší trpce, těžce za 40 let nastřádanou knihovnou. Ta nobles! Ty charaktery! Člověk věru se stydí, že veřejnost tak klidně může hleděti na ta bezpříkladná bezpráví na nás páchaná. Ale což student! Když ho potřebují: tu je to „bujaré vlastenecké studentstvo, jsou to komilitoni“, ale když student řekne: Podporovat nás v krásných snahách je také národní povinnost, tu jedni řeknou, ale vždyť máme jiné důležitější věci na práci, jiní řeknou ano, ale nic neudělají. Poměry jsou neutěšené, hrozné. Člověku se chce do práce, jen když má na tu bandu zlost, jinak by musil klesnout na mysl. Fanatismus staročeský je přímo bezcharakterní! Měli jste ve Vídni vyrovnávací konference, co pak tam asi uvařili? Já čtu zde jen „Národní Politiku“, vždy mi ještě přijde asi o čtyři dny později než má přijíti. Jinak nového není nic. Piš mi brzy na hora. Děkuji Ti i naši za novoroční blahopřání. Pozdravení od našich domácích.

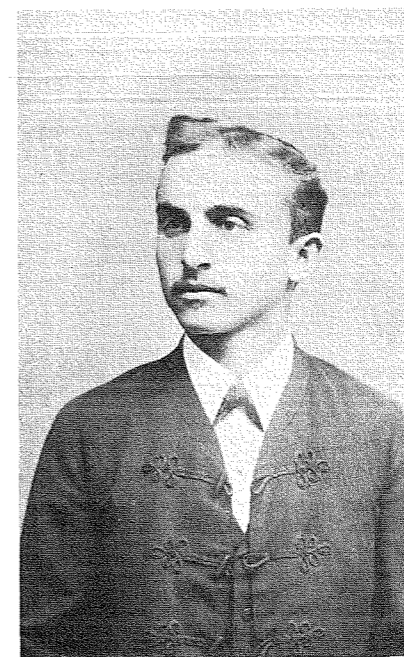
Tvůj poustevník krkonošský
Vítkovice u Jilemnice, 21. ledna 1890.“

Alojz.

*) Do Nechanic.

Rodný dům Dr. Al. Rašína v Nechanicích u Král. Hradce.

Dr. Al. Rašín
jako abiturient gymnasia v Hradci Králové.

Následujícího roku 1891 dne 6. října byl JUC. Alojz Rašín, kandidát advokacie, rodilý z Nechanic v Čechách, povýšen na doktora práv a hned po promoci nastoupil presenční službu jako jednoroční dobrovolník u sanity ve Vídni. Sešli jsme se tedy zase a Rašín sloužil na státní útraty a bydlil v kasárnách na Alsergrundě. Zde měl také pro napsání epištoly „České státní právo“ domovní prohlídku. Co měl u sebe závadného, bylo již dříve uloženo v mém bytě. Rašín stál na tom, aby byl vyslýchán česky. Přesto byl u svých jinak inteligentních představených pro přesné plnění svých povinností a pro své přímé vystupování oblíben. Když za příčinou dosažení důstojnické hodnosti předložil obligátní revers, který jeden z jeho bratří vyhotovil v českém jazyku, litoval tohoto „nedopatření“ velitel oddělení, že ho nemůže předložit ministerstvu. Rašín však stál na svém a tak se nakonec spokojili s reversem českým. Rašín složil v tehdeším Prešpurku důstojnickou zkoušku a před vánočními svátky byl jmenován důstojníkem. Že tuto šarži, jakož i doktorát ztratil, když byl v procesu „Omladiny“ odsouzen, je známo.

Odpykáváje svůj trest v samovazbě na Borech, studoval angličtinu a žádal mě o zaslání gramatiky a slovníku. Jeho dopisy z trestnice, vidované obrstem Schnablem, choval jsem u sebe jako vzácnou památku. Teprve v roce 1917, když jsem se stal politicky podezřelým a v mém bytě byla provedena domovní prohlídka — generální štáb a státní policie pátraly po korespondenci mého syna, který vstoupil v Rusku do Družiny — jsem vzácné ony dopisy Rašínovy zničil.

Ke konci nemohu ještě nevzpomenouti dne 28. října 1918, kdy jsem potkal Rašína na Příkopě, ubírajícího se z vojenského velitelství na Malé straně. Radost mu zářila z očí, stiskl mně ve chvatu ruku s podotknutím, že vše stojí dobře.

S ministrem Rašínem jsem se již nestýkal. Věděl jsem, jak je mu čas drahý. Rašín ostatně, jako *ministr*, což zvláště poděkují, neznal ani přátel, ba ani nejbližších příbuzných. Tím méně dal něco na legitimaci politické strany. Byl jediný, který pracoval *jen* pro blaho svého národa a republiky. Za tím účelem šel přímo a neohroženě vpřed. Proto ta zloba a zášť stran a lidí, kteří cítili a smýšleli jinak, a nakonec usmrcující kulka! To však nepatří již ke vzpomínkám a proto končím.

Miloš Pelda, ředitel Živnostenské banky:

Různá moje setkání s Drem Rašínem.

Poprvé měl jsem se osobně seznámiti s drem Rašínem v červnu roku 1893. Do Jičína, kde jsem dlel co mladý studentík, zavítala tehdy studentská „Slavie“ z Prahy a město, věrno své studentské tradici, připravilo hostům okázalé přivítání, jež nebylo prosto politické tendence.

Nejmocnějším dojmem působila početná výprava pražských vysokoškolských studentů v módních tehdá baretech a s nezbytným praporem, na nás, mladé hlavy studentské, žijící v poklidném závětrí krajského města. Vrcholem rušných dnů slavnostních, krásných i pohodou, jak jen bývají červnové dny na líbezném Jičínsku, byl výlet do Prachovských skal, za účasti půl Jičína a širokého okolí. Z nás, domácích studentů, nescházel skoro nikdo, a brzo jsme okupovali nejbližší místa kolem improvizované řečnické tribuny, připravené pro řečníky „Slavie“. Hlavním řečníkem byl pomenší Slavista, jiskrných zraků, s umělecky vtisknutým baretem nad výraznou tvář. Zjevem i prvými úvodními větami naráz nás upoutal. A s námi, myslím, i ostatní posluchačstvo, rozložené kolkolem na skalách, po lese, a se stupňujícím zájmem naslouchavši strhující výmluvnosti řečnickově.

Byl to starosta „Slavie“, dr. Rašín.

Zapaloval blesky svých jiskrných očí, jadrným zvukem hlasu a více ještě — odvážností své řeči. Byla radikální, neslýchaně radikální na tehdejší poměry, takže přítomný úředník hejtmanství jičínského záhy začal řečníka napomínati. To bylo signálem ke stále četnějším salvám potlesku posluchačstva, jež dr. Rašín odměňoval ještě výbojnější tóninou své řeči. Věděli jsme, že četníci jsou ne- daleko, neboť věrně doprovázeli slavistický průvod z města do Skal. Rozhorlené protesty pršely, dusná atmosféra stávala se nebezpečnou. V tom něčí nápad zachránil situaci.

Z kruhu Slavistů zazněla první sloka oblíbené tehdy po vlastech českých písničky:

Po řece Vltavě plave krokodýl
a to je ten samý, co přeplaval Nil.

A dále refrain:

Co tu asi chce
zvíře zuřivé...

při čemž se zraky zpěváků svorně upíraly na přítomného asistujícího úředníka. Proti zpívané, politicky sotva závadné písničce nedalo se bojovati ani četníky a tak za stupňujícího veselí shromážděného publika a za aktivní součinnosti dra Rašína zpívala se písnička, hlavně však refrain, stále vyzývavěji pointovaný, skoro hodinu. Brzo také s narychlo přikomponovaným textem podloženým. Zástupce hejtmanství se vzrůstající rozpačitostí a nebaže po prodloužení této obzvláštní pozornosti, konečně opustil bitevní pole.

Vítězem zůstala „Slavie“; více ještě dr. Rašín.

Na mladé naše rozohněné hlavy působilo vše to přímo revolucionářsky. Když jsme se navečer (s velkou slávou) vraceli do Jičína, proniknutí spleti nových, silných dojmů, které, soudím, u mnohých i trvale na pozdější vývoj náš duševní spolupůsobily, bylo po vzrušené debatě mezi námi kamarády „usneseno“, že dru Rašínovi „jménem celé naší třídy“ vyřídím pozdrav a požádám ho o podložený text písničky. Zhostil jsem se svého poslání před odchodem „Slavie“ na nádraží a dr. Rašín, odměniv můj vzkaz o „pozdravu celé třídy“ nejen charakteristickým svým úsměvem (neměnil se léty), nýbrž i pevným stiskem ruky (dr. Rašín *dovedl* stisknouti ruku), vytrhl chvatně ze zápisníku svého list a zamysliv se načrtnul asi dvě sloky. Cenná relikvie tato tak dlouho putovala po různých kamarádech, až se nadobro ztratila.

*

Po dlouhých a dlouhých letech sešli jsme se spolu zase ve Vídni. V budově parlamentu, za doby sčítání lidu, při němž se houfně magistrátem vídeňským škrtaly přihlášky české obcovací řeči od českých lidí vídeňských. Vyžádal jsem si od dra Rašína některých rad právních v zájmu dalšího postupu našeho a dr. Rašín, neskrýváje své skepse nad opravnými prostředky, s obdivuhodnou znalostí detailů a vlastní mu parátností radil; *dobře* poradil. Odtud docházelo k nahodilým, letným setkáním ve Vídni neb v Praze, až bližší kontakt dostavil se zase ve válce, když dra Rašína věznili ve Vídni.

Byl jsem předsedou vydavatelstva „Vídeňského denníku“ a mnoho nám na tom záleželo, když již postupně „zamořili“ jsme Slovensko a polní pošty za frontou i přímo na frontě „Denníkem“, aby političtí vězni čeští, ve Vídni věznění, mohli pravidelně čísti kurážně psaný „Vídeňský denník“, jehož vojenské i politické zprávy byly skoro denně projevovanou „velezradou“. I když jiné české listy nedobrovolně a také dobrovolně měly již zavřená ústa. Příležitost naskytla se nám konečně některými domobranci českými, najmě dobře nám známými, spolehlivými Čechy z Vídně, příkázanými ke strážní službě ve věznicí na hernalském Gürtlu. Jimi se podařilo „Denník“ propašovati, buď každodenně neb po několika dnech poslední vyšlé výtisky, a tento originelní „expedit“ fungoval nadmíru spolehlivě. Důkazem mi bylo, když asi po půldruhém měsíci zastavil mne na ulici cestou z banky do bytu domobranec, vojensky podle předpisu zdravící a vyřizující vzkaz od dr. Rašína, že „s papíry to jde dobře a držte se“.

A po návratu z vězení, bylo to jednou v Praze, řekl mi dr. Rašín, s neobvyklým u něho pohnutím v hlase, děkovav za tuto podloudnickou novinářskou dopravu, pamětihodná slova: „Ani nevíte, jak velkou duševní posilou byla nám tenkrát četba „Vídeňského denníku“. Jak to dodávalo síly a — vzdoru. Jsme to přece jen národ! Kolik poctivých chlapů má všude po světě, když i ve vídeňském kriminále český člověk ve vojenském munduru nebojí se takhle se o nás starat.“

*

Válka se chýlila ke konci a za ojedinělých okolností viděl jsem se s dr. Rašínem poznovu. Vracel jsem se kolem 21. října 1918 z Prahy do Vídně a stejným

rychlíkem vídeňským odjížděli do Ženevy dr. Kramář, dr. Šámal a dr. Rašín, zůstavší potom ve Vídni. Mám ještě dnes dojem, že asi nikdo z cestujících se nedomníval, že za týden již se pojedou přes cmuntskou stanici — s pasem. Ve Cmuntu tehdejší přípojil se k našemu rychlíku vlak od Budějovic a s ním poslanec Kalina, jenž stěží mohl zmoci dva své důkladné kufry. Spěl jsem mu na pomoc, rychlík měl již odpískáno; v tom zahlédl jsem u otevřeného okna rychlíku dra Rašína, jenž bystře přehlédl situaci, vydal první povel Kalinovi, ať hned vskočí do vagonu dra Rašína, druhý mně, ať mu hodím kufry, které švižně a s rozveselenou chutí zachycoval. Za pár vteřin jeli jsme všichni společně k Vídni a když mne a Kalinu dr. Rašín upozornil, že ve vedlejším kupé jsou „delegáti“ starostlivostí pražské policie vyslaní, zůstal jsem notný díl cesty s drem Rašínem na chodbě, kde jsme nebyli rušeni nezvanými sousedy. Dr. Rašín, řekl bych ocelově soustředěný a při tom vniterně radostně vzrušený, rozhovořil se brzo s neobvyklou sdílností.

Soustavná duševní práce jeho za války, věnovaná přípravám pro budoucí samostatný stát český, vyzírala z jeho ucelených názorů, z bohatosti detailů a z neochvějné víry v proveditelnost. Více než víry: ryze rašínovské vůle, ztrojmocněné rašínovské energie. Mnoho z jeho plánů vtělily pozdější měsíce a léta ve skutek a bylo by zbytečným dotýkati se jich dnes. Nepřestal jsem se za tehdejší společné jízdy v duchu podívat duševní pohotovostí jeho, s jakou ovládal i problémy skrovně známé, často přezírané, věci podružnější. Blížili jsme se ve stále živé debatě k Vídni a tu Rašín energicky jal se potíratí názor tehdy všeobecně rozšířený, že po skončené válce „růstí bude na ulicích vídeňských tráva“.

„Tak to nebude,“ pravil dr. Rašín, „ale tam, kde dneska za Prahou roste tráva, budou růstí ulice a pěkné ulice. Taková zvětšená Praha i větší města naše budou potřebovatí práci českých lidí z Vídne a ty přestěhujeme do Čech a na Moravu. Krejčí, ševce, truhláře, kožišníky.“ A hned následovaly k mému upřímnému podivu přibližné číslíce jich početnosti. „Jest mezi nimi hodně kumštýřů a svou dovedností a vkusem Vídeň proslavili, ty potřebujeme; u nás to ještě schází. Hlavní jest uživit a dobře obživit všechny naše české lidi, pak budeme míti stát pevný jako Karlštejn. A při všem jenom na sebe spoléhat.“

*

Asi za půl roku jsem tuto poslední větu měl zaslechnouti poznovu. Dr. Rašín byl ministrem financí a s Ing. dr. Václavem Burgerem a dr. Vladimírem Valníčkem byli jsme u něho před svou cestou na pařížskou mírovou konferenci, vyžádati si případných jeho pokynů. Dr. Rašín, zřejmě přepracován, energicky rozmáchnul se rukou a chvatně rozloučil se s námi několika slovy: „Co bych vám měl říkat? Každý ve svém oboru dělejte, jak tomu nejlépe rozumíte. A nikomu tam mnoho nevěřte. Dnes jsou naši přátelé a jak bude za pár roků — uvidíme! Jenom na sebe se můžeme spolehnouti; na to, co umíme, co dokážeme.“

*

A poslední setkání bylo na Václavském náměstí.
To už bohatýra Rašína vezli Prahou na poslední pouť . . .

Fr. Slaba, úředník ministerstva financí:

Dr. Rašín a sbírky na zlatý poklad republiky.

Sbírka darů na zlatý poklad republiky, která za první pololetí roku 1926 překročila již značně peněz 26 milionů Kč, jest úzce spjata se jménem dra Aloise Rašína. Byl on netoliko původcem této myšlenky, ale i nejhodlivějším jejím šířitelem. Dr. Rašín viděl ve sbírce darů věnovaných zcela dobrovolně z vlasteneckého nadšení důkaz, že národní idealismus žije a že nebyl zdolán hmotnými zájmy.

Dějiny zlatého pokladu zůstanou pro vždy jednou z nejsvětějších stránek republiky.

Nenadál se však jistě dr. Rašín, že právě smrt jeho to bude, jež sbírku darů přivede k takovému rozkvětu. Zajímavý je v té příčině rozhovor jeho s odborovým přednostou ministerstva financí Karlem Leopoldem krátce po tom, kdy oddělení tohoto spolupracovníka Rašínova pověřeno bylo správou zlatého pokladu. Na otázku dra Rašína: „Kolik myslíte, že sbírky vynesou?“ odpověděl odborový přednosta Leopold: „Jak znám obětavost našeho lidu, myslím, že asi 10 milionů Kč.“ „*To by bylo krásné,*“ poznamenal dr. Rašín. A skutečně 31. prosince 1922, tedy několik dní před vražednou ranou, jejíž obětí stal se dr. Rašín, dosáhly sbírky darů na zlatý poklad ceny asi 12 milionů Kč.

Strhující vliv Rašínův míval za jeho života vždy ihned ozvěnu v přílivu nových darů, kdykoliv o sbírce veřejně mluvil. Zejména dva přesvědčivé doklady o tom budiž dovoleno zde uvést: V neděli dne 13. dubna 1919 navštívil dr. Rašín hlavní sběrnou darů na zlatý poklad u zástavního a půjčovního úřadu v Praze, aby prohlédl, co vše již došlo na zlatý poklad. Svědčí to zajisté o veliké lásce a zájmu Rašínově o sbírku, když, ač zahrnut prací svého těžkého úřadu ministra financí i důležitými úkoly politickými, nalezl ještě tolik času, aby se přišel poklonit dílu české obětavosti. Po zevrubné prohlídce darovaných předmětů vyslovil dr. Rašín uspokojení nad dosavadními výsledky sbírky. Tenkrát pronesl také tato významná slova: „*Národ náš vlastní silou dosáhl svobody, vlastní silou domůže se finanční samostatnosti.*“ Zpráva denního tisku o jeho návštěvě ve sběrně zvýšila značně zájem veřejnosti a zlatý poklad rozmnožen byl ihned o četné další dary.

V živé paměti jest však dosud tklivé přání těžce zraněného dra Rašína z podolského sanatoria, aby místo květinových darů jemu pamatováno bylo na dary pro zlatý poklad. Zpráva o tomto přání stačila, aby v národě roznítila nové nadšení pro sbírky. Nával dárců, kteří darem chtěli projevit vděčnost milovanému ministru, den ode dne vzrůstal.

Není snad bez zajímavosti uvést zde ještě několik významných ukázek z dějin zlatého pokladu, jak zachyceny jsou obšírně v pamětní knize zlatého pokladu a v chystaném doplňku těchto pamětí. Jak již bylo řečeno, první sběrnou darů na zlatý poklad byla pokladna Národního výboru v Obecním domě v Praze. Prvým dárcem byl pan Vilém Václav Vejman z Vinohrad, který za sebe a za své

syny věnoval 1000 franků ve zlatě. Dne 1. listopadu 1918 o 7. hod. večer konala se v sále Měšťanské besedy v Praze schůze českých žen, odkud vyšel návrh, aby české ženy odevzdávaly své zlaté ozdoby na zlatý poklad. Návrh došel nadšeného přijetí a paní Luisa Landová-Štychová, člen Národního výboru, podjala se úkolu dary sbírat. Sběrna nalézala se rovněž v Obecním domě pražském. Později vystřídala tato sběrna dosavadní sběrnou Národního výboru, která zahrnuta byla návaem jiných prací. Z význačných darů odevzdaných u této sběrný jest granátový náhrdelník, který dne 6. listopadu 1918 věnovala paní Luisa Lorenzová-Reimannová z Prahy. Jest to pět šňůr se sponou, na kterých navlečeno jest 467 největších českých granátů. Šperk tento patrně bude výměnou za zlato odevzdán Národnímu museu.

Zájem o sbírky na zlatý poklad neobmezil se ovšem na Prahu a záhy, ne-li současně, vznikla i v ostatních městech republiky a po venkově myšlenka pořádati sbírky. Lze bez nadsázky říci, že nebylo po celé republice snad jediného města ani větší obce, kde by nebyly bývaly sbírky konány. Zejména zmíniti se jest o Kutné Hoře, která k popudu svého rodáka kapitána Em. Vosky sebrala za necelých 14 dnů 1½ metr. centu zlata a stříbra.

Velikou zásluhu o organizaci těchto hromadných sbírek měly zejména sokolské jednoty, vlastenecké spolky, politické organizace bez rozdílu politického příslušenství, dále sbory učitelské, peněžní ústavy i jednotlivci, kteří se práce té ochotně i s nadšením podjali. Dary přinášely všechny vrstvy bez rozdílu stavu a politické příslušnosti. Nejvíce dojímalý dary dětí, žáků; přinášeli peníze, které byly jim věnovány ke křtu a při jiných příležitostech, nebo svoje úspory. Význačný podíl na výsledku sbírek má též úřednictvo státní i soukromé a dělnictvo, které ze svých často chudých platů a mezd přispívalo na zlatý poklad dary zhusta úctyhodnými.

Když sbírky nabývaly stále většího rozsahu, bylo potřebí učiniti opatření, aby tato činnost se soustředila. Ministerstvo financí určilo v dohodě se zemskou správou politickou za hlavní sběrnou zástavní a půjčovní úřad v Praze II., ulice „U půjčovny“. Úřad tento hodil se k tomuto úkolu zvláště dobře, poněvadž klenutá skladiště o zdech 1½ m silných, kde již v roce 1866 uložena byla část státního pokladu, byla zárukou bezpečnosti sbírek. Aby vyloučeno bylo vloupání, byla skladiště v noci osvětlována a střežena hlídači a vojskem. Kromě toho měl tento úřad své odborné znalce, kteří již při přejímání darů mohli bezpečně určit, o jaký kov jde. Zřízením tohoto ústředí dostalo se činnosti této pevné úpravy. Hlavní sběrně odevzdávaly dary nejen ostatní sběrný, ale i jednotlivci. Příjem darů stvrzován byl t. zv. diplomy.

Dojmy, které zažili ti, kdož ve sběrně pracovali, nebo jen náhodou tam přišli, zůstanou účastníkům nezapomenutelné. Přicházeli dárci i s překrásnými cennými dary, ale ze skromnosti žádali, aby jména jich nebyla uveřejňována. Jiní ostýchavě se dotazovali, převezme-li sběrna jejich dary. Přicházeli manželé a věnovali společně snubní prsteny na zlatý poklad. Vědci, umělci, sportovci a jiní odevzdávali zlaté řády a jiná vyznamenání. Přišli učitelé a učitelky se svými žáky, ba i ze zněmčeného území, a radostně odevzdávali dary, přišli legionáři a Soko-

lové se sbírkami úctyhodné váhy, přijížděli úředníci peněžních ústavů z měst venkovských s těžkými bednami atd.

Rušno bylo u hlavní sběrný dne 28. března 1919, kdy druhý prapor 21. pluku francouzských legionářů přivezl na vyzdobeném voze a za hlaholu vojenské hudby svou sbírku stříbrných a zlatých mincí a šperků . . .

Aby byla veřejnosti dána příležitost shlédnouti zvláště cenné předměty sbírky, uspořádána byla ve dnech 18. června do 8. července 1920 výstava darů ve výkladních skříních Zemské banky na Příkopě. Výstava těšila se velmi živé pozornosti nejen pražského obyvatelstva, nýbrž též venkovských a cizích návštěvníků, jichž VII. Vsesokolský slet, konaný právě v těch dnech, přivedl do Prahy hojně.

*

Tragická smrt dra Rašina dne 18. února 1923 byla mocným popudem k novým a četným sbírkám. Ti, kteří ho milovali, chtěli uctíti světlu jeho památku v duchu jeho ideálu příspěvkem na zlatý poklad. A těch bylo mnoho. Aby odevzdání darů bylo co nejvíce usnadněno, dalo ministerstvo pošt a telegrafů do sběrných služeb zlatého pokladu veškeré poštovní úřady. Značně také rozmnoženy byly sbírky tím, že majitelé úpisů valutové půjčky, místo aby je předkládali k výplatě, darovali je podle výzvy chorého již dra Rašina na zlatý poklad. V době té docházely dary značně veliké, tak na př. dar 500.000 Kč od Zemské banky, 200.000 Kč od Spolku čsl. rafinerií cukru atd. Přemnoho bylo těch, kdož věnovali 1 kilogram zlata, ba i více, buď v kovu nebo v kursovní hodnotě jeho. Tak na př. Městská spořitelna pražská věnovala až dosud 11 kilogramů zlata, Zemská banka kromě svrchu zmíněných 500.000 Kč 3 kilogramy zlata atd.

Předměty, které byly darovány na zlatý poklad, byly nejrozmanitějšího druhu. Tříděním darů a vyřizováním běžné agendy se sbírkami spojené, kterou zpočátku vyřizovalo ministerstvo financí samo, pověřeno bylo později úřednictvo zástavního úřadu za dozoru ministerstva financí; ale již v roce 1919 zřídilo ministerstvo financí k tomu účelu zvláštní komisi pro revisi darů.

Postup při třídění darů a jejich zhodnocení byl tento: Mince a valuty, domácí i cizí, pokud byly ještě v oběhu, prodávaly se podle kursu bývalému Bankovnímu úřadu ministerstva financí. Mince neoběžné a medaile, kromě těch, které měly cenu numismatickou nebo historickou a které odevzdány byly museu výměnou za hodnotu kovu v nich obsaženého, tříděny byly podle kovu, který obsahovaly, a naloženo s nimi potom jako se zlomky dotčených kovů. Papírové peníze neoběžné, pokud měly historickou cenu, byly rovněž vyhrazeny museálním sbírkám.

Stříbrné a zlaté skvosty tříděny byly nejprve podle toho, šlo-li o předměty běžné, či o předměty ceny umělecké nebo historické, která namnoze daleko přesahovala jejich kovovou hodnotu. Skvosty ceny umělecko-průmyslové nebo historické, pokud měla o ně zájem musea, prodávány byly těmto ústavům, ostatní prodávány byly ve veřejných dražbách. U skvostů běžných bez zvláštní ceny umělecké nebo historické (prstýnky, náramky, jehlice atd.) oddělovány

byly součástky kovu méněcenného, vylupovány byly z nich kameny, u hodinek oddělovány strojky. Tak získán byl ve formě zlatých a stříbrných zlomků drahý kov a připraven k tavení. Puncovní úřad, který zlomky taval, vracel sběrně slitky zlata a stříbra přesně určené co do váhy a ryzosti. Tyto slitky odevzdávány byly bankovnímu úřadu podle kursovní ceny drahého kovu a nalézají se nyní v tresorech Národní banky československé.

Vyloupané drahokamy a polodrahokamy, dále hodinkové strojky, borty a ostatní darované předměty prodávány byly rovněž ve veřejných dražbách. Kovy méněcenné, pokud si jich nevyhradila za denní cenu státní mincovna v Kremnici, byly prodávány nabídkovým řízením.

K pátému výročí republiky vydalo ministerstvo financí pamětní knihu zlatého pokladu. Pamětní kniha zahrnuje období od 28. října 1918 do 30. června 1923. Vydána jest toliko jako rukopis (psána strojem) ve čtyřech výtiscích: prvopis uložen jest v Národním museu, prvý otisk odevzdán byl knihovně pana presidenta, druhý nalézá se v archivu ministerstva financí a třetí otisk připojen jest k účtům zlatého pokladu. V pamětní knize se pokračuje a jest naděje, že vydána bude také tiskem.

Josef Šejnost:

Jak jsem modeloval Dra Rašína a svatováclavský dukát.

Ministra Rašína modeloval jsem v jeho bytě. 17. února 1922. Zasmály se na mě jeho dobrácké oči a ústy zahrál šelmovský úsměv: „Tak co se mnou hodláte dělat?“ „Nic zlého, pane doktore, jen si vás tuhle posadím do klubovky a budu se na vás dívat.“ Přiznám se, že tato bodrost při našem začátku mě poněkud zmátla. Představoval jsem si, že se setkám se státníkem tvrdých rysů — vždyť se před ním chvělo tisíce keřasů při jeho finanční reformě — a zatím do klubovky s hořícím doutníkem sedal si „Věko“ pí. Rašínové, pravý slovanský holoubek. Paní Rašínová asistovala skoro při všech sezeních a pletla obyčejně při tom jakýsi velmi důkladný svetr asi pro některého ze svých hochů. Někdy zjevila se v pokoji i sl. Liduška a dr. Rašín nikdy neopomenul ji k sobě zavolat, „pojď sem, maličká“, a něžně ji při tom hladil a vyzvídal, kde byla na hodině a jakou novou hudební produkci mu chystá. I o svých synech Rašín často se zmiňoval a že je vede k tomu, aby každou svou činnost hleděli provést dokonale. Tak na př. při učení řečem jim radil, aby knihy, jež překládají, přeložili tak, aby se daly vydat.

O politice jsme nehovořili, ale za to oživil a zvrucněl při rozhovorech, dotýkajících se české historie. O pražském hradu a sv. Vítu hovořil téměř s po-

svátnou úctou a říkal, že prostředky k jeho obnovení je nutno poskytnout v míře neomezené. Stejně vroucí byl i jeho poměr k 1000leté historii pražské mincovny, o níž často jsme hovořovali; pražskou mincovnu chtěl znovuzřídit. Sám praktičtěji jako mladý doktor v její staré budově u soudu na Ovocném trhu a vypravoval mi, že je tam ještě zachována tavnice, kterou prý mi sluha ukáže. Při tom vypravoval, jak tam dělal ještě s jedním mladým doktorem vyšetřujícího soudce u přestupkového soudu. Tehdy prý jim posílali mnoho krádeží peněženek. Obvyčejně prý přišla nějaká kuchařka nebo paní, které na trhu vzali z kabelky peněženku. Tu prý se jí vždycky napřed ptali, měla-li kabelku zavřenou, a řekla-li, že neví, pomáhali jí, že přece nechodí s otevřenou kabelkou po Praze, a řekla-li pak, že měla zavřenou, poslali celý případ k trestnímu soudu.

Mincovnu pražskou hodlal znovuzřídit na základě prvního zákona, jak on říkal „Lex Rašín“. Právně prý jako regál českého státu nepřestala existovat, pouze její činnost byla dočasně přenesena do Vídně. Pražskou mincovnu zamýšlel původně umístit v její staré budově, prý by se přesklil jeden dvůr a že by tím vznikl velký sál k umístění strojů. Ptal se mne, nepůsobí-li stroje razící velký hluk. Odvětil jsem, že hluk těchto strojů není tak velký, ale moderní válcovna že otrásá základy budov. Později rozhodl se zřídit budovu novou, moderní. A sice tak, že by to v podstatě bylo vysokou pevnou zdí ohrazené místo s jediným vchodem. Na venek k této zdi byly by přistavěny kanceláře, místnosti archivu a musea s monumentálně řešenou kamennou fasádou, neměnitelnou. A vnitřek za touto zdí by ponechal inženýrům, aby ze železných konstrukcí a skla zařídili si to po svém, protože technika mincovní se časem mění a není-li na to pamatováno, je nutno po čase celou budovu rozvrátit. A mincovní tresor by si přál zařízený tak jako u moderních bank, aby bylo lze jej zatopit vodou. Ptal se, zachovaly-li se ve Vídni stroje z pražské mincovny (byla zrušena za Fr. Josefa r. 1857), že by je žádali zpět aspoň pro museum. Na jeho přání zeptal jsem se na to dra Fialy, který sdělil, že poslední stroj z pražské mincovny byl rozbit a do starého železa prodán v devadesátých letech. O válce a našem 28. říjnu často jsme hovořili. Vypravoval, že prodloužení války zavinil vlastně Čech ministr Trnka. Když rakouské vojsko po své porážce v r. 1914 ustoupilo ke Krakovu, bylo v plánu generálního štábu ustoupit až na Českomoravskou vysočinu a zatopit ostravské doly. Trnka prý došel k císaři a tento záměr zmařil. Kdyby to byli udělali, jistě prý by nemohli pak použít tohoto uhlí pro železářny a tím válku prodloužit. Co o 28. říjnu jsme hovořili, je celkem již známo. Ukazoval mi první listinu republiky, svůj rukopis prvního zákona, „lex Rašín“, jak žertem říkával. O 28. říjnu prý se nejvíce báli dragounů v Brandýse a maďarského pluku na Hradčanech. Těm prý však dr. Scheiner namluvil, že je v Uhrách také revoluce, aby jeli domů. Prý pojedou, ale se zbraněmi. Svoleno, ale v Břeclavě přece je odzbrojili.

Tak hovořili jsme ještě o všelijakých věcech, o houbách, o lyžaření, o umění, při čemž nepokrytě projevoval, že není cítelem moderních směrů. Na př. pro vzhled českého lva na papírové pětikoruně, tehdy nové a nyní již z oběhu vzaté, velmi se rozhorloval. Paní Rašínová zúčastňovala se našich hovorů a já jsem měl hojně možnosti studovat změny v tváři Rašínové, která při povrchním

pozorování se zdála tak klidná. A zatím to v ní jen hrálo, jako je to u sanguiniků a choleriků. Někdy měl jsem i příležitost vidět dra Rašína ve svém živlu, když přišel p. dr. Žáček na poradě s nějakým sporem, třeba, že jakýsi Maďar žádá zastoupení v procesu pro nekolkování, nevím už jestli peněz nebo cenných papírů. Jak dopadl, laskavý čtenář si domyslí.

13. dubna 1922 mi seděl dr. Rašín naposledy (po 23.) a modelování jsem ukončil po komisi všech členů rodiny. „Ať ten můj medalion neprodáváte nikomu lacino! Rašín je vzácná osoba,“ řekl mi, když jsem svou práci ukládal.

Druhý den odpoledne na Velký pátek odléval jsem v kuchyni u Rašínů na dokončený medalion sádrou formu. K této nezvyklé podívané seběhla se celá domácnost, přišel i dr. Rašín sám s inž. Novákem, s nímž před tím v salonku konferoval. Když jsem nalil sádku a čekal, až zatvrdne, řekl mi dr. Rašín: „Poslyšte, na podzim se bude razit dukát, budete na něj dělat model; přemýšlejte, co na něj dát!“ Řekl jsem mu na to: „Pane ministře, s dukátem je to vlastně jednoduchá věc. Je to mince, která již mnoho staletí se u nás razila a býval na ní obyčejně sv. Václav. Musí na ni přijít opět nějaký dux (od toho má své jméno) buď skutečný, v našem případě p. prezident, anebo vůdce ideální, vůdce blanických rytířů sv. Václav, který tam býval. A na rub státní znak.“ Pan ing. Novák na to prohodil k dru Rašínovi: „Tak vidíte, máte po starosti.“ Dr. Rašín dodal: „Přemýšlejte ještě o tom, a až budete něco mít, přijďte.“ Tehdy vlastně bylo v mysli dra Rašína pevně rozhodnuto o vzhledu dukátu. Byv takto vyzván, pustil jsem se do svěřeného úkolu, jenž mi nebyl novým. Měl jsem sv. Václava i na první soutěži na mince a na medaili karlínské. Dne 17. května sešel jsem se náhodou s drem Rašínem u min. předsedy Švehly, jehož jsem tehdy modeloval. Ptal se mne: „Co dělá dukát? Přemýšlíte o něm?“ Řekl jsem: „Ano, právě se k vám chystám.“ Smluvili jsme schůzku a 24. května jsem ho navštívil. Myšlenka, udělat dukát se sv. Václavem, se mu líbila, předložil jsem mu některé české denáry i jejich vyobrazení, na nichž bylo na první pohled zřejmo, že svatováclavská tradice na mincích jest bezmála tisíciletá. Rozhodl se definitivně pro sv. Václava. Byla nyní otázka, jak ho pojmout, zda ve funkci politické jako knížete v majestátu s čapkou knížecí a bohatým pláštěm, anebo jako vojevůdce bojovníka, jak býval zobrazován skoro vždy na denárech českých. Rozhodl se pro vojevůdce. Je prý dnes všeobecně ctěn jako národní hrdina, vůdce blanických rytířů, a tím prý i odpadnou všechny námitky proti němu. Tím byla dána jasná direktiva dalšímu mému studiu.

Dne 27. června byl jsem u dra Rašína opět. Tentokrát s problémem lva. Přinesl jsem mu na ukázkou celou řadu starých českých mincí, na nichž bylo vidět vývoj a zároveň úpadek českého lva, jenž jako by byl zrcadlem toho, jak se politicky našemu státu vedlo. Dr. Rašín zevrubně to prohlížel a rozhodl se pro živost a skok lva podle nejdávnější tradice, které jsem se měl nadále držet. O straně se sv. Václavem ptal se, jaký dát nápis. Shodli jsme se na tom, že nejlepší budou poslední slova svatováclavského chorálu „Nedej zahynouti nám i budoucím!“, který býval státní hymnou. Sv. Václav nejlepší, že bude v celé postavě, protože tak vždycky na českých dukátech býval. Pak nastalo léto —

prázdniny, a k dru Rašínovi jsem se dostal až 27. září. Přinesl jsem mu dvě kresby lva ve skoku. Je to v podstatě již ten, který je na definitivním modelu mého návrhu.

Byl s ním spokojen a řekl: „Tak lva bychom už měli, a což sv. Václav?“ Měl jsem s sebou denár knížete Václava II. (Fiala tab. XIX č. 2), na němž jest sv. Václav zobrazen v kroužkové košili s nákrčnickem vpředu otevřeným, s přílbou nánosníkovou a s velkým štítem na řemeni přes prsa zavěšeným. Dr. Rašín rozhodl, že při tomto odění zůstaneme, protože jest na něm zobrazena drátěná košile, nákrčník i přílba, které dodnes chovají ve svatovítském pokladě.

Dne 29. října pozval mě min. dr. Rašín po svém mladším synu, abych ho po obědě navštívil. — Hovořili jsme o mé nové pamětní desce v Obecním domě v místnosti, kde vydán byl první zákon, a mimo jiné hlavně o dukátu, jakou posici dát sv. Václavu. Ministr Rašín usoudil, má-li být dukát vydán jako jubilejní k příštímu 28. říjnu, že to musí být vojevůdce útočný, jako duch našich předků, který se v národě probudil a který vedl 28. října starého českého lva do boje za osvobození. A vyzval mě, abych v tomto směru našel vhodnou posici. Hovořili jsme i o typu písma. Dne 26. listopadu byl jsem pozván k dru Rašínovi opět. Četl mi koncept zákona, má-li se užít slova kníže nebo vévoda a přívlastek svatý a má-li v opisu stát *i* budoucím či *ni* budoucím. Ukazoval jsem mu skizy různých pós sv. Václava, rozhodl se pro postoj sv. Václava, jak se chystá vykročit. Sdílel jsem mu, že požádám biskupa Podlahu, aby mi dovolil podle těch skizz ofotografovat svatováclavské brnění a co vůbec soudí o tom kostymování. Do zbroje že oblečeme vojáka a aspoň se podíváme, jak to vypadá ve skutečnosti. Schvaloval to. Ještě týž den napsal jsem dru Podlahovi. Po jeho souhlasu požádal jsem min. radu Havla v tělovýchovném oddělení min. Národní obrany a on mi doporučil rotmistra Pecháčka, známého sokolského borce. Při oblékání pomáhal i malíř Štapfer, který z Národního divadla přinesl scházející části výzbroje. Mezitím měl dr. Rašín svou známou řeč v Pardubicích. K fotografování vojáka ve svatováclavské zbroji došlo 14. prosince brzo po poledni vzhledem

k světlu. Byli přítomni pánové z ministerstva financí a přijel i dr. Rašín s drem V. Pospíšilem. V bytě biskupa Podlahy oblékli jsme Pecháčka ve starodávnou zbroj za přítomnosti dra Rašína, který zvláště svatováclavský meč bedlivě prohlížel. Vytáhl jej z pochvy a máchl jím ve vzduchu. K vůli světlu vyšli jsme do kamenické hutě za sv. Vítem, kde jsem Pecháčka stavěl do připravených pós, které jsem dru Rašínovi při poslední návštěvě ukazoval. Fotograf Brunner-Dvořák bral snímky. Asi po třetím snímku přistoupil ke mně min. dr. Rašín zezadu: „Musím do sněmovny, tak jen mi to dobře udělejte.“ A odjel s drem Pospíšilem. Fotografoval jsem ještě 6 snímků a nakonec všichni jsme se fotografovali s modelem. Škoda, že nevzali jsme ten snímek hned s min. Rašínem. Dne 19. prosince navštívil jsem p. min. Rašína v bytě před jeho odjezdem do ministerstva. Mluvil jsem s ním krátce. Ukázal jsem mu hotové kopie, přehlédl je a ukázal prstem na jednu: „Zůstaneme při téhle. Dělejte model.“ To bylo posledně, co jsem ho viděl. Přišly vánoce, o nichž p. min. Rašín odejel do Krkonoš.

Pak přišel pátý leden 1923, který na ráz všechno přerušil a zničil.

Dr. Al. Rašín cestou na Macochu. 1912.

František Šída, Ústí n. Orł.:

Otec Dra Rašína jako sokol-vlastenec.

Mám pěknou a hřejivou vzpomínku na otce a rodiště dr. Al. Rašína.

Dne 13. srpna 1893 se odbýval v Nechanicích župní slet sokolský, jehož jsem se též zúčastnil.

Nechanice jsou několik kilometrů vzdáleny od stanice dráhy Praskačky—Urbanic a když jsme dorazili do města, padlo každému do očí veliké veršované provolání na radnici ve znění:

Červenobílý prapor nad hlavami,
tak stůjme vždycky připraveni k boji,
až s těmito se modrá barva spojí,
hoj, bratři, potom nebudem již sami,
pak český lev svá pouta hračkou rozbije,
neb tyto barvy má též Rusko, Francie!

Každému, kdo to přečetl, připadalo provolání toto hodně radikálně a bylo pronešeno mínění, že je to snad štěstím pro Nechanice, že jsou od dráhy příliš vzdáleny, takže rakouská censura, krátce po procesu s Omladinou, na místo toto zapoměla neb přehlédla.

Jakmile dorazily poslední čety do města, seřadilo se veškeré Sokolstvo na náměstí. Župní slet přivítal jako první řečník starosta města otec dra Rašína mohutnou a vlastenecky procítěnou řečí, zvučným, daleko slyšitelným hlasem, která obsahem i přednesem každého překvapila. Po něm se ujal slova starosta Obce Sokolské dr. Podlipný a zahájil slet svým známým temperamentním způsobem.

Odpoledne bylo pak sokolské cvičení, které zahájil dr. Pippich pěkným, povzbuzujícím způsobem.

Na mladého dra Rašína mám jenom tu osobní vzpomínku, že jsem se mu několik let na to v Chocni, kde se sešli důvěrníci z pardubického volebního okresu za příčinou volby kandidáta poslanectví, představil a podotkl, že jej znám z procesu s Omladinou, kde se před soudem mužně hájil a nic nezapíral, k čemuž se jenom mlčky usmál. Naposledy jsem jej viděl a slyšel dne 10. prosince 1922 v Pardubicích, kde proslovil svoji snad nejpamátnejší řeč na veřejnosti, bohužel již poslední. A konečně jsem byl i na jeho pohřbu dne 21. února v Praze.

Starý Rašín byl jeden z těch tak zvaných zapadlých vlastenců, který, ač již hodně stár, byl několik málo let nato zvolen za poslance do rakouské říšské rady za stranu mladočeskou. Vylíčený sokolský slet jej odhalil!

Svoji vzpomínkou chci naznačit, z jakého prostředí dr. Alois Rašín vyšel, a že měl již v rodině ve svém otci zářivý příklad.

Josef Škába:

Hrst vzpomínek z mládí.

S drem Aloisem Rašínem stál jsem v jedné řadě od roku 1890 až do roku 1900, kdy se rozešel se svými přáteli z mládí, aby se s nimi setkal až po 18 letech v jednotné straně státoprávně demokratické, nyní národně-demokratické. Moje vzpomínky na něho z let devadesátých jsou živé a svěží, jaké mohou zanechat jenom mladá léta.

Zde jsou některé:

V prvních počátcích pokrokového hnutí vystupoval Alois Rašín zřídka, jenom při význačnějších příležitostech. Nejprve ho od veřejného ruchu zdržovala plicní choroba, která ho nutila pobývat doma v Nechanicích nebo u vdané sestry v Krkonoších, pak příprava ke zkouškám právnickým.

Přes to byl již tehdy mezi studenty dobře znám, čehož důkazem je, že spolu s Antonínem Hajnem a Klofáčem v červenci 1890 zastupoval české studentstvo při slavnosti Mickiewiczově, pořádané u příležitosti převezení ostatků tohoto polského básníka z Paříže do Krakova. Z této cesty přivezl si Rašín slaměný kloubek, neznámé u nás výroby, jímž vzbuzoval v našich kruzích značný zájem. Nosil již tehdy plnovous přistřižený do špičky na bradě, tvář jeho byla výrazná, pohled smělý, vystupování jisté. Celkem postava, jež se odlišovala a poutala pozornost, zvláště nás mladších.

V srpnu 1890 mluvil Alois Rašín zajímavě i ostře o spolčovacím právu se zřetelem ke studentstvu na sjezdu Sázavana v Humpolci, patrně byv pozván Kalinou nebo Klofáčem, neboť Sázavan nebyl jeho krajinským spolkem. Pak se odmlčel, věnovav se cele studiu. Tak jsme se aspoň domnívali, avšak mylně. I ve svém ústraní sledoval bedlivě politické děje. Jakmile udeřila hodina, postavil se do prvních řad tehdy se počínajícího ruchu státoprávního. „Národní Listy“ v září 1891 doporučily, aby stoletého jubilea korunovace Leopolda II. na krále českého bylo využito na prospěch státoprávní propagandy. Časopis českého studentstva vydal v zápětí na to výzvu k studentům, aby pořádali schůze, v nichž by poukazovali na obrovský význam státního práva a hlásali důležitost provedení jeho pro rozvoj národa. Provolání neslo sedm podpisů, mezi nimi Rašínův. Z podepsavších jsme na živu již jen tři! Dr. Ant. Hajn, Klofáč a já.

Rozvinul-li se pak skutečně ruch státoprávní aspoň do té míry, jak na tehdejší doby bylo možno, měl o to dr. Rašín velikou zásluhu, sepsav lidovou poučnou brožurku České státní právo, kterou vydal Časopis českého studentstva. První její vydání bylo 26. září 1891 zabaveno, což jenom přispělo k povzbuzení zájmu a k velikému rozšíření dalších vydání, jež se rychle rozšířila v tisících výtisků.

Dne 6. října 1891 byl na české universitě promován na doktora práv. K promoci dostavil se ve francouzském baretu se slovanskou trikolorou, odznamenáním studentského spolku Slavie, což mu rektor dr. Frič po usnesení zvláštní profe-

sorské porady na místě vytkl. Ve svém proslovu pravil: „Kráčel jsem vždy přímými cestami a přímou cestou dospěl jsem cíle. Rodiče moji vedli mne k svobodě . . .“ Zda v těchto prostých slovech neslyšíme již potomního politika a státníka Rašína?

Pak šel na vojnu a vrátiv se na podzim r. 1892 věnoval se již cele veřejné činnosti, v níž neustál do dne, kdy stihla ho vražedná střela.

V té době, na niž vzpomínám, uplatňoval se hlavně jako novinář a řečník. Jeho směrnice byly: proti Habsburkům, pro české státní právo — ale také otázky národohospodářské a sociální ho zajímaly.

A. B. Dostal spáchal na něho ve veselé společnosti verš:

Na nádraží je mnoho mašin,
ať žije doktor Rašín!

Tento verš, nalezený rakouskou policií při prohlídce Rašínova bytu, byl považován za podezřelý.

*

Národ zná dra Rašína jako přímého, vážného, chladného a neúprosného muže zásad. My, kteří ho známe z mládí, víme, že dovedl býti i vesel, že se rád zasmál. A dovedl se smáti srdečně. Ve vyšetřovací vazbě pražské novoměstské trestnice koncem roku 1893 byli jsme několik neděl pohromadě v cele čís. 84 na „panské“ chodbě: on, Karel Stanislav Sokol, Ant. Hajn, Pravoslav Veselý, Ferdinand Šrekr a já. Říkalo se u nás „u šesti zastavených redaktorů a vydavatelů“, protože tři naše časopisy, jichž jedni byli vydavatelé, druzí redaktory, byly rakouskou vládou hned na počátku výjimečného stavu zastaveny (Neodvislost, Nové Proudy, Pokrokové Listy).

Večer, když se nesmělo již svítiti a nebylo možno čísti, nechtělo se za svitu měsíce spáti. Otevřenými okénky doléhal jako z dálky ruch Prahy, kterou jsme měli tak rádi a my slavili černou hodinku. Rašín někdy se rozhovořil a vzpomínal na doby svého mládí v Nechanicích, na studentská léta v Novém Bydžově, Broumově a Hradci Králové. Hlas jeho tehdy jihnul a my poznávali, co citu dříme na dně jeho duše. Byl-li nebo zdál-li se v pozdějších letech drsným, učinil ho takým život a pevná jeho vůle. Tuším, že si sám ukládal nepoddávati se citu a že raději se jevil tvrdým, aby nebyl měkkým.

*

V trestnici na Borech jsme byli v samovazbách sousedy. Nemohli jsme ovšem spolu hovořiti, ani na procházce, kdy jsme kráčeli rychlým krokem jeden za druhým ve vzdálenosti 10—12 kroků. Chodil jsem za ním. Spatřil-li v mém oku smutek, dovedl jej aspoň kradmo hozeným slovem, úsměvem nebo pohledem zaplašiti. V tajné poště, která jej spojovala pravidelně se Sokolem, Hajnem a mnou, vyslovoval bystré názory o běžných událostech, jež pilně sledoval a dovedl své dopisy zpestřiti humorem.

Za vysokou zdí dvora borské trestnice stojí obytné domy dozorců. Z oken prvního patra bylo viděti do dvora, kde jsme se procházeli. V nich se v době naší

procházky počaly objevovati dívčí tváře. Komu patřily jejich pohledy? Kráčeje za ním, brzy jsem pochopil, že jemu. Domněnka byla potvrzena i tím, že dívky začaly navštěvovati trestnický kostel při českých mších, ke kterým Rašín z povinnosti docházel. Dívky, sedící za hustými mřížkami oratoria, přes modlitební knížky vysílaly ohnivé pohledy do lavice, kde mezi ostatními Omladináři seděl Rašín, energický a ohnivý. Jen se usmál, když jsem pohledem dal při procházce najevo, že tento nevinný románek sleduji. Ať se dívky baví, když je to těší, pravilo jeho gesto, já proti tomu nic nemám.

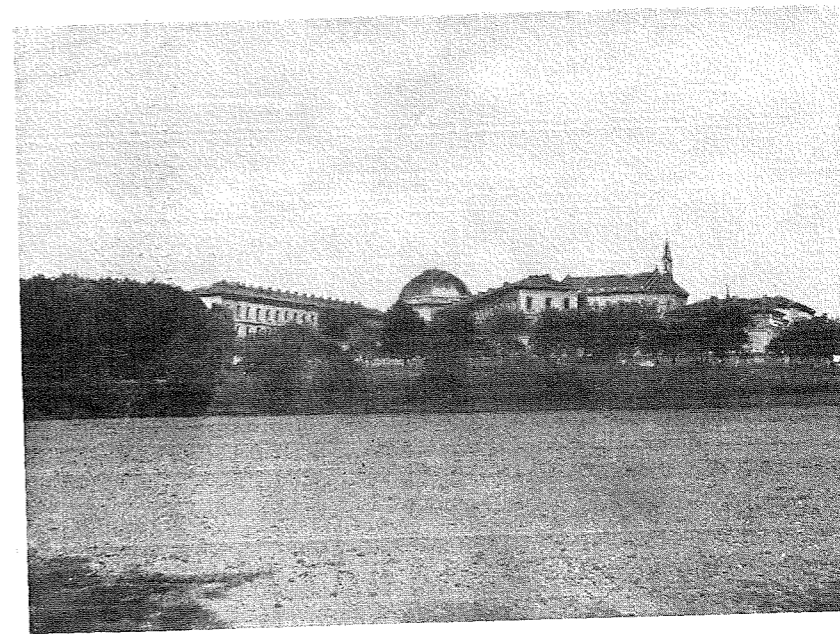
O vánocích roku 1894 jsme se spolu na několik dní sešli v trestnické nemocnici. Stalo se to tak: Byl jsem z těch, kteří od samého začátku vazby protestovali proti ustanovení, že politický trestanec musí celý svůj trest, byť i sebe delší, ztráviti v samovazbě a to i tehdy, když po 3 letech nemá z toho výhod, jaké samovazba poskytuje (počítání 2 dnů za 3). Pro mne se tento zápas vyvrcholil v prosinci uvedeného roku, kdy konečně lékař uznal nutným, dáti mne do nemocnice. V nemocničním pokoji sešel jsem se s Jindřichem Hellerem, druhem z procesu Omladiny, který v samovazbách zešlel (umřel po převratu v ústavu choromyslných). Za mnou přišel podle dohody dr. Rašín, na tabulce nad postelí měl napsanou, tuším, pleuritis a naši trojčlennou společnost doplnil pak brzy Alois Tuček s nervy vážně rozrušenými.

Dojmy dnů předvánočních a vánočních, ztrávených v borské nemocnici, vylíčil Tuček ve své knize „Rok v samotách, historie z vězení.“ Mezi jiným tam praví: „Na Věkoslavovi není vidět choroby. Osmahlá a snědá tvář, pevných rysů, energického nosu, důmyslných očí kypí zdravím a hraje duševní čilostí. Vysílá k nám přes knihu trochu výsměšný pohled chytrého člověka, jako by s jemným humorem říkal: Špitál není jenom pro vás, milí marodi, také zdravý člověk se rád ohřeje a povyrazí. Ale musí býti praktický a zručný. Musí vidět za roh a slyšet trávu růst. He? Z Věkoslávka bude jednou něco slavného a bohatého.“

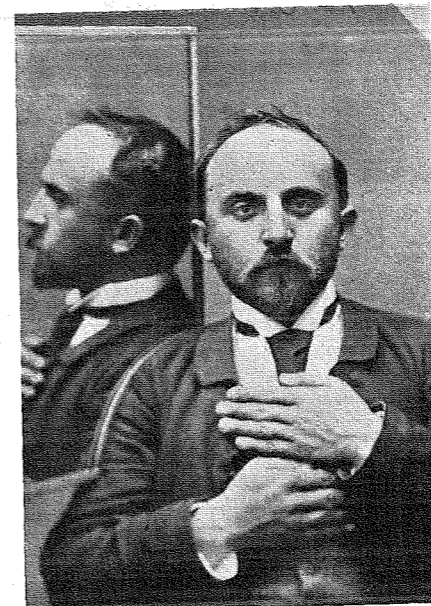
Věkoslavem nazývali jsme v studentských dobách Rašína. Kniha Tučkova napsána byla roku 1903. Za 15 let nato stal se Rašín prvním finančním ministrem Československé republiky a zakladatelem jejího finančního a hospodářského pořádku, známým a uznaným i v cizině.

Beletrista Tuček viděl dobře do budoucnosti. Věkoslav stal se slavným mužem. Tuček nedočkal se splnění svého proroctví, zemřev za války z vlastního rozhodnutí ve vinohradské nemocnici — také jedna z obětí persekuce pokrokového hnutí — a nedozvěděl se, že zasloužená sláva Rašínova byla zaplácena nezaslouženou mučednickou smrtí, kterou by byl jistě raději přijal z rukou rakouského kata, než z rukou českého člověka. Tři ze čtyř vánočních hostů borské nemocnice jsou mrtvi — a co smutku je skryto v jejich umírání a smrti!

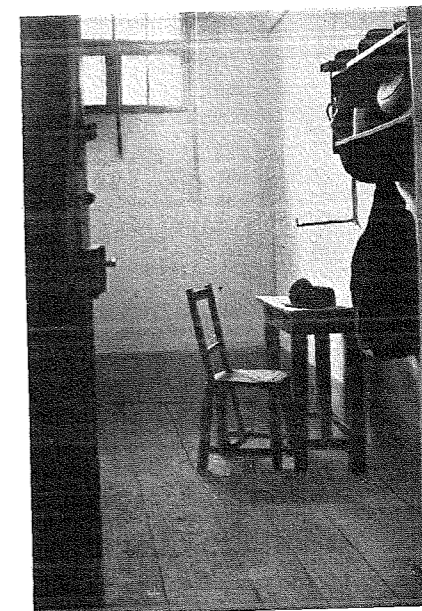
Zima, již jsme na Borech prožili, byla tuhá. Hodně sněhu, důkladné mrazy. V celách samovazeb byl nepříjemný chlad, zvláště odpoledne, kdy se přestalo topit. Zato v nemocničním pokoji bylo milé teplo. Četli jsme noviny i knihy, zatím co Heller tupě zíral do prázdna nebo vykřikoval blouznivé fráze o krvavé revoluci. Tuček sám sebou i při pohledu na šílence zřejmě duševně trpěl.

Věznice Bory u Plzně.

Podobizna Rašínova pořizená úředně v trestnici na Borech r. 1894.

Cela, v níž byl Dr. Rašín na Borech vězněn od r. 1893—1895.

Časem přistoupili jsme s Rašínem k oknu a zírali do zasněžené plzeňské roviny — tehdy ještě nebylo okolí Borů zastavěno — z níž se zdvihá hora Radyně. Hovořivali jsme pak o politice přítomné i budoucí a dohadovali se na tom, co budeme dělati po návratu z Borů. Bylo dohodnuto, že budeme pokračovati tam, kde jsme přestali v době zatčení, a že nebudeme zakládati samostatnou politickou stranu, dokud to nebude nutno. V tomto duchu napsal jsem ihned po návratu z Borů v listopadu 1895 do „Radikálních Listů“ článek: „Prohlášení volebního boje sněmovního“, který vyvolal v jedné části našeho hnutí mnoho kritiky a byl počátkem příštího rozkolu. Svému předsevzetí z borské nemocnice, jež sdílel i Sokol, zůstali jsme věrni. Teprve r. 1899 jsme vystoupili z mladočeské strany a založili samostatnou stranu státoprávní. Již dříve před tím roku 1897 byl zřízen politický klub Neodvislost, jehož byl dr. Rašín jednatelem. V září vystoupil klub na veřejnost v Mostě — příčiněm nynějšího vrchního soudního rady Jana Krouského (zemřel dne 11. února 1927) — kde řečnili Rašín, Sokol, Baxa. Byla to první politická schůze česká toho druhu v tomto městě.

*

Rašín byl charakteru nebojácného, odvážného, smělého, nepoddajného, chcete-li i vzdorného. V nebezpečí jeho odvaha rostla. V takových okamžicích svoji osobu stavěl stranou a byl ochoten obětovati sebe zájmům národa.

Roku 1891 byl vyšetřován pro brožuru České státní právo. Sloužil tehdy jako jednoroční dobrovolník u zdravotního sboru ve Vídni. Vynutil si český výslech i protokol a nám do Prahy napsal: „Nebojte se o mne a ukažte, co umíte!“ Na reskriptových schůzích v Říčanech a Lužci mluvil proti Habsburkům a Rakousku. 12. září 1893, když byl policejně rozehrán politický banket na Žofíně, svolal Rašín schůzi k Choděrovům, kde odsuzoval nestatečnost některých poslanců a vybízel, aby šel domů každý, kdo se bojí. Když byla zastavena Neodvislost, počal vydávati v Kolíně „Nezávislé Listy“ a první slova, která v nich řekl, byla: radikální státoprávní oposice. Bylo to v jeho duchu, když „Nezávislé Listy“ 25. října 1893 napsaly: „Zvláště jsme pozorovali, že protidynastický jejich ráz (t. j. demonstrací) byl všemožně křídován a zamlouván. Proč strkati hlavu do písku?“

Při přelíčení s Omladinou jako právník častokrátě čelil jménem nás všech výjimečnému soudu. Tak smělá slova soudní síň pražská před tím sotva slyšela.

Když koncem října 1895 nám byla hlášena císařská amnestie, prohlásil, že za milost nežádal, za ni se neprosí, ani ji nepřijme.

*

Z dávných vzpomínek odbočím do dob nedávných. Za války chodil Rašín s hlavou vztýčenou, i když bylo zřejmo, že ho arcivévoda Bedřich stejně jako dra Kramáře považuje za původce protiválečného smýšlení, šířeného z „Národních Listů“. Když stál před soudem vojenským ve Vídni, zněla jeho řeč stejně směle a odvážně jako v dobách Omladiny, ač šlo tentokrátě o život. A zase vzkazoval do Prahy: „Na mne se neohlížejte a dělejte, co národu je prospěšno.“

Dr. Rašín snášel klidně každou kritiku, každý útok novinářský i řečnický, ale nesnesl, byl-li osočován z poddajnosti nebo osobní nestatečnosti. Učinil tak před 30 lety redaktor H. v Kutné Hoře napsav nepravdu, že se dr. Rašín doprošoval vrácení hodnosti důstojnické a že se domáhal úlev při vojenském cvičení. Nežaloval u soudu, ale chtěl se s redaktorem bít. Dr. Třebický a já (působil jsem tehdy v Kolíně) byli jsme mu svědky. Pamatuji se, jak redaktor nejdříve vzdoroval, ale jak se chvěl, když se octl tvář v tvář dru Rašínovi, a jak odprošoval.

Neustoupiti a necouvnutí bylo, byť i nevyslovené, heslo jeho života. Neustoupil před výhrůžkami ani tehdy, když bylo zřejmo, že nejde o pouhá slova. Dne 3. ledna 1923 odpověděl na zasláný mu dopis legionářů: Ano, mluvil jsem v Pardubicích tak, jak napsaly „Národní Listy“, a řeknu před soudem, co jsem tím myslel.

Neustoupil ani před smrtí. Dr. Rašín byl pravý hrdina, před nímž by se měl skloniti i nepřítel.

*

V červnu 1893 volal dr. Rašín na táboru lidu v Říčanech: „Viděli jsme dělníky krváčet za mladočeský návrh na všeobecné právo hlasovací. Kdy krváceli jsme za požadavky dělnické, kdy zvedli jsme svého hlasu za spravedlivé žádosti dělníků?“

Po třiceti letech vrah zvedl proti němu zbraň jako proti nepříteli lidu. V této souvislosti je v zločinu Šoupalově právě tolik tragedie, kolik ironie osudu.

Dr. Jan Třebický:

Dr. Rašín a pan president.

Na jaře v roce 1915 vyslala mne Maffie, tehdy již uvědoměle a cílevědomě pracující, za prof. Masarykem do Švýcar.

Za hranice dostal jsem se jako obchodník pod záminkou, že jedu prodávati chmel a navazovati styky pro „Medicu“.

Dr. Rašín a dr. Scheiner mne napěchovali zprávami. Byly z nich mnohé velmi vážné a důležité.

Když jsem se dva, tři dny zdržel v Curychu a navštívil nějaký pivovar a chemickou továrnu, abych měl prokazatelnou obchodní činnost, zajel jsem do Ženevy.

Prof. Masaryk bydlel, jak známo, v malém hotelu Richmonde. Pokoj historický; snad byl, či bude jinými popsán. Pečlivá registratura; na stole stojan ku psaní, jako mívají profesori na katedrách; všude knihy, brožury, akta . . .

Přijetí prosté a srdečné, jako bych včera opustil seminář v Klementinu, do kterého jsem občas chodíval za studentských dob rozebírat Spencera.

Vyřídil jsem své poslání. Tlumočil jsem vzkazy v Praze memorované a přijal odpovědi i vzájemné vzkazy.

Po odbyté práci a s nastalým večerem vyjel se mnou p. profesor na procházku. Jest pochopitelné, že zůstává pro mne nezapomenutelnou tato procházka; dnes budiž z ní jen toto zaznamenáno:

Prof. Masaryk znal můj důvěrný poměr k Rašínovi a přirozeně jsme se v rozhovoru k osobě Rašínově a jeho činnosti v Praze vraceli. Nebylo dlouho od procesu Švihova, u jehož příležitosti se Masaryk s Rašínem nejúporněji utkali. Nepodívoval jsem se proto, že mne p. prof. Masaryk o Rašínovi, v němž právem viděl nejsilnější element pražské revoluční práce, zpovídal. — Mluvil jsem zcela otevřeně. Nikterak jsem nekryl Rašínovu tvrdost, až tvrdohlavost, nezakrýval jsem, že Rašín nerad zapomíná ran, které obdržel; ale s plným přesvědčením ubezpečil jsem prof. Masaryka, že podá-li Rašín na usmířenou ruku, jest usmířen a nevpomene více nikdy zloby minulých dnů.

„Dobře tedy,“ řekl prof. Masaryk, „Vy sjednáte mi pro budoucnost s Rašínem takový poměr, abychom oba si byli jisti, že minulost je zapomenuta a že velký cíl, za kterým pracujeme, činí z nás přátele.“

Znal jsem příliš dobře svého starého druha a mohl jsem proto bez dlouhého rozmýšlení prof. Masaryka ubezpečiti, že tento úkol rád na sebe беру a že ho předem považuji za vyřízený.

Pršelo jen se lilo, když jsem na Quai du Mont Blanc s pohnutím tiskl ruku na rozloučenou svému bývalému učiteli a budoucímu presidentu republiky.

Mé poslání u Rašína bylo velmi zkrátka vyřízeno.

„To přece rozumí se samo sebou!“ odpověděl bez rozmýšlení, určitě, přesně a srdečně.

Uplynula tři léta války. Opět Rašín to byl, který hned po převratu mne vypravil — tehdy už jako kurýra provisorní vlády — do Paříže. Jel jsem do Paříže plný týden — přes Itálii — a dojel tam asi dva dny po tom, když president Masaryk přijel z Ameriky. Kvapil a já byli jsme po převratu první, kteří jsme přinášeli do Paříže zprávy z domova. Nyní ne už pracně memorované, nýbrž oficielní a v kurýrských pytlích zapečetěné.

President Masaryk byl na přehlídce legionářského pluku v Cognacu a teprve druhý den po svém příjezdu mohl jsem mu podati zprávu.

Setkali jsme se u ministra Beneše v rue Bonaparte 18 a sotvaže jsem měl možnost vysloviti několik slov uvítání a úcty, když pan president mne přerušil: „A s Rašínem jste mi záležitost vyřídil?“ „Vyřídil, pane presidente, račte se úplně spolehnouti.“

Před vánočními svátky odejel president do Prahy, kdež byl jásosem všeho lidu uvítán. Já vrátil jsem se v lednu a měl jsem ihned vyříditi v Praze specielní vzkazy ministra Beneše.

Spěchal jsem na hrad. Pan president přijal mne a vyslechl zprávu. A zas už Rašín.

„Řekl jste mně, že jste záležitost s Rašínem upravil; já ho ale dosavad viděl jen dvakrát, třikrát při příležitosti čistě formální.“

Tož z hradu do Žitné a ze Žitné znovu na hrad.

„Rašín příliš si váží funkce presidenta republiky, nežli aby ho mohl vyhledávati, nejsa volán.“

Pan president vzal s úsměvem tuto správnou odpověď na vědomí.

Tím skončena má funkce prostředkovatele. Nevím, jakým způsobem byla prolomena tato poslední přepraha povinné úcty. Vím jen, že od tohoto okamžiku až do Rašínovy smrti byl poměr presidenta k Rašínovi a Rašína k presidentovi nejsrdečnější. Stýkali se zhusta mimoúředně, podnikali spolu vyjížďky, president navštěvoval Rašínovu rodinu. Rašín se nejpřátelštěji stýkal s presidentem, i když nebyl ve vládě, i v době rudozelené koalice, jejímž byl, jak známo, po svém způsobu velmi nepřijemným odpůrcem.

Z třicetiletých nejintimnějších styků s Rašínem mohl bych vyprávěti mnohou vzpomínku; od Borů až do podolské sanatoře, od Omladiny, „Radikálních Listů“ až k týdeníku „Slovo“ a k reorganisasi strany mladočeské. Dělali jsme spolu noviny, politiku, divadlo i volby do města (skvěle jsme tehdy propadli!). Stýkali jsme se v dobách veselých i zlých, kdy děti stonaly a starosti tížily.

Vybral jsem tuto vzpomínku, poněvadž jest mně nesmírně drahá a poněvadž jsem hrd na úlohu, která mně v ní připadla. Je mi drahá nejenom osobně, nýbrž také proto, že přes vše dokumentuje něco, čemu ve dnešní vřavě takřka těžko je uvěřiti. Dva velcí lidé tak různých a vyhraněných individualit, kteří po celý život se potírali, dovedou se najíti, sblížití, spráteliti a naleznuvše se dovedou zůstatí k sobě loyálními.

Jsem šťasten, že mohu býti klasickým svědkem takovéto vzácné výjimky v dnešní době stranické zloby a rozběsněné demokracie.

F. K. Zachoval:

JUDr. Alois Rašín jako obhájce.

(Vzpomínka na rok 1914.)

Počátkem března r. 1914 přišla nová sensace: důvěrník klubu říšských poslanců národně-sociálních a parlamentní zpravodaj „Českého Slova“ PhC. Emil Šimek, byl veřejně obviněn, že nabídl rakouské vládě ke koupi národně-sociální obstrukci za 350.000 K. Po Švihovi — Šimek! Zprávu tu přinesly nejprv „Národní Listy“ a já v nejbližším čísle „Náchodských Listů“ kapitálně ji rozvedl a omastil. Působila drtivě. Redaktor E. Šimek podal trestní žalobu jak na odpovědného redaktora „Národních Listů“, spisovatele dra Serváce Hellera, tak i na mne — k velké radosti všech mých „přátel“ z řad socialistů všech barev na českém severovýchodě.

Jako dra S. Hellera před pražskou porotou tak i moji obhajobu před soudem v Hradci Králové převzal ochotně tehdejší říšský poslanec dr. Alois Rašín. První jeho vzkaz zněl stručně: „Račte učiniti podle našeho příkladu: až budete předvolán k výsledku, prohlaste, že nastoupíte hned v přípravném vyšetřování důkaz pravdy a že si za tím účelem vyžadujete 14denní lhůtu k podání důkazových návrhů. My jsme již návrhy takové podali a svědkové jsou již předvoláni. Po jejich výsledku dostanete podrobné pokyny.“ — Tak se stalo.

Dne 29. května 1914 napsal mně dr. Rašín vlastní rukou: „Hraběte Stürgkha vedli jsme o tom, že mu bylo hlášeno úředně, že jménem národně-sociálních poslanců dr. Šviha žádal mimo změnu jistých paragrafů odměnu 100.000 daleko převyšující, že on odpověď na to nedal; že dále bylo mu hlášeno, že se Šimek telefonicky dotazoval po vyřízení, že odpověď nedal; dále, že ho žádal Šviha o rozmluvu v ministerském předsednictvu (ne v parlamentě) a že opět mu nedal odpověď. Dra Kramáře není třeba věsti. Vedli jsme ho proto, aby byl základ pro Stürgkhův výslech, což nyní není třeba. S přátelským pozdravem dr. Rašín.“ —

Dopisy tyto mám v originále.

Průběh je znám. Výslechem hraběte Stürgkha a dvorního rady Greifa zjištěno, že skutečným prodavačem národně-sociální obstrukce byl sám předseda klubu nár. soc. poslanců dr. Karel Šviha — Emil Šimek učinil jen telefonický dotaz. Poněvadž v „Národních Listech“ i u nás mířeno bylo přímo na Emila Šimka, musilo dojít k odvolání. Tím však ošklivý čin nabídky obstrukce nešetřen. Dr. Servác Heller dal ve čtvrtek 2. července 1914 před pražskou porotou Emilu Šimkovi určitou satisfakci — poněvadž v „Národních Listech“ ale současně dostal co proto celý nár. soc. poslanecký klub — „České Slovo“ pohrozilo: „Počkejte, je tu ještě další proces s redaktorem „Náchodských Listů“ — s tím zatočíme!“

Nezatočili.

Zatím se v Čechách a vůbec v Rakousku prudce zablesklo. Na ulicích v Sarajevě vstal mstitel — za krátký čas potom propukla světová vojna. Dr. Šviha zmizel v propadlišti — nebylo pochybnosti, že udeřila také naše hodina.

Všechny spory rázem zmizely. Přišla zpráva, že na západním bojišti padl syn Arnošta Denise — u nás čekalo se na zatýkání. Mysl všech lidí byla obrácena jinam. Ale Emil Šimek svou druhou žalobu neodvolal. Nestačila mu satisfakce Hellerova a tak dr. Alois Rašín musil celou věc prováděti ještě jednou.

Poněvadž propuknutím války porotní soudy suspendovány, hlavní přelíčení proti mně nařizeno na úterý 10. listopadu 1914 před šestičlenným senátem krajského soudu v Hradci Králové. Sloužil jsem tenkrát jako poddůstojník u doplňovacího velitelství zeměbranceckého pluku č. 11 v Jičíně, kde byl nadlékařem hronovský můj přítel dr. Lubor Saska, nadšený Sokol. Jako vojáku hrozilo mně zvýšené nebezpečí — a tak dr. Saska provedl odvážnou věc: poslal mne na několikátýdenní „dovolenou“, takže soudní obsílku dostal jsem jako civilista.

Den před přelíčením poslal mi dr. Rašín stručný telegram: „Přijedte večer určitě do Grand-hotelu. Čeká Rašín.“ Odejel jsem do Hradce nejbližším vlakem — dr. Rašín už seděl u malého stolečku v jídelně Grand-hotelu a čekal. Sám. Přijal mne s úsměvem.

Sotva jsem usedl, ukázal mi na několikačlennou společnost v kavárně. Viděl jsem dra Ant. Kloudu, tajemníka čes. soc. strany Seidla, a několik předáků národních socialistů z českého severovýchodu, žalobce E. Šimka jsem osobně neznal. Dr. Rašín poznamenal suše: „Slétli se k hodokvasu.“ Seděli jsme sami dva — teprve po 9. hodině večerní přijel vídeňským vlakem dvorní rada Greif. Dr. Rašín o procesu vůbec nemluvil — jistě celý plán měl už hotov — jeho mysl byla jinde. Vilémovy hordy pustošily Belgii — a ruský kolos selhával už na počátku, generál von Kluck mřil na Paříž. Bylo zřejmo, jako odvolal dr. Servác Heller, že musím odvolat i já — šlo jen o formu a snesitelné podmínky. Dr. Rašín tušil obtíže — ale jen se usmíval. Dal mi několik pokynů — ráno byl první na nohou. Hlouček národních socialistů byl rozmnožen o generálního svědka dra Švihu. Objevil se v kavárně v kožiše — ale žlutý a přepadlý, nikdo z nás si ho nevšiml.

Přelíčení bylo stanoveno na 9. hod. dopolední — těsně před odchodem z Grand-hotelu představil mne dr. Rašín dru Ant. Kloudovi a red. Šimkovi a bez účasti generálního štábu národních socialistů, který zatím už odebral se k soudu, zahájil jednání o podmínky smíru. Dr. Klouda žádal nemožnosti — dr. Rašín suše odpovídal. A jen se usmíval. — Slavný senát už čekal. Poněvadž obě strany projevíly ochotu k smíru, zástupce Šimkův dr. Ant. Klouda stylisoval potřebné prohlášení. Dr. Rašín skorem při každé větě odporoval, žádal úpravu po svém — mušketýrská jeho brada byla v stálém pohybu. — Oči hořely. Byl neúprosný. Ač hájil obviněného, několikrát hrozil přerušením — pokutu 400 korun vyhradil pro vídeňský spolek „Komenského“ a bránil se, aby placeno bylo svědečné — nakonec pak vůbec po ostrém střetnutí se s předsedou senátu odmítl podepsati protokol! — A nepodepsal! — S jednoduchým odůvodněním: že neuznává toho potřebu. Věděl dobře, že pravý vinník, který tak zostudil českou věc, chodí zsinálý a žlutý v soudní chodbě.

A tak smír s E. Šimkem pro obvinění z prodeje nár. soc. obstrukce skončil bez Rašínova podpisu. Za obhajobu dr. Rašín nevzal jediného haléře.

Jan Ziegloser:

Několik reflexí ze života Dra Aloise Rašína.

Je pravdou, že dr. Alois Rašín byl povahy velmi vyhraněné, osobité a tím se dá vysvětliti, proč byl méně přístupný širšímu přátelství, proč kolem něho nebylo tolik družnosti, jaká se v celku jevila v kruzích přátel pokrokového hnutí let devadesátých vůbec a mezi Omladináři samotnými zvláště.

V jedné své polemice v roce 1912 uvedl, že ze svého odsouzení v Omladině nikdy netěžil ve veřejném životě. Klidně snášel samovazbu na Borech. Měli-li ho spoluvězni rádi nebo ne, nemohl se přesvědčiti, poněvadž byl v samovazbě, ale on je měl rád a staral se o ně.

Dr. Rašín byl si vědom, že pokud se domohl vlivu, stalo se to jen prací a oceněním jeho schopností, bylo mu zcela přirozené, že z veřejného života může mít jen škodu. Netušil však, že se stane obětí politického zákeřnictví. Ve svém velikém a spravedlivém sebevědomí dovedl býti naprosto nepřístupným i vůči vlastním druhům z hnutí, jestliže nestáli v jedné linii s ním a o nichž se domýšlel, že postrádají smyslu a schopnosti soběstačnosti, odklonil se od nich i za okolností sebe krutších. Kdo však stopoval jeho činnost v době války, před zatčením, ve vězení a po propuštění, viděl, jak přímo s apodiktickou jistotou počítal se zhroucením Rakouska a na jeho zříceninách s naší samostatností. Kdo shlédl jeho přímo gigantickou práci na zajištění našeho státu, v němž zachytil nejdůležitější nerv našeho života, musel býti naplněn k němu nezměrnou láskou a úctou.

Z toho je zřejmo, že dr. Rašín byl přímo mozkiem pokrokového hnutí, neboť krásnou duševní zaníceností dovedl realizovati své myšlenky i snahy a s dalekým pohledem do budoucnosti odhadovati postup práce a celkové činnosti za obnovení české samostatnosti. Tím se dá pochopiti, proč to mohl býti jedině on, který ve významném a důležitém odboji v zázemí dovedl zachytiti okamžik našeho osvobození a dáti první zákon našemu státu.

Vzpomínám si, když rozlehl se hlas v novoměstské bastile, že dr. Rašín přibyl mezi nás, že i za ním zapadla závora vězeňských vrat, připadla nám, jako by nám byla vlita nová síla k odboji a vytrvalosti. V tom nás posilovalo nejen jeho jiskrné oko a stále se usmívající tvář, z níž zíralo odhodlání a jistota. Posilovala nás víra v něho.

Po opuštění žalářů, jak z Borů tak z Pankráce, omladinářské hnutí rozlilo se do různých stran, však všude, kde zakotvilo, znamenalo obrodu a vystupňování českého sebevědomí a snah osvobozovacích. V tomto rozestupu připadal mi vždy dr. Rašín jako stratég, který disponuje jistotou záloh pro svůj velký cíl a který je si vědom, že až přijde ona velká chvíle, podaří se mu veškerý český odboj přivést do jedné linie. Dočkal se toho a když, jak výstižně líčí dobu tu senátor dr. Fr. Soukup, viděl ten nekonečný příval lidských hlav, po prvé viděl v jeho oku slzu a stačil pronésti jedině přání: „Hoši, jen aby to bylo bez jediné kapky

krve!“ I to se mu zdařilo. Ale jemu samému nastal boj titana. On, člověk prostý jakékoliv falešné sentimentality, který se přátelil jen se silou vědomí a schopností, jež si dovedla stačiti i za sebe tvrdších okolností, což konečně za své persekuce v mládí i za války dokázal v plné míře, musel zápasiti s poválečnou psychosou.

Dr. Rašín, jako pravý hospodář státu, země, jež byla nepřátelskou vládou v pravém slova smyslu vydrancována, cítil hluboce oběti těch, kteří dovedli položit za naše osvobození život a proto žádal, aby ti, kteří životy zachovali a nová generace u vědomí vděku svých otců a těžce strádajících matek, podstoupili práci na upevnění naší samostatnosti láskou k práci a s plnou životní schopností.

Prodchnut tímto zájmem, vyslovil se i vůči svým voličům nepokrytě, že poslanec může míti voliče své rád, ale poslouchat jich nemusí, jestliže to, co oni od něho žádají, není v té linii pokroku, jak si on představuje. Žel, že nebylo dosti na samotné poválečné psychose těch, kteří skutečné i smyšlené válečné utrpení chtěli míti v pohodlí a rychle odčiněné, přišli ještě ti, kteří ve falešném pojmu svobody a bezmezných náročností, postavili se v čelo těchto řad, hovíce všem sociálním fantasiím i prostým nemožnostem. Došlo to tak daleko, že podávali republice účty za politickou minulost, místo střízlivé práce. A tak byl tento ideální a přece praktický muž, dr. Alois Rašín vržen v nenávist a to právě od těch, kteří sice v rozhodném okamžiku dovedli se české revoluci postavit v popředí, ale dobrý, český duch, jakým se honosil nejlepší syn našeho národa, dr. Rašín, byl jich vzdálen. Infikovali českého ducha, abych mluvil ústy literáta, který sice výstižně dobu tu charakterisoval, ale dědictví to dnes sám v sobě hostí, šílenou politickou vášní a vzteklinou, kterou českou duši otrávil.

Odtud pocházelo to štvání se strany čsl. socialistů, když České Slovo dne 8. ledna 1923, po Rašínově mužné odpovědi na útok dra Patejdla, min. rady kanceláře presidentovy a jeho druhů z Čsl. O. L., za to, že stál proti všem snahám těch, kteří projevíli zájem dáti si honorovati práci, konanou pro národ, zvláštěními výhodami, dovolilo si napsati, že obchází s drem Kramářem s provazem na krku česká města a městečka, vymáhaje pro sebe vůdcovství národa. Ovšem, když pak dílo štvání bylo doděláno, napsal tentýž list dne 17. února 1923, že dr. Rašín již za Omladiny a starého Rakouska ukázal, že jest ochoten přinésti společné naší věci každou oběť a za války v žaláři vystupoval proti Rakousku s takovou neohrožeností a udatenstvím, že sami nepřátelé byli ohromeni . . .

I značná část učitelstva, která právě měla pochopiti, že nový stát, chce-li míti budoucnost, musil omeziti pro tu dobu platy, které však stále byly větší za národní práci, než zbylo těm učitelským pionýrům, kteří v cizím otroctví sami, kromě velikého úsilí, dovedli obětovati poslední haléř na rozjasnění a povznesení české duše, pro boj za svobodu, kdežto mnozí učitelé v této době hrozili pasivní resistencí na újmu výchovy českého dítěte.

Za tohoto stavu věcí logicky vytvořila se atmosféra, v níž byl zákeřně zasažen generální tvůrce a držitel českého státu, lidskou zrudou, pathologickým

zjevem mládí. A v té době ještě dovedly „Lidové Noviny“ napsati, že útočníci, ve své nezřízenosti, jsou zodpovědni za plod své práce, již jsou intelektuálními původci. Kdyby duch, který vtiskl zkaženému mladíku revolver do ruky proti jednomu z předních spoluvůrců našeho státu, býval zvítězil, znamenalo by to pro nás duševní i hmotné otroctví, porobu horší předcházejícího jařma a začátek konců našeho státu, ne-li národa vůbec.

Proto v pohnutí a v tiché přísaze vzali jsme za svá slova dra Fr. Soukupa, který v upřímném zanícení a v duchu své slavné omladinářské tradice pronesl, slova, jež jsou do dnes živá: „Je jisto, že rána mířená na hlavu Rašínovu, byla ranou, mířenou na hlavu republiky. Bude na nás všech, abychom prokázali všem nepřátelům našeho státu, že tato rána nebyla a nebude signálem rozkladu, ale naopak tmelem, jenž ocelovými pouty semkne vše na jeho ochranu a jeho budoucnost. Běda těm, kdož se odváží sáhnouti na dílo, vytvořené mozky, mozoly a krví nejlepších v národě. Srazíme a rozšlapeme ruce všech, doma i za hranicemi, kdož se odváží rozvracet to, co stvořila vůle národa, pravda a skutečná humanita a historická spravedlnost.“

Omladináři jsou přesvědčeni, že jen národní vědomí a sociální spravedlnost zabezpečují stát, přenáší nové generaci Rašínův odkaz, podle něhož, budeme-li držeti k sobě, udržíme republiku. —

VZPOMÍNKY ČLENŮ REDAKCE
NÁRODNÍCH LISTŮ

Vinc. Červinka:

Od mládí do včerejška.

Jistý ruský literární historik nedávno, v jakési srovnávací literární studii ukázal, kterak i slavní básníci, kteří na svou dobu a do daleké budoucnosti vrhli mocnou stopu vlivu, sami zdají se spadat do doby mnohem vzdálenější, když měli osud zemřít v časných letech, jako na př. Lermontov (27letý) neb Puškin (38letý). Podobné zjevy bylo by možno ovšem zjistiti v každém písemnictví, také u nás: kdo si uvědomí hned, že na příklad bratři-básníci Bohdan a Edvard Jelínkové, z nichž první zemřel už před víc než půlstoletím (1874), byli vlastně vrstevníci, a dokonce mladší vrstevníci, než žijící dosud — bohudíky! — naši současníci Jirásek, Herites, Kořenský, Antal Stašek, Štolba?

Totéž, a snad ještě větší měrou, platí o politicích, kteří o tolik intenzivněji žijí svou dobu a s ní: dr. Alois Rašín, kdyby ho nebyla před 4 roky již trefila potutelná rána ze zadu — jaký krutý, hořký osud: rána *ze zadu* do muže, jehož nejmarkantnější vlastností právě bylo, že na všechno šel zpříma, *čelem!* — byl by letos dosáhl *teprve* svojí šedesátky, a kdo jsme ho dobře znali, nepochybujeme, že při jeho houževnaté povaze, při jeho střídme životosprávě, při jeho radosti z práce bylo by se při ní především konstatovalo, jaký je ještě . . . mladý junák! A zatím — byť sebe intenzivnější byla síla vzpomínek, byť rodina, přátelé a spolupracovníci, jeho strana politická, list, který opustil, byť všichni sebe častěji litovali uprchlé, zmizelé energie, je to přece jen pouhé vzpomínání, jež nic už nevrátí a postava i život čím dále bezpečněji patří už jen — historii.

*

Dra Al. Rašína znal jsem od vidění již jako gymnasista — jezdíval poměrně často do mého rodiště, do Kolína; buď na nějakou schůzi, nebo zastoupit tehdejšího redaktora Jos. Škábu v jeho listě, radikálně-pokrokovém týdeníku „Labské Proudý“. Byl Kolín v první polovici devadesátých let jakousi filiálkou Prahy v době výjimečného stavu, a tisk jejich strany, či vlastně skupiny, uchyloval se sem, když nemohl obstát v Praze. Brzy však jsem ho poznal i osobně, to už v Praze v prvních letech universitních, v tehdejší „Klubu Mladých“, který založila právě skupina býv. radikálních studentů, vyšlá z pokrokového hnutí: dr. Třebický, dr. Preis, nebožtík K. S. Sokol a jiní. „Klub Mladých“ byl novinkou v tehdejší spolkovém a společenském životě pražském: chtěl býti mostem mladé generace — střediskem studentů a starších kolegů, vstupujících do života. A když roku 1900 Rašín a Sokol začali vydávati „Radikální Listy“, octl jsem se jakoby bezděky mezi občasnými přispěvateli listu. Vojna a studie a roztěkané tužby mě pak asi na rok dostaly z Prahy a když jsem se vrátil, příštího roku na podzim, dr. Rašín, rozešel se před tím již s „Radikálními Listy“, jež koncem roku 1900 zase zanikly, chystal se založiti si svůj vlastní týdeník. Měl se původně jmenovati „Č i n“, ale dostal jméno „S l o v o“ a jeho první číslo vyšlo k Vánocům r. 1901. Byl jsem pozván ke spolupracovníctví a zase tak bezděky stal jsem se

spolupracovníkem „Slova“ hned od prvního čísla, s počátku občasným, pak pravidelným a posléze jeho redaktorem. Tak jsem se stal žurnalistou.

Dr. Rašín, sám výborný žurnalista, pohotový, přesný, jenž vždycky věděl, co chce, byl mi na té dráze učitelem, důsledným a velmi nabádavým. Psal jsem původně literární referáty, pak divadelní, feuilleton, pomalu jsem přešel na politiku, do národního hospodáře, do všeho. To byla také součást jeho učení: žurnalista má znáti všecko, o vše se zajímá, o všem se dověsti informovati tak, aby o tom dovedl napsati kloudně, věcně, srozumitelně. Byl přísný především na sebe, proto jaksi samozřejmě jsme chápali my mladší spolupracovníci, že byl přísný i na jiné. Cítit nemohl povrchnost a polovičatost v ničem, ani v soukromí, ani ve veřejném životě. Sám jsem brzy poznal, jak vážně pojímal úkol žurnalistiky. „Slovo“, které jsme vydávali první dvě leta (1902 a 1903) jako týdeník v sobotu (u Beauforta), počátkem 3. ročníku změnili jsme v pondělník, tehdy jediný pondělník pražský (1904 v tiskárně Wiesnerově, 1905 u Grégrů v Tůních), aby tak týdeník, přinášející zároveň aktuality z neděle, lépe mohl vniknouti do vrstev čtenářských, které jinak mu byly uzavřeny.

Se svým „Slovem“ (s úzkou skupinou spolupracovníků) vystoupil dr. Rašín na veřejnost, aby hlásal potřebu koncentrace všech schopných politických sil pro boj s Vídní, na říšské radě, a v pražské samosprávě: tady byl to konkrétně boj proti uzavřenému kruhu tehdejší staročesko-mladočeské koalice v městském zastupitelstvu; v otázkách všeobecně kulturních byli jsme volný, kozácký list, bojující proti šosáctví, klikaření, maloměšťáctví a hlavně proti pokoutnímu, špinavému tisku, který se tenkrát po Praze a jeho předměstích silně rozlézal. Díky tomu měli jsme na všech stranách nepřátel víc než dost, ale to nás jen těšilo, a dr. Rašín jako by čerpal přímo energii z takových zápasů.

Nezapomenutelný mi zůstanou pravidelné týdenní porady redakční, které jsme tenkrát mívali. Jejich program se jaksi brzy ustálil a první půle byla věnována kritice předešlého čísla, otevřené, sebemrškačské, a teprve druhá — programu čísla příštího. A podivu, čím víc otevřených nepřátel jsme získávali, tím víc důvěrných, intimních stoupců, spolupracovníků. Politicky udával „Slovu“ tón dr. Rašín svými břitkými úvodníky a politickými úvahami. Úkol jich však nespátrával jen ve vedení kampaně za každou cenu, nýbrž v podrobném výkladu, v přesvědčování čtenářů. Překvapovalo mne s počátku, později mi imponovalo, jak dovedl leckdy vlastní článek již napsaný zahoditi, když se mu zdálo, že není dosti logický, dosti přesvědčivý. Míval při tom občas vzácný zkušební kámen: přečetl úvodník, na němž mu zvláště záleželo, svojí paní; rozuměla-li mu dobře, vystihla-li několika slovy, jednou větou, co v něm chtěl říci, bylo dobře. Ne-li, tento muž, velmi zaměstnaný, vlastně stále pracující, beze všeho článek roztrhl a napsal jej znova, neboť mu záleželo na tom, aby mu bylo rozuměno, aby čtenářům jasně a pregnantně — arci málo slovy — pověděl, co považoval za důležité a politicky výchovné. Dlouhých „hadů“ novinářských nemiloval a nesnesl vůbec v novinách.

*

Když jsme se pak na sklonku roku 1905 dohodli zastavili další vydávání „Slova“ a já se rozhodoval, že pojedu na delší studijní cestu do Ruska, kde bylo právě revoluční hnutí a chystaly se volby do prvního ruského parlamentu — snad na půl roku, snad na rok, dr. Rašín byl první, jenž schválil můj úmysl. A když jsem na zimu 1906 po návratu do Prahy se ujal (se zesnulým redaktorem J. Maříkem) vydávání „Nové Politiky“, pozdějšího „Dne“, jenž připravoval cestu politické skupině dra Kramáře a zároveň i starému plánu dra Rašína pro koncentraci všech živých českých politických sil národních na půdě vídeňské — byl ovšem dr. Rašín první, jehož jsem požádal o spolupracovníctví. Slíbil ochotně a byl opět právě tak přesný, plný iniciativy a zájmu, jako ve svém vlastním listě. Tou dobou zrála již myšlenka koncentrace uvnitř tehdejší strany národně-svobodomyšlné a došlo k ní pak skutečně na jaře 1907; když pak „Den“, vycházející dosud jako obdeník (tříkrát týdně) změněn byl v deník, přestoupil jsem do redakce „Národních Listů“ 1. dubna 1907 v dohodě s dr. Kramářem a tehdejším ředitelem jejich dr. Grégrem.

Za nějaký čas došlo pak k novému rozladění mezi politickým vedením nár. strany svobodomyšlné a „Nár. Listy“ pro postup české delegace ve Vídni a otázky rázu taktického. Tehdy již dr. Rašín pracoval energicky ve straně, a když se čím dál jasněji ukazovalo, že strana reorganisovaná pro svůj rázný postup nemůže postrádati „Nár. Listů“, že je nezbytně třeba připoutati veliký deník také organizačně k ní, pracoval důsledně spolu s dr. Kramářem pro tuto myšlenku a záhy podařilo se mu získati pro ni všechny vlivné složky strany.

Tak došlo na sklonku roku 1909 k dohodě o získání „Nár. Listů“, a dr. Rašín se zdvojenou energií od Nového roku 1910 ujal se řízení listu i tiskárny, tvoře spojkou mezi správní radou a ředitelstvím akciového podniku strany — Pražské akciové tiskárny — a redakcí „Nár. Listů“.

Tak sešli jsme se k nové společné práci a všichni z kolegů redakčních, starších i mladších, dosvědčí jistě milerádi, jak harmonicky se utvářila v brzku ta spolupráce, a jak dr. Rašín v širokém měřítku velkého listu, jenž před válkou byl jediný z českých deníků, který nesl de facto před cizinou odpovědnost za politiku národa jako celku, osvědčil se býti skvělým a parátním žurnalistou, věcným a houževnatým debatérem v politických i hospodářských otázkách celonárodních i v oněch širokých vrstvách veřejnosti, které ho dosud po této stránce málo znaly, ale brzy naučily se ho ceniti.

*

Dr. Alois Rašín byl sama energie a sám temperament někdy až výbušný. Nelze o něm říci, že by právě touto vlastností, jež na venek nabývala někdy až drsných forem, byl si získával přátel politických a osobních tak říkajíc na ráz. Bylo třeba poznati ho blíže, dostat se s ním do užšího styku při jakémkoli díle, aby ho lidé ocenili a porozuměli mu, a pak již byli jím získáni cele. Za třicet bezmála let osobních a společenských styků s ním, druhdy hodně blízkých, s počátku jako jeho žák, pak spolupracovník a redakční tajemník, za války společník a soused na lavici obžalovaných před válečným soudem, pak asi osm měsíců

spolubydlící v jedné cele, poznal jsem ho po mnohých stránkách hodně zblízka a velmi jsem si ho zamiloval, což nevylučovalo arci, že jsme se přechoasto dostávali do tuhých sporů. Naopak: to právě patřilo k podstatným rysům povahovým dra Rašína, že se ukrutně rád přel — rád debatoval se vši výbušností svého temperamentu, přel se až vášnivě, udolával odpůrce, přesvědčoval, dotíral na ně všemi prostředky a většinou vyhrával.

Ale nebyl z těch krasořečnických debatérů, kteří se rádi prou pro formu, o slovíčka, a utápějí se v planých slovních zápasech. Jeho debata šla jako ostrý nůž hned pod kůži, k jádru sporné otázky, k centru. A mám za to, že se nepřel ani s lidmi lhostejnými, kteří mu za to nestáli. Naopak však s osobními přáteli a lidmi stejně smýšlejícími, s odpůrci rovnocennými, se společníky v nějakém díle, jež bylo oběma stejně blízké, přel se hrozně rád, skoro bych řekl — *con amore*. A byl-li ten jeho odpůrce náhodou také temperamentní člověk, bývala na ně rozkošná podívaná. Živě se pamatuji, jak jsem se kdysi nahodil k takovému sporu v bývalé, tuším první redakci „Slova“, kterou jsme měli kdesi na rohu Zderazu, v prvním pokoji starého domu, již dávno zbořeného. Šel jsem do redakční schůze a již z ulice slyšel jsem ukrutný rámus, hlahol dvou rozkácených hlasů, až se otevřené okno v prvním patře otrásalo. Běžím rychle na schody a do prvního poschodí, tady byl rámus jakoby se dům bořil, vstoupím do redakce, do níž vedly dveře přímo z chodby, polekán, co se vlastně děje — a nic zvláštního: jen dr. Rašín s drem Třebickým rozkaceně stáli proti sobě, prouce se o nějakou divadelní otázku. („Slovo“ tenkrát vedlo kampaň o Národní divadlo, podporujíc účinně novou správu divadelní proti starému režimu t. zv. Šubrtovu). A když mě spatřili udiveného, vyjeveného ve dveřích, zastavili se, vybuchli společně v smích: ukázalo se, že jen přátelsky debatovali a pověděvše si řízně každé své mínění, ve dvou, třech slovech se shodli a bylo zas dobře.

*

Po letech, po mnoha letech hodně podobný obrázek mi zatanul před očima ve dvoře vídeňského garnisonního vězení, kam jsme chodili později, když pomínula doba přísné izolace, společně ve třech na procházku; dr. Kramář, dr. Rašín a já, za procesu a zejména pravidelně pak po skončeném procesu, od léta 1916 až do konce vídeňského pobytu (do polovičky února 1917). Po ránu na půldruhé hodiny, odpoledne na hodinu. Chodívalo se rychlým krokem, neboť dr. Kramář, vytrvalý pedestrián, „vedl“ — tempo 6 km za hodinu. A bývaly při tom různé debaty. Od léta 1916 točily se většinou okolo otázek, jak bude po válce, jak se bude dělat politika, jak se budou spravovat rozbité hospodářské poměry po válce.

Jednou zase byla řeč o válečných půjčkách. A dr. Rašín, jakoby měl dekret prvního finančního ministra čsl. státu již v kapse, najednou povídá se svým rašínovským důrazem, jenž zdánlivě netrpěl odporu:

— A s těmi válečnými půjčkami se to musí také nějak udělat! Dal bych jim jedno procento, nic víc! . . . A po případě jen půl procenta!! . . .

Dr. Kramář, jenž dosud poslouchal zcela klidně, pojednou zarazil své ostré tempo, ano zastavil se na chvíli a povídá:

— Ale poslouchejte, Rašíne, ta věc není tak jednoduchá! Vy vždycky vyhrknete pámbu ví co! Taková konverse se nedá řešit tak přímočaře; nezapomínejte, že je v tom spousta milionů veřejných fondů, sirotčích peněz a bůh ví co všechno! . . . Vždyť ty půjčky většinou nejsou dobrovolné . . . takhle paušálně se věc nedá řešit . . .

Dál se už nedostal. Dr. Rašín, jak byl v ráži, snad popíchnut tím, že mu někdo namítá, že se něco *nedá řešit*, právě ve chvíli, kdy on to *chce řešit*, třeba jen docela teoreticky zatím, na dvoře vídeňského kriminálu, se rozkatil a zahoukl z plných plic:

— A nedám! Nic víc nedám! Jedno procento, a radši jen půl!!! — a všecek zrudlý postavil se do takové bojovné posice a nasadil znovu hlas tak na plno, že mu až přeskočil: — Takové všelijaké peníze, proč to tam ti lidé cpou!! . . .

Zkrátka: byl to na chvíli takový rámus a tak se rozléhal v tom vězeňském dvoře, obklopeném se všech stran vysokými zdmi, že se najednou všude za zamřížovanými okny začaly ukazovat hlavy vězňů, obě ozbrojené hlídky, které s nasazenými bajonety za naší procházky hlídaly zavřené dveře a vrata, vedoucí se dvou stran do dvora, zvědavě natáhly krky a nerozhodně přešlapovaly, nevědouce, co se to děje.

Trvalo to arci jen chvíli, dr. Rašín mávl rukou, jakoby roztínal vzduch, a hned se zas vykročilo dál a pokračovalo se v debatě již v klidnějším tempu.

*

Své tuhé stanovisko vůči válečným půjčkám si dr. Rašín, jak známo, zachoval až do doby, kdy byl opravdu finačním ministrem samostatného Československého státu, ale arci byl pak umírněnější a sám první zaujal věcné a přijatelné stanovisko, beroucí ohled na všechny průvodní okolnosti těžkého problému.

Dr. F. Fousek:

Rašínova osobnost.

Všechny revoluce v Evropě roku 1918 vyznačuje jeden rys: zboření absolutismu. Avšak trvalý úspěch revoluce zaručuje jediné, má-li ona též pozitivní ideál, negace nestačí. To nás naučila Cromwellova revoluce v Anglii. Cromwell bojoval a potíral nejen královny chyby, ale chtěl zavést v Anglii novou říši duchem: stát svatých na zemi. To nás naučila i velká francouzská revoluce, nesoucí do boje ideál rovnosti lidských práv. Všechny tyto revoluce nad to našly nejen své oddané hlasatele a tlumočníky, ale i vůdčí duchy, jedni jim říkali též diktátoři, druzí generálové.

Revoluce 1918 v Evropě ve většině států vznikla však po většině jen z chyb absolutismu. Ale i tam, kde propukla, aby uplatnila ideál svobodného národního života v samostatném státě, naskytá se leckdy skepse, zda ono vítězství je trvalé. Jedině v Československu tomu bylo jinak. Dr. Rašín dal naší národní revoluci ideální všesvětový cíl, který přes odpor, který se mu klade, obepíná fantasií, strhuje lid, strhuje vlastně i protivníka a šíří lesk a slávu našeho státu, nastupujícího na místo starého.

Také Cromwell byl železný muž. Také proti němu byla veliká oposice. To však, že založil Anglii námořní moc a položil základy k racionálnímu utváření anglického hospodářského života, smířilo duchy, mručící proti jeho diktatuře. Leč Cromwellova chyba byla, že svým přílišným puritanismem znásilňoval lidskou povahu. Nebyl vůbec žádným psychologem, nechápal lidskou potřebu radosti, krásy a veselí pro náš vezdejší život. Proto po jeho smrti nerozhodovala už jeho vůle, přísná vážnost puritánská obrátila se v Anglii v opak.

Rašín se ve mnohém podobá Cromwellovi. Také on byl zarytý puritán. Leč jeho puritanism je lidštější, je z tohoto světa. Rašín se dovedl usmívat a kladl často důraz na psychologii, byť ji prakticky také on mnohdy v důležitých bodech podcenil.

Rašínův pozitivní ideál, který přinesl a vštípil Československu, vyrostl z naší doby a speciálně z našich bled poválečných. Nemohl být proto jiný než hospodářský! Neboť právě naše doba je dobou ekonomie. Hospodářství vyrůstá z fysicko-vitálních potřeb, „duch“ hospodářství je duch animální. Všechno fysicko-vitální v člověku je nízkého rázu a má smysl jen tehdy, jestli je vázáno mocemi vyššího řádu. Hospodářství, t. j. princip čistě fysicky-vitální, jenž by ovládl celé naše smýšlení, cítění a konání, znamenalo by rozvrat kultury, t. j. uskutečnění duchovního světa.

Přílišný akcent hospodářského elementu je přímou protivou obnov unavené Evropy.

Aby Rašín osvobodil našeho ducha z hospodářství, musil dělat hospodářskou politiku. Uvésti mysle do rovnováhy z poblouzení, naučit rozeznávat pravé hodnoty od falsifikátů, boj proti hlouposti bylo při tom jeho cílem. Chtěl, aby

republika ukázala svým sousedům a celému světu, že jediné na práci a na spoření mohou být založeny pevné základy obnovy Evropy a lidské společnosti vůbec. Chtěl v nervosní, chaotické a apokalyptickými vášněmi hnané střední a východní Evropě vytvořit ostrov pořádku a normálních poměrů, chtěl, aby Československo stalo se ochrannou hrází západních method finančních a ekonomických, chtěl a uměl dokázat, že Čechoslováci dovedou hospodařit bez pomoci a bez porady jiných.

Proto plánovitě odpoutal naši měnu nejprve od rakouské koruny a nato od marky. Co útoků tehdy na něho bylo podniknuto! Dnes se již všeobecně uznává veliká zásluha jeho. Leč to byla jen první část jeho úsilí, kterou označiti můžeme jako práci defenzivní. Kromě obrany naší měny současně Rašín pracoval na pozitivní nápravě její. Odtud jeho idea, na jedné straně dávkou z majetku vypudit z oběhu oběživo obchodně nekryté, na druhé straně docílit toho, aby naše bankovky byly podloženy jediné zlatem, stříbrem a komerčně, nikoli však dluhem státu. Leč Rašín jako veliký duch nikdy nebyl přítelem mechanického způsobu řešení reformy měny a tedy nebyl také výhradním metalistou. Dobře věděl, že nestačí hledět docílit toho, aby za předložené bankovky mohli jsme vyplácet zlato, neboť tím následky inflace nebyly by ještě úplně odstraněny. Proto byl deflacionista. Nestavěl do antithese deflaci a stabilitu, naopak zdůrazňoval, že deflace je cestou ke stabilisaci. Proč byl Rašín deflacionistou? Rašín chtěl jí docílit, aby vnitřní nákupní síla měny krok za krokem vytvářela se na základě normálního způsobu hospodaření, jako v míru.

Inflace nebyla způsobena totiž jen odpoutáním měn od zlata, ale též inflací a anarchií důchodovou a cenovou, novomerkantilistickou obchodní politikou, davovou lenošností v práci i podnikání a vázáním volné konkurence na trhu činí. Rašín, protože byl politik, dobře postřehoval, že příčiny těchto zjevů nejsou jen momenty hospodářské, nýbrž z veliké části i přesuny politických sil po válce a momenty mravní. Rašín dobře usuzoval na psychologickou stránku deflace. Deflace navádí opět ke spořivosti a deflace nutí každého, chce-li se udržet a proniknout na trhu, aby vyráběl co nejlépe a co nejlevněji, aby zrevidoval své kalkulace a aby k tomu cíli napjal veškeré své síly fysické, duchovní i morální, jako tomu bývalo dříve. Jen prací tisíců a milionů paží a mozků můžeme zabezpečiti svoji měnu.

Šetrnost neznamenalala u Rašína nikdy skrblictví, byť nerad — souviselo to také s jeho advokátním povoláním — vydával peníze, zvláště větší částky na jednu. Šetrnost hlásal jako racionalisaci celého našeho hospodářského života, šetrnost byla u něho velikou mravní oporou, kterou náš národ může a musí si zabezpečit hospodářskou svobodu.

Rašín jako puritán byl a musel být individualistou, nikdy to také nezapíral. Leč jeho hospodářský individualismus byl nejčistšího zrna, nebyl pro politiku hájení materiálních zájmů určité skupiny nebo třídy, jak to ostatně dokazuje jeho myšlenka majetkové dávky a nazírání jeho na podnikatele v národním hospodářství, které uznává jen potud, pokud jsou a dovedou být řediteli výroby a oběhu. Jeho úsilím bylo vnést etiku do daňového systému a docílit právě

daněmi sociálního vyrovnání a zaplnit propast povstavší ve válce mezi bohatým a chudým. Věděl, že finanční ministr ani před válkou nebyl snad nikde zvlášť milován, rozhodně však tím méně po válce, zvlášť byl-li tak otevřeným, jako on, o kterém se vyprávělo, že je učiněný Leviathan. Z toho ze všeho si však ničeho nedělal, jsa jist si soudem historie. Snad někdo řekne, že stal se obětí své veliké nepolitické upřímnosti, ale stejně správně lze poznamenati, že se stal obětí naší nízké úrovně, toho, že vůbec naše mládež a celý náš národ nemá soustavného *hospodářského vzdělání*.

Pro žádný obor státní správy nebylo tak těžko získati důvěru jak tuzemsku, tak ciziny, jako k financím. Onu důvěru dovedl vzbudit dr. Rašín, i když nebyl milován. Ze všech, i těch, kdož nás odmítali a kdož byli o nás pesimisty, vidouce dra Rašína, stali se ze Šavlů Pavly. Tak jako on nedovedl hned tak nikdo vzbuditi v národu válkou zmaterialisovaném obětavost. Sbírký na zlatý poklad r. 1919 jsou toho dokladem. Věděl, že stát láskou a obětmi dobytý lze zase jen obětmi upevnit.

Každý o něm věděl, že dovedl docílit toho, že státní finance naše nedostaly se do vleku žádné sebe mocnější skupiny, že dovedl být stejně bezohledným jak vůči průmyslníkům, tak proti obchodníkům, úředníkům, dělníkům i finančníkům, vůči cizím právě tak jako vůči blízkým, jestli dožadovali se něčeho, co bylo proti státním zájmům.

Na jeho práci, důmyslu a věhlasu vzrostl kredit Bankovního úřadu a našich bank v cizině (na tom ničeho nemění, že deflace přispěla také svým dílem k jejich ztrátám), zachována hodnota úspor našich občanů a hodnota práce všech zaměstnanců.

Také starozákonním vůdcům lid po cestě do zaslíbené půdy zlořečil. Rašínovi bylo dopřáno aspoň uvéstí svůj lid do osvobozené země a pevně jej v ní zakotviti.

A politickým zjevem u něho bylo, že chtěl současně působit na svědomí a intelekt svých posluchačů a čtenářů. Neobětoval také ničeho ze svého veřejnému mínění a třeba rád slyšel chválu, necenil ji. Byl víc než politikem, byl hrdinou, bojujícím horkou vášní celé své vznícené duše, a v boji těžko vždy býti spravedlivým. Stejně jako jeho odpůrci byli k němu spravedliví až po boji.

Měl odpor k odborníkům a doktrínám a proto také nemohl býti socialistou. V poválečném socialismu speciálně viděl jistý druh hedonismu a proto také neschopnost řešit finanční problémy. Byl mužem především vůle a intelektu, byl bezohledný a neúnavný, vždy jasný a sebe a své věci jistý. V činu především byla jeho tvůrčí síla. Dovedl zlomit každý mu kladený odpor.

Nechtěl nikdy ničeho vědět o svém včerejším omylu anebo neúspěchu, jako Gambetta, a vždy věřil, jako on, na své vítězství. S tím souvisí, že byl duch pyšný a ne bez samolibosti.

Postrádal někdy klidu, trpělivosti a míry. A vždycky mu něco scházelo, nemohl-li útočit. Jako jiní rození diktatoři přeceňoval disciplinu a trvalost vlasteneckého nadšení. I ve financích, jako v politice, byl revolucionář a s oblibou i v nich volil postup, jež lze charakterisovati jako spiklenectví.

Jeho plán, jak zajistit a vybrat dávku z majetku, nebyl bez tvrdosti a přílišných podrobností. Počítal s tím, že každý je jako on, pilný do úmoru a přísný na sebe. A zatím lid, třeba republika patřila mezi státy vítězné, byl vyčerpaný a vyhladovělý. Přecenil moc svých dekretů. Ač theoreticky byl liberálem, prakticky jím nemohl být.

Byl člověk pozitivní práce a reality a dovedl opanovat své osobní nelásky, když šlo o stát. Jeho povaha určena byla ku vládě a nikdy na to nemyslel, aby moc dal jen tak lehce z ruky. Bez něho, proti němu a proti „Národním Listům“, za nimiž stál, nemohla se dlouho udržet žádná vláda. V dobách, kdy nebyl u vesla, dovedl také rozpoutati své veliké a nebezpečné umění demagoga.

Jeho dynamická povaha vzbuzovala vždy bouře. Když vstoupil do pokoje, jako když elektrická vlna prchá vzduchem, jeho osoba nesla s sebou fluidum. Každý čekal, co řekne a co bude.

Byl jeden z těch málo v Čechách, kdož se nikdy nebojí. A běda, kdyby se byl ukázal slabým. Jaký div, že na jedné straně vzbuzoval tak bezpodmínečnou odanost a na druhé nenávisť.

Byl bezpečnou rukou ve zmatcích a nebýt jeho, podobala by se republika blátu. Pro svou povahu byl předurčen, aby v kritických chvílích vedl zem.

Padl uprostřed nadlidské své úlohy a chystaje se ke konsolidaci svého díla.

Ignát Herrmann:

Viržinky doktora Rašína.

K vyprávění této nepatrné episodky nutká mě jen opětovné a naléhavé vyzvání redakce „Rašínova památníku“, abych také několika řádky přispěl.

Znali jsme se spolu dávno, ale nemívali jsme důvěrnějších styků a hovorů. Ani pak ne, když Národní Listy přešly z rukou dědiců Grégrových do rukou nové správy, jejímž členem byl taky dr. Rašín. Ještě nejčastěji jsme se vídali na žofínské plovárně, a to bylo před válkou.

Někdy po převratu, kdysi kolem roku dvacátého, vracel jsem se v polední dobu z Malé strany po Karlově mostě na Staré město. Asi v polovině mostu pohlédnu na protější chodník, a po něm kráčí k Malé straně dr. Rašín. Pozdravím jej, on zmírní kroky a nějak dobromyslně se na mne usmíval. Přešel jsem tedy na druhou stranu a podali jsme si ruce. Chápal jsem jeho dobrou náladu, pokouřoval si zálibně *v i r ž i n k u*. Však jsem to nemohl smlčeti a po několika jeho slovech jsem řekl:

„Nezávidím nikomu nic, pane ministře, ale t o h l e přece jen vám trochu závidím.“

„Což pak?“ otázal se udiven.

„Že si tak labužně pokouřujete, že máte co kouřit.“

Doktor Rašín teprv teď si povšiml, co jsem při pozdravu vyňal z úst, a ještě víc udiven se otázal:

„Pro Boha vás prosím, co vy to kouříte?“

„Ano, kdyby to kouřilo, pane ministře,“ odpovídám. „Ale to je prastudená náhražka, šidítka, jako pro děti.“

Dr. Rašín podíval se blíže a zasmál se tak, až všecek zčervenal.

„Pro Krista pána! Vy kouříte *sladké dřevo!*“

„Nu ano, když nic jiného nemám . . .“

„Vy nemáte co kouřit?“

„Velmi maloučko, pane ministře. A co seženu, nechávám si ku práci, nebo bez doutníku nemohu skoro ani psát. A tak na svých pochůzkách se šidím tímto surogátem.“

Doktor Rašín se chvilku na mne díval, skoro jako by ani nevěřil, a konečně se otázal:

„Chcete, abych vám nějaké doutníky poslal?“

„Kterak bych nechtěl! Ale s jednou podmínkou, pane ministře: když mi je přenecháte — když je budu smět zaplatit.“

„Dobrá. Chcete viržinky?“

„Smím-li prosit, ano, viržinky. Jenom nezapomeňte!“

„Nezapomenu.“

Rozešli jsme se, a druhý den odpůldne přinesl mi starší jeho syn, nyní doktor Ladislav Rašín, balíček padesáti viržinek. Jak labužně jsem si po večeři toho dne zapálil první ministerskou viržinku! A jak vděčně jsem při každé další viržince vzpomínal doktora Rašína, který mi ze své zásoby padesátku přenechal!

*

Mám však ještě jednu vzpomínku na dra Rašína, sice nepřímou, ale ta jest pro mne ještě památnější než vylíčená historka viržinková.

Bylo za války, v tu dobu, když dr. Rašín s drem Kramářem, s naším redakčním tajemníkem Vinc. Červinkou a jinými našinci seděl ve vídeňském žaláři, v trýznivé nejistotě, jak jeho proces dopadne. Tu jednoho dne jsem dostal psaní od jeho těžce zkoušené choti. Sdělovala se mnou, kterak jí manžel psal ze žaláře, kterak tam čítá mnoho české beletrie a mimo jiné také některé mé knížky. Jmenoval je a vyjádřil se o nich způsobem tak pochvalným, až mě to na výstřednost překvapilo. Vyznávám, že i potěšilo. Nebo vždy dříve jsem se domníval, že se dr. Rašín obírá jen politikou a beletrii mnoho pozornosti nevěnuje. A těšilo mě, že jsem svými povídkami zjasnil ty temné, trapné, dlouhé dny jeho žalařování. Nikdy předtím a nikdy potom dr. Rašín sám ani slovem se mi nezmínil, že se kdy mými knihami obírá. Toliko z dopisu paní Rašínové jsem o tom zvěděl. A třeba že jsme o tom s drem Rašínem nikdy nehovořili — skutečnost sama a mé vědomí o ní, to mě s ním jaksi duševně sblížovalo.

Dr. Karel Hoch:

Zmařená naděje.

Často myslím a nikdy nepřestanu mysliti, jak daleko by dr. Rašín byl dospěl, čím by se byl stal a co by vykonal, kdyby jeho život nebyl násilně přerván. Jenom hrubá demagogie mohla o něm šířiti, že je to nepřítel chudých, který svou finanční politikou nadhání bohatým. Nehledě ani k dávce z majetku, bylo to usuzování čistě podle důsledků, k nimž nutila jeho deflační politika. Chtěl-li zabrániti inflačnímu šílenství, musil nasaditi vše, aby státní rozpočet nebyl pasivní, a chtěl-li obnoviti normální poměry, zakotviti respekt a důvěru ke koruně a podporovati spořivost, musil škrtniti státní výdaje, především osobní, poněvadž rovnováha v rozpočtu byla předpokladem ustálení měny. Takto postižených bylo ovšem velmi mnoho, a co víc, ti, jimž stát snižoval příjmy, našli posilu v těch, kterým se nechtělo do snižování cen, ač to prospívalo oněm. Z toho vznikala kolektivní sugesce, podporovaná účinnou kampaní, i v našich popřevratových poměrech ojedinělou. Plni uspokojení, že konečně pro všecko nezaviněné i zaviněné našli osobního vinníka, lidé mířili do jednoho terče. Nebožtík charakterisoval to svým drastickým způsobem: „Když koza někomu nežere, zavinil to dr. Rašín.“

Byl veřejnosti líčen jako kapitalistický ďábel a typický buržoa, jehož cílem je hromadění peněz v rukou bohatých a utiskování chudých. Socialisté, kteří počínali cítiti hranice svých úspěchů, viděli v něm zosobnění starého světa, který ustupoval mnohem pomaleji, než očekávali. A Rašín opravdu byl typem individualisty, jenž se nedá másti přechodnými změnami politického proudění a trvá na hospodářských zákonech, o nichž je přesvědčen, že se nezmění. Ale jak se mýlili a jak snižovali jeho státnickou velikost, kdo pro veškeré napjetí intelektu a vůle, které vyvíjel, neznali jiného motivu než uchránění a stupňování kapitalistických zisků a privilegií!

Málo lidí mělo tak pronikavý a všestranný pohled na společnost jako on. Škola života byla mu především školou národního hospodářství. Začala v početné rodině živnostníka ve venkovském městečku, pokračovala rozsáhlým studiem universitním, jež bylo zároveň uvedením do praktické politiky, rozvinula se v advokátním povolání a dospěla do účasti ve vedení největšího peněžního ústavu. Teorie pro teorii byla dru Rašínovi cizí, ale zato tím větší byl jeho zájem o všechny stránky hospodářského života. To nebyl poměr parádního řečníka či hladkého diplomata, nýbrž živý vztah, který se nedá předstírat. Mohli jste s ním zaváditi o kterýkoli obor hospodářské činnosti a již se tento vztah ozval. Podporován talentem vyprávěcím, rozhovořil se dr. Rašín s obvyklou živostí hlasu a oka, a jal se líčiti věc, uváděje i překvapující detaily technické. Bylo viděti, že žije těmito otázkami a pro ně, do jeho bytosti jakoby se přelévalo to moře klopcení a starostí, kterým národ denně si opatřuje svůj chléb.

Individualismus nebyl mu cílem sám sobě, učením privilegované kasty mocných, v jehož jménu ostatní neměli mysliti dále než jak jim sloužit. Byl mu vel-

kou pákou národního pokroku. Byl přesvědčen, že všechno nové a lepší, co zdvihá a sílí život společnosti a státu, přechází jenom z ducha a vůle zdatných jednotlivců, kteří dovedou vládnout jiným, protože se naučili vládnout sobě, ale kteří mají pro své postavení také mravní titul, poněvadž jejich činnost neprospívá jenom jim, nýbrž i jiným a v důsledku i celku.

Proto věřil v buržoasii. Ale to byla jiná buržoasie než ta, kterou obsahuje jeden výklad tohoto pojmu, ostatně stejně málo sympatický jak socialistům, tak velmi mnohým z těch, kdo sami k t. zv. buržoasii patří. Jestliže věřil v buržoasii, bylo to proto, že věřil v rozum a práci, v energii a podnikavost. Ale ti, kterým dával tak velkou úlohu, nesměli si mysliti, že svět je tu k vůli nim. Měli jste slyšeti, jak uměl hromovati na př. proti průmyslu, když se mu zdálo, že nejde dosti ochotně a hybně v intencích jeho finanční politiky. A kde viděl zaostalost a tupost, tam se dovedl tak upřímně a opravdově zlobit, že buržoasie toho druhu sotva kdy od svých ideových protivníků slyšela věci jadrnější a přiléhavější. Dr. Rašín krátce věřil v buržoasii, ale žádal od ní neúprosně jako *raison d'être*, aby řídila výrobu a směnu způsobem národohospodářsky nejvhodnějším. A tak se zdá, že to není valně vzdáleno cíle, k němuž chtějí socialisté jíti svou formulí „řízení národního hospodářství společností pro společnost“ . . .

Na to myslím, když se tážu, čím se mohl dr. Rašín státi, nebýti jeho předčasně násilné smrti. Odpovídám si: vládnoucím, obecně uznaným vůdcem české buržoasie v tomto smyslu — té buržoasie, jejíž soumrak nenastává a také sotva kdy nastane, která zastává místo nevyplnitelné jinak a dokonce už ne u nás, kde máme ještě tolik práce, chceme-li ve svém státě opravdu i hospodářsky vládnout. Stačí pohlédnouti kolem sebe bez předsudku a uvidíte ji při práci: v průmyslu, v obchodu, v technice, ve správě, ve vědě, v literatuře, v umění, všude vidíte lidi, které si nemůžete odmysliti, aniž by život národa byl přímo katastrofálně ochuzen. Položte si však otázku, jaký politický vliv odpovídá tomuto postavení v prvních řadách produktivní a tvůrčí činnosti, a teprve uznáte, jakou ztrátou nejen pro vůdčí společenskou vrstvu, nýbrž pro celou republiku je předčasná ztráta energie, intelektu a živelného politického talentu Rašínova!

Josef Holeček:

Příjemná vzpomínka, kterou mám na Dra Rašína.

Dr. Rašín, byv r. 1917 propuštěn ze žaláře, odebral se ihned do Písku na své obyčejné letovisko, kde ho již rodina očekávala. Já jsem právě meškal u svého bratra v Myšenci u Protivína, dvě hodiny od Písku. O Rašínovi jsem se dověděl z novin. Zdvihl jsem se do Písku, abych byl prvý z kolegů, kdo Rašína jménem redakce „Národních Listů“ na svobodě přivítá. Nezastihl jsem ho doma. Proseděl jsem u paní Rašínové hodinu, ale Rašín se nevracel. Šel prý do lesa na houby a pro houby zapomenul i na oběd. To prý se mu častěji přihází, neboť sbírání hub je mu o prázdninách nejmilejší zábavou. Nebylo zbylí, musel jsem se rozloučiti, aniž jsem ho uviděl. Teprve na podzim se vrátil do Prahy, aby se ujal řízení listu.

Jednoho dne odpoledne vzkázal pro mne, abych jej navštívil v jeho kabinetě. Nejprve se omluvil, že náhodou nebyl doma, když jsem za ním do Písku přišel, a vyslovil potěšení, že jsem za ním cestu vážil. Potom se mne ptal, jak jsem v redakci spokojen. Odpověděl jsem, když někdo sedí za redakčním stolem v jednom kuse čtyřicet let, že se mu to zpromrzí a u mne že přistupuje zvláštní okolnost, která mne znepokojuje. Byl jsem tak šťasten, že jsem v „Nár. Listech“ bojoval za svou ideu, což mi zpříjemňovalo povolání novinářské, ale zároveň mi odňalo schopnost bojovati perem za ideu cizí, a také za cizí přesvědčení a názor. Bojím se, že po válce mne opustí stará spokojenost v redakci.

Načež dr. Rašín: „Po vaší písecké návštěvě myslil jsem na vás a napadlo mi totéž, co jste právě řekl. Již dříve jsem byl vaším čtenářem, ale v žaláři jsem se teprve ponořil do čtení vašich „Našich“ a usoudil jsem, že byste, zvláště nyní po válce, národu více prospěl, kdybyste se obíral toliko spisováním knih, než žurnalistikou, jež by literatuře odnímala vaše nejplodnější denní chvíle a po ruském rozvratu a odklizení Černé Hory z řady států nebyla by vám už někdejší pobídkou. I učinil jsem v ředitelstvu návrh, abychom vaše postavení v redakci upravili jinak. Slyšte, jak! Na vašem postavení v redakci se nic nezmění, budete mít všechna práva člena redakce, ano budete považován jaksi za čestného redaktora „Nár. Listů“, jako byl Jakub Seifert čestným členem Národního divadla, ale při tom budete sprostěn všech povinností. Do listu budete mít právo psáti vše, co uznáte za dobré, ale redakce vám nesmí nic ukládati. Kdyby vás přece požádala, abyste napsal to neb ono, budete míti právo odmítnouti. V redakci zůstane váš stolec a bude-li vám libo navštěvovati redakční porady, budete nám vítán a rádi vyslechneme vaše mínění o každé věci, která bude vzata na přetřes.“

Byl jsem tak radostně překvapen, že bylo třeba, aby mi dr. Rašín opakoval jednotlivosti svého návrhu a zejména aby mne ujistil, že ředitelstvo jeho návrh přijalo.

Na mém postavení v redakci „Nár. Listů“ se nic nezměnilo, ale přece mně samému bylo zcela nové. S počátku mne starý zvyk nutil, abych do redakce

chodil každý den a vyseděl si za stolem hodiny, které jsem za ním pracoval. Chtělo se mi každý den čísti slovanské noviny a poslouchati kolegy, rozbírající denní události a doplňující je podrobnostmi, které do novin nepříjdou. Znenáhla jsem chůze do redakce vynechával, odvykal jsem. Tak to bylo až do Rašínova zavraždění. Tehdy ke mně přišel kdosi, čí jméno ponechám pro sebe, a zděšen mi oznamoval, že se můj redakční stolec ztratil a nikdo neví, kam se poděl. To mne pobouřilo. V stolku byly všelijaké dopisy, písemnosti a výstřižky, které tam unikly i slídivému oku auditora Premingera. Kam se poděly, nedopátral jsem se. Snad to někdo učinil, aby mne odnaučil choditi do redakce a sedati tam za svým stolem. Je-li tato domněnka správná, dosáhl svého.

A dru Aloisu Rašínovi jsem upřímně vděčen.

Lad. Horák:

Poslední veřejná schůze Dra Rašína v Pardubicích.

Na začátku prosince r. 1922 přišel k nám do noční redakce jako obvykle pobesedovat dr. Rašín. Stěžoval si žertem, že ho zase „Mladá generace“ přinutila, aby promluvil na jejím valném sjezdu v neděli 10. prosince v Pardubicích. Přitom šelmovsky mrkl jedním okem na mne a doložil: „Kdo pak se mnou pojede?“ Byl jsem v té době již dávno zbaven psaní referátů o schůzích pro chorobu oční, ale přece jsem rád s drem Rašínem jezdil, poněvadž i jako řečník, i jako člověk byl mi nesmírně milý. Prohlásil jsem tedy, že ho rád doprovodím — netušil jsem, že naposled.

V neděli sešel jsem se s ním na nádraží, ale každý jsme si sedli do jiného oddělení vozu. „Budu si připravovat řeč,“ povídal mi s úsměvem. „Chtěl jsem to udělat včera, ale — to víte — kdypak se k tomu mám dostat.“ Skoro až do Pardubic seděl, oči upřeny na strop vozu, ruce časem za hlavou a nezbytný doutník pohyboval se z koutku do koutku. Tak se připravoval.

Dr. Rašín patřil k tomu druhu řečníků ještě ze staré školy, kteří nepotřebují pomůcek. Celý postup myšlenkový si předem v hlavě sestavil a kromě snad číslic nikdy jsem u něho neviděl při řeči kousek papíru. Mluvil prostřední rychlostí, prostě, populárně, názorně a vždycky přesvědčivě. Planých frází nikdy neužíval. Pro každé tvrzení měl důvody a doklady. Stenografovati jeho řeči bylo pravou pochoutkou.

Krátce před Pardubicemi vystoupil z vagonu a hovořili jsme o všedních věcech. Na nádraží uvítal nás předseda župní organizace ředitel Hlavatý ještě s jedním pánem, jehož jméno mi vypadlo z paměti, a odjeli jsme do restaurace „U Štíky“, kde se konal sjezd Mladé generace. Dr. Rašín vypil číšku čaje a vstoupil do velikého, hustě naplněného sálu, kde byl přítomnými nadšeně uvítán. Na

průběh schůze se již podrobně nepamatuji, jen vím, že byl celkem klidný. Z řeči dra Rašína utkvělo mi v paměti zvláště místo, kde dovozoval, že podstata toho, čemu říkáme idealismus, bylo vyjádřena dvěma velkými hesly našeho národa: „Osvětou k svobodě“ a „Ni zisk ni sláva!“ Potom se pustil do zkoumání, zdali se také všichni řídí v republice těmito hesly. Za hlubokého ticha hřímal dr. Rašín ona osudná slova, která byla signálem k jeho zavraždění: „... lidé, kteří pokryli bezesporně své hlavy slávou, přišli do svobodného, mladého, v poválečných obtížích se nalézajícího státu, a nastavili ruku, řkouce: Bojovali jsme za tebe, zaplať!“ A do celé republiky letělo jeho úsečné: „Za práci pro vlast se neplatí!“ Jeho řeč vzbudila u posluchačů bouři nadšení.

Odpoledne o třetí hodině mluvil dr. Rašín na veřejné schůzi, které se zúčastnily celé Pardubice. Probral přehledně hospodářskou situaci republiky a v závěru došel na toužebné svoje přání, raziti československý dukát, jakožto symbol samostatného suverenního státu. Tento zlatý dukát měl býti také symbolem idealismu československého národa, ubíjeného dosud stavovskou a třídní agitací, honbou za mamonem a ziskem.

Když mluvil o obrazu sv. Václava, který jest ražen na jedné straně dukátu, a o českém lvu ve skoku, který měl býti zobrazen na straně druhé, přemohlo dra Rašína pohnutí. Stál schýlen kupředu a hlas se mu maličko zlomil. Posluchači byli dojatai slovy tohoto velkého státníka tak, že v očích jejich objevily se slzy. Ještě chvíli potom, když dr. Rašín skončil, bylo hluboké ticho. Málem by byli posluchači zapomněli na potlesk, který však byl po skončené schůzi bohatě nahrazen neutuchajícími projevy oddanosti k velkému nebožtíku.

Po skončené schůzi odebral se dr. Rašín k společné večeři, tuším v hotelu Sochor. Použil jsem tohoto okamžiku a nadiktoval jsem řeč z dopolední schůze písařce na stroji, která mi byla laskavostí pana restaurátéra dána k dispozici. Večer jeli jsme rychlíkem do Prahy, tentokrát společně ve vyhrazeném oddělení. Předložil jsem dru Rašínovi text jeho dopolední řeči a upozornil ho na místa, která se mi zdála býti příliš ostrá. Vidím ještě dnes, jak dr. Rašín zbrunátněl, učinil svoje obvyklé velitelské gesto pravicí a vykřikl: „Já se nebojím, mám důkazy!“ A pověděl mi tehdy dva nebo tři případy, že opravdu služba pro vlast byla bohatě zaplácena. Nepamatuji se na podrobnosti, jen vím, že v jednom případě šlo o úředníka, kterému nebylo ještě ani třicet let a který již zaujímal vysoké úřednické místo, kterého nedosáhli ani lidé padesátiletí. Dr. Rašín si svou řeč přečetl, stylisticky někde pozměnil, ale ona osudná slova ponechal bez jakékoli změny. Tehdy jsem se o něj nebál, ale když začala známá štvánice proti němu, viděl jsem teprve, do jakého nebezpečí se svou pravdomluvností dostal a po zločinném útoku mladého zvrhlíka bylo mi jasno, že doslovná reprodukce jeho slov na schůzi pardubické byla vlastně nepřímou příčinou jeho smrti.

Karel Juda:

Vzpomínky a poznámky.

Moje osobní styky s dr. Rašínem netrvaly dlouho, jen právě ten kratičký čas, co byl jaksi mým redakčním šéfem. Ale ty styky patří k nejsilnějším vzpomínkám. Spadly jednak do počátků naší svobody, jednak do nejprudšího zápasu prvních voleb a boje proti t. zv. rudozelené koalici; dr. Rašín je mi na svém velitelském místě viditelný s jasností tak přesnou, jako všechno, co jsem, vrátiv se z dlouhého bloudění po svých venkovských exilech, v Praze prožíval nově a silně.

Když jsem měl vstoupiti do redakce „Národních Listů“, bylo třeba domluvy s dr. Rašínem. Přijal mne ve známém pokojíku za hovornou „Nár. Listů“. Sedli jsme si, řekli, čeho bylo třeba — věc smluvní byla hotova hned, neboť jsem už do listu psal delší dobu. Potom doktor povídá: „Vždyť já vás znám léta ze „Samostatnosti“, arcí podle pera, a potom hlavně z vašeho „Slovenského kraje“. To byl statečný list — v takových poměrech hodonínských!“

Tedy ani zapadlý list z daleké Moravy, týdeníček, pěstovaný jedinou rukou, mu neušel! Potěšilo mne to, každého uznání těší. Však bylo jediné, kromě čestného registrování v „Národních Listech“, když jsem napsal do „Slovenského kraje“ besídku „Hanba velezrádci!“ Byla o nejnadšenějším člověku v kraji moravském dru Hrstkovi ze Štramberka, spolužákovi dra Rašína. A co ocenil dr. Rašín na „Slovenském kraji“? To, čím žil: statečnost.

A potom jsme tedy v našem listě bojovali. Jméno dra Rašína bylo vláčeno den ze dne někde na pranýř. Vyvrátili jsme jednu lež, nepřátelé vymyslili novou, odrazili jsme jednu hanu, už tu byla jiná. Někdy nám až klesaly ruce: byli jsme sami a nepřátel tolik. Útoky nabyly takového rázu, že jsme se styděli za cizí list a stranu, která je dopouštěla a trpěla. A byly ještě horší, kterých nebylo ani možno citovati — tak byly nízké, hrubé a nepoctivé.

Rady jsme si nevěděli mnohdy, ale dr. Rašín vždycky: „Buď to nechte nebo věc odfoukněte vtípem,“ odpovídal na dotazy. Nedbal toho, že obrana satirou a vtípem nejspíš bývá dvojsečná — nu, snažili jsme se, aby nebyla. Ale přesto jsme se u příležitostí zvláště choulostivých vždycky zase ptali. A nikdy nám dr. Rašín žertu ani nezkazil ani nevytkl. Je k tomu potřebí silného ducha, snad silnějšího, než když jde o souboj. Žádná zbraň tak lehce nevyklouzne jako zbraň satirická v obraně.

A ještě mám vzpomínku na redakční schůze za předsednictví dra Rašína. Pamatuji jich několik, jsou mně nezapomenutelné tím, čím se nám kdysi staly nezapomenutelné přednášky Masarykovy. Strhující jasností, logickou vybroušeností, až to bolelo, jak se zařezávala. A při tom kamarádský způsob hovoru, dobrácky žertovný. Slova někdy připodušená doutníčkem, který dr. Rašín držival mezi přehnutými středními prsty pevně jako všechno, co popadl, a který, jak si vzpomínám, nebyl celý, vždycky už „špaček“. Myslím, že jej často a dlouho nosíval studený, poněvadž se stále do sebe zabíral a hluboce zamýšlel.

*

Dr. Alois Rašín s cholí a dezerou na Westerlandu v r. 1922.

Když dr. Rašín vydechl naposled, mohl jsem si bolest svou a bolest četných zástupů jen stručně glosovati takto:

Duši věcí objevila nová doba a kořící se jí. Neboť rozpoznala, že duše je něco jiného než duch. Duch oživuje, stále zaměstnává, ale učí více mluvit než myslit. Ale duše je hloubkou myšlenek a činů. Když se mluví a píše o „duši to-várny“, myslí se na souhrn skutků, které jsou na tom místě nenahraditelné.

Měli jsme my Čechové několik hrdinských postav, které se dovedly učiniti duší své doby, duší poměrů. Jsou to mužové, kterým bylo konati práci mnohou, všestrannou, vždycky v podrobnostech novou, hrubou i drobnou. A tito mužové ji konali s vyčerpáním *ducha i sil*. Tak se stal, když vzpomínám namátkou, duší reformace Hus, duší renesance Dobrovský, Jungmann a Palacký, duší politického obrození Havlíček, duší zahraniční revoluce Masaryk, duší slovanského hnutí dr. Kramář, duší státního hospodářství Rašín. Stojíce nad jeho pozůstatky tělesnými ještě dobře nedovedeme odhadnouti, jaká s duchem oživujícím odešla z tohoto neživého těla duše tvořivá.

*

Dr. Alois Rašín zůstane v dějinách našeho státu nezapomenutelný jako *státník*, pevnou rukou vedoucí kormidlo ve chvílích nejpovážlivějších, zachraňující křehkou lodičku z hltavého, vše strhujícího maelstromu, v němž se propadly finanční základy většiny států evropských, zůstane nezapomenutelný jako *příklad muže*, v němž se v dokonalou oběť pro stát slily život, dílo i smrt takovým způsobem, jakým se pro vznikající obec Kristovu stávali mučedníci nejvíce vynikající vyznavači, apoštolé, zakladatelé. Církev jim říká světci, pravěk národů mluvil o heroismu, naše společnost, na vděčnost a obdiv tak chudá, umí už jen prchavě vzpomínati a litovati, pokud si uvědomí, že ztratila muže užitečného. Dějiny mladého státu, jeho počátků, budou hovornější. Rašínův život byl založen na základním požadavku obětování se jednotlivce pro celek, k tomu obětování trpěl a dospěl, je žádal po každém, když mu byla k tomu udělena možnost a dána moc. Nebyl to útok válečný, ale neúnavně dobývací, a to podnikl více nepřátel než ozbrojený vpád do neutrálního území. Neboť dobývací předpokládá energii, a tou byl dr. Rašín nabit jako červencový oblak, plný jasných blesků, očišťující bouřky, zúrodnujícího deště. Dr. Rašín se obklopoval skutečným bouřkovým ovzduším, už jako jinoch a student; ale vždycky, jako kolem každého mládí, vybralo se kolem něho na zářivý den a takových zářivých blýskání na lepší časy je zvláště plna jeho dráha ve službách republiky. A kdyby byl i toužil dr. Rašín po slávě osobní, jakože toužil jen po slávě českého jména — nevytvořila touha po slávě velkých osudů lidstva? Poněvadž byl sám silný, pln síly životní a sebevědomý pocitem té síly, žádal, *aby se ve státě vládlo silou* (což není násilí) a nevládlo chytráckou prostředností neb odpozorovanou obratností. *Byl pravý muž*: nepřizpůsoboval se každému a všemu. A také jako pravý muž padl.

Gabriel Moudrý:

Energický, neústupný, odvážný, obětavý.

Každý člověk má své nezbytné individuální vlastnosti povahové a nezměnitelný základ své osobní letory. Tato pravda je všeobecná, ač není na každém stejně snadno patrná; jsou lidé, kteří chtějí a dovedou svoji povahu i letoru zastříti, důkladně se naučivše tomuto umění a důsledně je provádějící. Jiní toho nechtějí a proto ani nedovedou. Jedním z takových byl dr. Rašín.

*

Asi před 35 lety byl Alois Rašín studentem sotva pětadvacetiletým. S kroužkem svých osobních přátel stál v popředí tehdejšího života studentského. Studentstvo velmi horlivě politisovalo, ohromnou většinou buď přímo příslušíc do národní strany svobodomyšlné (ovšem: nebylo tehdy takové organizace, jaká je nyní), nebo s ní sympatisujíc. Studentstvo jiného smýšlení bylo v nepatrné menšině. Všecko studentstvo bylo radikálně nacionalistické, proto státoprávní a z téhož základního důvodu národního a vyznávalo všeobecné právo hlasovací. Tudiž veřejně stálo proti tehdejší císařské Vídni a v hloubi duše nenávidělo Habsburky. Tehdy nebylo nesnadno způsobiti, aby studentstvo provedlo nějakou národní demonstraci. Ba, v tehdejších vůdčích kruzích studentských se nezdálo přímo vyhledávat vhodný podnět pro nacionalistickou demonstraci; věděloť se dobře, že každá taková demonstrace bude v uvědomělé české veřejnosti přijata sympaticky a že bude národním tiskem pochválena neb aspoň vůči odpůrcům obhajována.

V takovém myšlenkovém prostředí vznikl asi před 35 lety návrh, aby české studentstvo vysokoškolské si zavedlo studentskou čapku a trikoloru. Vlastní důvod tohoto návrhu byl nacionalisticky demonstrativní: proti německým barvám německého studentstva a proti oficiálním barvám rakouským měly se veřejně nositi barvy zcela jiné — jako okázalý projev a čin svéráznosti, podle citu srdce však vlastně irredenty.

Jediným místem, kde návrh na zavedení národnostních barev pro české studentstvo mohl býti podán a proveden, byl tehdejší ústřední a reprezentativní spolek českého studentstva „Slavia“. Tam byl také přednesen a zvláštní komisi bylo uloženo, aby připravila vše, čeho bylo potřebí; konečné usnesení bylo vyhrazeno mimořádné valné hromadě „Slavie“.

Komise se sešla, členem jejím byl také právník Alois Rašín. Dlouho a namáhavě se komise radila, potom si vyžádala vzorky čapek od některých vynikajících odborných firem pražských a ukázky čapek z ciziny, hlavně z Francie, a nakonec si pozvala výtvarné umělce české na anketu. Ochotně přišli na pozvání vůdčího spolku studentského. Komise spolu s anketou debatovaly, radily se, uvažovaly, rozmýšlely se, ale nedovedly dospěti ke kladnému výsledku.

Nastal den mimořádné valné hromady „Slavie“, den rozhodnutí o barevných odznacích českého studentstva. Odznaková komise však neměla nijakého usnesení. Proto byla rozhodující schůze za účasti výtvarných umělců svolána na hodinu před ustanoveným začátkem mimořádné valné hromady. Ani v napjaté chvíli té se jednání v komisi nedařilo. Všichni její účastníci již byli nevrří. Tu akademický malíř jména nejpopulárnějšího, Mikuláš Aleš, opakoval svůj návrh, již dříve zamítnutý: aby mimořádné valné hromadě bylo navrženo zavést pro české studentstvo slovanskou trikoloru (červeno-modro-bílou) uprostřed se štítkem a odznakem a černo-horskou čapku. Aleš předložil komisi několik náčrtků studentské postavy s doporučenou čapkou, a odevzdal jí originální, totiž v Cetyni prý ušitou čapku černo-horskou, zrovna takovou, jakou prý nosil černo-horský kníže Nikola, muž jména tehdy nejpopulárnějšího. Někteří členové komise velmi živě souhlasili s Alešem, na myslí majíce demonstraci všeslovanskou. Jiní byli proti Alešovi; z nich nejostřeji proti němu brojil Rašín; myslím, že se nemýlím, řeknu-li, že v tajích jeho duše skrývala se demonstrace republikánská. Mistr Aleš tedy se svým návrhem propadl, i rozzlobil se tak, že prudce vstal, mávl rukou, chvatně sebral své náčrty i černo-horskou čapku a co nejrychleji odešel. Komise byla zaražena trapnými rozpaky a tohoto okamžiku využil Rašín, že mu odhlasovali francouzský baret se slovanskou trikolorou na lemu baretu a přes prsa.

Byla zahájena valná hromada, Rašín podával referát. Mluvil stručně, klidně a zdržlivě pro francouzský baret. Pak se rozvinula rozprava. Debaty ve studentských spolcích oné doby měly svou tradici všeobecně uznávanou a pěstěnou: bývaly řečnickým turnajem. Studentská skupina, která neměla pohotového, řečnický školeného mluvčího, byla předem již posuzována méně příznivě. Debata o odznacích studentstva se tedy šířila a rostla, stupňovala, napínala, a Rašín podnikal, co dovedl, aby poznámkami, vysvětlivkami i narázkami roznítil a vydráždil řečníky. Tak minulo celé odpoledne; v podvečer začal se sál prázdniti a tu Rašín dostal závěrečné slovo. Vzal do ruky vzorek původního baretu francouzského a mluvil, mluvil, mluvil. Již mu selhával hlas, tvář měl zarudlou od únavy; oči jako by mu byly chtěly vyskočit z orbit; své věty provázel prudkými rozkyvy hlavy a širokými rozmachy rukou — ale nepovolil! Byl ve svém živlu: šel proti proudu, vášnivý, neústupný, bojující nejen masivními slovy, nýbrž prudkými útoky. Řečníci contra shledali, že jejich šiky jsou početně velmi slabé, ač na počátku schůze měli pravděpodobně většinu, protože barety se — upřímně řečeno — nelíbily takřka nikomu. Tak se hlasovalo po Rašínově doslovu, a jeho návrh na zavedení baretů byl přijat: ne proto, že by se byli přítomní do baretů zamilovali, nýbrž proto, že Rašín překonal všecek odpor proti nim.

Jeden z prvních, kdo se potom na ulici objevil v baretě, byl Rašín. Nosily se barety, ale velmi málo. Neujaly se. Proč, lze říci jen krátce: skoro nikomu nesvědčily, studenti neuměli a nedovedli si jich nasadit na hlavu; nehodily se ani k šatu, ani k obvyklostem pražského studentstva a veřejnost jim nevěnovala souhlasu. Rašín byl také jeden z posledních, kteří ještě nosili na ulici baret. Nyní z té doby zbývá jen vzpomínka, co Rašín dovedl svou mladistvou energií.

*

O třicet let později dr. Alois Rašín, poslanec Národního shromáždění, první, ale bývalý již finanční ministr obnoveného státu československého, jeden z obou vůdců strany národně demokratické, měl připravenou novou etapu pro politiku své strany. S ním připravovala se na ni také redakce „Národních Listů“. Dr. Rašín věru by nebyl dovedl trvale žít bez politiky. V politice měl jediný velký cíl: dobrý a silný československý stát. A měl jednu velkou politickou lásku: „Národní Listy“. S nimi žil, na ně stále myslel, vždy na ně pamatoval. Každý den musil být v redakci „Národních Listů“, každou chvíli se s někým domlouval telefonicky.

V říjnu roku 1922 uzrávala nová vnitrostátní situace: sestavovala se nová vláda, složená ze všech československých stran mimo slovenské ludovce a mimo komunisty. Tehdy dr. Rašín každý večer chodil do redakčního pokoje, kde hrozně stěsnáni seděli redaktori části národohospodářské a jeden redaktor politický. V pokoji tom se s drem Rašínem debatovalo: o financích, o hospodářství, o otázkách sociálních i o politice. V oněch čtyřech zdech dr. Rašín býval jako doma: přátelský, sdílný, otevřený, bezprostřední. Je řada znaků, jež charakterisují silného muže. Jedním z nich je možnost jeho, vše slyšeti, a možnost jiných, vše říci jemu. Ano, dru Rašínovi bylo možno všecko říci, a čím nenuceněji se mu cokoli povědělo, tím snáze dr. Rašín přijal i výrok velmi smělý. Beze zloby jej vyslechl, třeba naň okamžitě odpověděl tak lapidárně, až se stolky zatřásly. V našem pokoji redakčním jsme se tedy od dra Rašína dovídali podrobností a důvěrností, že jsme mnohdy byli až úžasně překvapeni, ale vždy sytě informováni; proto právě jsme potom mohli pracovati s pevným pocitem určité bezpečnosti.

Jednoho večera v říjnu roku 1922, tedy když dr. Rašín vstoupil do našeho redakčního pokoje, uvítali jsme jej mnohem živěji než jindy; byliť jsem právě dostali informaci, že se má stát ministrem financí. Také jsme naň hned s touto otázkou přímo uhodili.

Dr. Rašín nám především vyložil, jak se jedná o novou koalici, a zároveň nám řekl, že má v novém ministerstvu „dostat finance“. Z obojího jsme měli opravdovou radost.

„No tak tedy,“ pravil jeden z kolegů žertovně, „teď budete mít 5000 Kč měsíčně!“ Dr. Rašín patrně nepostřehl, že byl vysloven žertík vskutku nevinný, i rozkřikl se: „Já vám těch umouněných 5000 hodím na hlavu! Ty pro mne neznamenají nic!“ A teď se rozkřikl, že ho mohlo být slyšet až na ulici, třebas okna našeho pokoje byla zavřena: „Co mně ubude na příjmech, je několikrát ministerský plat.“ Zmírniv pak hlas, pokračoval: „Ale čert vezmi všecko to. Chvála Bohu, o svou rodinu mám postaráno, i kdybych dnes zemřel, je zabezpečena! Než jde o jiné věci, pro které nechci jít do ministerstva!“ A půl doutníku, jež kouřil, sevřel pevně v zubech. Více nám nechtěl říci.

Druhý večer přišel zase mezi nás; opět jsme naň naléhali, aby nám řekl, proč nechce být ministrem financí. Zprvu váhal, ale pak jsme ho přece vyprovokovali. Zase zatínal zuby do svého doutníku, a pak vykřikl: „Chtějí na mně — na mně, prosím — abych se zavázal, že povolím 23 milionů na bankrotářská druž-

stva!“ Na okamžik se odmlčel, pak uhodil pěstí do stolu a vykřikl: „Ne!“ Toto „ne“ mohli slyšet i chodci na Václavském náměstí.

Odpovídali jsme chlácholivě a smírně, v ten rozum, že potíž ta se přece dá srovnat. Dr. Rašín odmítal takové řeči přímo vášnivě; hlásal, že stát může podporovat jen podniky schopné života, nikoli však bankrotářské, i dovozoval, jaké množství silných poplatníků musí být důkladně zdaněno, aby jejich berně daly státu oněch 23 milionů, již prohospodařených lidmi neschopnými nebo nesvědomitými. „A takové nesmysly, zabíjející stát, mám já dělat?“ vybuchl nakonec s celou prudkostí své povahy a s mocným napětím hlasovým.

Je fakt, že takové scény dru Rašínovi opravdově prospívaly: nervy jeho zůstávaly nedotčeny a mysl jeho se po nich uklidňovala. Chladnokrevně již vyložil nám pak dr. Rašín, že „vezme finance“ jen v případě, že bude přijata změna systému vládního ve smyslu státní spořivosti, všemožného obmezení státních podpor, jaké vlastně znamenají dar každému, kdo si ho dovedl vymoci, a přeměny státních podniků v duchu obchodního a průmyslového podnikání.

Brzy potom byl dr. Rašín jmenován ministrem financí. Byli jsme jisti, že ministerský předseda Švehla přijal jeho podmínky. Pokud jde o oněch 23 milionů, zvěděli jsme, že o jich povolení se byla již dávno dříve rozhodla vláda dřívější a že na novém ministrovi financí bylo jen poukázatí je k výplatě.

I jako opětý ministr financí dr. Rašín skoro každý večer chodil do našeho redakčního pokoje. Náš nejmladší kolega, zemřelý již Pořízek, vždy hned za ním přiběhl s papírem a tužkou v ruce a vyloudil na něm — vždy snadno — informace pro list. Dr. Rašín mu je dával vždy ochotně; váhal-li někdy chvilku, má-li se ta neb ona novinka již „pustit“, jal se Pořízek, mezi námi ještě jako klučina, žebřit tak dětinně, s očima tak oddanými a s horlivostí tak přítulnou, že dr. Rašín se usmíval přímo otcovsky něžně a Pořízkovi roztomile povolil vše. „Vy jste takovej hodnej, pane ministře, tak to má být,“ odvděčoval se mu náš Pořízek, tehdy asi dvaadvacetiletý, jako pravý dětina. A šedivý již ministr dr. Rašín byl dokonale spokojen, ba šťasten v takových chvílích.

Jednou večer, sotva přišel, naznačil nám, že míní začít provádět své plány, jak si je zosnoval pro obrát ve finančním hospodaření státním. Řekl nám přímo, že připravuje osnovu zákona o obmezení různých, zejména rodinných přídavků státním zaměstnancům. Náš pokoj věřil v dra Rašína, byl s ním poctivě solidární; proto i my jsme mu vše řekli. Právě proto jsme mu tehdy odporovali. „Úředníkům se vede velmi špatně,“ namítali jsme. „Tím jsou vinni ti, kdo do státních služeb nabrali celé regimenty lidí namnoze neschopných nebo zbytečných,“ odpověděl dr. Rašín. „Ale ti, kteří ve státní službě zestarali a přec strádají, nemohou za to,“ řečnili jsme dále. „Jednou se začít musí,“ vykřikl již Rašín; „ostatně můj návrh postihne jenom nejmladší, a ti se musejí smířit s myšlenkou, že každý začátek je těžký.“

Důvod podle našeho mínění silný nechali jsme si nakonec: „Těžce poškodíte naši stranu, kdežto zástupci stran ostatních podnikají vše možné ve prospěch svých straníků.“ Tyto naše věty účinkovaly naprosto neočekávaně.

Ministr dr. Rašín přímo vyletěl ze stoličky, na které seděl, zvedl obě ruce do výše a silou hlasu, který by překonával hukot rozpoutané bouře, vykřikl: „Já sloužím především státu a jeho lepší budoucnosti; jestliže kdo je v naší straně jen proto, aby z toho měl hmotný prospěch, jestliže ho k ní nepoutá náš program, ať jde, neboť strana takových straníků by byla shnilá, neschopná práce pro očistu státu, taková strana ať padne, ať ji vezme čert! Takovou stranu já sám chci rozbit.“ Dr. Rašín umkl, a my jsme kolem stáli jako němí. Chvilku se potom ještě obíral poštovními zásilkami, načež se suchým, polohlasým „Nazdar!“ rychle odešel.

Tato scéna vryla se mně navždy do paměti: Rašín obětavý, energický, odvážný a neústupný!

A. Pimper:

Besídky Dra Rašína s národními hospodáři.

Dr. Rašín býval v „Národních Listech“ téměř denním hostem. A bylo opravdu málo z těchto návštěv, aby nebyly skončily alespoň na skok v „Národním Hospodáři“. Nejčastější návštěvy byly tu v době večerní, po skončené práci v ministerstvu anebo v parlamentě. Ti, kdož nemohli dra Rašína nikde v místnostech redakce najít, šli téměř s jistotou do redakční místnosti „Hospodáře“, kde uprostřed mezi mým stolem a stolem dra Fouska trůnila tak zvaná „Rašínova židle“. Je to starší, masivní kus nábytku se širokým, dřevěným, vyřezaným opěradlem, jejíž specialitou bylo, že ze sedadla vyčníval žlutý, trochu již obroušený hřebík. Patří snad to již trochu k žurnalistickému „lajdáctví“, že se nikdo za celou řadu let nepokusil o to, aby hřebík, který byl vždycky nebezpečím pro nové i staré kalhoty, buď vytáhl anebo hloub zatloukl.

Dr. Rašín velmi dobře věděl o tomto nebezpečí a proto vždycky, kdykoliv k nám přicházel, uchopil někdo z nás informovaných noviny anebo nějakou jinou tiskovinu a položil ji na židli, na kterou si dr. Rašín usedl. Do redakční místnosti přicházel obyčejně stejným způsobem. Objevil se náhle ve dveřích po dosti řízném a energickém „Co je nového, pánové?“ rozhlédl se po místnosti a přítomných. Tu a tam, když byl dobře naložen, počastoval nás pozdravem „Nazdar, mládenci“, při čemž však dodatek „co je nového“ téměř nikdy nechyběl. Velmi často oslovil nás také rusky „Kako poživajtě“.

Dr. Rašín byl svoji přirozenou povahou člověkem skutečně demokratickým. Nepotrpěl si příliš na strojenou eleganci a imposantní vystupování. Jeho nejsvětější úbořem byl, až na malé výjimky, starý, předválečný „Kaiserrock“, v kterém úřadoval v ministerstvu a který pro jeho hřmotnější a prostřední postavu byl dosti typický. V naší redakci se však nejčastěji objevoval ve starých, pracovních šatech, jinak dosti již používaných. Večerní návštěvy v Hospodáři

znamenalý již pro dra Rašína odpočinek po těžké denní práci. Proto dosti nerad viděl, že jej někteří lidé obtěžovali audiencemi i v těchto pozdních hodinách, obyčejně mezi 7.—9. hodinou a jen v případech výjimečných někoho přijal. Hovory dra Rašína v redakci točily se obyčejně kolem otázek hospodářských a finančních. Mluvílo se o burse, o valutě, bankách, obchodní politice a také někdy i o jiných věcech. Velmi často zaběhl dr. Rašín i do svých záležitostí soukromých, pokud se nevztahovaly přímo na rodinu, o níž až na oba syny dosti málo mluvil. Byl-li však dobře naladěný, vypravoval veselé příhody ze svého mládí, zavádil někdy o věznění v Möllersdorfu, ale nikdy, aby se tím snad honosil, nýbrž v souvislosti anebo s poukazem na některou životní zkušenost.

V létě, když se na skok vracel z dovolené do Prahy, vyprávěl obyčejně o houbách. Při tom zavádil často i o kuchařské umění a podrobně vykládal o tom, jak se některé houby připravují. Znal snad všechny u nás existující druhy hub a dovedl je popsat vědecky jako zkušený mykolog. V důvěrné chvíli se nám také někdy přiznal, že v letních měsících chytá na venkově motýly, což se nám při něm jako silné politické individualitě zdálo býti i podivným. Také o svojí soukromé lektuře nám často vykládal a překvapovalo nás, když se přiznal, že studuje botanické a přírodopisné knihy a že často v úzkém kruhu rodinném přednáší nahlas básně.

Dr. Rašín znal výborně vesmírový zákon věčné změny, znal psychologické zákony obnovování energie a proto vždycky četbu i životní požitky střídal.

Energie dra Rašína byla přímo obdivuhodná. Od ranního šera do pozdního večera pracoval, sháněl informace, dával rady, poučoval a řídil. Věděl co se děje důležitého v každém ministerském resortu, na všechno se informoval a všude vyzvídal. Byl vůbec nevyčerpatelnou studnicí vědění. Nebylo otázky našeho života veřejného, ať rázu politického, hospodářského, finančního ba i uměleckého a literárního, aby o ní nedovedl hovořiti a nezaujal k ní ihned stanovisko. Pohotovost při řešení důležitých otázek byla u dra Rašína obrovská a přímo jedinečná. Stačilo nahoditi nějaký problém, byť i sebe těžší, dr. Rašín se na chvíli zamyslel a učinil po místnosti několik kroků tam a zpět a pronesl ihned jasné a přesné stanovisko. Věcnými argumenty a znalostí dovedl utlouci každého ze svých protivníků. V jeho jiskrných očích, jeho rozhodnosti a nebojácnosti bylo cosi, co každého přímo fascinovalo. Měl mnoho nepřátel, kteří s ním ideově i jinak nesouhlasili. Jakmile však promluvil a dostal se do debaty, dovedl usaditi každého. Dr. Rašín měl rysy velikých lidí a ten, kdo studoval zblízka jeho osobnost, nemohl to popřiti. Věděl, co chce, a dovedl vždycky prosaditi svoji vůli. To jsme pozorovali při každém hovoru s ním. Měl rád lidi, kteří mluví a jednají otevřeně a přímo.

V jednání s redaktory byl dr. Rašín nanejvýš taktní. Nikdy neznásilňoval přesvědčení žurnalisty tím, aby diktoval, jak se má psáti. Vyskytlo se tu a tam v našem listě něco, co neodpovídalo politickým směrnicím strany anebo to kolidovalo s jeho plány, dovedl to říci šetrně. Jestliže se tu a tam i rozzlobil, neznámalo to nepřátelství a za několik minut nevěděl již o ničem. To co se o dru Rašínovi tvrdilo v listech jiných stran, zejména socialistických, že znásilňuje

členy redakce, byly pusté výmysly. Možno říci naopak, že je málo denních listů, kde by volnost žurnalisty byla taková, jako právě v „N. L.“ za jeho vedení.

Bylo mnoho věcí hlavně polemických v národohospodářské rubrice, které si dr. Rašín napsal sám jen proto, aby se neřeklo, že přesvědčení žurnalistů znásilňuje. Nám národohospodářům byl dr. Rašín vzácným učitelem a rádcem. Věděli jsme dobře co chce a snažili jsme se pochopiti jeho obrovskou práci pro stát, o níž naše veřejnost ani zdaleka neměla tušení. Jeho hlavní směrnice byla blaho republiky bez ohledu napravo i vlevo a v tomto případě jsme se jeho zásadám rádi podřídili. Novinek, žurnalisticky zvaných „solokaprů“, měl dr. Rašín vždy plno, neboť každého dovedl vyzpovídati a o všechno jevil živý zájem. Nikdy však nevyzradil to, co mělo býti na čas tajným nebo co nemělo přijíti do novin. Z té příčiny se nám velmi často stalo, že za jeden neb dva dny přinesly některé listy zprávu, o níž jsme již dávno věděli a kterou jsme ze šetrnosti k dru Rašínovi neuvěřejnili.

Jestliže se v denních listech ocitla hrubá polemika proti dru Rašínovi, a to bylo bohužel velmi často, považoval to obyčejně, jako člověk politicky angažovaný, za samozřejmost. Přiznal se nám častokráte, že jeden z jeho synů sbírá a nalepuje tyto polemiky a hanopisy a že jich za dobu své činnosti veřejné má celou obrovskou knihu. Tato kniha je nejlepším dokumentem nevyspělosti našeho politického života, obrazem naší hašteřivé a závistivé národní povahy. Bylo jistě málo lidí v našem politickém životě činných, po nichž by se naházelo tolik špíny, jako po dru Rašínovi.

Byly chvíle, kdy jsme na dra Rašína netrpělivě čekali a kdy nám bylo třeba jeho chladné a střízlivé rozvahy a jeho obdivuhodného optimismu. Někdy, když naše valuta kolísala, kdy sobecké a republice nepřátelské živly chystaly se na valutu podniknouti útok se všech stran, stávali jsme se sami trochu pesimisty. Tyto chmury dovedl dr. Rašín rozptýliti, jakmile se octnul v redakci. Jestliže jsme projevíli nějakou obavu v jeho přítomnosti, posadil se mlčky na židli, podíval se s jednoho na druhého, usmál se známým svým způsobem, zapálil si doutník a několika slovy pak naše obavy rozptýlil. Stačilo podívati se na něj, aby si člověk přisvojil něco z jeho víry a podivuhodného optimismu. Dr. Rašín byl obhájcem deflační politiky a to znamenalo prakticky potírati drahotu a zdražovací pokusy, ať se to dělo s té či oné strany. Věděli jsme vždy, že v této věci máme dra Rašína za sebou, a nebáli jsme se proto bojovati proti podobným snahám, byť se to někdy týkalo i příslušníků strany. V hospodářských otázkách dr. Rašín strany vůbec neznal.

Zirátu dra Rašína nese ještě dnes redakce Národního hospodáře „Národních Listů“ velmi těžce. V prvních dnech po jeho odchodu nechtělo se nám ani věřiti, že by „Rašínova židle“, na které ještě poslední den před atentátem seděl až do 9½ hod. večer a diktoval mi při tom několik novinek, zůstala navždy opuštěna. Jedno přesvědčení však přece těší a sice skutečnost, že lidé takového významu, jakým byl dr. Rašín, neumírají. Jejich duch žije dál v srdci národa po celé věky. Vždycky, kdykoliv se bude mluvíti o historii československé měny, nesmí při tom chyběti jméno Rašínovo. My, co jsme se od dra Rašína naučili, uchováme si po celý život jako nejdražší památku.

František Polák:

Dr. Rašín v naší redakci a na janovské konferenci.

Nikdy nezapomenu okamžiku, kdy dr. Alois Rašín náležel jen našemu redakčnímu kruhu v „Národních Listech“. To bývalo v poledne a večer na nějakou hodinku, když čtverácky se usmívaje usedl mezi nás, zapálil si doutník a vypravoval novinky z politického jednání nebo veselé příhody. Rád také poslouchal naše zprávy i historky a oplácel anekdoty anekdotami. Často zaburácel okolo něho smích až to vyprovokovalo p. redaktora Vopáleckého k jeho obvyklému zakročení: „Pánové, nezapomeňte, že se tu duševně pracuje . . .“ Byly to naše nejmilejší chvílky v redakci. Při nich jsme nejlépe poznali dra Rašína jako člověka.

„Povězte nám, co bylo dnes v parlamentě,“ ptali jsme se ho jednou. „Děláme většinu,“ odpověděl. „A jak ji děláme? Víte, jak se dělá sulc? Tedy zrovna tak to děláme. Nejdříve se utvořila taková špína. Teď se do toho dávají žlutky, přikapáváme citron a kvedláme. Zatím se vytvořilo cosi jako pevnější ssedlina — ale, pánové, je to pořád jen sulc. Kdybyste do toho šlápli, proboříte se . . .“

Redaktor Penížek kdysi upozornil dra Rašína: „Neměl byste kouřit doutníků bez špičky!“ Dr. Rašín vycenil zdravé zuby jako tygr a povídá: „Podívejte se! Jsem zařizen na devadesát let života, jako byli všichni moji předkové.“ Je známo a psal jsem také již o tom v „Národních Listech“ (20. února 1923), jak byl dr. Rašín stále pln vůle a chuti k životu. Při své vpravdě sokolské životospprávě byl by se jistě dožil vysokého věku, kdyby zákeřný atentát nebyl to zmařil. Řekl mi jednou: „Zlobím své politické protivníky, když jim začnu povídat, jak dlouho budu živ. „Dočkám se devadesáti let,“ řekl jsem jim onehdy. „Do osmdesáti budu dělat politiku, pak napíši své paměti . . . Jak jsem to řekl, chytili se za hlavu: „Ježíšmarjá, ten se nás ještě natrápí.“ — „Vidíte,“ povídám. „Kdybyste mne poslouchali ve všem, stala by se mi politika fádni a šel bych pryč, ale takhle mne to dráždí a zajímá čím dál tím více. Každý odpor mne jen povzbuzuje k novému úsilí. Nudil bych se, kdyby šlo všecko hladce a kdyby mi odpůrci nekladli překážek.“

Jednou z rad, které Rašín často dával svým spolupracovníkům, byla tato: „V politice se můžete na každého dívat, můžete s ním mluvit a také mu přikývnout, *ale nesmíte mu nikdy věřit.*“ Povšiml jsem si mnohokrát při debatách, ať v redakci nebo na schůzích výkonných orgánů strany národně demokratické jedné vskutku napoleonské schopnosti Rašínovy: umět postřehnouti, co je hlavní a bezohledně odstraniti, co je vedlejší. Mnozí lidé pro věci vedlejší nedovedou proniknouti k jádru. Tato schopnost, podepřená osobní statečností, umožňovala Rašínovi rychlou a správnou volbu řešení při problémech nejspleti-tějších. A pak ovšem jeho rozsáhlé, všestranné vzdělání. Znal nejen dobře texty a statistiky, nýbrž i lidi. Měl také v hojné míře to, čemu říkají Angličané „common sense“ (přirozený důvtip nebo zdravý rozum). Bez této vlastnosti nejsou člověku vědomosti a sebe lepší city nic platny. Zejména politikům neměla by

nikdy scházet, poněvadž by je uchránila před těžkomyslností, z níž rodí se politika fantastických sklonů extremistických.

*

Počátkem dubna r. 1922 byl jsem poslán, jako zpravodaj „Národních Listů“, na janovskou konferenci a před odjezdem zašel jsem k dru Rašínovi pro instrukce, jak si přál. Naznačiv mi obšírněji, v jakých tendencích přál by si, abych referoval o průběhu konference a o otázkách projednávaných, zdůrazňoval dr. Rašín: „Hlavně všude chodte s otevřenými očima a vlezte všude . . . Je to velmi důležitá událost. Přijedu tam asi za vámi. S národního hlediska záleží nám nesmírně na tom, aby nás janovská konference svými usneseními nehodila zpět po tolikerých snahách o zajištění hospodářské a finanční rovnováhy. Pranic se nedivím nedůvěřivosti Francie, když do Janova přichází německá delegace s delegací sovětského Ruska. Tento fakt nejlépe ukazuje, jak rychle se zapomíná, co udělalo ve světové válce Německo a co udělali bolševici v Rusku. Tím více je potřeba opatrnosti.“

Asi v polovině dubna, když práce v odborných komisích konference byly v proudu, skutečně dr. Rašín do Janova přijel. Byl již netrpělivě očekáván, jak jsem slyšel v kruzích československé delegace. Kdo mohl s větší autoritou mluvit o našich životních hospodářských zájmech, o státních potřebách s hlediska finančního a hospodářského, nežli dr. Rašín, který položil první základy státním financím československým? Náš první ministr financí nemohl scházet tam, kde se rozhodovalo o věcech tak dalekosáhlých, i když bylo možno předvídati, že janovská konference skončí nezdarem. V Janově byl tehdy také dr. V. Pospíšil, leg. rada inž. Dvořáček a jejich úkoly nebyly snadné. Každé rozhodnutí znamenalo odpovědnost a závazek. Dr. Kramář tou dobou den co den upozorňoval ve svých člancích v „Národních Listech“ na nebezpečí, číhající na československou politiku v Janově. Dr. Rašín do Janova přijel ve vší tichosti, myslím, že si dokonce i zapověděl, aby se o tom psalo. Zůstal za kulisami, ale naše delegace jistě by mohla vyprávět, co pro ni znamenala Rašínova přítomnost při vyjednávání tak choulostivém a závažném.

Připomínám si znova dlouhý rozhovor Rašínův s důvěrníkem presidenta Hardinga americkým senátorem Mac Cormickem v zámecké zahradě pražského hradu o vánocích r. 1920 po návštěvě u presidenta Masaryka. Dělal jsem tehdy dr. Rašínovi tlumočnicka a překládaje jeho projevy měl jsem dojem, že je čtu z otevřené knihy, jak byly informativní a přesné. Dr. Rašín na rozmanité otázky p. Mac Cormicka udával z paměti bez nahlédnutí do poznámek celé statistiky finanční a hospodářské a poskytoval vysvětlení o každé položce našeho státního rozpočtu, jehož číslce hravě reprodukoval, ačkoliv nebyl tehdy ministrem financí. Je ostatně známo, že dr. Rašín ani svých řečí nepřednášel z psaného textu, nýbrž z paměti, jak si je promyšlením připravil. Jeho slova byla proto tak přesvědčivá, poněvadž rodila se přímo z vůle k činům, poněvadž za tím, co říkal, stál dr. Rašín neuhýbavě na vlastní odpovědnost do všech důsledků. Vzpomínka na něho mi nikdy nevyumizí z paměti.

Karel Polícar:

Z redakčních vzpomínek.

Dr. Alois Rašín správně oceňoval význam žurnalistiky. Se žurnalisty stýkal se rád a vždy kolegiálně. Lásku k žurnalistice přinesl si už z pokrokového hnutí let devadesátých. Tehdy trpěl i za svoji žurnalistickou činnost. Jako vydavatel „Neodvislosti“ byl vězněn pod novoměstskou věží společně s redaktory Antonínem Hajnem, Josefem Škábou a Pravoslavem Veselým; cela čís. 83 nazvána tehdy „U tří zastavených redaktorů a jednoho vydavatele“.

Ve funkci úřadujícího člena ředitelstva „Národních Listů“ neomezoval se dr. Rašín jen na úřední styky se členy redakce. Pokud mu dovolovala jeho velká politická práce a intenzivní činnost ministerská, byl s námi, novináři, vždy v nejživějším styku. Byl naším rádcem a vůdcem. A staral se o redaktory přímo otcovsky. Když po památných divadelních slavnostech v květnu roku 1918 byly „Národní Listy“ úředně zastaveny, pečoval dr. Rašín velmi horlivě o zabezpečení existence redaktorů, aby neztenceně byly vypláceny gáže. Dr. Rašín měl upřímné sociální cítění. Byl šéfem spravedlivým a uznalým. Ti, kdož to popírali, křivdili mu a neznali ho.

*

Zastavení „Národních Listů“ v květnu 1918 přijal dr. Rašín na vědomí s pohrdavým úsměvem. A ihned organisoval novou práci redakční. Založil beletristický týdeník „Cestu“. Některým kolegům přidělil přípravné práce pro životopisný slovník, který chtěl vydávat místo novin, neboť věděl, že dokud se Rakousko nezhroutí, nebude možno vydávat „Národní Listy“. Mne komandoval k „bratrstvu polem pracujícím“, na agitační cesty a schůze československé státoprávní demokracie, která se právě organisovala.

Bylo to krátce před převratem, když dr. Rašín uviděv mne v redakci, pravil mi s přísností zřejmě strojenou: „Vy jste mluvil s policejním špiclem . . .“ Pohlédl jsem udiveně na dra Rašína a řekl: „To není pravda, pane doktore.“ Dr. Rašín důrazně opakoval: „Je to pravda!“ Pak se usmál a pravil: „Jen si vzpomeňte! Jel jste onehdy na schůzi do Lišova, v Budějovicích očekávalo vás několik pánů, s kterými jste šel do kavárny, tam jste vykládal válečné i politické novinky a vedl velezrádné řeči. A špicl, který s vámi tam seděl, podal o tom relaci pražskému policejnímu ředitelství.“ — „To je pravda, že jsem tam tak mluvil,“ pravím, „ale nevěřím, že byl mezi námi špicl; snad seděl u jiného stolu . . .“ — „Ne, mezi vámi byl špicl,“ přerušil mě dr. Rašín. „To víme určitě. Nevíme však, kdo je to. Pamatujete se, s kým jste seděl?“ Jmenoval jsem všechny účastníky schůzky — a dohodli jsme se s drem Rašínem, že dopíší do Č. Budějovic dru R. Procházkovi, který byl tehdy se mnou v kavárně, aby nějak opatřil podpisy ostatních, by bezpečně se mohlo zjistiti pravé jméno špicla. Dr. Rašín měl svého důvěrníka na policejním ředitelství — a podle písma denunčiací

snadno mohla se zjistit totožnost konfidentova. Nežli však dr. Procházka mohl opatřit podpisy, došlo k převratu a špicl zjištěn z policejního archivu . . .

*

Když jsem redigoval večerník „Národních Listů“ a později „Národní Demokracii“, navštěvoval mne dr. Rašín téměř vždy, přišel-li dopoledne do redakce. A vždy se nejprve tázal: „Co je nového?“ Oznamoval jsem mu kromě novinek i obsah útoků proti naší straně i proti jeho osobě. Dr. Rašín nikdy nežádal, abychom polemisovali s útoky, kterými byl osobně urážen a napadán; na pamfletáře, kteří od převratu křičeli, že „vším je vinen Rašín“, pohlížel s despektem. „Nebudu se s nimi špinití,“ říkal. Rozčilil se však vždy, když útočníci svým neurvalým a bezohledným bojem poškozovali hospodářské zájmy republiky, zejména naší valutu. Několikrát mi sám telefonoval, abych odpověděl na takové útoky. A přikazoval: „Jen ostře do toho . . .“

*

Vzpomínám také jednu veselou epizodu z redakční návštěvy dra Rašína. Bylo to 1. dubna roku 1921, když na stereotypní Rašínovu otázku: „Co je nového“ předložil jsem mu „Pražského Ilustrovaného zpravodaje“, vydávaného národně socialistickým „Melantrichem“. Dr. Rašín pohlédl na první stranu listu — a srdečně se zasmál, když uviděl svoji podobiznu vedle podobizny — Fráni Zemínové „v rouchu svatebním“ a když si přečetl, že jsou to novomanželé . . . A znovu se rozesmál při čtení zprávy, kterou nám kdosi zaslal i s oním číslem „Zpravodaje“, že slečna posl. Fráňa Zemínová se nesmála, když si v „Melantrichu“ přečetla tento aprílový „vtip“, nýbrž že nařídila — konfiskaci celého nákladu listu.

„Já vám to také zkonfiskuji,“ pravil žertovně dr. Rašín. „Zkonfiskuji si to pro svůj novinářský archiv. A ukáží to našim doma, aby se také zasmáli.“

Antonín Rautenkranz:

K charakteristice a osudu Dra Rašína.

Když jsem měl po válce příležitost poznati dra Al. Rašína blíže z několikaletých styků v redakci „Národních Listů“, nemohl jsem neviděti, že ve svém úsilí o zabezpečení národa a státu navazuje na politické ideály svých mladých let. Byl to opět Rašín státoprávník, persekvovaný, ale hrdý a nezlomený Omladinář, nepřítel Habsburků a Vídně, s tím rozdílem od minula, že nyní svou iniciativnost, svůj um, velké zkušenosti, houževnatost a pracovní zápal mohl dáti do služeb republiky. Měl jsem vždycky dojem, že jej těší, že se sešel v národně demokratické straně a „N. L.“ se svými politickými druhy z mladších let.

*

První otázka, kterou dr. Rašín rád dával při setkání známým a podřízeným a kterou i na smrtelné posteli v Podolském sanatoriu počínal svůj poslední rozhovor s lékaři, dojemný vzkaz národu, zněla: „Co je nového?“ S otázkou tou na rtech vcházel i do redakčních místností. Jako jiné, také i mne jí uvedl vícekrát do rozpaků: Co mu říci opravdu vážného a vskutku nového, aby obratem nedal na jevo, že se svou novinkou přicházíme s křížkem po funuse? Býval velmi dobře a včas o všem informován, takže vzbuzoval často až podiv v tomto ohledu. Několik měsíců před roztržkou v čl. soc. demokracii setkal jsem se v Žitné ulici se zesnulým min. předsedou Tusarem, pozdějším čl. vyslancem v Berlíně, a provázel jsem jej k „Domácnosti“ v Lazarské ulici. Tusar mi tehdy k mému dotazu, jaké asi výsledky bude mít boj zahájený levicí ve straně, řekl, že smír již není možný a že boj proti živlům stranu rozrušujícím musí a bude vybojován do všech důsledků. Sdělení nebylo určeno pro uveřejnění a zmínil jsem se o něm v redakci pouze jako o věci důvěrné. Již druhého dne však byl jsem volán k dru Rašínovi, jenž chtěl věděti, o čem jsem s m. p. Tusarem rozmlouval. Jak patrně i z tohoto malého případu, pozornosti dra Rašína nic neušlo.

*

Když byla v tisku vedena známá kampaň proti dru Rašínovi po jeho pardubické řeči, dostoupilo rozvášnění odpůrců jeho takového stupně, že jsme se netajili obavami o jeho osobní bezpečnost. V místnosti národohospodářské redakce mluvilo se o tom vícekrát a pamatuji, že zvláště dr. Fousek vyslovil se jednou velmi určitě o možnosti atentátu na ministra dra Rašína. Přemýšlel jsem, kde by dru Rašínovi mohlo nejspíše hrozit nebezpečí a usoudil, že u jeho domu v Žitné ulici při nastupování cesty do úřadu či jinam. Chtěl jsem jej v tom smyslu vybidnouti k opatrnosti, ale znaje jeho nebojácnost a představiv si gesto, jakým by asi odbyl mé upozornění, mlčel jsem.

Bohužel, brzy po té jsem se přesvědčil, že předtucha má byla správná. Dne 5. ledna 1923 as o 9. hod. ranní zazněl v místnosti, jež sousedí s pokojem, v němž stojí můj pracovní stůl, telefon. Vedle ještě nikdo nebyl, povstal jsem tedy, abych

přijal telefonické sdělení. Právě však vešel redaktor pan Penížek, přistoupil k telefonu a — vyslechl žalostnou zvěst, že právě byl spáchán na ministra dra Rašína před jeho domem v Žitné ulici atentát. A za chvíli již přichvátal do redakce udýchaný a vzrušený očitý svědek hrozné události . . .

F. H. Svobodová:

Jeho úsměv.

Jsou tomu čtyři dlouhá léta a přece vzpomínka je tak živá, jako by teprve včera byl odešel a zítra se měl opět vrátit. Na širé redakční chodbě jako by dosud zněl jeho zvukový hlas: „Nazdar, pane kolego! Co je nového?“ A ke zvuku hlasu pojí se vzpomínka na pevný a přece měkký stisk ruky a krásný, milý úsměv. Ten silný, ocelově tvrdý muž měl hřejivý úsměv, kterým z bohatství své bytosti štědře rozdával všem, které měl rád. Svým úsměvem si rázem získával srdce. Byl to úsměv dobrého, bezelstného člověka, úsměv tryskající z duše bohaté citem a zasněžené pro krásno. V tom úsměvu, který se podobal i červánkům i sedmibarevné duze, byla také radost ze životních úspěchů a spokojenost s vykonanou prací, bylo v něm i mnoho šťastného humoru.

Dovedl se také mračit, dovedl hromovat, měl-li příčinu k nespokojenosti s okolím, ale jakmile přešel hněv, byl tu starý milý úsměv, který mluvil ze srdce k srdci.

A ten úsměv nám byl vzat, po něm se nám stýská všem. Nikdy už nerozjasní redakční pokoje, už nikdy z něho nevyčteme přátelský zájem, uznání včerejší práce a povzbuzení pro lopotu dnešní.

Jsme ochuzeni my všichni, kterým ten úsměv býval vzpruhou — a nebude náhrady.

Dr. A. Šilhan:

Dr. Rašín a hudba.

Dr. Rašín a hudba? Pochybovačnou tuto otázku mohl by položit jen ten, kdo by nevěděl, ke které generaci Dr. Rašín náležel, kdo by nevěděl, že vyšel z pokrokového hnutí studentského let devadesátých. Toto hnutí naplněno bylo horoucím citem vlasteneckým, ale při tom vlastenectví dosavadní svým obsahem mu nedostačovalo. Šlo za širšími obzory a chtělo, aby malý národ český postavil se politicky i kulturně po bok národům velkým. Snažilo se jmenovitě také o to, aby v literatuře a v umění český národ dohonil velké národy kulturní. Problémy národohospodářské a otázky sociální hýbaly myslí této generace, ale neméně jednotlivce z pokrokového směru zajímaly proudy literární a umělecké, tehdy aktuální. Překládala se a vydávala literární díla románská, anglická i severanská, která na české půdě dosud nebyla známá.

Ale v národě muzikantů nemohlo býti jinak, než že také hudbě věnovala se živá pozornost. Díky Smetanovi a Dvořákovi, česká hudba stála již na světové úrovni a nebylo třeba teprve k této úrovni ji povznášeti, jako tomu bylo s uměním slovesným. Z mladé generace let devadesátých vyšly některé podněty k studiu Smetany umělce i člověka, v jednotlivcích z tohoto hnutí našli mladí čeští skladatelé oddané přátele a žurnalistické propagátory. Jaký div, že dr. Rašín, který byl jedním z nejtypičtějších představitelů pokrokového hnutí let devadesátých, zachoval si i pro další život zájem i o literaturu a umění. Aktivní politik, obdivuhodně agilní národohospodář a finančník, sledoval s neutuchající živou pozorností vše, co pozoruhodného dělo se v literatuře, v divadle i v české hudbě.

Sám měl jsem příležitost, tento opravdový a hluboký zájem dra Rašína poznat hned při prvním s ním setkání. Bylo to na jaře r. 1910, kdy požádal mne, abych ho v jeho advokátní kanceláři navštívil. „Národní Listy“ hledaly tenkrát nového hudebního referenta, a tu několik mých přátel nabídlo mne. Dr. Rašín přijal mne sice vlídně, ale bez vší obřadnosti, jak byl zvyklý, a bez zbytečného povídání přímo přistoupil k věci. Hned po několika minutách viděl jsem, že mám před sebou muže neobyčejně bystrého a znalého jednání s lidmi. Byl jedním z těch, kdož při prvním setkání raději nechají mluvit toho druhého, sami jsou spíše skoupí na slovo a za to pozorněji poslouchají a intenzivněji pozorují. Dr. Rašín nechal mne povídat o mých názorech na tehdejší českou hudbu, o opeře Národního divadla i o zkušenostech, kterých jsem dosud nabyl ve své referentské praxi. Jen tu a tam prohodil nějaké slovo nebo vtip, ale bylo vidět, jak hudební poměry bedlivě sleduje a jak je v nich dobře orientován.

Za rozhovoru rozohnil se, když dostali jsme se na boj, vedený u nás proti Dvořákovi. Zvolal tenkrát v rozhorlení asi toto: „Jak jsme malí a malicherní, je vidět z toho, že nesneseme mezi sebou nikoho opravdu velkého.“ Když ujistil jsem ho, že pro mne je Antonín Dvořák jedním z největších geniů světové hudby, přijal to s velkým povděkem a ujistil mne, že za jeho vedení i „Národní Listy“ zůstanou vždy Dvořákovi věrny, jako byly a jsou věrny také Smetanovi. Resul-

tátem mé návštěvy u dra Rašína bylo mé přijetí za hudebního referenta „Národních Listů“.

Než jsem odešel, pokládal jsem za vhodné, po způsobu tovaryšů z dob cechovního zřízení, podati mu svůj „Meisterstück“. Neměl jsem tenkrát právě nic jiného po ruce, než článek „Richard Strauss jako dramatik“. Několik týdnů po tom dávala se v Národním divadle Straussova „Elektra“. Setkal jsem se dole ve vestibulu s drem Rašínem, který rovnou ke mně se rozběhl. Mluvil s velkým entusiasmem o Straussově hudbě a také o provedení „Elektry“, řízené Karlem Kovařovicem. Ujišťoval mne při té příležitosti, že můj článek byl proň velmi dobrou informací o předchozích operách Straussových. Potěšila mne velmi tato pochvala dra Rašína, poněvadž jsem věděl, že vždy řekne úsudek svůj zpříma, bez obalu, a že je nepřitelem jakéhokoliv falešného lichocení.

Rád vydávám svědectví velkému českému státníkovi, že zachoval si zájem o hudbu, hudební rubriku „Národních Listů“ i pak, když osud povolal jej, aby byl jedním ze spoluvůrců českého státu. Pak ovšem byl už tolik zaměstnán politikou i starostmi o finance českého státu, že nemohl při nejlepší vůli věnovati se věcem jiným, jak byl by si přál. Ale přece občas procházejí redakčními místnostmi dostal se až k mému stolku, a tu neopomenul nikdy optati se, co je v hudbě nového, co Národní divadlo chystá, a co bych mu doporučoval, aby si šel poslechnout.

V dru Rašínovi našel jsem také pevnou oporu v těch chvílích, kdy podnikány byly proti mně útoky, mající za cíl, odstraniti mne z „Národních Listů“. Byly to zpravidla postranní cesty, kterými se proti mně šlo, a mnohdy k tomu používáno bylo i velmi vlivných osobností. Ale každý takový útok odrazil se o rozhodnost dra Rašína a jeho přátelství ke mně, čehož zde vděčně vzpomínám.

Nadepsal jsem svoji vzpomínku: „Dr. Rašín a hudba“, a zatím nevím ani, zda on sám hudbu také prakticky pěstoval, zda na nějaký nástroj hrál. Ale tolik vím, že i v intimní sféře rodinného života hudbu miloval. Když v „Národních Listech“ uveřejněna byla anketa o tom, jak vynikající mužové českého národa tráví své prázdné chvíle, přiznal se dr. Rašín, že jedním z potěšení těchto prázdných chvíl je pro něho, když choť jeho zahraje mu na klavír něco z Beethovena, Dvořáka, Chopina nebo Mozarta. On, sám velký a geniální ve svém nejvlastnějším oboru, nemohl také v hudbě milovati, než co je v ní velkého a geniálního.

Dr. Al. Rašín s Dr. Jar. Preisem a Dr. J. Třebickým na Davidově bouďě v Krkonoších v prosinci 1922.

Tůma-Zevloun:

Dr. Rašín — žurnalista.

„Píšte srozumitelně, česky a stručně, jako by každé slovo vaše bylo telegrafováno. Tak se naučíte v nemnohých slovech říci mnoho! Jen tak může list mít ve všech rubrikách mnoho zpráv. Žurnalista, který neumí ve třiceti řádcích říci vše, není dobrým žurnalistou. Dlouhé články a dlouhé řeči unavují.“

Tak hlásal dr. Rašín k redaktorům „Národních Listů“ a při svých denních návštěvách v noční redakci, bezpočtukráte opakoval: „Krátit, krátit, krátit!“

Sám dlouhých článků nepsal, frázím se vyhýbal, sloh jeho byl stručný, telegrafický. A přece řekl vše, co říci chtěl. Nejednou sedl a v otištěném dlouhém článku červenou tužkou vyznačil zbytečná slova a ukázal, jak bylo možno napsati článek o polovic menší.

Ctím tuto zásadu Rašínovy stručnosti a jsem proto stručný: „Byl to veliký žurnalista!“

Jaroslav Urban:

Spravedlivý.

Jsem z mnoha, kteří cítí, co ztratili jeho odchodem v jeho spravedlnosti. Jako novinář naučil jsem se vážit si v něm zejména toho, že rozuměl novinám, protože dovedl je a dobře udělat, že jeho poměr k nim byl přímý, otevřený, čestný a že nekladl na něj menšího důrazu, než na kteroukoli svou veřejnou funkci. Demokratický, kolegiálně vlídný, vždy přístupný k diskusi a vždy přímo sršící nápady, postřehy a novinkami — tak chodil za večerů mezi nás jako mezi své, i když byl ministrem a zavalen obrovskou svou prací. „Tady u vás si oddychnu,“ řekl jednou v noční redakci. Byl to však jen oddych výměnou pole činorodého myšlení. Teprve po jeho skonu počali jsme si uvědomovati, jak silné bylo a podmanivé při své nevtíravosti kouzlo jeho ducha v našem prostředí.

K mohyle vzpomínek příkládám kamének, jehož závěr sám zdůvodní poněkud osobní ráz úvodu.

Od léta 1917 zprostředkoval jsem doručování důvěrných informací pro „Maffii“ ze Sofie, kde jsem sloužil v rakouské missi Červeného kříže. Byly to zejména zprávy, které opatřoval p. Čermák-Kozák, pozdější předseda naší Národní rady v Sofii, propuštěný krátce před tím z internace v Göllersdorfu, s MUDrem Boh. Procházkou z Prahy a pp. Kadelou, Kleplem a Kupkou. Pravidleně doplňoval jsem je ještě vlastními poznatky, později jsem psal často sám a současně počal

jsem dopisovati o poměrech v Bulharsku a Turecku do „Národních Listů“ a když byly zastaveny, podle výslovného pokynu z Prahy do „Lidových Novin“. Žádný z dobrých kamarádů-vojáků ovšem netušil, když při cestě na dovolenou nesl psaní do Čech mé ženě, jak nebezpečný jest jeho obsah. Byly doručovány různým osobnostem, některé přímo dru Rašínovi. Jednou však nedostihl jsem vlaku, který odnášel takového bezděčného posla, a právě tenkrát, když šlo o zajímavou zprávu o našich legiích ve Francii. Tuším, že byla to řeč Poincaréova. Bez úvahy poslal jsem ji — po ní poštou, opatřiv dopis razítkem „Zensuriert“, k němuž jsem měl přístup a jako odesílatele označil na rubu německého důstojníka. Ke zprávě jsem připojil, že mne již pálí půda pod nohama a že pomyslím na přeběhnutí, kde se dá. Dr. Rašín se tehdy právem rozčilil nad „tou drzostí“ zásilky, která by mohla zbytečně uvést do nebezpečí jiné i mne sama. Mne jistě — podléhali jsme polnímu soudu v Jagodině. A na poznámku vzkázal: „Zůstat na místě a *dělat* dobrého vojáka!“ Zůstal jsem jím tedy jako v masce až do září 1918, kdy jsem přece utekl, ale již do naší sofijské Národní rady jako její tajemník.

Po návratu teprve jsem se dozvěděl přímo od dra Rašína, že tehdy dostal onu zprávu od nás dříve, než přišla do Prahy pravidelnou cestou. A když jsem mu v roce již jako člen redakce „Národních Listů“ večer po vyhlášení mobilisace oznamoval, že odjíždím, abych ráno byl u svého oddílu, ačkoli mohl jsem zůstat při své práci redakční, vzpomněl si na onen svůj vzkaz do Sofie: „Tak jedte tedy, *dobrý vojáku*, a vraťte se zdrav.“ Ta měkce vyslovená věta z jeho úst s důrazem na dvou známých slovech s jeho přímým, úsměvným pohledem a pevným stiskem ruky zůstane mi pro celý život nejkrásnějším uznáním dobré práce v těžkých dobách.

Poznal jsem v té chvíli jasně, jak je spravedlivý. A od té doby ještě mnohokrát. A nejvíce potom, když skončil.

Josef Vejvara:

Dr. Alois Rašín — jak řečnil lidu.

Vlak stanul v nádraží, četná deputace místní organizace Národní demokracie spěchala k vagonu, v jehož okénku zahlédla význačné a tak všeobecně známé obrysy významného spolutvůrce státní samostatnosti a současně také některými lidmi a časopisy nejnáviděnějšího politika dra Aloise Rašína. Takových místních organizací strany bylo velmi mnoho, které v době od roku 1919 do konce roku 1922 snažně prosily, aby k nim dr. Rašín zavítal a k lidu řečnil. Mnohým těm prosbám vyhověl, rád, pokud mu to zaměstnání a jiné okolnosti dovolovaly, a skoro všude jevil se týž obraz, o jakém se zde zmiňuji. Jen tu a tam byly nějaké úchylinky, ale celkový úsudek referenta o jeho schůzích je stejný.

Vlak tedy přivezl oblíbeného politika a orátora a mnoho lidí přišlo mu v ústretu. Jedni s radostí a nadšením, jiní se zařatými pěstmi v kapse. To byli čtenáři oněch zarputile nepřátelských novin, které stále a až do omrzení vytrvale tiskly nauku, že vším tím, co obyvatelstvo v Československé republice činí nespokojeným, je vinen dr. Al. Rašín. V nepřátelských jemu časopisech čtenářům vtlokáno den co den, že dr. Rašín ožebračil obyvatelstvo zbavením polovice jmění. Rašín vinen tím, že boháčům ponechán majetek, za války získaný, Rašín zavínil, že za válečné půjčky rakouské nikdo ničeho nechtěl zaplatit. Zkrátka Rašínovi hubovali všichni, kdo na výletě zmokli, nebo když dlouho nepršelo a úroda vedrem uschla. To byla časopisecká výchova lidu a lid „zbančený“, jak se prostonárodně říká, neustálými těmi výtkami, už si myslel, že ani jinak nemůže být, než aby se Rašínovi spílalo.

Trochu déle trvalo, než se dobrá a poctivá česká nátura vzpamatovala a kdy začala sama přemýšlet. A tu dospěla k jiným výsledkům — žel, že lhůta byla už promeškána!

V dobách nejzavilejší nenávisti u tendenčně informovaných a některými časopisy otrávených lidí podjal se dr. Alois Rašín těžkého a nejvyšší odvážného úkolu, rozsévat dobré slovo lidem všem, věřícím i pohanům, vzdělaným i zostalým. A byly to časy tak rušné a zároveň nebezpečné, že misionář mezi divochy má bezpečnější situaci!

Deputace vřele uvítala tribuna, v němž spatřovala jednoho ze svých nejzasloužilejších. A v zápětí se významný host dověděl, že „bude zle“! Cestou do města z nádraží byl dr. Rašín obklopen doprovodem oddaných svých ctitelů, aby se jakémukoliv útoku zabránilo, a cestou udělovány mu informace: zle bude ve schůzi, ježto se chystá kde kdo, aby nemohl promluvit. Zuřivostí nejvíce jsou naplněni komunisté, kteří jsou schopni i nejbrutálnějšího násilí. S nimi budou „pracovat“ i ostatní strany dělnické. A pomáhati budou inteligenti, učitelé, profesori, majitelé domů, probůh, tedy veškerenstvo obyvatelstva, protože každý měl nějakou příčinu k nelibosti, a když už je tu nějaký hromosvod, tedy třískat do něho s kuráží.

To bylo velmi málo na zpříjemnění pobytu u zdvořile zvoucí místní organizace a příliš mnoho útoků, aby jim jednotlivec odolal. Všichni byli rozechvěni a rozčileni, jen dr. Alois Rašín zachoval klid, který imponoval, až si to straníci nemohli ani patřičně vysvětlit.

„Nic nebude! K ničemu nedojde!“ projevilo a už řeč odvrátil od těch strachů.

Dr. Alois Rašín věřil v sílu svých výkladů. Žádný kazatel nebyl na výklad evangelia lépe připraven, než dr. Rašín na své řeči, které lidu československému pronesl. V každé měl nové náměty, každou obohatil vzácnými myšlenkami. Důkladnému studiu podrobil každé téma, o němž mluvil promluvit. Nejprve si připravil námět řeči, pak ho rozváděl, doplňoval, opravoval a celou řeč si tak dokonale v paměť vštípl, že nepotřeboval žádných poznámek na papíře. A nikdy nikdo jej nepřivedl z konceptu všelijakými výkřiky. Parátně odrazil každý nápor. Ovládal všechny obory státní správy s tak znamenitou informovaností, že nikdy nebyl přiveden do rozpaků dotazy jakéhokoliv druhu.

Dr. Rašín měl důvěru v moc a sílu svého slova a důvěřoval, že lid není tak zatmělý, aby nedovedl rozlišit plevu od vydatného zrna, prázdné slovo od spasitelného výkladu. Proto s takovou určitostí a věšteckým proroctvím prohlásil, že zlé nebude ve schůzi a že vše dobře skončí.

Dvorana, obvykle největší v městě, byla přeplněna dávno před započatím schůze. Vzduch nebyl zrovna nejlahodnější a nálada ještě horší. Reptající měli zřejmou převahu, takže se menšina neodvážila ani k ostýchavému projevu. A když už byla atmosféra naplněna jakoby dynamitem a nitroglycerinem, vstoupil ten, jenž byl jedním Mesiášem a druhým ...

Ale už bouře potlesku zavanula sálem jako mohutný příval. Dr. Rašín pohlédl na shromáždění a přejel si pravicí hlavu. Potlesk a jásot u jedněch, mručení a hučení u jiných, vše utichlo a dr. Rašín započal: „Moji drazi!“

Jak něžně, jímavě a zrovna kouzelně toto oslovení působilo! A dále vykládal o věcech a skutečnostech, sice každému dobře povědomých, ale ku podivu zapomínaných. Jaká je situace u našich sousedů, kdysi v blahobytném Rakousku a domýšlivém Německu, kde lidé zámožní stali se žebráky. Pak vyslovil se o krizi, která u nás doléhá na všechny vrstvy a stavy. Tak se zdálo, jako by věhlasný tribun všechny ty rozpálené hlavy odpůrců něžně hladil, aby tím snáze snesly příval výtek, které následovaly.

A dostali řádně i ti, kteří si v dobách největších útrap národa o trošek jídla pomohli k majetku, i ti, kdož mohli přispěti, ale nepřispívali potřebným a utlačovaným. Dostali i ti, kteří pohodlně bydlejí, ale haléřem nechť přispěti nebydlícím. Dostali i ti, kteří v blahobytu dostali roupy a v samém procovství jen po kaviáru a importovaných lahůdkách toužili, drahocenné látky na tucty metrů kupovali a tím obchodní bilanci v neprospěch státu přivodili. Dostali i ti, kteří plnými ústy osvobozený stát vyžírali a při tom nadávali a láteřili. Posluchači byli jati hrůzou, div se jim vlasy na hlavě neježily. Takhle otevřeně jim to nikdo nevyložil! Chystali se na řečníka a zatím oněměli jeho kázáním!

A ku konci tento skrovným počtem obdivovaný a většinou odsuzovaný a nenáviděný Mesiáš pověděl posluchačům o lásce. Tak krásně a básnicky definoval pojem lásky, že posluchačům jihly oči a nikdo se nestyděl kapesníkem stírat hrnouce se slzy, hlubokým dojmem vytrysklé. V tom okamžiku opravdového pohnutí každý z posluchačů věřil, že je skutečně potřebou a nutností, aby každý upřímný příslušník osvobozené vlasti lnul vášnivě a věrně, plnou a čistou láskou k Československé republice, k jejíž ochraně a zabezpečení měl věnovati vše, i svůj život, i svůj celý majetek!

„Vše pro blaho vlasti a národa!“ povzbuzoval dr. Alois Rašín, tribun lidu, a posluchači bouřlivě souhlasili.

V údivu neskonalem doprovázen byl dr. Rašín k oddechu. Podivením byli naplnění po bouři toužící, že byli připraveni o svůj nenáviděný program, překvapeni byli, kdož se obávali, že „bude zle“. Rašínovo „Nebude zle!“ dokonale se splnilo.

Jindy zase dr. Rašín vykládal o politice, o nekonečných nárocích různých také zasloužilců, připravoval lidi na veliké překvapení, až dojde ku plnění povinností, navalených na bedra poplatníků. Ale nikdy se nepochlubil svými zásluhami. Ty byly pochopeny národem až v prvních měsících roku 1923! Jen po jednom toužil: aby zanechal po sobě takovou památku, aby jeho děti se mohly pochlubit, že měly hodného tátu! Nehnulo se v tom okamžiku v posluchačích trochu svědomí? Neměl by podobnou touhu mít každý? Tenkrát i nyní?

Jed nenávisti proti muži dějinného jména a významu však příliš vnikl do těla nepřátelského smýšlení. Ti, kdož dra Rašína slyšeli, ještě se zachránili před jedovatou infekcí nenávisti, ale ti, již ho nevyslechli, dále v něm klamně spatřovali svého nepřítel. Uměle se rozšiřovala zášť proti němu a, jako v bibli, po jiném netoužili, než po jeho hlavě.

Na den 17. prosince 1922 byl dr. Rašín pozván spolu s vůdcem strany drem Kramářem do Bratislavě. Jeho věrní měli vážné obavy o jeho bezpečí. Nepřátelé se chystali zmocnit se dra Rašína, jen nebyli dohodnuti o způsobu, jakým má býti odstraněn. Jedni mluvili o jeho oběšení na náměstí před Redutou a Carltonem, druhí jeho tělo za živa chtěli vrhnouti do vln Dunaje. Dr. Rašín nepřijel; byl vázán neodkladnými povinnostmi svého resortu ministra financí.

Nepřátelé jeho v Bratislavě očekávali jej u každého vlaku, dokonce i o čtvrté hodině ranní. Druhého dne docela veřejně vyslovován v Bratislavě stesk, že dr. Rašín nepřijel a že město a celý svět byl připraven o velkou událost.

Po návratu do Prahy zahlédl mne dr. Rašín na Perštýně. Kázal zastavit auto a na Bratislavu se vyptával. Když jsem mu o všem podrobně pověděl, zasmušil se. Jen chvíli trvalo zachmuření, pak mávl rukou a pronesl dvě slova, obsahující oprávněnou a zdrcující kritiku nepřátel: „Zloději republiky!“

V pátek 5. ledna 1923 byl dr. Alois Rašín, velký tribun lidu, zákeřně postřelen, když ze svého domu vyšel, a po ukrutném utrpení se spartánským klidem snášeném, v neděli 18. února 1923 navždy opustil svoji milovanou republiku.

A hluboce lkal a želel všecken vlastenecký národ a objemná kronika zásluh Mu vypočtena ...

NĚKOLIK DOPISŮ DRA RAŠÍNA Z VOJNY

JUC. Jaroslav Král:

Několik dopisů Dra Al. Rašína z vojny.

Rozhodl jsem se uveřejnit několik soukromých dopisů Rašínových, které se dostaly do rukou mého otce počátkem roku 1919, jako dar p. Václava Valáška, rolníka v Sobětuší u Nechanic. Běží tu o pět dopisů, jež dr. Rašín adresoval svému dobrému příteli a kolegovi Josefu Valáškoví, bratrovi Václava Valáška. Josef Valášek byl radikální vlastenec a dopustil se později (ještě jako student) jakýmsi výrokem na schůzi proneseným „zločinu urážky Veličenstva“, byl stihán zatýkačem, ale neotálel a uprchl do Ameriky, kde se dosud zdržuje. Svému bratru nařídil, aby zvláště korespondenci ve svém bytě zanechanou pečlivě uschoval, poněvadž namnoze různé osoby usvědčovala z velezrádné činnosti. To se také stalo, a tak těch několik dopisů Rašínových zůstalo zachováno.

Psal je zesnulý náš státník z vojny, kterou nastoupil, jakmile dokončil svá studia. Jeden z dopisů nese datum 5./2. 92, ostatní jsou bez data, ale dají se snadno seřadit podle časové posloupnosti. Poslední z pěti dopisů je asi psán někdy počátkem druhé poloviny měsíce dubna roku 1892, poněvadž v něm podává Rašín svému příteli zprávu o zastavení procesu, zahájeného ve věci jeho spisu „O českém státním právu“, o čemž byl Rašín vyrozuměn úředním přípisem ze dne 15. dubna 1892.

Je zřejmo, že těch pět dopisů nejsou všechny dopisy, které v té době Rašín svému kamarádu zaslal; některé asi sám Josef Valášek spalil, jiné se ztratily. Tři listy jsou psány z Vídně, ostatní z Pešti.

Dopis z Vídně.

První z dopisů, svědčící do Nechanic, je prostý obrázek vojenského života. Zní doslova takto:

Milý Valášku!

Sedím na „Wachzimmre“ o 3. hod. v noci, vedle mne chrápe „frajtr od mužstva“, na stole tikají hodinky, je mně zima a tikám zuby. Právě jsem theoreticky nastudoval, co nám prakticky ukazuje stále pan Zugführer Reinbrecht — prase, ryba, hovado — že každý voják musí mít mnoho sebezapření, že subordince je „edle Pflicht“. Jsem velice deprimován, neboť v mém charakteru je pro tuto „edle Pflicht“ málo místa. Zaklepání na dveře. Přišel nás navštívit pan Lajtnant. Vezmu „Habachtstellung“, salutuji a spustím: „Einj. Fr. Sanitätssoldat Alois Rašín meldet sich gehorsamst als Inspektionsfreiter der Einjährig-Freiw. Schule.“ Frajtr vedle mne skočí z postele jako jelen, vrazí do mne a zkáží mi můj „Habachtstellung“. Teď začne rámus. Lajtnant spustí na frajtra, že spal. Dává mne za příklad. Hrdostí dmou se mi prsa. Pan lajtnant prohlíží můj „Frühraport“. „Gut!“ a jde domů. Frajtr přijde k raportu vyfasovat kasárníka. Opisují na čisto Frühraport, musíš tedy chvilku počkat až to opíšu. — Už je to opsáno.

Na vojně se mám celkem dobře, ačkoliv máme dřenicu. K superarbitraci jsem se sice hlásil, ale ani řeč — „hier bleiben! nachmittag einrücken!“ Oblékli mne; ach, kdybys mne viděl. Vlastní matka by se ke mně nehlásila. Čepici šil asi nějaký učedník, celá křivá, blůza k execírce je vyrudlá jako kohoutí ocas, kalhoty k execírce na zadní části těla spravovány, boty dělal sadovský cihlář. „Ausgangsmundure“ je pěkný celkem tak, že se v tom nemusím stydět chodit ven, ale pěkné to moc není. Aspoň se stydím říci, že jsem doktor. Drem mne nechtějí titulovat — není to prý v reglementech. Teď musím jít nahoru, abych vzbudil hochy, je k páté. To se dělá takto: zavolá se v cimře: „Tagwache, ááúúf!“ Tak musím opět počkat. —

Práce máme dost. V první řadě ráno prostocviky od 6 do 7, pak na Šmelc přes Vídeň hodinu cesty, potom do čtvrt na 11 execírka velmi zlá, pak abmarš, pak mináž velmi mizerná, kuchařem je Maďar. Potom od 2—3 tak zv. škola, t. j. velký nesmysl. Profesory jsou poddůstojníci. Pak od 3—5 execírka na dvoře a v 5 befel. Pak by bylo „frei“, ale všechen volný čas velké pucování, poněvadž staří moníci jsou jinde a zde u nás je jen rekrutstvo. Čechů je nás 14, 1 Slovinec, 3 Němci, 8 židů, 2 Maďaři čili 28 statečných mužů. — Naše cimra je slovanská, Žida (na státní útraty) a Maďary jsme vyhodili extra. — Prozpěvujeme, aby bylo viděti, že jsme zpěvný národ: Vídeň je velefádní. Vojenský život — velká duchamorna. Dělán poznámky ke studii: Působení vojenské výchovy na vývoj charakteru. Vyšlo by to po vojně.

Ptáš se mne, mám-li zde noviny. Nedaleko je kavárna „Union“ (3 „Nár. L.“, „Hl. N.“, „N. P.“, „Zl. Pr.“, „Svět“, „Selské Listy“, „Selské N.“ atd.). Do říšské rady bych mohl, ale nemohu, poněvadž execírui. — — — Pro přednášky si dojde. Máti Ti je vydá na toto psaní. Piš mně opět.

Jsem Tvůj upřímný

Al. R.“

*

Druhý dopis.

Druhý dopis, který je psán ve Vídni někdy kolem 11. prosince 1891 a má význam především jako doklad historicko-politický o aféře vyvolané Rašínovým spisem „O českém státním právu“, který svým nákladem vydal „Časopis českého studentstva“ a rozšířil jej ve veřejnosti v 15.000 exemplářích.

Rašínova povaha jeví se nám již v tomto dopise v celé svojí velikosti, ucelenosti; jeho mužný, ocelový charakter proniká jako zářivý příklad některými větami téměř památnými.

Dopis je doslovný.

Milý příteli!

Dopis Tvůj jsem obdržel. Považuj, prosím dopis tento za důvěrný, doufám, že rozumíš úplně tomuto výrazu. Není třeba ani mojim rodičům a příbuzným o těchto věcech zprávy podávat, poněvadž, co jim chci napsati, napíši sám.

V neděli jsem měl policejně nařízenou prohlídku. Auditor a poručík Fiala. Prohlídka konána velice matně. Nenašli ničeho. Vzali mi jen 10 ex. II. vyd. (nekonf.) Č. st. pr., které mi opět klidně vrátí. Bude-li to mít vliv na chování pt. p. důstojníků — nevím.

Co se týče c. k. okresního soudu rozhláší buď úplně nepravdu, nebo nepřišel ve studiu trestního řádu dále než asi ke IV. článku úvodního zákona, kde hned pod lit. A stojí, že všechny politické zločiny musí býti souzeny před porotou. Bude to ovšem porota litoměřická. Možná, že budeme žádati za delegování poroty jiné, což však sotva (!) nám bude povoleno. Na to je ovšem času dosti, až bude podána obžaloba. Neboť by se mohlo státi, že by vůbec obžaloba podána nebyla, obzvláště kdyby nebylo zavedeno nynější předběžné vyšetřování na pokyn vyšších instancí! Příčiny, pro které podán návrh na vyšetřování proti osobám, těžko se dají uhodnout. Podstatu řízení tiskového znáš? Abys mohl o věci vésti debatu a vysvětliti u nás velké bezpráví, jež se mi tím děje, uvádím toto: Dle tiskového zákona může býti zavedeno buď subjektivní a objektivní (zabavení) řízení nebo jen jedno z nich. Zavede-li se objektivní řízení, má státní návladní právo po celou dobu promlčení podati žalobu na spisovatele (překladaatele), redaktora, nakladatele a tiskaře. Má tedy vláda volbu, chce-li stíhati čili ne, čímž je jí dána mocná zbraň do ruky, aby měřila nestejným loktem. Ideální v intencích zákona jednající vláda by stíhala osobně jen, když by buď zlo bylo příliš veliké, jež způsobeno, nebo když by to bylo opakování trestného činu po několika káté. Ani jedno ani druhé zde není (I. vyd. ani nespatriilo světlo světa, zkonfiskovali celé až na 3 redakční výtisky, druhé zde též není). Srov. N. L. neb jiný list, kde do roka 50krát se dopustí takových činů a rozšíří se přes konfiskaci. — Prohláší-li soudce podobné věci, ať nepředbílá události. I kdyby se mi to stalo, byl bych čestným člověkem dále, ležel bych sice raněn, ale na poctivém, zachovalém štítě, a raněn ne přímo, ale zákeřnickým zaskočením. Jsem velmi kliden, snad klidnější, než jsem kdy myslil. Moje sebevychování se osvědčilo. Není to sice nijakou příjemností býti lakmusovým papírem, na němž se zkouší, zdali česká společnost je tvrdou kyselinou či zda je odporným louhem, ale jestliže mi je přidělena tato úloha shodou okolností, budiž, vezmu ji na sebe, snad z toho budeme moci udělati diagnosu, je-li naše národní tělo zdravo či trpí-li chudokrevností.

Chudokrevným je asi c. k. okr. soudce.

Před vojenský soud postaven nebudu, ježto jsem se činu dopustil jako civilista 20. září t. r.

Na svátky přijedu, dostanu-li dovolenou a i tehdá, když bych dostal jen 4 dni (jak se povídá), už proto, abych se šosáckému obyvatelstvu města Nechanic ukázal jako klidný zločinec (možná, že řeknou zatvrzelý).

Dále mám k Tobě žádost, o níž píši také domů. Dojde k nám a prohlédni moji korespondenci. Úplně rodinné dopisy odevzdej matce. Dopisy od Němečka, Sokola, Hajna a j. buď uschovej, nebo spal. Z knih zabavené (dle seznamu), prosím, vezmi k sobě zápůjčkou a v seznamu je škrtni. Jest se co obávati, že

bych dostal i doma prohlídku. Dopisy jsou z části v kufru, z části v balíčku v knihovně.

Co se týče obhájce, nejsme dosud shodnutí, koho si vezmeme. V každém případě budeme mluvit také my.

Mnoho-li bych v případě odsouzení dostal, je zcela lhostejné, a jsem rád, že nebude soudit B. Byl bych velmi rád, kdybys mi psal rozumy jiných „vynikajících“ politiků nechanických. Budeš-li příště tak laskav, těšilo by mne. Prostředky, jakých se chopíme k odvrácení, dosud neznám, a které vím, nemohu sdělit. Dnes prý mluvil Vašatý o případu tom ve sněmovně, mám službu, takže jsem to nemohl čísti a zprávy od jiných jsou velmi kusé. Budu nejspíše dnes psát Ed. Grégrovi.

Na vojně dosud nepozoruji žádnou do očí bijící animositu se strany důstojnictva. Nevím, jak co půjde dál. Odsouzením bych ovšem asi ztratil právo jednoleté služby — o čemž nikomu se nezmiňuj. Zkusil bych mnoho, ale ocel se brousí, byl bych ostřejší. Vytýčil jsem si pěkné, daleké cíle a k těm se nechodí po tepíchu, ale per aspera. Ti, kteří v N. sedí na žocích, nedostanou se do vlnobití, poněvadž žoky neplovou.

Co píšeš o vlivu na zkoušky, nikdy jsem je nedělal za svitu příznivých hvězd — a je mi jedno, budou-li hvězdy na límcích pp. důstojníků na mne sládonce mrkat nebo kysele se ošklíbat.

Z jednoho bych měl velikou radost; kdyby se ukázalo, že lid porozuměl, že zde nejde o osoby, že běží zde o zásadu, o tlačení ke zdi nového pokolení. Možná ovšem, že starému pokolení bude lhostejno vše a že řekne, proč se do toho pletou! Chudokrevnost! Pak ovšem by naše odsouzení mělo deprimující, odstrašující účinek, místo aby bylo povzbuzující.

Já nyní dru „velmi zajímavé věci“, zajímavé ovšem jen potud, že následkem jich by mne mohl jímati einzeln, kdybych je nepojímal.

Prosím, abys, budeš-li mi psát, psal buď pod adresou: JUC. Alois Jindřich, jednor. dobr. u zdrav. sboru ve Vídni IX. Garn. Spital No. I. a uvnitř dal obálku, na níž bys napsal moje jméno (k dodání A. Rašínovi). Nebudeš-li zrovna psát nic o věci samé, piš diskretně.

Na shledanou!

Jsem Tvůj

Dr.

N. B. Prosím, abys, necítíš-li se bezpečen, dopis tento spálil.

*

Třetí dopis.

Z dopisu, jenž následuje, dovídáme se o podrobnostech, týkajících se známého nám procesu. Dopis sám je vysvětlením celé řady událostí, celkem v detailech málo známých širší veřejnosti.

Pokud o osobách se tu činí zmínka, dlužno podotknouti: Bedřich hrabě Schönborn-Buchheim byl ministrem spravedlnosti nejprve v kabinetu Taaffově,

pak Windischgrätzově. Sokol, o kterém v tomto dopise Rašín mluví, je Josef Sokol (otec Karla Stanislava Sokola, zapleteného do aféry), poslanec na radě říšské od roku 1891, jenž jako politik náležel k radikálnímu křídlu strany mladočeské. Dr. Emanuel Dyk zasedal od roku 1891 na radě říšské za okres plzeňský jako kandidát strany svobodomyšlné.

Milý příteli!

Konečně jsem dostal psaní z Nechanic! Z domu mi celý ten čas nepsali, takže jsem myslil, že se Perun rozhněval a zreguloval Nechanice potopením v bahně. Že bude hořet u nás elektrika, jsem se již dověděl — tuším z Ratibora — a myslil jsem si, že elektrického osvětlení je třeba... Když to nejde s politikou, vrhli se na báby, a potom, že jsou „zarmoucení“ a „rozhořčení“ „radikalismem“ Mladočechů. Co se mne týče, není dosud jisto, půjdu-li na Pankrác. Prozatím jsem měl tyto fáze: Schönbornova odpověď na interpelaci. Odpověď je juristické monstrum; ale — Mladočeši mlčí. Je vidět, že interpelace nebyla podána z přesvědčení a opravdového rozhořčení, spíše z osobních ohledů k posl. Sokolovi. Podrobnosti, jak se pekla tato interpelace, označují hroznou hnilobu a prázdnotu. Formalismus strašný! Chtětiš čekat, až je požádáme, a pak podati to, až bude podána žádost za delegaci (!) poroty. A to jsou právníci, to jsou dále zástupcové veřejnosti, karatelé veřejných zlořádů! — Vašatý nepodepsal. Vyhýbal se mi. Tříkráte jsem ho potkal — náhoda zvláštní — odpověděl na pozdrav a prchal dále.

Dra Dyka mám z kurtoazie za obhájce, ačkoliv bych to býval neudělal, kdybych býval věděl o jeho jednání před podáním interpelace.

Druhá věc byl výslech u garnisonního soudu vojenského na dožádání se strany litoměřického soudce vyšetřujícího. Dostal jsem 12 otázek a dal k odpovědi. Žádal jsem český výslech a český protokol. Bylo to zamítnuto: „das gibt's nicht bei Militär“. Otázky ty týkaly se vyvrácení různých těch čtyř duchaplných obvinění. Stěžoval jsem si protokolárně do zavedení vyšetřování k radní komoře v Litoměřicích. Ta stížnost onu německým výměrem zamítla. Jediná taktika, která zbývá, jest protáhnouti věci až do listopadu. Už jsme začali. Vrátili jsme výměr radní komoře s protestem, že jsem nebyl vyslechnut česky a s vyhrazením zmatečné stížnosti proti případnému rozsudku. Dyk doufá, že se podaří protáhnouti věc až do listopadu, až budu míti po vojně. Jinak není ještě podána obžaloba a jsou lidé — já, znalec státních návladních v Thunově království, mezi ně nepatřím — kteří myslí, že bude zastaveno vyšetřování (ano někteří myslí, že, nastalo-li by sblížení Mladočechů s velkostatkáři, dostaneme příčiněním těchto — amnestii [abolici]).

Interes o mne na vojně je přátelský. Nadporučík Saar (velitel školy) mně pravil, abych se dobře o to staral, neboť „byste měl zkaženou celou kariéru, poněvadž byste nemohl být důstojníkem a to by bylo škoda“. To je charakteristické, vidě? Jinak žiji ve znamení velké dřiny; 3 díly Dienstreglementu, Heeresorganisation, Terrainlehre, Pionierdienst tad. cpu do své nebohé hlavy. A při tom (žasni) musím ještě — kreslit, já a kreslit! Jsem sám sobě kolikrát k smíchu.

Co jsem ve Vídni od svátků, ještě jsem neměl přes čáru, leč jednou do 11 hodin, kdy jsem byl v Burgtheatru na Gerh. Hauptmanna „Einsame Menschen“ (skvostná věc) — — — — —

Na konci března budeme míti povyšování čili „Beförderung“. Budu-li kaprálem, dosud nevím. Dal bych se nejspíše fotografovati, abych měl tak malou památku na vojenské časy, na tu rakouskou Sibiř. Zbyla-li by na Tebe podobizna, dostaneš . . . Co se týče vysvědčení zachovalosti, věděl jsem to již od bratra Josefa. Nadporučík poslal také k žádosti litoměřického soudu výtah z konduitrní listiny (velmi příznivý!!). — — — Zde je skvostné počasí! Jaro! Kos na zahradě již píská. Ráno trochu mrzne a v tom mrázku slyšíš a vidíš mne dělati rechtsum, linksum, kehrt euch, halbrechts atd.

1. dubna jdeme do oddělení ven z Vídně. Budu chtíti: Krakov nebo Záhřeb nebo Brno nebo Josefov (přijde-li tam někdo; Josefov je ovšem poslední štace, jen pro blízkost k Nechanicům); v tomto případě bychom se viděli o Velikonočních, jinak ne. Nejraději bych měl Záhřeb (po případě Terst).

Co se mojí obžaloby týče, považuji vše za přísně důvěrné. Otcí řekni jen, že dosud obžaloba podána není a že to protáhneme do listopadu.

Odpusť škrabanici. Mám službu a odbývám jako obyčejně při chrápání kaprála a moníka na strážnici svoji korespondenci.

Jinak se stala změna jen, že jsem „Zimmerkommandantem“ na dobrovolnické „zimře“ No 57. Funkce velmi nepříjemná, ale funkce důvěry.

Prosím o opatrné zacházení s tímto psaním.

Po přečtení a vyřízení vzkazů je spal.

Vídeň 5. 2. 92.

Tvůj

Dr. Rašín.

Co dělá Tvoje prohlídka?

*

První dopis z Pešti.

Milý příteli!

Odpusť, že Ti tak dlouho nepíši; neboť ani z lenosti ani z nechuti k psaní jsem toho neučinil, ale proto, že jsem neměl času. Psaní i korespondenční lístek jsem obdržel dobře. Jsem kaprálem a to v prvním pořadí čili rangu. Nic nezpomohla ta obžaloba. Uherská známka Ti dává vědět, že jsem v magyar orszáku. V tom pravém ještě nejsem, poněvadž tak velká zeď, odkud počíná Asie, je ještě hodný kousek dále. Jsem totiž v Pešti „lépeji“ v Budíně. — Chceš trochu líčení cesty, dojmů atd.? Přijdeš k prvnímu uherskému strážnímu domku. Poznáš hned, že jsi v Uhrách: svině asi s deseti prasaty ryje po dvoře, dva kluci jako buci hrají si s podsvinčaty.

Přijedeš do Bruku n. Lit.: Kimenet, Uraknak, Nöknak. Konduktoři ve fešných uherských uniformách řvou „höt“ a ještě jedno „nerozumné“ slovo a je-

deme dále. Za Bruckem pláň, pláň, ovce, někde daleko vesnice, koně, ovce, pláň, pláň a zase pláň atd., atd. A pak se nenuď. Ráb-tiz minuta. Jdeme ven. V restauraci Maďarky v bifetu: „ein Glas Bier“ — „nemtudom“, „sklenici piva“ — „nemtudom“, ukazují „pohár sör“, přinesli mně pohár piva, slečinka řekla „tiz“, já jí dal šesták, poručil si po maďarsku ještě jednu, ptám se jí, jak se jmenuje houska (ovšem ukazováním), jablko, pomeranč, víno, sodová voda, zapomínám to okamžitě a jedu dál.

Mohutný člověk s kníry vejde a ptá se nás maďarsky. Na to já: „Nemtudom magyarul (to jsem se před odjezdem naučil), Češi“; na to on: „Gospoda Češi, jebem tje Boga, já Horvát.“ Jeví velikou radost, že Čechům rozumí, že tam bylo mnoho Čechů posádkou v jejich vesnici.

„Jak se jmenuje vaše selo?“ „Kotlarica, po maďarsku Szent Ivan.“ „Samí Chorvaté u vás?“ „Celé selo.“ „Školu máte horvatskou?“ „Maďarskou.“ „Umíte maďarsky?“ „Ne mnoho, ale děti umějí.“ „Chorvatsky také?“ „Da, ale číst a psát jen po maďarsku.“ „Máte rádi Maďary?“ „To z čorta luďje.“ Honil do Raabu svině, aby měl — na daně. — Bodrá venkovanka, která dříve stále mluvila po maďarsku, spustí slovácky. Byla u córky, která se zněmčila v Bécu (ve Vídni), vňoučata jí nerozuměla nic, dcera málo. Pláče. Zkousím ji: „Doma by se pomadařila.“ Vzpřímila se: „To ne, panko kapral, to ne.“ „A kdyby přece.“ „To nezrobila na haňbu.“ „Ale kdyby to muž chtěl a měla ho ráda, udělala by mu to k vůli?“ Já bych ji prokřinula, jaj Bože, tatíček by sa zvrátili ve hrobě, lebo ho Maďaři zgubili.“ Ptám se jak to? „Tážko, tážko ů serca to vypovědať.“ Pláče. Neobtěžuji jí. Harvát mi vykládá, že by dcerce krk zakroutil a mužovi hlavu rozťal, kdyby to chtěli zrobit. — Slovenka vylézá z vlaku. Přijde ke mně: „Pánko kapral, moja córka by sa nepomadařili, jaj Bože ne.“ Podávám jí ruku a ujišťuji jí, že jí to věřím. (Než mi podala ruku, utřela si ji o zástěru.)

Pěkný obrázek. — Přijdeme do Pešti a hajdy do špitálu v plném výzbroji s červeným křížem na rukávě. Nemocnice skvostná, velmi pěkně stavěná, mám pokoj dohromady s četařem, jemuž jsem svěřen, aby ze mne udělal „Abteilungs-unterofficiera“. Co to je, to nemusíš vědět. Jen tolik věř: ten musí hleděti dělati pořádek na oddělení. Já tedy na prvním oddělení (celý špitál má pět oddělení), t. j. na oddělení vnitřních nemocí. Teď však musím k večernímu podávání jídel a k rozkazu.

Píši Ti pokračování večer. Sedím ve své mansardě. Přišel jsem právě z Pešti pln dojmů, ovšem že ne příjemných. Člověk jde cizím městem, dívá se na vše a mimovolně srovnává. Ale podivno, já nesrovnávám s Vídni ani s Němci, ale s Prahou, s naším národem. Jdeš po ulicích Budína. Německy slyšíš málo, více maďarsky. Nápisy všude maďarské, němčina se tulí do koutka. Potkáváš krásné dítě, roztomilé, plné ohně; dojem Ti zkaží hned, jak uslyšíš to tisícové ek, mek, nak, tek, v její řeči. Typů hojně maďarských, ale ještě více slovanských, takže mimovolně, že se Ti zdá, že mluví slovansky, slyšíš skoro, jak slovansky mluví, až nějaké „tek“ přivede ze sna ke skutečnosti. — Přicházíš pomalu k tunelu vedoucímu pod budínským vrchem: znak Uher, policista s uherskou trikolorou na rukávě Tě uvítá. Před Tebou v dalekém prospektu objevuje se řetězový most přes

Dunaj. Ohromný, velmi pěkně založený. Ohlédneš se napravo: plno lodí nákladních i osobních, velké parníky, překladiště. Plno pracujících rukou; na majestátním Dunaji volně plují ty lodě a na nich vlaje — uherská trikolora. Dále na přístavišti plno ruchu, slyšíš maďarské povely a klení, vidíš dohlázele v maďarském kroji, vedle nich však spatříš také ty, kterým platilo to klení: Slováky v známém drotarském kroji, modře oděné Chorvaty. Ti dřou — protože Slované všude dřou, ti první také — ale zase ty druhé.

Vyjdeš za most na malé náměstí, jež živě upomíná na Rudolfovy sady pražské, jenom že zde stojí tři sochy. Jdeš blíže: Deák Ferenczy čteš na jednom, postava sedící, rozšafná, ohnivě výrazné, neústupné oko, hrdé čelo, jdeš k druhému: Bárt Eötvös, stojí hrdě, řečnická póza, ohnivě oko, jen dáti slova té soše do úst a mluvila by ohnivou řečí ve prospěch svobody uherské. Jdeš k třetímu: Gróf Szechenyi, v ruce drží klidně pergamen, majestátně vzpřímen. Srdce se Ti už, po těle přechází mráz, do očí Ti vstupuje vlhko. Kde je náš Deák, můj příteli, kde je náš Deák. Nikdy nebylo mi tak úzko a nikdy nepocítil jsem takového strachu o bytí a rozvoj svého národa, jako na tomto náměstí.

Můj hochu, jsme bedňný národ. Maďarský jakýs student vida patrně moje pohnutí, oslovil mne maďarsky. Odpověděl jsem, že neznám. Začal německy mi vykládati o Deákovi a mně bylo tak úzko, omluvil jsem se, že nemám pro službu času, vskočil jsem do dostavníku a jedu domů. Most pode mnou se nepatrně houpe. Přál bych si, kdyby to se mnou slítlo všechno. Jedu a je mi jaksi hrozně. Kolem plno světél. Budínský královský hrad v červánkách. Před čtyřmi dny odjel odtud király. Odpusť, ostatní zítřa.

Probouzím se. Proti mému oknu je královský hrad v plných červánkách. Ležím a přemýšlím, pomalu jsou červánky bělejší, zářivější a najednou nad tím královským hradem vychází slunce, vychází zvolna, zářivěji a zářivěji.

U nás za královským hradem slunce zapadá, když hledíme z matičky Prahy. Tam naše sláva umírá, umírá . . . zde roste a roste. Přes těla padlých národů žene se Attila, na padlých tělech národů staví svoji říš. Nemravnost! Volá rozhořčený slovanický a rumunský svět, ale Attila se žene dál. Slovo „nemravnost“ jej nezastavuje, nanejvýš že se smíchem zvolá: „Co je mravnost? trpěti, nechati se ubíti?“ Ti národové mohou říci: „Spravedlivě jsme žili, spravedlivě jsme zemřeli.“ Ale nemohou říci: „Udatně jsme se bili.“ — Tak viděl jsem včera z Pešti za Budín zapadat slunce, ale to hned ráno nad Budínem vyšlo. — Život v Pešti? Těžko psáti, poněvadž dosud málo jsem měl příležitost pozorovati ten život.

Hned naproti stkví se plakát: *Eljén Dr. Falk Miksa!* a pod ním: *Eljén Matyas Arisztid!* Viš, co to je? Zbytky volebního boje. Každý plot, strom, telegrafní tyč, nese tato dvě jména, nese provolání, desetkrát přešlepená. Škoda, že jsem nepřišel dříve. Ostatně mnoho bych toho neviděl, poněvadž jsem zde zavřen od rána do sedmi do večera, v maloměstské části tohoto velkoměsta. Hned za nemocnicí jsou vily, hory. Prozatím se na ně toužebně dívám. Dnes je neděle, ale mohu až o šesté hodině večerní ven. Naškrabal jsem Ti toho dosti, až jindy něco o životě. Teď trochu o procesu:

Dle zpráv z Prahy, které jsou velmi sporé, je asi toto nového: Dr. Podlipný bude hájiti Hajna a Sokola, bude-li hájení jen české, což se samo sebou rozumí. Dosud nejsme ani v přípravném vyšetřování, nýbrž jen vyhledávání. Dle zpráv Nohavcových zaslána všecka akta vrchnímu zemskému soudu do Prahy; proč, nevím; snad k rozhodnutí, má-li se pokračovati proti nám. Jinak diskretně nevím nic. Co se výslechu Sokolova týče, žádal sl. p. návladní, aby předložil „brožurku“ „Naše znovuzrození“; Sokol to ovšem odepřel, aby si ji sl. soud koupil, že stojí tolik a tolik, anebo vypůjčil z univerzitní biblioteky.

Co se závadných míst týče, jsou tato: Str. 6 za slovy (t. j. Moravy a Slezska): Jsou tedy země koruny české dle právoplatných zákonů samostatným státem, se samostatným státním občanstvím a ostatní země proti nám jsou cizinou. (65a.)

Str. 26 za slovy: jednání rady říšské: Ze sněmu vyslána byla roku 1861 deputace k císaři, aby se dal korunovati, což císař slavně slíbil. R. 1866 vypukla válka s Pruskem a Itálií. Válka tato skončila porážkou Rakouska. Rakousko bylo pak vyloučeno z Německa, což bylo zajisté zlepšení poměrů našich. Na druhé straně se poměry zhoršily. Maďaři nedbali toho, že Rakousko dostalo se do neblahých poměrů, nelitovali ho, nemírnili se, poněvadž věděli, že skutky, ukazující měkkost srdce se v politice nikdy vděčně neodměňují, nýbrž že v politice musí si každý národ svému právu uznání vynutit . . . Když nenabízeli se jim Prusové, nabídli se Maďaři Prusům. Začali připravovat revoluci. Výsledek toho byl, že pro jejich uspokojení dáno jim státní právo zřízením dualismu, čili dvojstátí Rakousko-Uherska.

Za společné věci prohlášeny: vojenství, zahraniční politika a finance. (Pozn. V uherském parlamentě učiněn předeviděm návrh na rozdělení civilní listy — krajní oposice Irányi — načež vláda odpověděla, že podá předlohu, na základě které bude zjištěno, že při každé dvorní manifestaci dualistické zřízení říše k platnosti přijde. Irányi vzal návrh — zpět.)

Str. 29. „takže sněm nabyt české většiny“: Rakousku bylo zle, a proto se musili Čechové smířiti. K smíření jejich nebylo toho mnoho potřebí. Řeklo se tehdy frázovitě, že „přání veliké části obyvatelstva království českého jsou předmětem bedlivého uvažování“ a čeští poslanci vstoupili na sněm opět s jedním z těch papírových ohrazení, že „trvají na deklaraci“. — Konec: je nyní dán, za pasivní odpor poslanců.

Malá poznámka: Stálá rubrika uherských listů je: *Namensänderungen.*

Pozdravuj doma!

R.

*

Čís. 1512 tr.

Druhý dopis z Pešti.

Amice!

Vedle § 110 tr. ř. se Vám dává věděti, že přípravné vyšetřování, usnesením ze dne 27. listopadu 1891 č. 9995 tr. pro zločin rušení veřejného pokoje (§ 65 ad

a b tr. z.) a zločin uražení Veličenstva (§ 63.), proti Vám zavedené podle návrhu c. k. státního návladnictví ze dne 6. dubna 1892 č. 1034 tr. z. dle § 109 tr. ř. zastaveno bylo.

Deset exemplářů tiskopisu „České státní právo“ — druhé vydání — Vám zabavených se Vám tímto vrací.

Cís. kr. krajský, co trestní soud v Litoměřicích
dne 15. dubna r. 1892.

B l a h o u t.

A komedie je u konce, můžeme spustiti oponu, kus byl vypískán a režisér ho vzal zpět. Tím zdá se býti bezpředmětno Tvoje přání o doplnění zabaveného místa posledního. Posílám to však přece. — Dnes zasílám nadporučíkovi Saarovi výměr k dalšímu řízení, t. j. k vymazání té čárky z konduiční listiny, kterou jsem tam měl napsanou.

Co se týče politických poměrů, sleduji je, pokud to jde, z Nár. L., na něž jsem předplacen. Nemohu přece zůstat tak úplně odříznut od českého světa.

Ta selská jednota! Jsou to pytlíci! Kdo to jakživ viděl, aby panující, vedoucí strana vedla a začala vyjednávat se stranami poraženými o spojenectví a tím doznávala sama svoji slabost. Pravidelně poraženým sluší se vystrčiti bílý prapor, čeští sedláci to chtějí naopak. Vítěz má jíti s bílým praporem v ruce a prositi mrtvolu staročeskou o spojenectví. A to udělá radikální selská jednota, která před půl letem bez ohledu na šlechtu chtěla oposici pasivní oproti říšské radě. Tentýž Šťastný!! — Člověk žasne a vzdává se naděje ve výslednost boje. Dokud nám před půl letem nebylo zle, byli jsme troufalí, po půl roce, když nám hodil Schönborn hroudu pod nohy, klopýtne přes ni český sedlák, padne na jedno koleno, jednou nohou dupá, nadává a hned ale také prosí a klesá na mysl, že kdy více vstane. Jaký to má účel? Jsou ti lidé tak naivní, že myslí, že by šlechta — staročeské straně přidává selská jednota více důležitosti než jí má ve skutečnosti, a zbytky její budou samými staročeskými voliči vehnány do tábora mladočeského, jak to vidíme na všech projevech: proti Schönbornovi — mohla jíti radikální cestou? Bylo-li by to pravda a možnost, pak nepůjde to vyjednáváním, nýbrž pouze nezbytností poměrů. Poměry tak utvořiti, že by šlechta jinak nemohla, než jíti s Mladočechy, a sama by přišla pro pardon, — to by bylo něco. Budou-li však sedláci hnáti do vyjednávání Mladočechy, ztíží jim jen postavení při tomto vyjednávání. Mladočeši budou pak kupci, o kterých se ví, že koupiti musí za každou cenu.

Hálek nenáviděl prostřednost v poesii, horší ještě je prostřednost v politice. — Šťastný musel míti před půl rokem o kolečko více, nyní má o kolečko méně. My bychom si přáli, aby šlechta (o Staročesích vůbec nemluví) kapitulovala před politikou mladočeskou, a sedláci nás ženou ke kapitulaci před šlechtou. Tím se musí dosáhnouti pravý opak toho, co sedláci chtějí. — Radikální hnutí se pak musí oslabiti pro konservativní živly do našeho lůna se dostavší. Titěz lidé (Šťastný et cons.) budou se jistě propadat na Mladočechy pro nynější aféru Steinbachovu, ačkoliv Mladočeši jednali „po selsku“. Vídeňský vzduch je jako jed,

hrom do toho má uhodit. Jak tam ti naši lidé přijdou, naladí jiné struny. Dopluje mne to zle! — „Nár. L.“ vylézají zase s kyrillicí! Fond nic, organizace nic, ale kyrillice. — Ta naše politika je jako circulus vitiosus — v prostředku je horká kaše, my chodíme okolo, kaše pořád nestydne. — Pozorujeme-li ty hromy z dálky, na př. z Pešti, zdá se nám, že je to tuze slabá bouřka, při níž se elektřina vyrovnává, aniž by hrom bil.

Teď ale nechme politiky, máte ji beztoho za denní stravu až k přesycení. — Trochu o tom životě zde. Co se vojenského života tkne, jsme na tom bídně při našem p. hejtmanovi. Jsem nyní t. zv. Ordinationsschreiber, t. j. píši recepty a diety. V mých rukou jsou žaludky nemocných! Celé zaměstnání trvá ráno 1 hodinu (je-li operace, tu třeba 2 hodiny), odpoledne půl hodiny. — Ostatně studuji nyní právě důkladně Kal. Č. st. pr. a nudím se. Ráno jdu na procházku do zahrady plné slavičků, bezu, akátů — (vstávám v 5 hodin), v 8 hodin k visitě, pak do zahrady, pak k raportu, potom stoluji, pak spím, opět jdu do zahrady, potom k visitě, do zahrady, k rozkazu, na procházku. Někdy (dvakrát za týden) execírujeme v setnině, při čemž já jsem velitelem čtyř čili „cuku“, řvu svoji Doppelreihen, rechts um, linksfront, zug halt! atd. atd. — Večer jdu na procházku na horu Schwabenberg, což jest nejlepší chvílka. Sám a sám v té boží přírodě vysoko nad rovinou, daleko od vlasti myslím a myslím, srovnávám.

Když vyjdu nahoru, obrátím se. Předě mnou leží Budín, za ním Pešť, jehož jednu část nevidím; samé světlo — mihotající se jak lampiony, dlouhý řetěz vedle Dunaje, světlo vedle světla, bílé, rudé, modré a zelené signály v přístavech. Marketin most se skvostnou řadou světél, zlomený v půli (je stavěn v úhlu) a dále Dunaj, široký se slabým závojem mlhy. A zde je tak ticho, jen cvrček jednotvárně píská a slaviček zkouší občas, dovede-li svou večerní píseň lásky. V tom tichu člověk by buď plakal, nebo přísahal — bože můj! — Právě jsem se vrátil shůry se Schwabenberku; u nás v zahradě začali oba slavíci vyznávati si lásku, horoucně, tak bolestnými flážiolety a tak perlícím se trylkem, že až srdce usedá a v to ta vůně z rozkvétajícího právě akátu pod naším oknem, takže mimovolně člověk vzpomíná na Vrchlického: „Těžce voní akacie, že až srdce závrať jímá...“

Je mi zde samotnému v té divné přírodě, bez člověka, jemuž bych mohl svěřovati svoje myšlenky, kolikráte tak nevýslovně teskno a to teskno se stupňuje při vzpomínce na nešťastnou naši vlast. Nevím, hochu, maďarský vzduch mi nesvědčí. Zdá se mi, že bych zde klesl na mysl! — Kdybychom měli my státní právo! U nás by to vypadalo za deset let daleko lépe než v Maďarii. Zde umí jen asi 70 procent číst a psát, u nás 98 procent, průmysl téměř žádný, u nás skvostný. Ale marné myšlenky! Maďaři mají jinou krev! — Umřel Klapka. Na jeho pohřbu šla universitní mládež; policie neopatrností nějakou uzavřela kordon tak, že část mládeže octla se za kordonem a z toho strhla se hrozná rvačka — několik policajtů těžce raněno, strháno s koní, poplváno, říšský poslanec Horváth zle do policajtů mlátil. A žurnalistika bez rozdílu — řeže nyní do policie. — U nás by to bylo tak, že by policie mlátila do nás a žurnalistika také do nás.

Na korunovační jubileum jsem velmi zvědav! Někdy tišina mého zdejšího života trochu se rozčeří. Tak jsme měli jednou sborové cvičení, předešlou neděli

pak byl jsem na Slovači v Trnavě, veza tam na duchu chorého bratra Bosňáka. Jedeme (svěrací kazajku nese saniták, který je pode mnou). „Andrio Prelo, mohamedánského náboženství, závodčí bosensko-hercegovinského praporu, churaví melancholií a záchvaty sebevražednými, nechce ničeho jísti, jí jen, když mu to poručíte, touží po Bosně, nemluví nic“ — tak nám byl popsán milosrdným bratrem, kde se nalézal prozatím v ošetřování. Jedeme; Andrio mlčí. Krajina rozkošná. Andrio nechce nám věřiti, že jedeme do Bosny. Náhle přijždíme k Vyšehradu (nad Dunajem). Andrio se směje. „Proč?“ ptám se. Radostně praví: „Pokraina kak u Bósny, kak u kúči gospodin kaprál pojedemy u kuč, majka rádovalis. Šta za štacionicu.“ „Višegrad,“ já na to. „Višegrad u Bósny také?“ Náhle se zasmušil: „Sáva vekša!“ Bylo po náladě! Sáva u Vyšehradu v Bosně je větší a proto není v Bosně!

Dále krajina je nudná, fádni, ale žírná. Mluví s nějakým občanem německy. Neumí dobře, domluvíme se konečně, že je Čech — z Hořic, usazený již na Slovensku deset let. Dávám se informovati o slovenských poměrech. Je to hrozné! Na poli plno lidí. Děvušky slovenské začloňují rukou oči, aby nás viděly jet. — Roztomilý kraj, roztomilé děti! Na každé větší stanici cikánská hudba. Plno cikánek. Po prvé v živobyčí viděl jsem zde skutečně krásnou cikánku. Ve vlaku mluví se maďarsky. Když nás slyší mluvit česky, vyklube se hned pět Slováků. Vlastenčíme! Slyšíš slovenské „Jaj Bože“ a moje české „hrome!“ velmi často. V Galantě přisedá k nám prostá ženština s červenou čelenkou, poseťou bílými krajkami, v hedvábném živůtku. Je Chorvatka, jede do Trnavy k synovi, vypravuje mi celou historii, jak se zbláznil. Mluví krásně, květnatě bohatou mluvou, plnou lahodných zvuků, takže mimovolně pasuji chorvatštinu za nejkrásnější slovanskou řeč. — Jen jedno se mi vrylo v paměť. — Vypravuje mi, když k němu po prvé přišla. Řekla mu: „Duša majo ljubezná, Pavluša, šta ty rády!“ „Ništa, majka, já nerády, ja desertyroval, ja uznal, što mi akty fali (schází).“ „Ja uznala, što umom bólen,“ a od té doby: „Boga sérce dobro, moli, aby ho uzdravil.“ — Přišli jsme do Trnavy do blázince. Odevzdal jsem Bosňáka a šel s Chorvatkou k plukovnímu lékaři dělati tlumočnicka. Lékař mi řekl hned, že není pomoci, že má měknutí mozku. Dovedl nás k Ivanovi Šariči. Nepoznal ji hned, pak ji začal celovat, jako malé dítě, náhle ustal, vyjednával s ní, že pojede domů, já že musím s nimi. — Náhle praví: A když mne nevezmete domů, aspoň nuž pěkný turecký mi koupíte, já jsem je vždycky měl rád. Plukovní lékař ptá se mne, co praví. Překládám. „Vidíte, vykládá mi, myslí pořád ještě na sebevraždu; melancholie nepřešla dosud v blbost.“ Šaričová prosí, aby ho směla vzít domů. Plukovní lékař dokazuje, že to nejde, ale marně! Pláče, nařiká, prosí, spíná ruce — a já překládám! Plukovní lékař s největší šetrností hledí jí to vymluvit — a já překládám! Ale je to matka! Půjde k „cesaru“ molit a cesar, duša dobra, slyší majky, ma syny a jeden sa zgubil, zna kak to boli! — Kdyby to někdo mohl napsati! — Šarič se mi představuje a zve mne k nim, má mne rád, poněvadž jsem mu přivedl majku. —

Večer v hostinci se bavím výborně s polním farářem Polákem a poručíkem Polákem. — Druhý den neděle. Plno Slovenek. Roztomilý kraj! Saprísti!

Krátké sukénky a plno jich, jak na cibuli vrstev, fešné shrnovačky po kolena, živůtek u bohatých hedvábný, u chudších jiný, šátek vyšíváný, rukávce široké, vyšíváné. Šohaji jsou velcí fešáci. Mluví krásnou, plnou slovenštinou. — Anuša Šlenkova by prý se mnou rozpráviala, ale šohaji by s ňó netařcovali, keď rozpráviala s vojákom, atd. atd. — Dojmů plno, papíru málo. — Zpátky jedu s poutnicemi Slovenkami. Až ústně!

Piš brzy a hodně! Tvůj

Dr. R.

POSLEDNÍ VZKAZ UMÍRAJÍCÍHO DRA RAŠÍNA
ČESKOSLOVENSKÉMU NÁRODU

V pátek dne 16. února 1923 o půl osmé hodině večerní tázal se dr. Rašín přítomných lékařů:

„Co je nového?“

Profesor Jedlička mu odpověděl: „Odpoledne tu byli pánové ministři Běchyně, Stříbrný a Šrámek. Přinesli vám pozdrav od pana ministerského předsedy Švehly.“

Profesor Syllaba dodal: „Rádi by od vás něco slyšeli, co by mohli sdělit národu.“

Šeptem, sbíraje síly a odděluje slova i věty, pravil dr. Rašín: „Ano . . . ano . . . napíši. Už to píši — v duchu — . . . snad asi za tři dny budu hotov . . . až se vyspím . . . chtěl bych si odpočinouti . . .“ Po delší přestávce šeptal dr. Rašín dále: „Děkuji všem kolegům z „pětky“. . . jsou to dobří lidé . . . vím, že mne mají rádi . . .“

Profesor Jedlička: „Ač jsou to odpůrci.“

Dr. Rašín kývaje hlavou:

„Chtějí dobro republiky . . . máme k sobě důvěru . . . řekněte, ať zůstanou, jak jsou . . . říkat si pravdu . . . budeme-li všichni držeti k sobě, udržíme republiku . . . rozejdou-li se strany ve všeobecném vzájemném boji, ztratíme samostatnost . . .“

Po dlouhé přestávce pak pravil:

„Politika je hrozná . . . těžká . . . všichni zodpovídáme za osud vlasti . . . politik musí mluvit pravdu . . . bezohlednou . . . nedovedeme-li mluvit pravdu sami sobě . . . ztratíme . . . ztratíme samostatnost . . . jsem optimista . . . věřím, že nás bude více takových . . . někdy se musí pravda zamlčeti . . . když jí národ nesnese . . . vyčkat pravého okamžiku . . . ale pak ji říci bezohledně, a to hned . . . hned!“

OBSAH.

<i>Předmluva</i>	7
<i>Stručný životopis Dra Al. Rašina</i>	9
President T. G. Masaryk: <i>O Dru Rašinovi a Rašinově fondu</i>	11
VZPOMÍNKY ČLENŮ RODINY.	
Paní Karla Rašínová: <i>Několik vzpomínek na mého muže</i>	15
Dr. Ladislav Rašín: <i>Vzpomínka otci, příteli, učiteli</i>	17
Dr. Mirko Rašín: <i>Můj otec a mládí</i>	22
Josef Rašín: <i>Pan policejní komisař</i>	23
VZPOMÍNKY ČLENŮ „MAFFIE“, POLITIKŮ A SPOLUPRACOVNÍKŮ V BANKOVNÍM ÚŘADĚ A V MINISTERSTVU FINANČÍ.	
Bečka Bohdan Ing.: <i>Jak jsme s Drem Rašínem připravovali první státní rozpočet</i>	27
Bergman Rud.: <i>Jak Dr. Rašín honil Dra Rašina</i>	29
Dyk Viktor: <i>Vzpomínka prosincového dne</i>	30
Engliš Karel Dr.: <i>Zápas či spolupráce?</i>	30
Franta B. Dr.: <i>Ze života Dra Al. Rašina</i>	34
Habrman Gustav: <i>Vzpomínám</i>	36
Hajn Ant. Dr.: <i>Jako právník a jako mladý doktor práv</i>	38
Heidler Gustav Dr.: <i>Rašín měl pravdu</i>	40
Hodáč Fr. Dr.: <i>Obáván a milován</i>	41
Hodža Milan Dr.: <i>O Rašinovi</i>	43
Horáček Cyril Dr.: <i>Z osobních vzpomínek na Rašina</i>	45
Ivanka Milan Dr.: <i>Rašín a Slovensko</i>	47
Kramář Karel Dr.: <i>Jak mně Dr. Rašín zachránil život</i>	48
Krofta Kamil Dr.: <i>Hrst vzpomínek na Al. Rašina</i>	50
Kvapil Jaroslav: <i>Za srdcem rekovým</i>	53
Kvasnička J.: <i>Písecké vzpomínky na Dra Al. Rašina</i>	54
Leopold Karel: <i>Rašinovy dukáty</i>	57
— <i>Dr. Rašín pro sirotky po padlých legionářích</i>	61
Lucek Josef Dr.: <i>Činnost Dra Rašina v Nár. Listech a Pražské akciové tiskárně</i>	62
Matoušek J. Dr.: <i>Dr. Rašín a deputace</i>	64
Novák Aug.: <i>Z mých vzpomínek na Dra Al. Rašina</i>	66
Novák Lad.: <i>Hrst vzpomínek</i>	68
Pára Jos. Dr.: <i>Dr. Rašín a banky</i>	72
Paul Pavel Dr.: <i>„Salus rei publicae“</i>	73
Pospíšil Vilém Dr.: <i>Z mých vzpomínek na Dra Rašina</i>	75
Preis Jaroslav Dr.: <i>Vzpomínka z vídeňské věznice</i>	81
Roos Emil Dr.: <i>Tři vzpomínky</i>	82
Sís Fr.: <i>Za války</i>	83
Soukup Fr. Dr.: <i>Po 35 letech</i>	85
Stříbrný Jiří: <i>Dr. Rašín ve dnech převratu</i>	89

Šámal Přemysl Dr.: <i>Hrst květů na hrob přítele</i>	90
Špaček Jaromír: <i>Vzpomínka trápná</i>	92
Šrámek Jindřich: <i>Jak jsme s Drem Rašínem tvořili první začátky mi- nisterstva financí</i>	94
Schuster V. Dr.: <i>Proč se Dr. Rašín na nás zlobil</i>	96
Scheiner Jos. Dr.: <i>Dva obrázky k charakteristice Dra Rašína</i>	97
Udržal Fr.: <i>Z těžkých časů</i>	101
Vlasák Bohumil Dr.: <i>Dr. Rašín jako finanční politik</i>	102

VZPOMÍNKY OSOBNÍCH PŘÁTEL A CTITELŮ.

Adámek K. V. Dr.: <i>Dr. Rašín na právnické fakultě české university a jiné vzpomínky</i>	109
Baťa Tomáš: <i>Jak jsme pochopili Rašínovu deflaci</i>	113
Drábek Jaroslav Dr.: <i>Dr. Rašín a antisemitismus</i>	114
Drábek Vilém P.: <i>Jak Dr. Rašín miloval své děti</i>	114
Funk Vilém prof. Dr.: <i>Moje parl. spolupráce s Drem Rašínem</i>	115
Havlíček Jar.: <i>Dr. Rašín v Táboře</i>	119
Kapras J. prof. Dr.: <i>Rašín — zednář</i>	120
Keller Rudolf: <i>Rašínova práce pro drobného člověka</i>	121
Kučera J.: <i>Dr. Rašín ve svém zátíží</i>	122
Lát Ludvík: <i>Tryzna za 7 min. Dra Rašína</i>	125
Macháčková Věra JUC.: <i>Dr. Rašín a my děti</i>	126
Machar J. S. Dr.: <i>Úryvek z dopisu redakci Památníku</i>	127
Máša Jan: <i>Dr. Rašín v Brně</i>	128
Nejmenovaný: <i>Tři momentky o povaze Dra Rašína</i>	129
Němeček Jan B.: <i>Po čtyřiceti letech</i>	130
Pelda Miloš: <i>Různá moje setkání s Drem Rašínem</i>	134
Slaba F.: <i>Dr. Rašín a sbírky na zlatý poklad Republiky</i>	137
Šejnost Jos.: <i>Jak jsem modeloval Dra Rašína a svatováclavský dukát</i>	140
Šída Frant.: <i>Otec Dra Rašína jako sokol a vlastenec</i>	145
Škába Jos.: <i>Hrst vzpomínek z mládí</i>	146
Třebický Jan Dr.: <i>Dr. Rašín a pan prezident</i>	150
Zachoval F. K.: <i>JUDr. Al. Rašín jako obhájce</i>	153
Ziegloser Jan: <i>Několik reflexí ze života Dra Al. Rašína</i>	155

VZPOMÍNKY ČLENŮ REDAKCE „NÁRODNÍCH LISTŮ“.

Červinka Vincenc: <i>Od mládí do včerejška</i>	161
Fousek Dr.: <i>Rašínova osobnost</i>	166
Herrmann Ignát: <i>Viržinky Dra Rašína</i>	169
Hoch Karel Dr.: <i>Zmařená naděje</i>	171
Holeček Jos.: <i>Příjemná vzpomínka, kterou mám na Dra Rašína</i>	173
Horák Lad.: <i>Poslední več. schůze Dra Rašína v Pardubicích</i>	174
Juda Karel: <i>Vzpomínky a poznámky</i>	176
Moudrý Gabriel: <i>Energický, neústupný, odvážný a obětavý</i>	178
Pimper A.: <i>Bestdky Dra Rašína s národními hospodáři</i>	182
Polák Frant.: <i>Dr. Rašín v naší redakci a na janovské konferenci</i>	185

Policar Karel: <i>Z redakčních vzpomínek</i>	187
Rautenkranz Ant.: <i>K charakteristice a osudu Dra Rašína</i>	189
Svobodová T. H.: <i>Jeho úsměv</i>	190
Šilhan A. Dr.: <i>Dr. Rašín a hudba</i>	191
Tůma-Zevloun: <i>Dr. Rašín — žurnalista</i>	193
Urban J.: <i>Spravedlivý</i>	193
Vejvara Jos.: <i>Dr. Al. Rašín — jak řečnil lidu</i>	195

NĚKOLIK DOPISŮ Dra RAŠÍNA Z VOJNY.

POSLEDNÍ VZKAZ UMÍRAJÍCÍHO Dra RAŠÍNA ČESKOSLOVENSKÉMU NÁRODU.

SEZNAM VYOBRAZENÍ.

- Dr. Alois Rašín, první ministr financí Československé republiky. Podle malby Viktora Strettiho z roku 1922.
- Josef Šejnost: Pamětní deska ministru financí Československé republiky Dru Al. Rašínovi v zasedací síni Městské spořitelny Pražské.
- Dr. Al. Rašín v prvních dnech po převratu v Národním výboru r. 1918.
- Dr. Al. Rašín v Janově na Porto Fino 23. dubna 1922.
- Dr. Al. Rašín. Fotografie z r. 1911 (po volbě do říšské rady).
- Dr. Al. Rašín cestou na Macochu r. 1912.
- Paní Karla Rašínová — podobizna pro „Maffii“ z r. 1920.
- Dr. Al. Rašín s Dr. Jar. Preisem a Dr. J. Třebickým na Davidově boudě v Krkonoších v prosinci 1922.
- Dr. Al. Rašín se svojí nevěstou Karlou Jánskou. — 1899.
- Dr. K. Kramář, Dr. Al. Rašín a J. Sís po návratu z vězení v Möllersdorfu na poradách v Šarce na podzim r. 1917.
- Děti Dra Al. Rašína: Ludmila Rašínová, provd. Bayerová, Dr. Lad. Rašín, Dr. Mirko Rašín.
- Dr. Al. Rašín na řečnické tribuně.
- Poslední letní pobyt Dra Al. Rašína v Kamenici u Stránčic r. 1922.
- Návštěva ministra Dra Al. Rašína v Městské spořitelně Pražské v den, kdy bylo zahájeno přijímání valutových vkladů r. 1919.
- Matka Dra Al. Rašína Františka roz. Zemková.
- Otec Dra Al. Rašína František Rašín.
- Dr. Al. Rašín jako záložník po degradaci r. 1896.
- Dr. Al. Rašín několik dnů po propuštění z Borů r. 1895.
- Dr. Alois Rašín s chotí a s dcerou na Westerlandu v r. 1922.
- Věznice Bory u Plzně.
- Podobizna Rašínova pořízená úředně v trestnici na Borech r. 1894.
- Cela v níž byl Dr. Rašín na Borech vězněn od r. 1893—1895.
- Dr. Al. Rašín s rodinou na houbách v píseckých lesích r. 1912.
- Politici a národní spolupracovníci Dra Al. Rašína z r. 1891.
- Rodný dům Dra Al. Rašína v Nechanicích u Král. Hradce.
- Dr. Al. Rašín jako abiturient gymnasia v Hradci Králové.

KNIHA TATO
BYLA VYDÁNA ZA PODPORY
RAŠÍNOVA FONDU.
VYTISKLA
PRAŽSKÁ AKCIOVÁ TISKÁRNA V PRAZE.
ŠTOČKY
A ÚPRAVU OBÁLKY PROVEDLA
FIRMA JAN ŠTENC V PRAZE.
PRAHA DNE 1. BŘEZNA

1927.